ခိုင်နှစ်မံုးဟူသည်ဖျိုလျားယားဖိုင်

နံပါတ် ၂၀ အပူးတဖက်

Famous Leaders in The 20th Century

ခိၢ်နၢ်မံၤဟူသၢ်ဖျိလၢယၤဖှိၢ်နံၢ် ၂၀ အပူၤတဖၣ်
Famous Leaders in The 20th Century (Karen version)

Drum Publication Group
P.O Box 66
Kanchanaburi 71000
Thailand

drum@drumpublications.org
www.drumpublications.org

September, 2008
ဆံးမှၢ်, ၂၇၄၇ နံၣ်
ISBN 978-974-362-323-3

တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီ

တၢ်ကတိၤလၢညါ	IV
မါတ့ၣ်လူသၢၣ်ခ့ကွ့ၣ်အၣ်(ရ်) (Martin Luther King Jr.)	၁
နဲလစၢၣ်မ့ဒဲလၣ် (Nelson Mandela)	၁၁
ဢဲလံနၢၣ်ရုးစဘဲး (Eleanor Roosevelt)	၁၆
ဒ့ဘ့းဘဲ(နၣ်)ကူရံယၢၢ် (David Ben-Gurion)	၂၁
မါကြဲးဟံက့(နၣ်)စဲကၢၣ် (Margaret Higgin Sanger)	၂၅
လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စၣ် (Lech Walesa)	၃၀
ဖြးခလ့(နၣ်)ဒ်ၢ်လဲနိၣ်ရုးစဘဲး (Franklin Delano Roosevelt)	၃၅
ဘျုးဒ်မၢ်လဲနၢ်(နၣ်) (Vladimir Lenin)	၄၂
သံၣ်ယိၣ်ဒိရုးစဘဲး (Theodore Roosevelt)	၅၀
မါကြဲးသဲးခ့ၢၣ်(Margaret Thatcher)	၅၆
မဟၣ်ဒမးကၣ်ဒ်ၢ် (Mahatama Gandhi)	၆၄
ပၢပၢကို(နၣ်)ဖိ(လ်)ခံဂၤတဂၤ (Pope John Paul II)	၇၁
ဝ့စထၢၣ်ခ့ၢးခ့(လ်) (Winston Churchill)	၇၇
မ့ၣ်ခ့(လ်)ကိၣ်ဘၣ်ခ့ီး (Mikhail Gorbachev)	၈၂
မါယၣ်ထိလၣ်ခိၣ်မံနံၣ် (Ayatollah Khomeini)	၈၇
ဟိခ့ၣ်မ့ (Ho Chi Minh)	၉၁
မိၣ်စံၣ်တိ (Mao Zedong)	၁၀၁
အဒိး(ဖ်)ဟ့းတလၢၢ် (Adolf Hitler)	၁၁၀
ရိၣ်နဲ(လ်)ဝ့လစၢၣ်ရံကဲၢ်(နၣ်) (Ronald Wilson Reagan)	၁၁၉
ပှၤကညီသိလ့ၣ်ထး (မ့) ပှၤပူထိၣ်တၢ်ဖိလၢပှၤတသ့ၣ်ညါတဂၤ (The Tank Man or Unknown Rebel)	၁၂၇

တ၊်ကတိၤလၢညါ

ယၢ ဖှိၵ်နံၵ် ၂၀ ဘၵ်ထွဲလိၵ်အသးဒီးဆၢကတိ၊်ဖဲ ၁၉၀၁–၂၀၀၀ နံၵ်အဘၢၵ်စၢၤန့ၵ်လီၤ. မ့၊်စ့၊်ကီးတ၊်ဆၢကတိ၊်လၢတ၊်သ့ၵ်ညါဟ်ပနီၵ်အိၤခီဖျိစးဖီကဟၵ်, ကသံၵ်ကသီ, ပှၤဂ့၊်ဝီ, တ၊်ဆိကမိၵ်ဆိကမးဒီးဟီၵ်ခိၵ်ဘီမ့၊်အတ၊်လဲလိၵ်ဒုးအိၵ်ထိၵ်ကျဲသနူသီတဖၵ်အယိန့ၵ်လီၤ. ဖဲဆၢကတိ၊်အဝဲအံၤအတိ၊်ပူၤပှၤဟီၵ်ခိၵ်ဖိအတဝၢကိးတဝၢဇဲးအတ၊်အိၵ်မူကိးကပၤဇဲးဆီတလဲကွံၵ်အသးလၢကျဲအါဘိအပူၤန့ၵ်လီၤ.

ယၢဖှိၵ်နံၵ်အဝဲအံၤမ့၊်စ့၊်ကီးတ၊်စုဆူၵ်ခိၵ်တကးအၢသီကတၢ်၊အယၢဖှိၵ်နံၵ်လၢဟီၵ်ခိၵ်တ၊်စံၵ်စိၤတဲစိၤအပူၤလၢအပၵ်ဃုာ်ဒီးဟီၵ်ခိၵ်တ၊်ဒုးလၢအကဲထိၵ်တ့၊်အသးခံဘျိ, တ၊်ပၢ်ဆၢကဲထိၵ်တ့၊်အသးအါအါဂိ၊်ဂိ၊်ဒီးထံရ့ၢ်ကိ၊်သဲးတ၊်တၢထိၵ်တၢလီၤအဒိၵ်အမ့၊်တဖၵ်မၤအသးန့ၵ်လီၤ. ပှၤဃုထံၵ်သ့ၵ်ညါတ၊်ဂ့၊်တ၊်ကျိၤတနီၤတယာ်ဝဲလၢလၢဆၢကတိ၊်အံၤအပူၤပှၤသံပှၤပှ၊်လၢတ၊်ဒုးတ၊်ယၢတဖၵ်အယိအါန့ၢ်ဒီးအကကွဲ၊ ၁၀၀ ညါန့ၵ်လီၤ. တ၊်အံၤအါန့ၢ်ဒီးပှၤသံလၢတ၊်ဒုးအယိလၢယၢဖှိၵ် ၁၈ နံၵ်ဒီး ၁၉ နံၵ်အပူၤဃုဆးန့ၵ်လီၤ. တကတိ၊်ဃီ, လၢယၢဖှိၵ် ၂၀ နံၵ်လၢဟီၵ်ခိၵ်ဒီဘ့ၵ်တ၊်လိ၊်အါတီၤအပူၤတ၊်ဂဲၤလိၵ်အဒိၵ်အမ့၊်လၢပှၤဟီၵ်ခိၵ်ဖိတ၊်ခွဲးတ၊်ယာ်အဂိ၊်ဒီးတ၊်သဘျ့အဂိ၊်စ့၊်ကီးအိၵ်ထိၵ်ဝဲန့ၵ်လီၤ.

လံၵ်အံၤအပူၤပတ်ဖှိၵ်ကွဲးက့ၤယၢဖှိၵ်နံၵ် ၂၀ အပူၤတ၊်ပၢ်ဆၢခိၵ်နၢ်ဒီးပှၤပၢဆ့ၢတ၊်အမံၤဟူသၵ်ဖျါခံဆံဂၤလၢအမၤဂ့ၤ မ့တမ့၊် မၤနးထိၵ်ယၢဖှိၵ်နံၵ်နၢ့ၵ်လီၤ. တ၊်ဃုထၢထိၵ်ပှၤမံၤဟူသၵ်ဖျါအဂ့၊်အကျိၤတဖၵ်ဒီးသန့ၤထိၵ်အသးလၢထဲ(မ်)ဓဲးကစံအပှၤအရ့ဒိၵ်ကတ၊်အဂၤ ၁၀၀ လၢယၢဖှိၵ်နံၵ် ၂၀ အတိ၊်ပူၤန့ၵ်လီၤ.

“နမ့်ကတား၊ကုဉ်လီ၊ နပျိုဉ်ဘဉ်ရှဉ်ဟု ထီဉ်လာနချာဃ်တသ့ဘဉ်.”

"A man can't ride your back unless it's bent."

“တဘဉ်သးဟု ရီဉ်လာတၢ်ကီးမ့ၢ် ဒဲးလာဟုးတလၢ်မၢ တၢ်ဝလာကၢ်ကျာမနံ့ဉ်အဟု မ့ၢ် တၢ်လာအဖီးသဲစးရှဉ်တဘ့ၢ်.”

"Never forget that everything Hitler did in Germany was legal."

“ပကသ့ဉ်ရီဉ်ထီဉ်ပတ၊ သကီးတၢ်အတၢ်ဘ့ဉ်တၢ်ဘ့ီဉ်လီ၊. တမ့ၢ်ပဒ့ဉ်ပဒါတၢ်အတၢ်ကတီ၊ ဘဉ်.”

"We will remember not the words of our enemies, but the silence of our friends."

မါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့ကွ့ဉ်အဉ်(ရ်) (၁၉၂၉–၁၉၆၈)

မါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့ ကွ့ဉ်အဉ်(ရ်) (Martin Luther King Jr.) မ့ၢ်ခိုဉ်နၢ်လၢအဟူးဂဲၢလၢထံဖိကီၢ်ဖိခွဲးယာ်အဂီၢ်ဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးပှၤမံၤဟူသဉ်ဖျါကတၢ်အကျါတဂၤလၢကီၢ်အမဲရကၤအပူၤန့ဉ်လီ၊.

အဝဲအိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်ဖလါယန္ၤအါရံဉ် ၁၅သီ, ၁၉၂၉နံ့ဉ်လၢစ့ၢ်အးတလါတဉ်, လၢကွိဉ်ကံ့ယၢဉ် (Georgia) ကီၢ်စဲဉ်အပူၤလီ၊. အပၢ်ဒီးအဖုခံဂၤလၢာ်မ့ၢ်ဘျၢထံခရံာ်ဖိတၢ်အိဉ်ဖှဉ်သရဉ်လၢအဝဲသ့ဉ်ပဉ်ယှာ်မၤသကီးတၢ်လၢကရၢဟူးဂဲၢလၢထံဖိကီၢ်ဖိခွဲးယာ်အပူၤန့ဉ်လီ၊. ဖဲအဝဲအိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်အခါပှၤယုၢ်နှ့ၢ်အမံၤလၢမါကၢၢ်(လ်) (Michael), ဘဉ်ဆဉ်လၢ ခံက့ၤအဝဲဇဉ်ဆီတလဲက့ၤအမံၤဆူမါတ့ဉ် (Martin) နှ့ဉ်လီ၊. ဖဲအဝဲအိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်အဆၢကတီၢ်အဖုမ့ၢ်အးတလါတဉ်အ့ဘ့ဉ်နှစ့ၢ်ဘျၢ ထံခရံာ်ဖိတၢ်အိဉ်ဖှဉ်သရဉ်တဂၤန့ဉ်လီ၊. ဖဲမါတ့ဉ်အသးအိဉ်ခံနံ့ဉ်အဆၢကတီၢ်အပၢ်အနီၢ်ကစၢ်ဇဉ်ဝဲကဲထိဉ်က့ၤတၢ်အိဉ်ဖှဉ်သရဉ်ဒီးမၤတ့ၢ်တၢ်မၤဖးဒိဉ်လၢအါနံ့ဉ်အပူၤန့ဉ်လီ၊.

မါတ့ဉ်ဒိုင်ထိုင်လ၊ကလံ၊ထံးတကပ၊လ၊အမ့်တၫ်လိ်ၫ်လ၊အအိုင်ပ့ဲ၊ထဲတၫ်ပဲ၊ဖး နိ်၊ဖးကလှာ်အဆ၊နှ့ဉ်လိ၊. ကိ2ဒိ၊ကိဉ်ဒိ၊လ၊အဝဲထိုင်မ၊လိတ့ၫ်ဘဉ်တၫ်လ၊အပူ၊ တဖင်အိုင်ပ့ဲ၊ထဲပ့၊အ၊ဖြိ2၊က၊အမဲရက၊ကို2ဖိတဖင်, ဒီးဖဲခ့ခါဆ၊ကတိ1ၫ်ဝဲနှ့ဉ်အ ပူ၊အဝဲသ့ဉ်ထိုင်ဃုာ်ကို2တပူ၊ဃီဒီးပ့၊ဝါဖံးဖိတဖင်တသ့ဘဉ်နှ့ဉ်လိ၊. ဖဲမါတ့ဉ် သးနံ့ဉ်အိုဉ် ၁၅နံ့ဉ်အခါအဝဲဖျိထိုင်တိ၊ထိုက်ို2, ဝံ၊လဲ၊ထိုင်မ၊လိက့၊တၫ်လ၊ခီလ့ဉ် ကို2တဘျိဃီနှ့ဉ်လိ၊. အဝဲယိ1ၫ်ထိုင်ဝဲအဖုဒီးအပၫ်အခိုင်လိ1ၫ်, ဒီးမ၊လိတၫ်လ၊အး တလါတဉ်ခီလ့ဉ်ကို2"Atlanta's Important Morehouse College"အပူ၊, ဒီး ဖျိထိုင်ဝဲဖဲ ၁၉၄၈နံ့ဉ်, မ၊နှ့ၫ်ဒံ့ဉ်ကရံ့ဉ်တၫ်လ၊ကပိ၊လ၊တၫ်မ၊လိပ့၊တဝ၊ဒီးပ့၊ ဟိုဉ်ခိုဉ်ဖိအကရ1ၫ်ကရ၊တဖင်အသကဲာ်ပဝး (Sociology) နှ့ဉ်လိ၊. ဝံ၊အလိ1ၫ်ခံအ ဝဲသုးအလိ1ၫ်ဆူကလံ၊စိးဆူဖဲ(နှ်)စံ(လ်)ဖဲနယဉ် (Pennsylvania) ဝ့ၫ်ပူ၊ဒ်သိးက မ၊လိ တၫ်ဘူဉ်တၫ်ဘါအဂ့ၫ်လ၊ခြိ2၊ဉ် (Crozer) ယ့၊ဂ့ၫ်ပီညါဖ့ဉ်စိမိ၊အပူ၊လိ၊. ဖဲအဝဲမ၊လိတၫ်ဖဲလံာ်စီဆုံ့ကို2အဆ၊ကတိ1ၫ်အဝဲမ၊လိစ့ၫ်ကီးအ့ၜယဉ်နှ1ၫ်သးဂ့ၫ်ဝိခိုဉ် နှ1ၫ် "မဟးဇမးကဉ်ဒံ1ၫ်" အတၫ်သိဉ်တၫ်သိတဖဉ်နှ့ဉ်လိ၊. ကဉ်ဒံ1ၫ်မ့ၫ်ပ့၊ဟူးဂဲ၊ထိ2ါ တၫ်စုဆူဉ်ခိုဉ်တကးဒ်အမ့ၫ်ကျဲတဘိလ၊တၫ်ဇုးအိုဉ်ထိုင်ပ့၊ဂ့ၫ်ဝိအတၫ်ဆိတလဲအပူ၊ နှ့ဉ်လိ၊. လိ၊ဆိဇဉ်တၫ်အနိ1ၫ်ကစ1ၫ်ဇဉ်ဝဲအသးဘဉ်တၫ်ဆိုဉ်သခူထိုင်အီ၊လ၊ကဉ် ဒံ1ၫ်အတၫ်ကတိ၊တဖဉ်လ၊အမ့ၫ်, " ပကဇုးထံ့ဉ်အဝဲသ့ဉ်လ၊အတၫ်မ၊တတိတတြ1ၫ် တဖဉ်ခီဖျိပတၫ်တူ1ၫ်ဘဉ်ခိုဉ်ဘဉ်နှ့ဉ်လိ၊." လံာ်စီဆုံ့ကို2အတိ၊တဖဉ်အပူ၊အိုဉ်ဒီးကို2 ဖိတဖဉ်လ၊အဖံးဘ့ဉ်အလ့ဲ1ၫ်အိုဉ်အါကလှာ်, ဒီးတၫ်ဃုထ၊ထိုင်မါတ့ဉ်လ၊အကကဲ ထိုင်အတိ၊ဇဉ်ဝဲအခိုဉ်, ဒီးအတိ၊ပူ၊အါတက့ၫ်အိုဉ်ဝဲထဲပ့၊ဝါဖံးဖိနှ့ဉ်လိ၊. အဝဲဖျိ ထိုင်လံာ်စီဆုံ့ကို2ဒီးဒီးနှ1ၫ်ဘဉ်ဒံ1ၫ်ကရံ့ဉ်တၫ်လ၊ကပိ၊ဖဲ ၁၉၅၁နံ့ဉ်, ဝံ၊ဒီးအဝဲလဲ၊မ၊ လိက့၊တၫ်လ၊ဘီးစတ၊ဉ်ဖ့ဉ်စိမိ၊နှ့ဉ်လိ၊. ဖဲ ၁၉၅၅ နံ့ဉ်အပူ၊အဝဲဖျိထိုင်ဝဲဂ့၊ဂ့၊ဒီး မ၊နှ1ၫ်ဝဲဒီးကထ၊ဉ်ဒံ1ၫ်ကရံ့ဉ်တၫ်လ၊ကပိ၊နှ့ဉ်လိ၊.

ဘီးစတ၊ဉ်အဝ့ၫ်ပူ၊မ့ၫ်တၫ်လိ1ၫ်လ၊မါတ့ဉ်ထံ့ဉ်လိာ်အသးဒီးအမါလ၊အမ့ၫ်ခီးရဲ့ဉ်တဉ် စကီး (Coretta Scott), ဒီးမ့ၫ်ဟိ2ၫ်မ့ဉ်လ၊အသးဆူဉ်ဒီးအိုဉ်လ၊ပ့၊ဒီးတၫ်စိတၫ်ကမိ၊ လ၊တၫ်ဆိကမိ2ဉ်တိ2ၫ်သူ2ဉ်ဟ2ၫ်သးဘဉ်ထ့ဲထံဖကိ1ၫ်ဖိတၫ်ခ့ဲးတၫ်ယာ်တဖဉ်နှ့ဉ်လိ၊. အ ဝဲသ့ဉ်ဒီးတ့ဒီးဖျိက့၊အသးဝံ၊အလိ1ၫ်ခံမ၊နှ1ၫ်ဘဉ်ဝဲအဖိမ့ဉ်ဖိခ့ါလ့ဲ1ၫ်ဂ၊, အ ဟိ2ၫ်မ့ဉ်ခံ

ဂ၊ဒီးအပိတ်ခွါခံဂ၊နှ့်လီ၊.

ဖဲအဝဲသ့ဉ်ဒီးတ့ဒီးဖျိုအသးဝံ၊အလိ်၊ခံမါတ့ဉ်ကဲထိဉ်ဘဉ်တၢ်အိဉ်ဖှိဉ်သရဉ်ဒီးကွၢ်ထွဲဒဲးစထၢဉ်ဒဲဖဲန္ဒူ (Dexter Avenue) ဘျၢထံခရံာ်ဖိတၢ်အိဉ်ဖှိဉ်လၢတ့ၢ်မီး(ထ်)ကိမရံ၊် (Montgomery) လၢဒဲ(လ်)ဘါမ်ၢ်ကိ်ၢ်စဉ်အပူ၊နှ့်လီ၊. လၢမီး(ထ်)ကိမရံ၊်ဉ်တ့ၢ်ပူ၊ဒ်ဉ်တ့ၢ်လၢကလံ၊ထံးတဖဉ်အသိးဘား(စ်)သိလ့ဉ်သ့ဉ်တဖဉ်ဘဉ်တၢ်နီ၊ဖးလီ၊ဆိအီ၊လၢပှၢ်သူဖးဖိဒီးပှၢ်ဝါဖးဖိကဒီးလီ၊ဆိအီ၊အဂီ်ၢ်နှ့်လီ၊. ဖဲလါဒ်ဉ်စဲဘၢ်ဉ်ထိဉ်တသီ, ၁၉၅၅နံ့ဉ်နှ့်ပိတ်မုဉ်တဂ၊လၢအမ့ၢ်ရိစဉ်ဖး(ခ်) (Rosa Park), ပှၢ်မၢတၢ်လၢတၢ်ဆးတၢ်ကူတၢ်ကၢလၢအသးနံ့ဉ်ကအိဉ်သၢဆံဒီးလ့ၢ်ဆံအဘၢဉ်စၢ၊တဂ၊, ဟဲက့ၢ်လၢတၢ်မၢလီ၊ဘ့ၢ်းလီ၊တီ၊ဒိဉ်မး, လဲ၊ဆ့ဉ်နီ၊လၢဘား(စ်)အပူ၊ဒီးတပျဲန့ၢ်ပှၢ်ဝါဖးဖိအလိ်ၢ်ဘဉ်, အယိပှၢ်ဘဉ်မူဘဉ်ဒၢဖိဉ်တ့ၢ်နှ့်လီ၊အီ၊လၢယိ်ပူ၊နှ့်လီ၊.

ဖဲတၢ်ဖိဉ်ရိစဉ်ဖး(ခ်)ဝံ၊အလိ်ၢ်ခံမါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့ဒီးအတံ၊သကိးတဖဉ်ကရၢ ကရိထိဉ်အသးဒီးကိးသတြိုထိဒၢတၢ်နီ၊ဖးဘား(စ်)သိလ့ဉ်အဆၢနှ့်လီ၊. အဝဲသ့ဉ်ဆၢတဲာ်ဝဲလၢပှၢ်သူဖးဖိလၢမီး(ထ်)ကိမရံ၊်ဉ်တ့ၢ်ပူ၊တဖဉ်တဒိုးဘား(စ်)သိလ့ဉ်ဒိုးလဲလၢ၊ဘဉ်. တ့ၢ်လၢပှၢ်လဲ၊တၢ်ဖိကိးကလ့ာ်ဒဲးဒိုးယ့ာ်သိလ့ဉ်တပူ၊ယိသ့မးအဝဲသ့ဉ်ကဒိုးဝဲနှ့်လီ၊. အယိပှၢ်ဝါဖးဖိဘဉ်မူဘဉ်ဒၢတဖဉ်ဖိဉ်မါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့ဒီးတကးဒံးဘဉ်လဲ၊တ့ၢ်လီ၊မ့ဉ်ပိ်ၢ်လၢအဟံဉ်ဒီးဒ့ဉ်အူကွံာ်အဟံဉ်နှ့်လီ၊. အဝဲသ့ဉ်မၢတံာ်တာ်ဒီးမၢကိ်ၢ်မၢဂီ၊စ့ၢ်ကီးပှၢ်လၢအပဉ်ယ့ာ်ပဉ်ဂိ်ၢ်လၢတ့ၢ်မီး(ထ်)ကိမရံ၊်ဉ်တၢ်ထိဒၢနှ့ဉ်ချၢဘား(စ်)သိလ့ဉ်အပူ၊နှ့်လီ၊. ဘဉ်ဆဉ်တၢ်ထိဒၢနှ့ဉ်ချၢဘား(စ်)သိလ့ဉ်အံ၊မၢဒံးဒဉ်အသးကွ့ၢ်ကွ့ၢ်နှ့်လီ၊.

လၢတဆံသၢလါအတိ်ၢ်ပူ၊ပှၢ်သူဖးဖိလၢမီး(ထ်)ကိမရံ၊်ဉ်တ့ၢ်ပူ၊ကအိဉ် ၁၇,၀၀၀ ဂ၊လဲ၊ဖးလဲ၊မၢတၢ်, ဟးဒဉ်လၢအခီဉ် မ့တမ့ၢ် လဲ၊ဒိုးဝဲပှၢ်သူဖးဖိအသိလ့ဉ်ဆံးကိ်ာ်ဖိတဖဉ်နှ့ဉ်လီ၊. တကတိ်ၢ်ယိမ့ၢ်လၢပှၢ်ဝါဖးဖိတဖဉ်တဒိုးနှ့ၢ်ဘဉ်စ့လၢ၊အယိအလိ်ၢ်ခၢဉ်သးဘျိုဉ်ဒိုဉ်ဆၢတဲာ်ဒီးမၢဆူဉ်မီး(ထ်)ကိမရံ၊်ဘား(စ်)သိလ့ဉ်ခိပနံ့ဉ်လၢက

တူ၊လိပ်ဝဝတ်ဒီးယုတ်သိလှည့်တပူးယီအယိတ်ထိုဒါဒူဉ်ချာတ်အံ့ကတာ၊ကွံ့ဝဝဖ
လါဒံ့ဝ်ဘာ၊ဉ် ၂၀သီ, ၁၉၅ဖနံ့ဉ်အနံ့ၤန့ဉ်လီၤ.

လၢဝ့ၢ်ကြဲ(စ်)ဘိရိုဉ် (Greensboro), ကလံၤစိးခဉ်ရိလ့နၢ် (North Carolina) ကီ၊စဉ်အပူးပှၤသူဖံးကိ2ဖိတဖုလၢအနိဉ်ဂ်ၢ်ကအိဉ်စ့ၤဂၤဖးဘဉ်မါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့အတၢ်သိဉ်တၢ်သီတဖဉ်အယိတကူၢ်သ့ဉ်ဆၢတာ်ဝဝ်လၢကဟူးဂဲၤလၢအဝဲသ့ဉ်အနိ၊် ကစၢ်ဒဉ်ဝဝ်နှ2ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်စးထိဉ်မၤဝဲကိ2ဖိတၢ်ဆ့ဉ်နိ၊်အိဉ်သကိး (Student's Sit in) လၢလိ၊်ကဝိၤဖ2ါဖးဒိဉ်တဖျၢဉ်အတၢ်အိဉ်ကျးတဖျၢဉ်အပူးလၢအအိဉ်ဒိး တၢ်သိဉ်တၢ်သီလၢအတဆါန့ၢ်ပှၤသူဖံးဖိအတၢ်ဘဉ်နှ2ဉ်လီၤ. စးထိဉ်ဖဲနံ့ၤအဝဲနှ2ဉ် ပှၤသူဖံးကိ2ဖိလဲၤနှ2ဉ်လီၤပဉ်ယုဉ်အါထိဉ်အါထိဉ်လၢတၢ်အိဉ်ကျးတဖျၢဉ်နှ2ဉ်အပူး တူၤလိ၊်ဆ့ဉ်နိ၊ပှဲၤကွံ့ဉ်တစုလီၤ. ပှၤသူဖံးကိ2ဖိတဖဉ်အံ့ၤပှၤတိ၊်အဝဲသ့ဉ်တလိ၊်လိ၊် ဘဉ်ဆဉ်လၢမါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့အတၢ်သိဉ်တၢ်သီအယိအဝဲသ့ဉ်တမၤဆၢပှၤဘဉ်. တယံာ်တမိ၊်ပှၤသူဖံးဖိလၢကလံၤထံးတၢ်လိ၊်ခဲလၢာ်မၤတၢ်တမံၤယိဒ်သိးအံ့ၤအယိ လၢကလံၤထံးဝ့ၢ် ၂၆ ဖျၢဉ်အပူးလၢဃုလါအတိ၊်ပူၤတၢ်မၤကတၢ်ကွံ့ဝဝ်တၢ်နိ၊ဖး ပှၤသူဖံးဒိးပှၤ၀ါဖံးဖိအဆၢဒိးကိ2ဖိတၢ်ဆ့ဉ်နိ၊အိဉ်သကိးစ့ၢ်ကိးကတၢ်ကွံ့ဝ်ဒဉ်နှ2ဉ် လီၤ. တၢ်ဆ့ဉ်နိ၊အိဉ်သကိးအံ့ၤမၤစ့ၢ်ကိးအသးလၢကမျၢ်ဖိကရၢ်တဖဉ်, တၢ်ပိ၊် ထံလိ၊်, တၢ်ဒုးနဲဉ်ပူဒိးတၢ်ဂဲၤကလံဉ်အလိ၊်, သရိ2, လံာ်ရိဒၢး, တၢ်ဟ်ကွၢ်ကိအလိ၊် ဒိးပိဉ်လဲဉ်နံ့ၤတၢ်ဟးလိာ်ကွဲလိ၊်တဖဉ်အပူးဒိးတၢ်ကဲထိဉ်လိဉ်ထိဉ်ဝဲဂ့ၤဂ့ၤနှ2ဉ်လီၤ.

မါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့ဟးဝ့ၤဝိၤလၢထံလိ၊်ကိ၊်ပူၤ, ထိဉ်ကတိၤတၢ်လၢကမျၢ်မာ်ညါဒိး ဟ့ဉ်ဆူဉ်ထိဉ်ကမျၢ်အသးလၢကပဉ်ယုဉ်မၤသကိးတၢ်လၢထံဖကိ၊်ဖိခ့ဲးယာ်အတၢ် ဟူးတၢ်ဂဲၤအပူးလီၤ. အဝဲဟ့ဉ်ဂ်ၢ်ဟ့ဉ်ဘါကို2ဖိအတၢ်ဆ့ဉ်နိ၊အိဉ်သကိးထိဒါတၢ် လၢအသုတအိဉ်ဒိးတၢ်စုဆူဉ်ခိဉ်တကးတဂ့ၤ, ဒိးဟ့ဉ်သဆဉ်ထိဉ်ပှၤသူဖံးဖိလၢက ဒုးအိဉ်ထိဉ်မု၊်ကျိၤဝဲၤကွာ်တၢ်ထိဒါဒူဉ်ချၢတၢ်, လၢအလိ၊ၤက်ဒိးတၢ်ကဲထိဉ်တ့ၢ်အ သးတဘျီလၢမီး(ထ)ကိမရံဉ်ဝ့ၢ်ပူၤနှ2ဉ်လီၤ.

ထိဘိမါတ့ဉ်လူသၢဉ်ခ့တဲဖျါထိဉ်ဝဝ်တၢ်ဖိဉ်တၢ်ဖးအလံာ်ကဲ့လၢအမ့ၢ်တၢ်အရ2ဒိဉ်နှ2ဉ်

လီ၊ အဝဲဂုဏ်လိတ်ကတိ၊ဝဲလ၊ဖဲပှ၊အ၊ဖြို၊က၊အမဲရက၊ဖိဒိုးနှ့်တၫ်ခွဲးတၫ်ယာ်လ၊ကဖိုင်တၫ်ဖးလံနှ့်အဝဲသ့ုင်ကကဲထိုင်ထံရ့ုၫ်ကီၫ်သဲးအသုးမှ့ၫ်လ၊အရ့ုဒိုင်တဖုနှ့်လီ၊ အဝဲသ့ုင်မ့ှမ့ှ်ပှ၊ကလုာ်ဆံးကိာ်ဘဉ်ဆဉ်တၫ်ဖိုင်တၫ်ဖးအံၫ်တၫ်ရဲ့ဉ်ကျ့၊ဒီၫ်မ့ှ်ဝံၫ်အဝဲသ့ုင်စံ့ဉ်ညိုင်တိနံ့ထံကီၫ်ပဒိုင်ဒိုးကီၫ်စဲ့ဉ်တၫ်ဖိုင်တၫ်ဖးအစ၊သ့ုဝဲလံနှ့်လီ၊။

လ၊ကလံၫ်ထံးတၫ်လီၫ်တဖဉ်အပူ၊တၫ်ကရၫ်ကရိ၌သ့ူဉ်လ၊အမ့ှ် "ခ့ုချုးချ(နှ်)* (Ku Klux Klan)", ဆိုဉ်သနုံးဝဲပှ၊သ့ူဖံးဖိတဖဉ်လ၊အသုတဖိုဉ်တၫ်ဖးတဂ့၊နှ့်လီ၊။ အဒိ, ဖဲ ၁၉၆၀ နံ့ဉ်လ၊မံးစံးစပံ့ဉ်ကီၫ်စဲ့ဉ်အပူ၊ပှ၊သ့ူဖံးဖိအနိုဉ်ဂ်ၫ်အိုဉ် ၄၂ မျုးကယ၊ဘဉ်ဆဉ်သ့ွီလီ၊အမံၫ်လ၊ကဖိုင်တၫ်ဖးသ့ုဒဉ်ထဲ ၂ မျုးကယ၊နှ့်လီ၊။ လ၊တၫ်ကမ၊အၫ်မ၊သိဒိုးမ၊သံမ၊ဝိပှ၊သ့ူဖံးဖိအဂီၫ်တၫ်ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဝဲတၫ်စံ့ဉ်ညိုင်စၫ်သံ တၫ်မၫ တဖဉ်နှ့်လီ၊။ အဒိ, ဇဲမဲး(ထ်)ထ့ု(လ်) (Emmett Till), ပှ၊ဂ့ိုဖိဟ်ခ္ဍါလ၊အသးအိုဉ် ၁၄ နံ့ဉ်တဂၫ်မ့ှ်လ၊အတဲကသ့ွံတၫ်ဒိုးပှ၊ဝါဖံးမုဉ်တဂၫ်အယိတၫ်ဟ်တၫ်ကမဉ်လ၊အလိၫ်ဒိုးစံ့ဉ်ညိုင်စၫ်သံအီၫ်နှ့်လီ၊။ ဖဲနှ့်အခါပှ၊အဂုၫ်အဂၫ်လ၊အဟ့ဉ်သဆဉ်ထိုဉ်ပှ၊သ့ူဖံးဖိလ၊ကဖိုင်တၫ်ဖးစ့ှ်ကီးတၫ်မၫ်သံကွံ့ဉ်အဝဲသ့ုင်နှ့်လီ၊။ မါတ့ဉ်လ့ူသၫ်ဉ်ခ့ရဲ့ဉ်ကျ့၊ဝဲတၫ်ဟးဝ့၊ဝိၫ်ထၫ်ဖ့ှ်ဉ်ပှ၊ဖိုင်တၫ်ဖးအစရီလ၊ကီၫ်စဲ့ဉ်တဖဉ်ဒ်အမ့ှ်မံးစံးစပံ့ဉ်ကီၫ်စဲ့ဉ်, ဘဉ်ဆဉ်အတၫ်တကဲထိုဉ်လိုဉ်ထိုဉ်နှ့်အီၫ်ချ့ချ့ဘဉ်နှ့်လီ၊။

ဖဲ ၁၉၆၀ နံ့ဉ်တၫ်ယုထၫ်ထိုဉ်အမဲရကၫ်ကီၫ်ခိုဉ်အခါကို(နှ်)ဇဲး(ဖ်)ခဲနဒံၫ် (John F. Kennedy) လ၊အတၫ်ဟးဝ့၊ဝိၫ်ကတိၫ်လီၫ်တၫ်အပူ၊အဝဲကတိၫ်တၫ်လ၊ထံဖိကီၫ်ဖိခ္ဍဲးယာ်အတၫ်ဟူးတၫ်ဂဲၫ်လ၊အသီတခါအံၫ်အဂီၫ်လီ၊။ ဖဲတၫ်ယုထၫ်အမူးဝံၫ်အဆ၊ကတီၫ်ပှ၊ထံဉ်လ၊ပှ၊အၫ်ဖြိုၫ်ကၫ်အမဲရကၫ်ဖိအတၫ်ဖး ၇၀မျုးကယ၊ဆူအဖီခိုဉ်လဲၫ်ဆူခဲနဒံၫ်အအိုဉ်ခဲလၫ်လီ၊။

---

*ခ့ုချုးချ(နှ်) (KKK) မ့ှ်ပှ၊မ၊ဗျိုၫ်မၫ်ဂိၫ်တၫ်အတၫ်ကရၫ်ကရိ၌သ့ူဉ်လ၊အမဲရကၫ်ကီၫ်စၫ်ဖိုဉ်အပူ၊အမံၫ်လ၊အပူ၊ကွံ့ဉ်ဒိုးခဲအံၫ်စ့ှ်ကီးနှ့်လီ၊. အါတက့ှ်ကရၫ်အံၫ်ဟူးဂဲၫ်လ၊ကလံၫ်ထံးကီၫ်စဲ့ဉ်တဖဉ်အပူ၊လ၊တၫ်သ့ုဉ်ညၫ်အီၫ်လ၊အတဲနှ့်စၫ်၊တၫ်လ၊ပှ၊ဝါဖံးအတၫ်ဒိုဉ်စိဒိုဉ်ကမီၫ်အဂီၫ်ဒိုးဟူးဂဲၫ်မၫ်တၫ်ဒ်ပှ၊လ၊အစံ့ဉ်ညိုင်တၫ်ဒ်အသးအဲဉ်ဒိုးဝဲအသိုးလ၊အသိုးဒိုးဆ့ုကၫ်ဝါဖးထိ, ကျၫ်ဘၫ်အမဲာ်ဒိုးတၫ်ကျၫ်ဘၫ်မဲာ်လ၊အအိုဉ်ဒိုးအခိုဉ်ဖျိုဉ်စူတဖဉ်နှ့်လီ၊.

ဖ ၁၉ဖ၃ နံ့ခ်ိန္ဒ်ထံဖကြီ၊ဖိခ္ခဲ့ယာ်လံာ်ပတြြာ်တဘ့ဉ်ဘဉ်တ၊ဆု၊ထိဉ်အီ၊ဆူဘျိုဉ် ဒိုဉ်အပူ၊, ဒီ၊ဖဲလါယူ၊ ၁၁ သီခဲနဒ်၊ကတိ၊လီ၊တ၊လ၊ကွဲ၊ဟူဖျါအပူ၊ဒီ၊တဲဖျါ ထိဉ်ဝဲလ၊, "မ့၊မဆါတနံ၊အံ၊ပှ၊နံ့ကရိုဉ်ဖိလ၊အအိုဉ်ဖျုဉ်ထိဉ်လ၊အမဲရက၊လ၊ တ၊လီ၊တပူ၊ဂ့၊တပူ၊ဂ့၊, အဝဲသ့ဉ်ဒီ၊နှ့၊ဘဉ်တ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်ထဲတတ်လ၊ကဖျိုထိဉ် ဘဉ်တီ၊ထိကို့အဂြ်, ဒီ၊နှ့၊ဘဉ်တ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်ထဲသ၊ပူတပူလ၊ကထိဉ်ဘဉ်ခ်ိုလ့ဉ် ကို့, ဒီ၊နှ့၊ ဘဉ်တ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်ထဲသ၊ပူတပူလ၊ကကဲထိဉ်ဘဉ်ပှ၊ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့, ဒီ၊နှ့၊ဘဉ်တ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်ခံဆး လ၊ကကဲထိဉ်ပှ၊လ၊အတ၊ဖံ၊တ၊မ၊တအိုဉ်ဘဉ်, တ ကး၊ဒ်ဘဉ်အသးသမူအယူာ်စ့ာ်ကီ၊ဖုဉ်လီ၊နှ့ံနံ့ဉ်, ဒီ၊အိုဉ်ဒီ၊အတ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်ထဲတ တ်လ၊ကဒီ၊နှ့၊ဘဉ်တ၊ဟဲနှ်အခါမ့မ့၊ပှ၊ဝါဖံ၊ဖိလ၊အအိုဉ်ဖျုဉ်လ၊တ၊လီ၊တတီ၊ ဃီတနံ၊ယီဒီ၊နှ့၊ဘဉ်တ၊ခ္ခဲ့တ၊ယာ်လ၊လ၊ပှဲ၊ပှဲ၊နှ့ဉ်လီ၊."

လ၊အတ၊ဆိုဉ်သနံ်ဘျိုဉ်ဒိုဉ်လ၊ကဒ၊ဉ်လီ၊တူ၊လိာ်ခဲနဒ်၊အတ၊ဆု၊ထိဉ်လံာ်ပ တြြာ်အဂြ်မါတ့ဉ်လူသ၊ဉ်ခ့ီ၊ထံဖကြီ၊ဖိခ္ခဲ့ယာ်ခ်ိုဉ်နှ်တဖဉ်ဟ်ဖှ်ဉ်ထိဉ်သ၊, ကရ၊ ကရိုထိဉ်ဝဲတ၊ဟ်ဖျါထိဉ်တ၊ဘဉ်သ၊လ၊တ၊ဖံ၊တ၊မ၊ဒီ၊တ၊သဘ့ဒ်အဂြ်လ၊အ မံ၊ဟူသင်ဖျါလ၊ဝါ၌တ၊ဉ်အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊. တ၊ဟ်ဖျါထိဉ်သ၊ဖဲလါအီကူ၊ ၂၈သီ, ၁၉ဖ၃ နံ့ဉ်အနံ၊မ့၊တ၊မ၊နာ၊လ၊အဒိုဉ်အမ့၊နှ့ဉ်လီ၊. ပမ့၊တယာ်ကွ၊နှ့ဉ်ပှ၊ကမျ၊ ကတာ်ကနိ့ဉ်ဟဲထိဉ်ဝဲပှ၊အဂ၊ခံကလီ၊ယဲ၊ကလ၊ (၂၅၀,၀၀၀) ဆူလ့ံ၊ကလီ၊ (၄၀၀,၀၀၀) အဘ၊ဉ်စ၊ဉ်ညါနှ့ဉ်လီ၊. ဖဲနှ့ဉ်မါတ့ဉ်လူသ၊ဉ်ခ့ကတိ၊လီ၊တ၊လ၊ အမ့၊ "ယအိုဉ်ဒီ၊တ၊မံမီ၊တမံ၊"ဒီ၊အတ၊ကတိ၊လီ၊တ၊တဘျီအံ၊အမံ၊ဟူသင်ဖျါ ဒိုဉ်မ၊နှ့ဉ်လီ၊.

ဖတ၊ကူဉ်အ၊မ၊သံကွံာ်ခဲနဒ်၊လ၊လါနိ့ဉ်ဝ့ဘ၊ဉ် ၁၉ဖ၃နံ့ဉ်အပူ၊ထံဖကြီ၊ဖိခ္ခဲ့ယာ် လံာ်ပတြြာ်လ၊အဒုးအိုဉ်ထိဉ်ဝဲအံ၊လ၊ဘျိုဉ်ဒိုဉ်အပူ၊တ၊ဂ့၊လိာ်ဒ်ဒဉ်တ၊လ၊အဂ့၊ နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲသံဝံ၊အလီ၊ခ်ိုလ့ဒ၊(နှ်)ဘ့နဲ့(စ်)ကို(နှ်)စ၊(နှ်) (Lyndon Baines Johnson) ကဲထိဉ်ကှ၊ကီ၊ခ်ိုဉ်လ၊အလီ၊ဒီ၊ဟံ၊ဖိုဉ်ထိဉ်ကှ၊ဝဲတ၊ဂ့၊နှ့ဉ်လီ၊. ဘဉ် ဆဉ်ကီ၊ခ်ိုဉ်အသီတဂ၊အံ၊အတ၊မ၊နိ့ဉ်မ၊ဃါဘဉ်ဃ၊ထံဖကြီ၊ဖိခ္ခဲ့ယာ်အတ၊ဂ့၊ တဖဉ်တဂ့၊ဘဉ်. မ့၊နာ်သကှ့ဒ်နှ့ဉ်ဒီ၊, ခ်ီဖျိုအဝဲစူ၊ကါအတ၊ဒိုဘဉ်မ၊ဟူ၊ပှ၊လ၊

ဘျိုင်ဒိုင်အပူးအယိအဝဲမးလားပှဲးထိုင်အတၢ်ကျဲးစားအစၢဒီးလၢခံကတၢ်ပစံးသ့ လၢတၢ်တူၢ်လိာ်ထံဖိကီၢ်ဖိခွဲးယာ်လံာ်ပတြိာ်တဘ့ၢ်အံၤန့ၢ်လီၤ။

၁၉၆၄ နံၢ်ထံဖိကီၢ်ဖိခွဲးယာ်အတၢ်ဂဲၤလိာ်အံၤလဲလိာ်ကၢ့ၤတၢ်ကၢ်တလီၤကလုာ်ဒူၢ် အဆၢအသနူလၢတၢ်လီၢ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဂဲၤကလံၢ်ဒီးတၢ်ဒုးနဲၢ်တၢ်ဒိတၢ်တာ်အလီၢ်, တၢ် အိၢ်ကျးဒီးပှၤသမ့ံၤမံဟံၢ်တဖၢ်ဒီးတၢ်လီၢ်အဂၤကိးတီၤဒဲးအပူၤလၢတမ့ၢ်လၢၤတၢ် လၢအဖိးသဲစးဘၢ်နၢ်လီၤ။ တၢ်ဂဲၤလိာ်အံၤလိၢ်ဘၢ်စ့ၢ်ကီးလၢတၢ်မၤခိၢ်တဖၢ်ဟ့ၢ် လီၤတၢ်ဖံးတၢ်မၤအခွဲးအယာ်လၢအပတီၢ်တူၤသိးထဲသိးလိာ်အသးနၢ်လီၤ။ ကရၢ ဖံးတၢ်မၤတၢ်လၢအဒိးနၢ်, ကျိၢ်စ့ဆိၢ်ထွဲခီဖျိဖဲးဒရၢ်ကီၢ်စဲၢ် စၢဖြိၢ်ပဒိၢ် တဖၢ် အ တၢ် မၤအ ပူၤမ့ၢ်အိၢ်ဒီးတၢ်ကၢ်တလီၤဝဲၤဖးနီၤဖးလၢဖံးဘ့ၢ်အလွဲၢ်အယိမ့ၢ်ဂ့ၤ, ကလုာ်ဒူၢ် မ့တမ့ၢ် ထံကီၢ်မတၤတဘ့ၢ်အကလုာ်အယိမ့ၢ်ဂ့ၤတၢ်ကပတုာ်ကွံာ်တၢ် ဆိၢ်ထွဲအဝဲသ့ၢ်နၢ်လီၤ။

တၢ်နၢ်ဝံၤအလီၢ်ခံမါတ့ၢ်လူသၢၢ်ခ့တိာ်သူၢ်ဟ်သးအါထိၢ်လၢတၢ်ကဒုးအိၢ်ထိၢ် ဖဲးဒရၢ်ကီၢ်စဲၢ်စၢဖြိၢ်တၢ်သိၢ်တၢ်သီဘၢ်ယးတၢ်သဘျ့လၢတၢ်ဖြိၢ်တၢ်ဖးအဂီၢ်နၢ်လီၤ။ ဖဲနၢ်အဆၢကတီၢ်ကီၢ်စဲၢ်တဘ့ၢ်စုာ်စုာ်အိၢ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကဟ်ပနီၢ် အပှၤထံဖိကီၢ်ဖိအနီၢ်ဂံၢ်လၢအကအိၢ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကဖြိၢ်တၢ်ဖးအဂီၢ်နၢ်လီၤ။ အါတက့ၢ်ကီၢ်စဲၢ်အါဘ့ၢ်လၢကလံၤထံးတဖၢ်တဟ့ၢ်ပှၤသူဖံးဖိတၢ်ခွဲးတၢ် ယာ်လၢကဖြိၢ်တၢ်ဖးဘၢ်. ထံရ့ၢ်ကီၢ်သဲးပှၤဂဲၤလိာ်ထီဒါတၢ်တဖၢ်ထီဒါဝဲဘၢ်ဆၢ် တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဘၢ်ယးတၢ်သဘျ့ခွဲးယာ်လၢတၢ်ဖြိၢ်တၢ်ဖးအဂီၢ်အံၤဘျိုၢ်ဒိုၢ်ခၢၢ်စးခဲ လၢ်အကျါ ၃၃၃ ဂၤအၢၢ်လီၤတူၢ်လိာ်ဝဲဒီးပှၤထဲ ၄၈ဂၤသမၢဝဲ, ဒီးမ့ၢ်ဘျိုၢ်ဒိုၢ်အ ပှၤကူၢ်လိာ်တၢ်တခီ ၇၇ ဂၤတူၢ်လိာ်ဝဲဒီးထဲ ၁၉ဂၤသမၢဝဲနၢ်လီၤ။ ဒ်ပစံးတၢ်အသိး ဘျိုၢ်ဒိုၢ်ခၢၢ်စးလၢအအၢၢ်လီၤတူၢ်လိာ်တၢ်အနီၢ်ဂံၢ်မ့ၢ်တၢ်လၢအအါကတၢ်နၢ်လီၤ။ ဒီးတၢ်သိၢ်တၢ်သီဟ့ၢ်စိဟ့ၢ်ကမီၤထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤပဒိၢ်လၢကထၢစရီဘၢ်ယး ပှၤလၢကီၢ်စဲၢ်ပဒိၢ်တဟ့ၢ်အခွဲးလၢအမံၤကအိၢ်လၢတၢ်ဖြိၢ်တၢ်ဖးအစရီပူၤဘၢ်တ ဖၢ်နၢ်လီၤ။

တၢ်ဒုးအိၢ်ထိၢ်တၢ်သိၢ်တၢ်သီခံမံၤအံၤဝံၤအလီၢ်ခံမါတ့ၢ်လူသၢၢ်ခ့ဂဲၤလိာ်လၢတၢ်

မားစားပှားဖြိုင်ဖယ်ဖိတဖင်အဂြိုလိုး. အဝဲသွင်ညိုလားပှားကလုင်ဒီးမှုကျိုးဝဲးကွာ်အတၢ်ဂွၢ်ကီမ့ၢ်တၢ်လၢအဘျုးစဲလိုက်အသးအယိအဝဲစးထိုင်ကတိုးတၢ်ဘင်ယးတၢ်လိုင်ဘင်အိုင်လၢတၢ်ကဘင်နီုးလီုးကဒါကွၢ်တၢ်ထူးတၢ်တီုးအဂြိုန္ဒင်လီုး. မါတ့ဉ်လူသၢင်ခ့စံးဝဲလၢပှားအၢဖြိုးကၢးအမဲရကၢးဖိဒီးပှၢ်ဝါဖံးဖိလၢအဖြိုင်တဖင်မ့ၢ်ဒင်တၢ်တမံုးယိဒီးအဝဲသ့ဉ်မ့ၢ်မၢသကိုးတၢ်နှ့ဉ်အဝဲသ့ဉ်ဒုးအိုင်ထိုင်တၢ်ဆီတလဲလၢပှၢ်တဝၢအပူးသ့ဝဲလီုး. မါတ့ဉ်လူသၢင်ခ့အတၢ်ဂဲၢလိုက်အံၢ်အိုင်ဖျိုထိုင်လၢအတၢ်ကတိုးလီုးတၢ်လၢကမျၢ်အမ်ာ်ညိုလၢတ့ၢ်စ(လ်)မဉ် (Selma), ဆဲလဘါမါကြီ်စဉ်အပူးလၢအမ့ၢ်ဝဲ, "လၢပူးကွံာ်တဆံခံနံ့ဉ်အတီ်ပူးပအိုင်လၢတၢ်သူဉ်ထိုင်ဘ့ီဘဉ်ကဒါကွၢ်ထံကီ်တၢ်သိုင်တၢ်သီအစိုး, ဘဉ်ဆဉ်ခဲအံၢ်ပသုးယီုးလံ်ပသးလၢစိုးတ့ၢ်အသီတစိုးကဒီးလံ, စိုးအံၢ်ကဘင်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ပၢ်ၢ်ဆၢအစိုးန္ဒ်လီုး."

ဖဲလါအ့ဖြ့ဉ် ၁၃သီ, ၁ဇ့ဖ့ဂ့နံ့ဉ်အနံ့ၢမါတ့ဉ်လူသၢင်ခ့ကတိုးလီုးတၢ်လၢကမျၢ်အမ်ာ်ညိုဒီးဟ်ဖျိုထိုင်ဝဲတၢ်ဂွၢ်တဖင်ဘဉ်ယးဘဉ်မနှုးအယိအဝဲထိဒါဘံဉ်ယဲးနၢ်တၢ်ဒုးလဲဉ်အဂ့ၢ်နှ့ဉ်လီုး. ဖဲအဝဲကတိုးလီုးတၢ်တဘျိုအံၢ်ဝံုးအခါပှၢ်ဂဲၢလိုက်တၢ်အါဂၢ်ဟ့ဉ်ဂံၢ်ဟ့ဉ်ဘါအီုးလၢကနှ်လီုးလၢပဉ်တံၢ်ခၢဉ်စးသၢဖုတဖုလၢကနှ်လီုးဒီးယုထၢအသးလၢကကဲထိုင်ကီ်ခိုင်အဂြိုဖဲ ၁ဇ့ဖ့ဂ့နံ့ဉ်လၢကတ့ၢ်ယီုးအခါန္ဒ်လီုး. အဝဲတတ္ၢ်လိုက်တၢ်ဆိကမိုဉ်အဝဲအံၢ်ဘဉ်, ဘဉ်ဆဉ်ဟးဝ့ၢ်ဝီုးဂဲၢလိုက်ထိုဒါဒီးဒဉ်တၢ်ဘံဉ်ယဲးနၢ်တၢ်ဒုးန္ဒ်လီုး. ဖဲအဝဲအတၢ်ထိုင်ကတိုးလီုးတၢ်လၢကမျၢ်အမ်ာ်ညိုထိုဒါဘံဉ်ယဲးနၢ်တၢ်ဒုးဝံုးအလီ်ခံတၢ်သ့ဉ်ညိုလၢထံကီ်ပဒိုဉ်သးတမှ်လီုးဆီုဒဉ်တၢ်လၢတၢ်ဂွၢ်အဝဲန္ဒ်အယိန္ဒ်လီုး.

ဖဲလါမ်ာ်ရှး ၂၈သီ, ၁ဇ့ဖ့ဂ့နံ့ဉ်မါတ့ဉ်လူသၢင်ခ့ရဲဉ်ကျုၢ်တၢ်ဟ်ဖျိုထိုင်သးလၢမဲဖံး(စ်) (Memphis) ဝ့ၢ်ပူးလၢတၢ်မၢစားပှၢ်မၢတၢ်ဖိခ့ဲးယာ်အဂြိုလီုး. ပှၢ်ရဲဉ်ကျုၢ်တၢ်တဖင်ဟ့ဉ်ပလီ်ပှၢ်ဟ်ဖျိုထိုင်သးသ့ဉ်တဖင်လၢအသုတဒုးအိုင်ထိုင်တၢ်မၢတပျုဉ်တပျီုၢ်တၢ်တဂ့ၢ်, ဘဉ်ဆဉ်ပှၢ်သးစၢ်အကရ့ၢ်တဖင်လု၊်သ့ဉ်ခါပတာ်တၢ်နဲ့ဉ်ကျဲဝံုးမၢဟးဂ့ဉ်ဟးဂီုၢ်ဝဲကျးတဖင်လၢကျဲကပၢတ့ၢ်လၢတ့ၢ်အဘျိုဉ်ဒိုဉ်နှ့ဉ်လီုး. ဖဲတၢ်ကဲထိုင်သးအဆၢကတီ်လဲရံၢ်ဖ့(နှ်) (Larry Payne), ဖိသဉ်ဟ်ခ့ါတဆံယုနံ့ဉ်ဖိ

တဂၤဘၣ်တၢ်ခးသံအိၤဒီးပၢၤကိၢ်တဲဖျါထိုင်ဝဲလၢအဝဲမ့ၢ်ပှၤဟုၣ်တၢ်ဖိတဂၤအယိ လီၤ. ပှၤတဂၤလၢအထံၣ်ဝဲလၢအမဲာ်အှၣ်အသးဒီးစံးဝဲလၢဖဲတၢ်ခးသံလဲရံၣ်ဖ့(နှ်) အခါအဝဲယူာ်ထိုင်ဒၣ်အစုလၢတၢ်ဖိခိုင်နှၣ်လီၤ.

ပှၤဒုးသ့ၣ်ညါဘၣ်မါတ့ၣ်လူသၢၣ်ခ့လၢတၢ်မၤတပျၣ်တပျိၤတၢ်လၢအအိၣ်ထိုင်အံၤ မ့ၢ်ဒၣ်ထံကိၢ်ပဒိၣ်အပှၤတဖၣ်နှၣ်လီၤမၤဝဲအယိလီၤ. တၢ်တနၤယီအဝဲနှၣ်မါတ့ၣ် လူသၢၣ်ခ့ထိုင်ကတိၤလီၤတၢ်လၢပှၤကဃျၢ်အမဲာ်ညါဘၣ်ဃး, "ယအိၣ်လံလၢက စၢ်အခိၣ်စိၣ်လံ" နှၣ်လီၤ. အဝဲမၤကတၢ်က့ၤအတၢ်ကတိၤလၢ, "ဂ့ၤလံ, ခဲအံၤ တၢ်ကမၤက့ၤအသးဒ်လဲၣ်နှၣ်ယတသ့ၣ်ညါဘၣ်. ခါဆူညါပကအိၣ်ဒီးမ့ၢ်နံၤကီခဲ တဖၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ခဲအံၤတၢ်နှၣ်တမ့ၢ်တၢ်အရ့ဒိၣ်လၢယဂီၢ်လၢၤဘၣ်. မ့ၢ်လၢယ အိၣ်လံလၢကစၢ်အခိၣ်စိၣ်လံအယိနှၣ်လီၤ. ဒီးယတဟ်လၢတၢ်နီတမံၤဘၣ်. ဒ်ပှၤ ဂၤအသိး, ယအဲၣ်ဒီးအိၣ်မူဘၣ်ဖးယံာ်လီၤ. တၢ်အိၣ်မူဘၣ်ယံာ်ယံာ်ထၢထၢနှၣ်အ လိၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ခဲအံၤဘၣ်ဃးတၢ်အဝဲနှၣ်ယတဆိကမိၣ်လၢအဂ့ၢ် လၢၤဘၣ်. ယအဲၣ်ဒီးမၤထဲဒၣ်ကစၢ်ယွၤအတၢ်မၤလီၤ. ဒီးအဝဲပျဲယၤလၢယကလဲၤ ထိုင်ဆူကစၢ်အဒီခိၣ်လီၤ. ယကွၢ်စိယီၤတၢ်ဒီးယထံၣ်ဘၣ်ကိၢ်တၢ်စံးဟ်လံ. ဘၣ် သ့ၣ်သ့ၣ်ယတတုၤယီၤဘၣ်ဒီးသုဆူတၢ်လိၢ်အဝဲနှၣ်လၢၤဘၣ်. တနၤအံၤယအဲၣ်ဒီး လၢသုကသ့ၣ်ညါ, ဒ်ပှၤတကလုာ်ယီအသိး, လၢသုကတုၤယီၤဆူကိၢ်တၢ်စံးဟ် လီၤ. အယိယသးမှာ်လီၤ."

မၤကဒီးတနံၤပှၤတဂၤဟဲခးသံမါတ့ၣ်လူသၢၣ်ခ့ဖဲအဝဲဆၢထၢၣ်လၢပှၤသမ့ံၤမံ ဟံၣ်အဒၢးကသုၣ်အပူၤအဆၢကတိၢ်နှၣ်လီၤ. တၢ်ပိာ်ထွဲထိုင်အတၢ်သံတဘျီအံၤ အခံမ့ၢ်ဝဲတၢ်ပြုထိုင်လၢဝ့ၢ် ၁၂၅ဖျၣ်အပူၤဒီးပှၤသံဝဲလွံၢ်ဆံယုဂၤနှၣ်လီၤ. ပူၤကွံာ်ခံ လါအဆၢကတိၢ်, ကွ(မ်စ်)အၢရ (James Earl Ray) ဘၣ်တၢ်ဖိၣ်နှ၊်အိၤလၢဝ့ၢ်လိ ဒ်ၣ်ဒီးတၢ်ဆ့ၢကဒါက့ၤအိၤဆူကိၢ်အမဲရကၤအပူၤလီၤ. အဝဲအၢၣ်လီၤအတၢ်ကမၣ် လၢအမၤသံဘၣ်မါတ့ၣ်လူသၢၣ်ခ့ဒီးအဝဲဘၣ်လီၤယာ်လၢခ့ဆံခ့နံၣ်အတိၢ်ပူၤလီၤ. ဘၣ်ဃးဒီးတၢ်ကူၣ်အၢမၤသံမါတ့ၣ်လူသၢၣ်ခ့အဂ့ၢ်နှၣ်တၢ်ယုထံၣ်သမံသမိးအိၣ်ဝဲ အါမံၤလီၤ. အါတက့ၢ်ပှၤနၣ်လၢတၢ်ကူၣ်အၢမၤသံတဘျီအံၤမ့ၢ်ဒၣ်အမဲရကၤပဒိၣ်

အတေါ်မား, မှတမ့်ါ ဖဲးဇရား်တေါ်ယိထံသမံသမိုးဝဲးကျိုး (FBI) အတေါ်ဖိုင်ပျံုးအယိ လီး. တေါ်သှ့ဉ်ညါမားနိုင်စှ်ါကီးလားပှားလားအယုထံဉ်ဒီးဖိုင်နှ်ါက္ခ(မ်စ်)အားရှနှ့ဉ်မ့ှ် ဇဉ်ကိ်ါခဲနဇ်ါအပားကိ်ါသှ့ဉ်တဖဉ်, ဒီးတမ့ှ် "FBI" ဘဉ်နှ့ဉ်လီး.

ဖဲ ၁၉၈၈ နံဉ်အပူး, ကွဲးဟူဖျိပှားထားတေါ်ကစိဉ်လဲးထံဉ်လိ်ာသံကွ်ါသံဒီးက္ခ(မ်စ်) အားရှလားယိ်ာအပူးဒီးအဝဲတဲဖျိထိဉ်ဝဲလာ "FBI" ခါဉ်စးတဖဉ်မားပျံုးမားဖုးအီ်ားတဲ အီ်ားလားအဝဲမ့ှ်တမားသံမါတ့ှ်ဉ်လူသားဉ်ခ့ှ်ဘဉ်နှ့ှ်အဝဲသ့ှ်ဉ်ကဖိုဉ်အပါ်ဒီးအဒိပှ်ါဝါ် ခ္ဆါအကျါတဂးဒီးကတ့ှ်ါနှ်ာ်အဝဲသ့ှ်ဉ်လားယိ်ာ်ပူးလီး. ကှ(မ်စ်)အားရှတဲအါထိဉ်စ့ှ် ကီးဝဲလာတေါ်ဖိုဉ်အီ်ားလားပျံုးသကွ်ီ်ားအပူးလားအကမားလားပ့ဲှ်ား "FBI" အတေါ်တိ်ာ်ကျ့ှ်ား လားကမားသံမါတ့ှ်ဉ်လူသားဉ်ခ့ှ်အဂ်ိ်ါနှ့ှ်ဉ်လီး.

လားတေါ်ကသ့ှ်ဉ်နိုဉ်မားလားကပီ်ားမါတ့ှ်ဉ်လူသားဉ်ခ့ှ်ဇ်အမ့ှ်ါခိုဉ်နှ်ါလားအဟူးဂဲ်ားလားထံ ဖိကိ်ါဖိခ္ဆဲးယာ်အဂ့ှ်ားကတားါ်အဒိုဉ်ကတားါ်အကျါတဂးအဂ်ိ်ါ, ဖဲ ၁၉၈၃နံဉ်နှ့ှ်အမဲ ရကားကိ်ါစားဖိုဉ်အခီကရဲးတေါ်အိ်ာ်ဖိ်ာ်ဖးဒိုဉ်ဒုးအိ်ာ်ထိုဉ်ဝဲ "မါတ့ှ်ဉ်လူသားဉ်ခ့ှ်မ့ှ် နံ်ား" လားအမ့ှ်ါထံလိ်ါကိ်ါပူးအမ့ှ်ါနံ်ားဒိုဉ်မ့ှ်ါနံ်ားထိုဖဲယနူးအါရံ်ာ်ထိုဉ်သားနွ်ံတန်ံ, မ့ှ်ါ ဆဉ်အနံ်ားနှ့ှ်ဉ်လီး.

"လာယထဲယကၢ်အဟူ နၣ်အဆိကတၢ်ပလၢ် ဘၣ်ဆူယၢ်ဟူ တ၊ မးပကဲထံၣ်ကၢ်ခၣ်နၣ်လၢ် ."
"In my country we go to prison first and then become President."

"တၢ်လၢ ကဟ်၊ အဒီၣ်ကတၢ်လၢပတၢ်အီၣ်မ့အဟူ နၣ်တမ့ၢ်တၢ်တၢလၢ် ဃ၊ နံတဘျီနၣ်ဘၣ်.
မ့ၢ်ဝဲပဂဲ ဆၢထၢၣ်ထံဘီဖဲပလၢ် ဃ၊ တဘျီလၢ်လၢ်နၣ်လၢ် ."
"The greatest glory in living lies not in never falling,
but in rising every time we fall."

"တၢ်သဘျ့တဖ့ၣ်တၢၣ်ဓံးတၢ်နၣ်တအီၣ်ဘၣ်."
"There is no such thing as part freedom."

နဲလစၢၣ်မ့ဒဲလၣ် (၁၉၁၈–)

နဲလစၢၣ်မ့ဒဲလၣ် (Nelson Mandela) တီခိၣ်ရိၣ်မဲတ့ၢ်ဝဲတၢ်ဂဲၤလိၣ်တခါလၢကဆီတလဲကွံၣ်ကလံၤထံးထံးအၤဖြၤ်ကၤအသုးမီၤစိရိၤပဒိၣ်လၢအစူးကါတၢ် နီၤဖးပှၤသူဖံးဝါဖံးအဆၢသန္ (apartheid) ဒီးဒုးအိၣ်ထိၣ်က့ၤကလုၣ်ဒူၣ်အါဖုအဒံၣ်မိၣ်ကရ့ၣ်စံၣ်သန္နနၣ်လီၤ. အဝဲဘၣ်လီၤဆူယိၣ်ပူၤလၢ ၂၇နံၣ်အတိ၊်ပူၤဝံၤဒီးဂဲၤလိၣ်ကဒီးတၢ် ဒီးကဲထိၣ်ဘၣ်ဝဲအထံအကိ၊်ပှၤသူဖံးဖိအကိ၊်ခၣ်အဆိကတၢ်တဂၤနၣ်လီၤ.

အဝဲအိၣ်ဖျၣ်ထိၣ်လၢပှၤသူဖံးဖိအိၣ်တၢ်အလိ၊်လၢဝ့၊်ထြဲစကံၣ် (Transkei) ဖဲ ၁၉၁၈ နံၣ်လါယူၤလံ ၁၈ သီအနံၤနၣ်လီၤ. ပှၤယုၢ်နၣ့်အမံၤလၢရိလ့လၣ်လါမ့ဒဲလၣ် (Rolihlahla Mandela) နၣ်လီၤ. အပါ၊, ဟဲနရံၣ် (Henry) မ့၊်ပှၤဟ့ၣ်ကူၣ်တၢ်လၢထဲဘူစီၤလိၣ်စီၤပၤဟံၣ်ဖိယီဖိ (Thembu Royal Family) အပူၤလၢပှၤအါဂၤယူးယီၣ်ဟ်ကဲဘၣ်အီၤတဂၤနၣ်လီၤ. မ့ဒဲလၣ်အမံၤအခိၣ်ထံးတဖျၣ်အခီပညီတၢ်ထုးထိၣ်အီၤသ့လၢအမ့၊် "ပှၤမၤတၢထိၣ်တၢလီၤတၢ်" နၣ်လီၤ. အတီၤဖုၣ်ကွိသရၣ်လၢအထံၣ်ဒိၣ်ဒဲကလံးအတၢ်ပၢတၢ်ပြးတဂၤဟ့ၣ်က့ၤအီၤလၢအဲကလံးအမံၤလၢအမ့၊် "နဲလစၢၣ်" နၣ်လီၤ.

နဲလစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်ဖဲအနိ^{1}ဆံးဒံးအခါအိုဉ်ဘဉ်ဝဲမှာ်မှာ်ခုဉ်ခုဉ်လီ၊. အဝဲဘုဉ်ကျိ^{1}ဒီးမ၊စ့^{1}ကီးခိခိဉ်အတၢ်ဖံးတၢ်မ၊အဂ၊တဖဉ်နှ^{1}ဉ်လီ၊. ဖဲအပၢ်စူးကွံ^{1}အသးအခါဘဉ်တၢ်ကွ^{1}ထွဲကဟုကယာ်က့၊အီ၊လ၊ဘူးတံ^{1}လ၊အအိုဉ်ဒီးအစိကမီ၊လ၊အမ့^{1}ထဲဘူ (Thembu) ကလုာ်ပှၤပ၊တၢ်ခၢဉ်စးနှ^{1}ဉ်လီ၊. ဘဉ်ဆဉ်အဝဲဟးထိဉ်လ၊ဖီးဟဲ(ရ^{1}) (Fort Hare) မံးရှၢ်ဉ်ခီလ့ဉ်ကို ဒီးဖဲနှ^{1}ဉ်အဝဲပဉ်ယှာ်မ၊သကိုးတၢ်လ၊ကို^{2}ဖိအတၢ်ပူထိဉ်ထိဒါပှၤဝါဖံးဖိအတၢ်ကရၢကရိမ၊လဲ^{1}အိုဉ်ကိ^{1}အတၢ်ပ၊နှ^{1}ဉ်လီ၊. အဝဲဒုးအိုဉ်ထိဉ်ဒီးဂဲ၊လိာ်တၢ်လ၊နိ^{1}ကစ^{1}ဒီးဒီကလုာ်အတၢ်ထူဉ်ဖျုးအဂိ^{1}နှ^{1}ဉ်လီ၊.

နဲလစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်ဒီးနှ^{1}တၢ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့လ၊ဝံးဝီထ၊ဉ်စထြဲဖ့ဉ်စိမိ၊ (University of Witwaterstrand) ဒီးဖျိုထိဉ်ဝဲလ၊တၢ်ဘျၢသဲစးတကပ၊ဖဲ ၁၉၄၂ နံ^{1}ဉ်နှ^{1}ဉ်လီ၊. အဝဲစးထိဉ်နှ^{1}ဉ်လီ၊မ၊သကိုးတၢ်လ၊အၢဖြုၤက၊ဒီကလုာ်ခီကရဲး (African National Congress–ANC) လ၊အမ့^{1}ကလုာ်ဒူဉ်အါဖုအဲဉ်ကလုာ်အတၢ်ဟူး တၢ်ဂဲ၊တဖုလ၊အဂဲ၊လိာ်မ၊အိုဉ်ထိဉ်ထံရ^{1}ကိ^{1}သဲးအတၢ်ဆီတလဲလ၊ကလံ၊ထံးအၢဖြုၤက၊အပူ၊နှ^{1}ဉ်လီ၊.

ဖဲ ၁၉၄၈နံ^{1}ဉ်အပူ၊ဒီကလုာ်ပဉ်တံ^{1}ဉ်အစိကမီ၊ဒိ^{1}ဉ်ထိဉ်ဒီးစးထိဉ်မ၊လိ^{1}ဉ်ထိဉ်ဖးထိဉ်ဝဲ"တၢ်နိ^{1}ဖးပှၤသူဖံးဝါဖံးအဆ၊သနူ"အဖိလစံ^{1} မ့တမ့^{1} ဒုးအိုဉ်ထိဉ်ဆူဉ်တၢ်နိ^{1}ဖးကလုာ်အဆ၊တၢ်မ၊နှ^{1}ဉ်လီ၊. မ့မ့^{1}အၢဖြုၤက၊ဒီကလုာ်ခီကရဲးတခီစးထိဉ်ဟးဝ့၊ဝီ၊ဒုးအိုဉ်ထိဉ်တၢ်ပ၊^{1}ဆ၊လ၊တအိုဉ်ဒီးတၢ်စုဆူဉ်ခီဉ်တကးဒီးထိဒါတၢ်နိ^{1}ဖးကလုာ်အဆ၊သနူအတၢ်သိဉ်တၢ်သီတဖဉ်နှ^{1}ဉ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၅၂ နံ^{1}ဉ်အပူ၊နဲလစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်ကဲထိဉ်ဝဲအၢဖြုၤက၊ဒီကလုာ်ခီကရဲးအကရၢခိဉ်ခၢဉ်စးအကျါတဂ၊လီ၊. ဖဲ ၁၉၅၀နံ^{1}ဉ်တဖဉ်ကတၢ်အခါခီဖျိုလ၊အဝဲသ့ဉ်ဘဉ်ကွ^{1}ဆ၊ဉ်မာ်ပဒိ^{1}ဉ်အတၢ်ပဲ၊ဖးနိ^{1}ဖးဒိ^{1}ဉ်ဒိ^{1}မှ^{1}မှ^{1}အယိနဲလစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်ဒီးအတံ၊သကိုးအိုလံးဘၢ်^{1}ထဲဘိ^{1}ဉ် (Oliver Tambo) ဒီးပှၤအဂ၊တဖဉ်စးထိဉ်ဟူးဂဲ၊အါထိဉ်ဝဲလ၊တၢ်ဘ့ီဘဉ်မ၊ဂ့၊ထိဉ်က့၊အၢဖြုၤက၊ဒီကလုာ်ခီကရဲးအဂိ^{1}နှ^{1}ဉ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၅၆ နံ^{1}ဉ်အပူ၊တၢ်လိာ်ကွ^{1}ဟ်တၢ်ကမဉ်လ၊အဖိခိဉ်လ၊အမ့^{1}ပှၤလ၊အမ၊ဟးဂိ၊က့၊အထံအကိ^{1}ဒီးယိးကဒါက့၊ဘိအယိနှ^{1}ဉ်လီ၊. ဘဉ်ဆဉ်ယၢ်နံ^{1}ဉ်ပူ၊ကွံ^{1}အဆ၊ကတိ^{1}အဝဲပူ၊ဖျုးထိဉ်ကွံ^{1}ဝဲနှ^{1}ဉ်လီ၊.

ဖဲလါမော်ရှား ၁၉၆၀ နံ့ဘက်ပူး၊ ပှားသူဖံးဖိလားအဟ်ဖျိုထိုင်သးထိုးါတေါ်နီးဖးက လှာ်ဒူင်အဆားသန္ဓယုဆံ့ခွံ့ဂ၊ဘင်တေါ်မ၊သံ့အီ၊လ၊ပ၊၊ကီါ်လ၊ဝ့ါ်ရှုးဖ၊ါ်ဖ့လံ့ဉ် (Sh--arpeville) အပူးနှ့ဉ်လီ၊။ တကတီါ်ယီ၊ထံ့ကီါ်ပဒိုင်ထုးထိုင်ရ၊လီ၊ဝဲဂ့ါ်ဂီါ်အူတေါ် အိုင်သးအလံ်ဘိုးဘင်ရ၊လီ၊ဒီးဆိကတီါ်ဝဲအ၊ဖြ့၊က၊ဒီကလှာ်ခီကရဲးအကရ၊ နှ့ဉ်လီ၊။ လ၊တေါ်နှ့ဉ်အယိအ၊ဖြ့၊က၊ဒီကလှာ်ခီကရဲးအကရ၊အံ့၊မ၊ကတ၊ါ်ကွံ်ဝဲ အဖိလစံ်ဉ်လ၊အမ့ါ်တေါ်ဂဲ၊လိ်ာ်တေါ်လ၊တအိုင်ဒီးတေါ်စုဆူဉ်ခိုင်တကးဒီးနဲ့လစ၊ဉ်မ့ဒဲ လဉ်ဒုးအိုင်ထိုင်စ၊၊တေါ်ကရ၊ကရိအသုးမ့ါ်တဖုလ၊ကကဲ့ထိုင်ဝဲအ၊ဖြ့၊က၊ဒီက လှာ်ခီကရဲးအစုဒုဉ်တီ၊ဒီးကိုးဝဲလ၊ "Umkhonto we Sizwe" မ့တမ့ါ် "The Spear of the Nation –ဒီကလှာ်အဘီ" နှ့ဉ်လီ၊။ တေါ်ဃုထ၊ထိုင်အီ၊လ၊သုးခိုင် ကျ၊ါ်အလိ်ါ်အလ၊ဒီးအဝဲဟးထိုင်ဆူကိ်ါ်ချ၊ဒ်သိးကထိုင်သုးတေါ်မ၊လိဒီးယုတေါ်မ၊ စ၊၊လ၊အ၊ဖြ့၊က၊ဒီကလှာ်ခီကရဲးအဂိ်ါ်နှ့ဉ်လီ၊။

ဖဲအဝဲဟဲက့၊အဆ၊ကတီါ်တေါ်ဖိုင်အီ၊ဒီးဒုးလီ၊အီ၊ဆူယိ်ာ်ပူးယဲါ်နံ့ဉ်နှ့ဉ်လီ၊။ ဖဲ ၁၉၆၃ နံ့ဉ်အပူးတေါ်ဖိုင်နဲ့လစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်ဒီးအ၊ဖြ့၊က၊ဒီကလှာ်ခီကရဲးခိုင်နှ၊်အဂ၊ တဖဉ်ခီဖျိုအတေါ်ဟူးဂဲ၊မ၊လီ၊ဟ့ါ်ပဒိုင်လ၊တေါ်စုဆူဉ်ခိုင်တကးအကျဲအယိလီ၊။ တ နံ့ဉ်ယီအပူးတေါ်စံ်ဉ်ညိုဉ်နဲ့လစ၊ဉ်မ့ဒဲလဉ်လ၊ကဘဉ်လီ၊ယိ်ာ်တစိ၊အသးနှ့ဉ်လီ၊။ လ၊အကဒီသဇ၊လီ၊က့၊အသးအဂိ်ါ်လ၊အတေါ်ကတိ၊လ၊ခံကတ၊ါ်အပူးစံးဝဲလ၊–

"ဖဲယအိုင်မူဇံးအခါယဟ့ဉ်လီ၊ယသးလ၊တေါ်ဂဲ၊လိ်ာ်တေါ်လ၊ပှ၊အ၊ဖြ့၊က၊ဖိအ ဂိ်ါ်လီ၊။ ယဒုးထိုဒါပှ၊ဝါဖံးဖိအတေါ်ဒိုင်စိဒိုင်ကမီ၊ဒီးယဒုးထိုဒါစ့ါ်ကီးပှ၊သူဖံးဖိ အတေါ်ဒိုင်စိဒိုင်ကမီ၊နှ့ဉ်လီ၊။ ယဟ်ဒိုင်ဟ်ထိုဇ်ဉ်မိုင်ကရ့ဉ်စံ်ဉ်ဒီးပှ၊တဝ၊လ၊အ အိုင်ဒီးတေါ်သဘျ့လ၊ပှ၊ကိုးဂ၊ဇဲးကအိုင်တပူးယီယူယူဖိုးဖိုးဒီးအိုင်ဒီးတေါ်ခွဲးတေါ် ယာ်တူ၊သိုးထဲသိုးနှ့ဉ်လီ၊။ မ့ါ်တေါ်ဆိကမိုင်တခါလ၊ယမ့ါ်လ၊်လ၊ယကအိုင်မူဘဉ် လ၊အဂိ်ါ်ဒီးယကမ၊လ၊ပ့ဲ၊ထိုင်အီ၊နှ့ဉ်လီ၊။ ဘဉ်ဆဉ်အလိ်ါ်မ့ါ်အိုင်သ၊ပျ၊၊ယအိုင် ကတဲာ်ကတီ၊လံ့ယသးလ၊ယကသံ့အဂိ်ါ်နှ့ဉ်လီ၊။"

အဝဲဘဉ်တေါ်တ့ါ်နှ်ာ်လီ၊အီ၊ဆူကီးရီးဘဲအယိ်ာ် (Robben Island Prison) ပူးလ၊

အအိုင်သူင်လီ၊အသးလ၊ခွး(ဖ)ထိ(နိ) (Capetown) အပိုင်လဲင်ကၫ်ခိုင်, ဒီးလ၊ခံကၫ့တၫ်ဆၫ့ကဒီးအီ၊ဆူဖူ(လ်)စမူ၀ၫ်ဉ (Pollsmoor) ယိုင်ပူ၊လ၊ကီၫ်ပူ၊နှ့ၫ်လီ၊. ဖဲအ၀ဲအိုင်လ၊ယိုင်ပူ၊အဆ၊ကတီၫ်အ၀ဲကဲထိုင်၀ဲဟိုင်ခိုင်ဒီဘ့ၫ်တၫ်ထိုဒါတၫ်နီ၊ဖးပ့၊သူ ဖံး၀ါဖံးအဆ၊သနူအတၫ်ပနိုင်တခါနှ့ၫ်လီ၊.

ပူ၊ကွံၫ်အါနှ့ၫ်အနံ့ၫ်ခံဆံလ၊ယိုင်ပူ၊အဆ၊ကတီၫ် နဲလစၫ်မ့ဒဲလဉ်နၫ်ဝဲလ၊လ၊တၫ် ဂ့ၫ်အရ္ဓဒိုင်တနီ၊နီ၊အပူ၊ခိုင်နၫ်ကဘဉ်ဆ၊တၫ်တၫ်လ၊အနီၫ်ကစၫ်ဒၫ်ဝဲအယိအ၀ဲ ဆ၊တၫ်လ၊ကဂဲ၊လိုၫ်တၫ်လ၊အသီတမံ၊လီ၊. ခိဖျိုလ၊နဲလစၫ်မ့ဒဲလဉ်အတၫ်ကျဲး စ၊းတဖဉ်အယိလ၊တၫ်ခူသူဉ်အပူ၊တၫ်ဆၫ့အီ၊လ၊ကလဲ၊မ၊သကိုးတၫ်ဆူကီၫ်ခိုင် အ၀ဲ၊ဇ၊းလ၊ကတ၊ဉ်ပိုဉ်သကိုးဘဉ်ယးဒီးတမ့ၫ်ထဲလ၊တၫ်ကပျၫ်ကွံၫ်အီ၊အဂီၫ်ဘဉ်, ဘဉ်ဆဉ်တ၊ဉ်ပိုဉ်စ့ၫ်ကိုးတၫ်ဂ့ၫ်ဘဉ်ထွဲတၫ်ကဆီလဲလိုၫ်က့၊ထံကီၫ်တၫ်နီ၊ဖးပ့၊သူဖံး ၀ါဖံးအဆ၊သနူဆူဒံဉ်မိုဉ်ကရ္ဓဉ်စံဉ်သနူနှ့ၫ်လီ၊. ခိဖျိုလ၊ထံလီၫ်ကီၫ်ပူ၊ဒီးဟိုဉ်ခိုင် ဘီမ့ၫ်တဖဉ်အတၫ်ဆိုဉ်သနံ့းအယိဖဲလါဖ့၊ဘြူ၊အါရံဉ် ၂ သီ, ၁၉၉၀ နံ့ဉ်အနံ့၊ကလံ၊ထံးအ၊ဖြု၊က၊ပဒိုဉ်ပျၫ်ကွံၫ်နဲလစၫ်မ့ဒဲလဉ်, ဒီးတကတီၫ်ယီထုးကွံၫ်ဝဲအတၫ် တြီယၫ်အ၊ဖြု၊က၊ဒီကလုၫ်ခီကရဲးနှ့ၫ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၉၁ နံ့ဉ်, နဲလစၫ်မ့ဒဲလဉ်ကဲ ထိုဉ်က့၊အ၊ဖြု၊က၊ဒီကလုၫ်ခီကရဲးအခိုဉ်အနၫ်တဂ၊နှ့ၫ်လီ၊.

ဖဲ ၁၉၉၃ နံ့ဉ်အပူ၊အ၀ဲဘဉ်တၫ်ဟ့ၫ်လ၊ကပီ၊အီ၊လ၊နိုဉ်ဘ၊ဉ်(လ်)တၫ်မ့ၫ်တၫ်ခုဉ် တၫ်လ၊ကပီ၊အခိုဉ်ဖးတပူ၊ယိဒီးအဲ(ဖ်)ဇဘျူ(ဉ်ဒ်ၫ်ချး(ခ်) (F.W. de Klerk) လ၊ အမ့ၫ်ကလံ၊ထံးအ၊ဖြု၊က၊အကီၫ်ခိုဉ်ဖဲဆ၊ကတီၫ်အ၀ဲနှ့ၫ်နှ့ၫ်လီ၊. မ၊ကဒီးတနံ့ဉ် ကလံ၊ထံးအ၊ဖြု၊က၊မ၊၀ဲကလုၫ်ဒူဉ်အါဖုအတၫ်ယုထ၊အမူးအခိုဉ်ထံးကတ၊ၫ်တ ဘျိုဒီးတၫ်ယုထ၊ထိုဉ်နဲလစၫ်မ့ဒဲလဉ်လ၊ကကဲထိုဉ်ကီၫ်ခိုဉ်, ဒီးဖဲနှ့ၫ်အ၀ဲမ့ၫ်ပ့၊သူ ဖံးဖိလ၊အကဲထိုဉ်ကီၫ်ခိုဉ်အဆိကတ၊ၫ်တဂ၊လီ၊. ဖဲ ၁၉၉၈ နံ့ဉ်အပူ၊အ၀ဲဖျိုအသး သ၊ဘျိတဘျိုဒီးကြၫ်ခးမးရ့ဲ(လ်) (Graca Machel) လ၊အမ့ၫ်မိုဉ်စဉ်ဘံး (Moszm--bique) အကီၫ်ခိုဉ်အမါလ၊အအိုဉ်ကမဲဒီးကဲထိုဉ်အမါသ၊ဂ၊တဂ၊နှ့ၫ်လီ၊. မ့မ့ၫ် အမါခံဂ၊တဂ၊လ၊အမ့ၫ်ဝံနံ့ၫ် (Winnie)လ၊အ၀ဲသ့ဉ်ဖျိုအသးလ၊ ၁၉၅၈ နံ့ဉ်တဂ၊ တခီလီ၊ဖးဒီးအီ၊လ၊ ၁၉၉၆ နံ့ဉ်အပူ၊ဒီးအမါတဂ၊အံ၊မ့ၫ်ပ့၊လ၊အဟူးဂဲ၊ဇံးဇဉ် တၫ်လ၊တၫ်ထိုဒါတၫ်နီ၊ဖးပ့၊သူဖံး၀ါဖံးအဆ၊သနူအပူ၊နှ့ၫ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၉၇ နံ့ဉ်နှ့ၫ်

နဲလစာင်မှဇဲလည်စံင်လီးလာအားဖြုံးကားဒီကလုင်ခိကရဲးကရာခိုင်အလိ^{1}ဒီးဖဲ ၁၉၉၉ နံ့ဉ်အပူးအတ^{1}ပာဆှာကလံ^{1}ထံးအားဖြုံးကားဒ်ကီ^{1}ခိုင်တဂ^{1}အသိးကတာ^{1} ကွံ^{1}ဝဲဒဉ်နှ^{1}လီ^{1}။

နဲလစာင်မှဇဲလည်မ^{1}စာ^{1}ဒံ^{1}းဒဉ်တ^{1}အဂုံ^{1}အဂ^{1}သ^{1}ည်တဖဉ်အါကလုင်, လီ^{1}ဆီဒဉ်တ^{1} တ^{1}ထီဒါတ^{1}ဆါအှးစ် (HIV/AIDS) နှ^{1}လီ^{1}။ ဖဲ ၂၀၀၄ နံ့ဉ်အပူ^{1}အဝဲဘိ^{1}းဘဉ်ရ^{1} လီ^{1}လ^{1}အဝဲကအိ^{1}ဉ်ဘှံ^{1}းက^{1}ဒ^{1}လ^{1}အတ^{1}မ^{1}တ^{1}လ^{1}ကမျှ^{1}အဂ^{1}ီ^{1}အယိကမျှ^{1}တဖဉ်အ တ^{1}သ^{1}ည်ါအတ^{1}ဖံ^{1}းတ^{1}မ^{1}စှ^{1}လီ^{1}ဝဲကွ^{1}ကွ^{1}နှ^{1}လီ^{1}။

ဖဲလါယူ^{1}လံ ၁၈ သီ, ၂၀၀၇ နံ့ဉ်အနံ^{1}နှ^{1}နဲလစာင်မှဇဲလည်, ကြ^{1}ခ^{1}းမ^{1}ရဲ(လ) (Graca Machel) ဒီ^{1}းဇဲ^{1}(စ်)မိ(ဒ်)တူတူ (Desmond Tutu) ဟ်ဖိုင်ထိုင်သ^{1}ဒီ^{1}ဒုး အိုင်ထိုင်ဝဲဟိုင်ခိုင်ဒီဘှ^{1}ခိုင်နှ^{1}သ^{1}ပှ^{1}အကရာလာ^{1}ဝ^{1}ကွ^{1}ဟါနဲ^{1}ဘား (Johannesb - urg) ဒ်သ^{1}ကဟ^{1}ဉ်နီ^{1}လီ^{1}ဘဉ်အတ^{1}ကူ^{1}ဉ်သ^{1}ဒီ^{1}အတ^{1}ပာတ^{1}ဆှာလ^{1}အသဘျ^{1}ဒီ^{1}ဟ် ဖျါထိုင်ဟိုင်ခိုင်ဒီဖျာ^{1}ဉ်တ^{1}ဂ^{1}ါ^{1}ကီလ^{1}အဒိ^{1}ဉ်ကတ^{1}ါ^{1}တဖဉ်နှ^{1}လီ^{1}။ ဖဲအတ^{1}ကတိ^{1} လီ^{1}တ^{1}ဖဲအနံ^{1}အိ^{1}ဉ်ဖျ^{1}ဉ်ဆ^{1}ကှ^{1}အမူး ၈၉ ဘျီတဘျီအမူးအဆ^{1}ကတီ^{1}နဲလစာင်မှဇဲ လည်ဘိ^{1}းဘဉ်သ^{1}ည်ါ^{1}ဝဲဒဉ်အကရ^{1}အသီတဖုအံ^{1}အိ^{1}ဉ်ထိုင်အ^{1}ဂ^{1}ါ, လ^{1}အမ^{1}ါ^{1}ပှ^{1}သ^{1} ပှ^{1}တဖဉ်အကရ^{1}နှ^{1}လီ^{1}။

"ကရ^{1}တဖုအံ^{1}တဲတ^{1}လ^{1}တ^{1}သဘျ^{1}အပူ^{1}သ^{1}ဒီ^{1}းတဲတ^{1}လ^{1}တ^{1}သ^{1}းခ^{1}ူတလ^{1}ါ^{1}အပူ^{1}သ$^{1} လီ^{1}။ ကရ^{1}အံ^{1}ကမ^{1}တ^{1}လ^{1}ကမျှ^{1}အမ^{1}ာ်ည^{1}ါ^{1}ဒီ^{1}းကဖိ^{1}ဉ်ပ^{1}ုံ^{1}ဒီ^{1}းမ^{1}တ^{1}လ^{1}တ^{1}အိ^{1}ဉ်သ^{1} လ^{1}အလိ^{1}အိ^{1}ဉ်လ^{1}တ^{1}ကဟ^{1}ံ^{1}ဂ^{1}ါ^{1}ဝီအလိ^{1}ခ^{1}ံလီ^{1}။ ပကမ^{1}သကိ^{1}းတ^{1}တ^{1}ပူ^{1}ယီလ^{1}တ^{1} မ^{1}စာ^{1}ဒီ^{1}းဒုးအိ^{1}ဉ်ထိ^{1}ဉ်တ^{1}သ^{1}ူ^{1}ဉ်ဒူ^{1}သ^{1}းဒူ^{1}ဖဲတ^{1}ပုံ^{1}တ^{1}ဖုးအိ^{1}ဉ်ဝဲအလိ^{1}, ကဒုးအိ^{1}ဉ်ထိ^{1}ဉ် စ^{1}ာ^{1}တ^{1}သ^{1}းလီ^{1}ပလ^{1}ာ်ဖဲတ^{1}သ^{1}ဘံ^{1}ဉ်ဘှ^{1}ဉ်အိ^{1}ဉ်ထိ^{1}ဉ်အလိ^{1}, ဒီ^{1}းဒုးအိ^{1}ဉ်ထိ^{1}ဉ်တ^{1}မ^{1}ါ^{1}လ^{1}အ လိ^{1}ဖဲတ^{1}သ^{1}းဟ^{1}းဂီ^{1}းအိ^{1}ဉ်ဝဲအလိ^{1}နှ^{1}လီ^{1}။," အ^{1}ဂ^{1}ါ^{1}နဲလစာင်မှဇဲလည်တဲဖျါထိုင်ဝဲဒဉ် နှ^{1}လီ^{1}။

ဖဲ ၂၀၀၇ နံ့ဉ်လါအီကူး ၂၉ သီအနံ^{1}ဖဲ^{1}ဝ^{1}ါ^{1}လိ^{1}ဒ^{1}ဉ်ဖါလံ^{1}ဝဲစကွ^{1} (Parliament Squ- -are) နှ^{1}ဉ်တ^{1}ဘ^{1}ီထိုင်ဝဲနဲလစာင်မှဇဲလည်အဂီ^{1}ဒ^{1}ီ^{1}ပျ^{1}နှ^{1}လီ^{1}။

"တဿာဝ်ဖျဲဟ္ဂ လာအာတအိ်ဉ်ဒီးတၢ်မီတၢ်ကမီၤ လာကတဲ 'မ့ၢ်' လာကတဲရၢ 'တမ့ၢ်ဘဉ်' တက့ၤ."
"Never allow a person to tell you 'no' who doesn't have the power to say yes."

"ရမ့ၢ်တအၢဉ်လီၤ တ့ၢ်လီၢ်ဘဉ်ရ့ဉ်မတၢ မးဒုးအိ်ဉ်ထိ်ဉ်ရတၢ်တ့ၢ်ဘဉ်လၢနသးကဆံးအဂီၢ်တဃုနီတၢၢ ဘဉ်."
"No one can make you feel inferior without your consent."

"တၢ်သ့ဉ်ထိ်ဉ်သးဟုဒီးတၢ်မၢ ဆ့ဉ်မၢ ဓီးမ့ၢ်တအိ်ဉ်ဒီးအတၢ်ဒီဘဉ်မၢ ဟူးသၢပ့ၢၢ ကဲထိ်ဉ်တၢ်ဂ့ၢ် ထဲတမ်ၤ ဒီၤ လၢဟိ်ဉ်ခီ်ဉ်ခ့ၢၢအံၤ တဃုဘဉ်."
"Hate and force cannot be in just a part of the world without having an effect on the rest of it."

အဲလံနၢ်ဉ် ရုးစဘဲး (၁၈၈၄–၁၉၆၂)

အဲလံနၢ်ဉ်ရုးစဘဲး(Eleanor Roosevelt) မ့ၢ်ကီၢ် ခိ်ဉ်အမၢၤဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးထံရ့ၢ်ကီၢ်သဲးပ့ၤဟူးဂဲၤတ ဂၤတူၤခဲကနံ်ဉ်ဇဉ်လဲာ်အဝဲမ့ၢ်ဒ်ဇဉ်ပ့ၤလၢတၢ်ဘဉ်သ့ဉ်ဘဉ် သးအီၤလၢခိ်ဉ်နၢ်လၢအဟူးဂဲၤလၢထံဖကီၢ်ဖတၢ်ခ့ဲးတၢ်ယာ် အဂီၢ်တဖဉ်ဒီးလၢဟိ်မ့ဉ်ဟိ်မၢၤအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတကပၤမ့ၢ် ဂ့ၤနၢ်ဉ်လီၤ.

အဝဲအိ်ဉ်ဖျဉ်ထိ်ဉ်လၢဝ့ၢ်နၢ်ပျိုးအပူၤဖဲလါအီးကထိဘၢဉ် ၁၁ သီ, ၁၈၈၄ နံ်ဉ်အနံၤ နၢ်ဉ်လီၤ. အပၢ်အမံၤမ့ၢ်ဝဲအ့လံယၤးရုးစဘဲး (Elliot Roosevelt) လီၤ. အ့လံယၤးရုး စဘဲး မ့ၢ်ဝဲသံ်ဉ်ယိ်ဉ်ဒီရုးစဘဲးလၢအမ့ၢ်အမဲရကၤကီၢ်ခိ်ဉ်ကျၢ် (ဖဲ ၁၉၀၁–၁၉၀၉ နံ်ဉ်အဘၢဉ်စၢၤ) အဒီပ့ၢ်ဝဲၢ်ခ့ါနၢ်ဉ်လီၤ.

ဖဲအဲလံနၢ်ဉ်အသးအိ်ဉ်ယိးနံ်ဉ်အဆၢကတီၢ်အမိၢ်သံသဇ်ဉ်ကွံ်ဉ်အီၤခီဖျိဘဉ်တၢ်သး အံးတၢ်ဆါအယိလီၤ. အန့ၢ်တဘျီအဝဲဒီးအဒီပ့ၢ်ဝဲၢ်ခ့ါတဖဉ်ဘဉ်တၢ်ဆ့ၢ်အီၤဆူအ ဖံလၢအသးဂ့ၤတဂၤလၢအမ့ၢ်မၤရံလူးလိဟီ(လ) (Mary Ludlow Hall) အအိ်ဉ် ဒီးအိ်ဉ်ဆိးက့ၤဝဲဒီးအဖံဖဲနၢ်ဉ်လီၤ. ဖဲအဲလံနၢ်ဉ်အသးပ့ၤထိ်ဉ်အနံ်ဉ် ၁၀ အဆၢက

တို့အပါသံသဇင့်ကွင်ကဇီးအိုးခိုဖျိုဘင့်တို့ဆါလာအိသံးအါအယိလီး။ အယိအဲ လံနာ့်ကဲထိုင့်ဝဲဖိုင့်ယဲဆဲခိုင်နှ့် လီး။

ဖဲ ၁၈၉၉ နံ့ာ်သ့ာ်လင့်လီးအဆၢကတိ်အမ့ၢ်ဂၢ်ဟ့ာ်ဂံၢ်ဟ့ာ်ဘါအိုးဇီးဆၢတာ်လၢ ကဆ့ၢ်အိုးဆူအဲလဲ(နှ်)ဝူးအခဲဇမ်ၢ် (Allenswood Academy)၊ လၢအမ့ၢ်အဲက လံးပ့ၢတူ့ၢ်ဒိုင်ကိုးဒိုင်မုဉ်တိုးကွ့ိတဖျၢ်ခ့ၢ်လီး။ အကွ့ိခိုင်မုဉ်အနိ်ၢ်ကစ်ဇင်ဝဲမ့ၢ်ပိ်ာ် မုဉ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့လၢတၢ်သ့ာ်ညါပာ်ပနိ်ာ်အိုးတဂၤလၢအယုကျဲဒီးဒုးဒိုင်ထိုင် လဲ့ၢ်ထိုင်တၢ်ဆိကမိ်ာ်သဘျ့တဖင့်လၢပိ်ာ်မုဉ်သးစ့ၢ်တဖင့်အပူၤန့ၢ်လီး။ ဖဲနှ့ၢ်အဲ လံနၢ်မၤလိ၊ ကတိၤလိဖြ့ာ်စ့ာ်အကျိ်ာ်တုၤအသ့ဘျဲးဘျဲးဘျီးဘျီးဝံၤအဝဲအတၢ်နာ် နှ့ၢ်လီၤအသးဟဲအိုင်ထိုင်လၢအပူၤန့ၢ်လီး။

ဖဲအဝဲမၤလိတၢ်လၢပ့ၢတူ့ၢ်ဒိုင်ကိုးဒိုင်မုဉ်ဖိအကွ့ိလၢကိ်ၢ်အဲကလံးအပူၤဝံၤအလိ်ၢ်ခံ အဝဲနှ်ာ်လီၤမၤဘဉ်ထွဲထိုင်အသးဒီးပ့ၢဂ့ၢ်ဝိတၢ်ဖံးတၢ်မၤသ့ာ်တဖင့်နှ့ၢ်လီး။ ဝံၤအ လိ်ၢ်ခံဖဲ ၁၉၀၅ နံ့ာ်နှ့ာ်အဝဲဒီးတ့ဒီးဖျိုက့ၤအသးဒီးအတ၎ါဇင့်ဝဲလၢအမ့ၢ်ဖြုးခ လ့(နှ်)ဒံ့ၢ်လဲနိ်ာ်ရုးစဘဲးနှ့ၢ်လီး။ ဒ်အဝၤအသိး၊ အဲလံနၢ်မ့ၢ်ဒံ့ၢ်မိ်ာ်ခြုးသနှ့ဖိတဂၤ လၢအသးဆူဉ်ဒိုင်မးလၢထံရ့ၢ်ကိ်ၢ်သဲးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအပူၤန့ၢ်လီး။ ဖဲ ၁၉၀၆–၁၉၁၆ နံ့ာ်အတိ်ၢ်ပူၤအဝဲသ့ာ်ဒိုး နှ့ၢ်ဘဉ်အဖိယုဂၤ၊ အကျါတဂၤသံဖဂီၤက့လ့အ ဆၢကတိ်ၢ်နှ့ၢ်လီး။

ဖဲ ၁၉၁၃ နံ့ာ်နှ့ာ်ကိ်ၢ်ခိုင်ကျ၊ၢ်ဝူးဒြ့ဝ့လစၢ်ယုထၢထိုင်ဖြုးခလ့(နှ်)ဒံ့ၢ်လဲနိ်ာ်ရုးစ ဘဲးဒ်ထံသုးနဲ့ာ်ရ့ၢ်သယဲၤန့ၢ်လီး။ မူဒါအံၤအဝဲမၤဝဲလၢဟီ့ာ်ခိ်ာ်တၢ်ဒုးတၢတဘျီဒိ တကတိ်ၢ်အပူၤန့ၢ်လီး။ လၢတၢ်ဒုးအပူၤအဲလံနၢ်မၤတၢ်ဒ်က် တာ်ဂီၤကရၢဖိတဂၤ အသိးဒီးဖဲဟီ့ာ်ခိ်ာ်တၢ်ဒုးတၢတဘျီဝံၤဒီးဖဲတၢ်ပတ့ာ်တၢ်ဒုးလၢမ့ၢ်နှ်ာ်တကပၤအဆၢ ကတိ်ၢ်အဝဲမၤဒ်ဒၢ်တၢ်လၢက်တာ်ဂီၤကရၢအဂိ်ၢ်နှ့ၢ်လီး။

ဖဲ ၁၉၂၁ နံ့ာ်တၢ်ကိ်ၢ်ခါအဆၢကတိ်ၢ်ဖြုးခလ့(နှ်)ဒံ့ၢ်လဲနိ်ာ်ရုးစဘဲးဆိးက့ထိုင်နးနး ကလဲာ်နှ့ၢ်လီး။ တကတိ်ၢ်ယိတၢ်မၤကွ့ၢ်အိုးဒီးသ့ာ်ညါလၢအဝဲတူ့ၢ်ဘဉ်ပိ်ာ်လံာ်ယိ်ာ်

(Poliomyelitis) အတေ့်ဆေ့နေ့ပါလီး။ အနီ့်ခိုလီးဘျ့ကွံ့ဂ်ဒီတဂေးယဉ်ယဉ်ဒီးအဝဲ ဟားတသ့ လားဘဉ်နေ့ပါလီး။ ဖဲနေ့ဉ်အဆေကတီ့်အဲလံနေ့ဉ်အံးထွဲကွ့်ထွဲအီးလားအ တေ့် ဆိုးကၢ့မံနီ့းလီ့ဒီတကတီ့်ဒီးတိစားမးစားအီးဒ်သိုးကအိဉ်ကၢ့ဒီးဂံ့်ဘါအသီ လားကဟံးဖိုဉ်ထိုဉ်ကဒါကၢ့အမူအဒါလားထံရ့်ကီ့်သဲးအတေ့်မးအပူးနေ့ပါလီး။

အဲလံနေ့ဉ်တခီလားထံရ့်ကီ့်သဲးအတေ့်ဖံးတေ့်မးအပူးဂဲးပျု့ကျဲးစားမးဒံးဒဉ်တေ့်ဒီး မးစ့ကီးတေ့်လားဟိ်မုဉ်ပှၤဟ့ဉ်တေ့်ဖးအကရၢ (League of Women's Voters), ထံလီ့်ကီ့်ပူးပှၤပှၤတေ့်စူးကါတေ့်ကရၢ (National Consumer's League) ဒီးဟိ် မုဉ်ပှၤမးတေ့်ဖိအကရၢ (Women's Trade Union League) အဂီ့်နေ့ပါလီး။ အဝဲ စးထိုဉ်ရ့လိ်စ့ကီးအသးဒီးပှၤအးဖြ့ၤကၤအမဲရကၤကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ဖိတဖဉ်လား အမ့်ထံလီ့်ကီ့်ပူးတေ့်မးဂုၤထိုဉ်ပသီထိုဉ်ပှၤသူဖံးဖိကရၢ "National Associa--tion for the Advancement of Coloured People (NAACP)" အနဉ်ရ့ဉ်ခံ နေ့ပါလီး။ ခီဖျိတေ့်ရ့လိ်တဖဉ်အံ့ၤအယိအဝဲသးစဲထိုဉ်လားပှၤအးဖြ့ၤကၤအမဲရကၤ ထံဖိကီ့်ဖိတေ့်ခဲ့းတေ့်ယာ်တဖဉ်အပူးနေ့ပါလီး။

ဖဲ ၁၉၂၉ နံဉ်လားအဝၤအတေ့်ဟားဝ့ၤဝီၤလားတေ့်ဃုထၢထိုဉ်အီၤလားကထိုဉ်နူ့ယီး ကီ့်စဉ်ခိုဉ်အဆေကတီ့်ဒီးဖဲ ၁၉၃၂ နံဉ်တေ့်ဃုထၢထိုဉ်အဝၤလားကကဲထိုဉ်အမဲရ ကၤကီ့်ခိုဉ်ကျ့ကီ့်အခါ, အဲလံနေ့ဉ်ဂဲၤလိ်မးလၢပှဲၤအမူအဒါလားအရ့ဒိုဉ်တဖဉ်နေ့ဉ် လီး။ လၢကီ့်အမဲရကၤအတေ့်စံဉ်စိၤတဲစိၤအပူးအဲလံနေ့ဉ်မ့်ကီ့်ခိုဉ်အမၢၤလားအ ဟ့ဉ်လီၤသးအဟူးဂဲၤလားထံရ့်ကီ့်သဲးတေ့်မးအပူးအဆိကတၢ်တဂၤနေ့ဉ်လီး။ လား အဝၤကမးနၢၤတေ့်အဂီ့်ဟားဝ့ၤဝီၤဝဲလၢ်ဆၢလၢ်ကတီ့်ဃုထံဉ်နေ့်တေ့်ဂ့်တေ့်ကျ့ၤတ ဖဉ်နေ့ဉ်လီး။ တကးဒ်ဘဉ်ဖဲနေ့ဉ်အဆေကတီ့်အဝဲဟားဝ့ၤဝီၤဂဲၤလိ်စ့ကီးတေ့်လားဟိ် မုဉ်ဟိ်ခ့ါသ့ဉ်ထံးဒီးကလုာ်အတေ့်ထဲသိးတ့ၤသိးအဂီ့်နေ့ဉ်လီး။

ဖဲ ၁၉၃၅ နံဉ်အပူးအဲလံနေ့ဉ်အိဉ်ဒီးတေ့်ပညိဉ်လားကဟ့ဉ်သဆဉ်ထိုဉ်ဖြ့ၤခလ့(နိ်) ဒ်ံ့လဲနိ်ဉ်ရုးစဘဲးလားကဆိ်ဉ်ထွဲတေ့်ထိုဒါတေ့်စံဉ်ညိဉ်သံအလ်ာ်ပတြ်ာ်တဘ့ဉ်လားတေ့် ဟ်ဖျါထိုဉ်အီၤလားဘျိုဉ်ဒိုဉ်တေ့်အိုဉ်ဖ့ဉ်အပူးအဂီ့်နေ့ဉ်လီး။ (တေ့်စံဉ်ညိဉ်သံ

"Lynching" မှ၊်ကမျှ၊်တဂ၊အတ၊်လိုက်ကွိ၊်စံုဉီသံပှ၊်လ၊အတဖိုးသဲစး, ဒိုးအ ခိုဉ်ထံုးခိုဉ်ဘိဟဲအိုဉ်ထိဉ်လ၊တ၊်စံုဉီသ်ကျဲသနူလ၊ပှ၊်ဝါဖိုးဖိစူးကါဝဲလ၊တ၊် ထိုဒါအ၊ဖြို၊်က၊အမဲရက၊ဖိလ၊အမှ၊်ကှ၊်တဖဉ်အဂီ၊်နှ၊်လီ၊.) မှ၊်နာ်သကှ,ဒ်နှ၊် ဒိုးရှုးစဘဲးသမ၊တ၊်ဆိုဉ်ထွဲလံ်ပတြိ$^{\text{ဉ်}}$လ၊အကစံ$^{\text{ဉ်}}$ဉီသ$^{\text{ဉ်}}$ယိ$^{\text{ဉ်}}$ခိ$^{\text{ဉ်}}$တဖဉ်ဘဉ်ဃးဒိုး အဝဲသ့ဉ်အတ၊်မ၊အမူအဒါတလ၊တပ့၊်လ၊တ၊်ဒီသဒ၊အပှ၊်ယိ$^{\text{ဉ်}}$ဖိလ၊တ၊်စံ$^{\text{ဉ်}}$ဉီသ$^{\text{ဉ်}}$ သံအဝဲသ့ဉ်လ၊တအိ$^{\text{ဉ်}}$ဒိုးတ၊်စံ$^{\text{ဉ်}}$ဉီသ$^{\text{ဉ်}}$တ၊်မူးတ၊်ရ၊်အယိန့ဉ်လီ၊. အဝဲကတိ၊ဂ့၊်လိ$^{\text{ဉ်}}$ တ၊်ဒိုးစံးဝဲလ၊အဝဲမ့၊်ဆိုဉ်ထွဲလံ်တ၊်သိ$^{\text{ဉ်}}$တ၊်သီပတြိ$^{\text{ဉ်}}$အဝဲအံ၊်နှ,ဉ်ပှ၊ဝါဖိုးလ၊က လံ၊ထံးဟိ$^{\text{ဉ်}}$ကဝီ၊လ၊အဟ,ဉ်တ၊်ဖးတဖဉ်တပျ၊်အတ၊်ကမဉ်နီတဘျီဘဉ်, အမ$^{\text{ဉ်}}$ ညါလ၊တ၊်ယုထ၊လ၊ခံတဘျီအဂီ၊်အဝဲကယဉ်ကွံ$^{\text{ဉ်}}$သပှ၊်ကတ၊်၊်နှ,ဉ်လီ၊.

ဖဖြုးခလ့ ဒ်၊်လဲနိ$^{\text{ဉ်}}$ ရှုးစဘဲးသံဖ ၁၉၄၅ နံ$^{\text{ဉ်}}$လါအ,ဖြ$^{\text{ဉ်}}$အပူးအဆ၊ကတီ$^{\text{ဉ်}}$ဆဲလံန၊ဉ် နှ$^{\text{ဉ်}}$လီ၊ပဉ်ယှ$^{\text{ဉ်}}$မ၊ဒ်ုးဒဉ်တ၊်လ၊ထံ$^{\text{ဉ်}}$ရှ၊်ကီ$^{\text{ဉ်}}$၊်သဲးအပူးနှ,ဉ်လီ၊. ဖ ၁၉၄၆ နံ$^{\text{ဉ်}}$အမဲရက၊ ကီ$^{\text{ဉ်}}$ခိ$^{\text{ဉ်}}$အသီဟဲရံ$^{\text{ဉ်}}$ဆဲး(စ်)ထြူမဲ(နှ်) (Harry S. Truman) ယုထ၊ထိ$^{\text{ဉ်}}$ဆဲလံန၊ဉ်ရှုး စဘဲးလ၊ကကဲထိ$^{\text{ဉ်}}$ဘီမှ၊်စ၊ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ကရ၊ဘျီ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$တ၊်အိ$^{\text{ဉ်}}$ဖြ$^{\text{ဉ်}}$အခ၊ဉ်စးတဂ၊နှ,ဉ်လီ၊. အဝဲဟံးမူဒါဟူးဂဲ၊လ၊တ၊်ကွဲးပတြိ$^{\text{ဉ်}}$ဘီမှ၊်စ၊ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ကရ၊အလံ$^{\text{ဉ်}}$ဘိးဘဉ်ရ၊လီ၊ဘဉ် ဃးပှ၊ဟိ$^{\text{ဉ်}}$ခိ$^{\text{ဉ်}}$ဖိခ,ဲးယာ်အပူးနှ,ဉ်လီ၊. ဖနှ,ဉ်အဆ၊ကတီ$^{\text{ဉ်}}$ဆဲလံန၊ဉ်ဟူးဂဲ၊မ၊အမူ အဒါ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$ဘီမှ၊်စ၊ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ကရ၊ပှ၊ခ,ဲးယာ်ခိ$^{\text{ဉ်}}$မံးရှ၊ဉ်အပှ၊ပ၊၊လီ၊်ဆ,ဉ်နီ၊အဆိကတ၊၊်တ ဂ၊အသိုးနှ,ဉ်လီ၊. ဖ ၁၉၄၈ နံ$^{\text{ဉ်}}$လါစဲးပတ့,ဘ၊ဉ် ၂၈ သီအန၊နှ,ဉ်ဆဲလံန၊ဉ်ကတိ၊ လီ၊တ၊်ဟ်ဖျါထိ$^{\text{ဉ်}}$တ၊်ဂ့၊်ဘဉ်ဃးလံ$^{\text{ဉ်}}$ဘိးဘဉ်ရ၊လီ၊အဂ့၊်ဒိုးကိုးဝဲလ၊ "ပှ၊ဟိ$^{\text{ဉ်}}$ခိ$^{\text{ဉ်}}$ ဖိကိုးကလုဉ်ဒ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$ုးအမ၊န၊ခါတဉ် (Magna Carta)" ဒ$^{\text{ဉ်}}$ပစံးတ၊်အသိုးပှ၊ဟိ$^{\text{ဉ်}}$ခိ$^{\text{ဉ်}}$ဖိ ကိုးဂ၊အဂ်ု၊်ခိ$^{\text{ဉ်}}$ထံ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$ုးမိ$^{\text{ဉ်}}$ကရ,ဉ်စ$^{\text{ဉ်}}$နှ,ဉ်လီ၊. လံ$^{\text{ဉ်}}$ဘိးဘဉ်ရ၊လီ၊တဘ,ဉ်အံ၊ဘီမှ၊် စ၊ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ကရ၊ဘျီ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$တ၊်အိ$^{\text{ဉ်}}$ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ဘ,ီဘဉ်မ၊ဂ့၊ထိ$^{\text{ဉ်}}$ဝဲဖ ၁၉၄၈ နံ$^{\text{ဉ်}}$လါဒ$^{\text{ဉ်}}$ဒ$^{\text{ဉ်}}$ုးစဘ၊ဉ်အ သီ ၁၀ အနံ$^{\text{ဉ်}}$၊နှ,ဉ်လီ၊. ဖ ၁၉၅၃ နံ$^{\text{ဉ်}}$ဆဲလံန၊ဉ်အိ$^{\text{ဉ်}}$ဘ,ုံးက,၊လ၊အတ၊်ဟံးမူဒါလ၊ဘီ မှ၊်စ၊ဖြ$^{\text{ဉ်}}$ကရ၊အပူး, ဒိုးမ့၊်စ့၊်ကီးဆ၊ကတီ$^{\text{ဉ်}}$ဖဇ,ဲးဒ$^{\text{ဉ်}}$၊်ဆဲဉ်စ(နှ်)ဟီဝ၊ဉ် (Dwight D. Eisenhower) ကဲထိ$^{\text{ဉ်}}$ကှ,၊အမဲရက၊ကီ၊် ခိ$^{\text{ဉ်}}$အဆ၊ကတီ$^{\text{ဉ်}}$၊်နှ,ဉ်လီ၊.

ဆဲလံန၊ဉ်လ၊အတ၊်အိ$^{\text{ဉ်}}$မူဒ$^{\text{ဉ်}}$ုးတကတီ$^{\text{ဉ်}}$အပူး, ကွဲးထုးထိ$^{\text{ဉ်}}$ဘဉ်အနီ$^{\text{ဉ်}}$၊်ကစ၊်အဂ့၊်အ

ကျိုးလားလံာ်တဘျုးဘ့ဉ်ပဉ်ယုာ်ဒီးအဝဲအံၤမ့ါယဂ့ါယကျိုၤ (This Is My Story)ဖဲ ၁၉၃၇ နံဉ်, တၢ်လၢယတၢ်သ့ဉ်နိဉ်အပူၤ (This I Remember) ဖဲ ၁၉၄၉ နံဉ်ဒီးလၢယကစၢ်ဇဉ်ဝဲ (On My Own) ဖဲ ၁၉၅၈ နံဉ်အပူၤတဖဉ်နှဉ်လီၤ. ဏဲလံနၢ်ဉ်ရုးစဘဲးသံဖဲ ၁၉၆၂ နံဉ်လါနိဉ်ဝ့ဘၢဉ် ၆ သီအနံၤနှဉ်လီၤ.

ဏဲလံနၢ်ဉ်ရုးစဘဲးဖဲအနိၢ်ဆံးဒ်အခါမ့ၢ်ပှၤလၢအအိဉ်ဒ်ပတိၢ်မ့ၢ်တဂၤအသိးဒီးဏဲဉ်ဒီးဟ့ဉ်ပှၤဂၤလၢတၢ်ဏဲဉ်တၢ်ကွံဒီးလၢခံကတၢၢ်ဖဲအဝဲဒိဉ်တ့ာ်ခိုဉ်ပ့ဲၤအခါတၢ်တ ကြၢးတဘဉ်လၢအထံဉ်သ့ဉ်ညါဝဲတဖဉ်ဘှိဘဉ်က့ၤဝဲဒ်သိးကဟဲစိာ်နှ့ၢ်ပှၤအါဂၤလၢတၢ်မ့ာ်တၢ်ပၢၤဒီးတၢ်မ့ၢ်လၢ်နှဉ်လီၤ. အဝဲမ့ၢ်ပှၤလ့ၢ်ဒိဉ်ပ့ၤဒိဉ်တဂၤလၢပှၤအါဂၤ ဏဲဉ်ဘဉ်ဏီၤသးလီဘဉ်ဏီၤလၢနံဉ်ကယၤ ၂၀ အတိၢ်ပူၤနှဉ်လီၤ.

"ပြီး သပြီး ဘဉ်တဲကၢ် မုာ်စံးလၢအမၢ ဝံၢ် တၢ်တၢ်ခါအံၢ် မုာ်တဃုဘဉ်ရ့ဉ်ကိုးရ့ာ်ပြီ သပြီး ဘဉ်အဂၢ တၢကၢ် တၢကုာ်."
"If and expert says it can't be done, get another expert."

"တၢ်သ့ဉ်ဒုသးဒုရ့ဉ်မုာ်ဝ...တၢ်သ့ဉ်ညါ့ရၢ်ဟၢ်တၢ်လၢတၢ်ကြၢးပျံၢ် အီၢ် တဃဉ်တၢ်ကဘဉ်ပျံၢ် အီၢ် ဒ်လဲဉ်, ဒီးတၢ်လၢတၢ်တကြၢးပျံၢ် အီၢ် တဃဉ်တၢ်တဘဉ်ပျံၢ် အီၢ် ဘဉ်ဒ်လဲဉ်ရ့ဉ်လီၢ်."
"Courage is... the knowledge of how to fear what ought to be feared and how not to fear what ought not to be feared."

"လၢကၢ်အံၢ်ခ့ရ့ုလးအဟ့ , လၢနကကဲထိ်ဉ်ပြီ သ့ဒုးအိ်ဉ်ထိ်ဉ်တၢ်နၢ်ရ့ၢ်အမုာ်အတ်ကၢ အဂၢ် နကဘဉ်ရ့ၢ်တၢ်မၢ လ်ၢ် လးတဃဉ်ရ့ဉ်လ်ၢ်."
"In Israel, in order to be a realist, you must believe in Miracles."

ဒ့ဘ့းဘဲ(နၣ်)ကူရံယၢ်၊ (၁၈၈၆–၁၉၇၄)

ဒ့ဘ့းဘဲ(နၣ်)ကူရံယၢ်၊ (David Ben-Gurion) မ့ၢ်ပှၤလၢအဒုးအိ်ဉ်ထိ်ဉ်က့ၤပှၤယူဇၤဖိအဘူဉ်အတိ်၊လၢခါ ဆူညါဒီးသူဉ်ထိ်ဉ်ပှၤယူဇၤဖိအကိ်ၢ်အသီတဘ့ဉ်နၣ့ဉ် လီၤ. ဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးပှၤလၢအသူဉ်ထိ်ဉ်မ့ၢ်ထိ်ဉ်တၢ်လိ်ၢ်ခၢဉ်သးထံကိ်ၢ် တဖဉ်နၣ့ဉ်လီၤ.

ဒ့ဘ့း ဘဲ(နၣ်)ကူရံယၢ်၊အိ်ဉ်ဖျၣ်ထိ်ဉ်ဖဲ ၁၈၈၆ နံ့ဉ်လၢဝ့ၢ်ဖျိ(နၣ်) (Plonsk), လၢကိ်ၢ် ဖိလဲ(နၣ်) (လၢခံက့ၤကဲထိ်ဉ်ရၢရ့ဉ်အတၢ်ပၢ) အပူၤနၣ့ဉ်လီၤ. အဝဲမ့ၢ်ဖိယုဂၤတဂၤ လၢဟံဉ်ဖိယိဖိလၢအအိ်ဉ်ဒီးသးသဟိဉ်လၢစါယၢ်၊နံစ့ၢ်သနူ* (Zionism) လၢအမ့ၢ် ထံရ့ၢ်ကိ်ၢ်သဲးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတခါလၢပှၤယူဇၤဖိကအိ်ဉ်က့ၤဒီးအထံအကိ်ၢ်အဂိ်ၢ် နၣ့ဉ်လီၤ. အပၢ်လၢအမ့ၢ်ပိ်ၢ်ရိဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးစ့ၤကြၤ့ဂ့ိသရဉ်တဂၤအံၤတဘျိမ့ၢ်တ့ၢ်သုး မ့ၢ်အကရၢဖိအကျါတဂၤလၢအဒုးအိ်ဉ်ထိ်ဉ်ကရၢဂဲၤလိ်ာ်တၢ်လၢစိၤတ့ၤစါယၢ်၊နံစ့ၢ် အဂိ်ၢ်လၢအမ့ၢ် "ဟံးဘဲးစါယၢ်၊ (Hibbatzion)"(ပှၤလၢအဖဲဉ်စါယၢ်၊တဖဉ်) နၣ့ဉ် လီၤ. ဘဲ(နၣ်)ကူရံယၢ်၊အံၤအပူၤကွံာ်ဘဉ်တၢ်ကိးအမံၤလၢဒ့ဘ့းကြဲ(နၣ်)ဒီးလၢခံက့ၤ ဖဲအဝဲနှာ်လီၤဆူစ့ၤကြၤ့တၢ်ဘါအပူၤနၣ့ဉ်တၢ်ယု၊်ဆိတလဲက့ၤအမံၤအလိ်ၢ်ခံတဖျၣ်ဉ်

ဆူဒ့ၤဘြဲၤကျိ, ဒီးဖဲခ့ခါအဆၢကတိၢ်အဝဲန့ၣ်အဝဲဒီးန့ၢ်ဘဉ်ဝဲချုးစိၤယူဒၤအတၢ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့လၢအတမ့ၢ်တၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါအတၢ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ဘဉ်, ဒီးတကတိၢ်ဃီအဝဲမၤလိဘဉ်စ့ၢ်ကီးတၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါအတၢ်မၤလိတဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဘဲ(နှ်)ကူရံယၢ်စးထိဉ်လၢအမ့ၢ်ဒ်ဖိသဉ်အခါဒဉ်လဲာ်အတၢ်သ့တီခိဉ်ရိဉ်မဲတၢ်အကံၢ်အစိ, အထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးတၢ်ထံဉ်တၢ်သ့ဉ်ညါဒီးတၢ်ဆိကမိဉ်တဖဉ်စးထိဉ်အိဉ်ထိဉ်အသးလံနှ့ဉ်လီၤ. ဖဲအဝဲသးအိဉ် ၁၄ နံဉ်အဆၢကတိၢ်အဝဲကရၢကရိထိဉ်သးစ့ၢ်တဖုလၢအကိးဝဲလၢအံးစရဉ် (Ezra-ကိးစ့ၢ်ကီးလၢဒ့စြၤ) လၢအမ့ၢ်ကရၢတဖုလၢဟ့ဉ်လီၤအသးကတိၤထဲဒ့ၤဘြဲၤအကျိ$^{\text{ဉ်}}$နှ့ဉ်လီၤ. ဖဲအဝဲအသးအိဉ် ၁၇နံဉ်အဆၢကတိၢ်အဝဲနှ$^{\text{ဉ်}}$လီၤလၢဖ့ၢ်လ့ၤစါယၢ်ကရၢ (Poalei Zion) (စါယၢ်အပှၤမၤတၢ်ဖိကရၢ) လၢအမ့ၢ်ဆိရ့ဉ်လ့ၤယူဒၤထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးကရၢဟူးဂဲၤအဆိကတၢ်တဖု, ဒီးအါတက့ၢ်လၢဘဲ(နှ်)ကူရံယၢ်အတၢ်တီခိဉ်ရိဉ်မဲအဖိလာ်ပဉ်တံဉ်တဖုအံၤလၢအနံ$^{\text{ဉ်}}$လၢအဆံတဖဉ်အ ပူၤဒိဉ်စိလ့ၢ်ဘၢဝဲစါယၢ်နံစ့ၢ်အသန့*လၢပှၤဂ့ၢ်ဝီဒီးထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးအဂံၢ်ခိဉ်ထံးတၢ်သူဉ်ထိဉ်ဆိလီၤသးတကပၤန့ဉ်လီၤ.

ဖ ၁၉၀ဖ နံဉ်အပူၤဘဲ(နှ်)ကူရံယၢ်ဟးထိဉ်လၢကိၢ်ဖိလဲ(နှ်)ဒီးလဲၤအိဉ်လဲၤဆိးက့ၤဝဲဆူကိၢ်ဖါလဲဉ်စတဲ (ပကိးစ့ၢ်ကီးလၢကိၢ်ဖလ့ရ့သး) နှ့ဉ်လီၤ. ဖဲနှ့ဉ်အဝဲမၤတၢ်ဒ်ပှၤမၤတၢ်လၢတယ့ဉ်သဉ်ကျိးတဖဉ်အပူၤတဂၤဒီးမၤစ့ၢ်ကီးတၢ်လၢစပံးကျိးအပူၤန့ဉ်လီၤ. တၢ်သူဉ်တၢ်ဖျးအလိၢ်တဖဉ်အံၤဘဉ်တၢ်သူဉ်ထိဉ်အီၤလၢပှၤယူဒၤဖိလၢအဟဲနှ$^{\text{ဉ်}}$အိဉ်ဆိးအဆိကတၢ်ဖဲတၢ်လိၢ်ဝဲန့ဉ်လၢအပူၤကွ$^{\text{ဉ်}}$အနံ$^{\text{ဉ်}}$ခံဆံအတိၢ်ပူၤလံၤလံၤန့ဉ်လီၤ. လၢခံက့ၤ, အဝဲလဲၤမၤစ့ၢ်ကီးတၢ်လၢကိၢ်ကၤလဲလံၤ (Galilee, ကိးစ့ၢ်ကီးလၢကိၢ်ကၤလံၤလါ) ဒ်ပှၤခိုးတၢ်ဖိတဂၤအသိးန့ဉ်လီၤ.

လၢလ့ၢ်နံဉ်အတိၢ်ပူၤဘဲ(နှ်)ကူရံယၢ်ဖံးမၤတၢ်လၢစံာ်လိၢ်ကျိးလိၢ်တဖဉ်နှ့ဉ်အပူၤ, ဖဲနှ့ဉ်အဆၢကတိၢ်အဝဲနှ$^{\text{ဉ်}}$လီၤမၤယှာ်အသး, ဘျၢလီၤအသးလၢတၢ်ဂဲၤလိာ်လၢပှၤ

*စါယၢ်နံစ့ၢ်သန့မ့ၢ်တ့ၢ်ဟီဉ်ခိဉ်ဘီမ့ၢ်ထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတခါလၢအဆိဉ်ထွဲတၢ်သူဉ်ထိဉ်က့ၤထံကိၢ်တဘ့ဉ်လၢပှၤယူဒၤဖိအဂိၢ်လၢကိၢ်ဖါလါစတဲအပူၤဒီးလၢအခိဉ်ထံးလံၤလံၤဂဲၤလိာ်ဆိဉ်ထွဲတၢ်သူဉ်ထိဉ်ကိၢ်တဘ့ဉ်လၢခဲအံၤမ့ၢ်ကိၢ်အံဉ်စရ့လးနှ့ဉ်လီၤ.

မားတာ်ဖိုဂ့ါ၀ိအာပူးဒီးကဲထိုင်ဝဲထံရ့ါကိ်ါသဲးပင်တံင်ဖွါလ့ားစါယာ်ါကရားအလိ်ါခါင်သးပားဆ့ားတာ်ကမံးတံာ်အကရားဖိတဂၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၁၀ နံင်အပူးတာ်ယုထားထိုင်အိၤလၢအကကဲထိုင်ဝဲပင်တံင်တဖုအံၤအလံာ်တာ်ကစိုင်အဆဲးဒီးထၢင်ကရၢဖိလၢ ဝ့ါယရူၤရှလ့ၣ်အပူးန့ၣ်လီၤ. အဝဲစးထိုင်ကွဲးတာ်ကွဲးထိရိၤတဖင်လၢလံာ်တာ်ကစိုင်အံၤအပူးဒီးဆဲးလီၤမံၤလၢစ့ၤဘြဲၤအကျိုင် "ဒ့ဘ့ားဘဲ(နှ်)ကူရံယာ်ါ" လၢအခီပညီမ့ါ ဝဲ "ခ့ယုါ်ဖိ" နှ့ၣ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၁၂ နံင်အပူးအဝဲလဲၤဆူကိ်ါထားကံင်အပူးဒီးမၤလိတာ်ဘျၢသဲစးလၢအံးစတင်ဘူ(လ်)ဖ့ၣ်စိမိၤကိုဒီးတကတိ်ါဃီအဝဲမၤစ့ါကီးတာ်ဒ်ပ့ၤထၢတာ်ကစိုင်ဖိတဂၤအသိးန့ၣ်လီၤ. ခီဖျိုလၢဘဲ(နှ်)ဒီးအတာ်ကရၢကရိဟူးဂဲၤလၢထံရ့ါကိ်ါသဲးတကပၤအယိဖဲ ၁၉၁၅ နံင်အပူးအဝဲဘင်တာ်ဟီထိုင်ကွံာ်အိၤလၢကိ်ါဖါလဲင်စတဲအပူးလၢအိထိမါ(နှ်) (Ottoman) အတာ်ပၤအဖီလာ်နှ့ၣ်လီၤ.

တာ်ဟီထိုင်ကွံာ်အိၤဝံၤအလိ်ါခံအဝဲလဲၤအိုင်လဲၤဆိးက့ၤဝဲဆူစ့ါန့ၢ်ယီး, လၢကိ်ါအမဲရကၤအပူးဒီးဖဲန့ၣ်ထံင်လိာ်သးဒီးရၢရ့ါမုင်တဂၤလၢအမံၤမ့ါဖိလးမၢ(နှ်)ဝံး(စ်) (Paula Manweis) နှ့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ခံဂၤဒီးတ့ဒီးဖျိုက့ၤအသးဖဲ ၁၉၁၇ နံင်အပူး, ဒီးလၢခံက့ၤဒီးန့ါ်ဝဲအဖိသၢဂၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၁၈ နံင်အပူးအဝဲနှ်လီၤဆူဘြဲးထံး(ရ့ါ) သုးမ့ါဒိုင်အပူး, ကဲထိုင်သုးဖိတဂၤလၢသုးရ့ၣ် ၃၈ အပူးလၢအဘင်ထွဲဒီးယူဇၤအသုးမ့ါတဖုအပူးန့ၣ်လီၤ. ဖဟိုင်ခိုင်တာ်ဒုးတၢတဘျီဖဘြဲးထံး(ရ့ါ)မၤန့ါ်ကိ်ါဖါလဲင်စတဲလၢအိထိမဲ(နှ်)လိုင်ပၤတာ်ပၤအစုပူးဝံၤအလိ်ါခံဘဲ(နှ်)ကူရံယာ်ါဒီးအပ့ၤဟံင်ဖိဟဲက့ၤကဇါက့ၤဆူကိ်ါဖါလဲင်စတဲအပူးလီၤ.

ဖဘြဲးထံး(ရ့ါ)အတာ်ပၤကိ်ါဖါလဲင်စတဲကတၢ်ကွံာ်အဆၢကတိ်ါဖဲလါမ့ၤ ၁၄ သီ, ၁၉၄၈ နံင်နှ့ၣ်ပ့ၤယူဇၤဖိအကိ်ါ, ကိ်ါအံင်စရ့ၣ်လး, ဘင်တာ်သူင်ထိုင်ဟ်ပနိုင်အိၤန့ၣ်လီၤ. သတားဒီးဘဲ(နှ်)ကူရံယာ်ါကဲထိုင်ဝဲထံသီကိ်ါသီတဘ့ၣ်အံၤအကိတ်ာ်ခိုင်ကျၢ်အဆိကတၢ်တဂၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲအဝဲဒီးတာ်ယုထၢဒီးပၤဘင်တာ်ခံကတိ်ါ (ဖဲ ၁၉၄၈ နံင်တ့ၤလၢ ၁၉၅၃ နံင်တဘျီ, ဒီးဖဲ ၁၉၅၅ နံင်တ့ၤလၢ ၁၉၆၃ နံင်တဘျီ)

အတိ်ပူၢအတၢ်ကျဲးစားဂဲၢလိာ်သူၣ်ထိုင်ဆီလီၢကၢ့ၢအထံကိ်ၢ်မ့ၢ်ကျိုၢဝဲၢကွာ်ခီဖျိစး ထိုင်ဘှိုဘၣ်မၢဂ့ၢထိုင်ကၢ့ၢတၢ်ဖံးဒိုင်မၢအိုင်ဒီးတၢ်သူၣ်တၢ်ဖျုးအကျိုၢအကျဲတဖၣ် အံၢမ့ၢ်တၢ်လၢအကဲထိုင်လိုင်ထိုင်ဖးထိုင်ဒိုင်မးနၣ့်လီၢ။ အဝဲဂဲၢလိာ်တဲနၣ့်ခဲးတၢ်လၢ တၢ်ကဒုးအိုင်ထိုင်ဖီလစံၣ်သနူတခါလၢတၢ်ကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဒီးကတူၢ်လိာ်ပှၢ ဘၣ်ကီဘၣ်ခဲဂိ်ၢ်မ့ၢ်လၢယူရပၢထံကိ်ၢ်တဖၣ်အပူၢဒ်သိးကသုးအလီ်ၢ်ဆူကိ်ၢ်အံၣ်စ ရ့ၢလးဒီးအိုင်ဆိးအိုင်ပဟၢဘၣ်ဝဲဖဲနၣ့်အဂိ်ၢ်နၣ့်လီၢ။

ဖ ၁၉၆၃ နံ့ၣ်အပူၢ ဘဲ(နိ်) ကူရံယၢ်အိုင်ဘှံးကဒါကၢ့ၢလၢအတၢ်မၢအပူၢနၣ့်လီၢ။ ဘၣ်ဆၣ်ခံနံ့ၣ်အပူၢကွံာ် အဝဲဟံးဖိုင်ထိုင်ကဒါကၢ့ၢထံရ့ၢ်ကိ်ၢ်သဲးအတၢ်ဖံးတၢ်မၢဒ် မဲးဖဲၣ်ပၣ်တံၣ် (Mapai Party) အကရၢခိုင်အလိ်ၢ်အလၢအသိးဒီးလၢခံကၢ့ၢဖဲ ၁၉၇၄ နံ့ၣ်အပူၢအဝဲစူးကွံာ်အသးနၣ့်လီၢ။

“ဟ်မ၌ကဘာ၃်အ်၃်ဒီးအတၢ်သဘျှ,ဒ၃်၀လၢ်. တၢ်အ်ၢ မ့ၢ်၀ဂ်ၢ်ခ၃်ထုးတၢ်သဘျှ,လၢအဘ၃်ဃးဒီး တၢ်ယ့ထၢ
လၢအ၀ဲအ၃်ဒီးကဲထ၃်မ်ၢ်ဒါတၢ်ကဲထ၃်မ်ၢ်ဒါဒီးအ၀ဲကဟ်းအဖ်ဟ့ၢ် ဂၢ လ၃်ရ,၃်လၢ်.”

"Woman must have her freedom, the fundamental freedom of choosing whether or not she will be a mother and how many children she will have."

မါကြဲးဟံက့(နိ်)စ၀ၢၢ်ဉ (၁၈၈၄–၁၉၆၆)

မါကြဲးဟံက့(နိ်)စ၀ၢၢ်ဉ (Margaret Higgin Sanger) မ့ၢ်ဟ်မ့ဉ်တဂၤလၢအဒုးအိ၃်ထိ၃်တၢ်ဒီသ ဒၢဟုးသးအကျဲဒီးအတၢ်မၤအံၤထိ၃်ဂဲၤထိ၃်တၢ်ဂဲၤလိ၁် လၢဟ်မ့ဉ်အတၢ်ထူ၃်ဖျဲးအဂီၢ်နၢ်ဉ်လီၤ.

တၢ်မၤလၢမါကြဲးစ၀ၢၢ်ဉ်မၤတ့ၢ်ဟ်စၢၤ၀ဲဒ်အမ့ၢ်အမဲရကၤပ့ၢဟ့ဉ်လီၤသးလၢတၢ်ဒီ သဒၢဟုးသးလၢစဲအ့ဉ်အကျဲ, ဟံ၃်ဖ

်ဖတၢ်တိ၁်ကျဲၤဒီးတၢ်ဒီသဒၢပ့ၢကမျၢ်အ တၢ်အါထိ၃်မ့ၢ်တၢ်လၢအမၤမံၤဟူသ၃်ဖျါထိ၃်အီၤလၢဟီ၃်ခ၃်ဒီဘ့ဉ်နၢ်ဉ်လီၤ.

မါကြဲးဟံက့(နိ်)စ၀ၢၢ်ဉ်အိ၃်ဖျ၃်ထိ၃်ဖဲလါစ၀းပတ့ဘၢ၃် ၁၄ သီ, ၁၈၈၄ နံ၃်လၢ တ့ၢ်ခ်နၢ(င်) (Corning), ဧ့ျယီးကီၢ်စ၃်အပူၤနၢ်ဉ်လီၤ. အပ်ၢ်မ့ၢ်ပ့ၢလၢအတတူ၊်လိ၁် တၢ်ဘူ၃်တၢ်ဘါအတၢ်သိ၃်တၢ်သီဒီးတၢ်စူ၊်တၢ်နာ်တဂၤနၢ်ဉ်လီၤ. မ့မ့ၢ်အမိ၊်တခ်ိမ့ၢ်ပ့ၢ လၢအစူ၊်အနာ်ရိမ့ၤခဲသလ့ၢတၢ်ဘူ၃်တၢ်ဘါလ့ၤတ့ၤလ့ၤတီၤမးတဂၤလီၤ. တချုး လၢအသံလၢထံ၃်ဘံ၃်တၢ်ဆါလၢအမၤဘ၃်ဒီအ၀သိ၃်ဒီးအယံဒ်းအခါအ၀ဲအိ၃် ဖျ၃်တ့ၢ်အဖ ၁၁ ဂၤနၢ်ဉ်လီၤ. မါကြဲးစ၀ၢၢ်ဉ်အနီ၊်ကစ၊်ဒ၃်၀ဲအပ်ၢ်ထံ၌ၢ်ကီ၊်သဲးအတၢ်

ထံပါလာတော်ဆိုပါတွဲဟိတ်မှုပ်အတော်ခွဲးတော်ယာ်လားကဖိုပ်တော်ဖးအဂြိုဒီးတော်မားဂုၤထိုပ်တော်ခိတော်သွဲအသနူအံၤလုၢ်ဘၢအဝဲအသးဒိုပ်ဒိုပ်ကလာ်နှုပ်လီၤ. ခီဖျိုလာတော်စူ်တော်နာ်သှုပ်တဖုပ်အံၤအယိအတံၤသကိုးလၢအအိုပ်လၢအဟံပ်ခိုပ်ဟံပ်ဃၢၤသှုပ်တဖုပ်ထံပ်လၢအဝဲသှုပ်မ့ၢ်ပှၤလၢအခိုပ်ကိၤနှုပ်လီၤ.

မါကြဲးစ့ကၢၢ်မၤလိတ့ၢ်တၢ်ဒီးဖျိထိုပ်ဝဲဖဲအဟိုပ်ကဝိၤဇုပ်ဝဲအတိၤထိကျိတဖျၢ်အပူၤ, ဝံၤလဲၤမၤလိက့ၤတၢ်ဒီးဖျိထိုပ်က့ၤဝဲဖဲချိဘၢးရဲး(ခ်) (Claverack) ခီလ့ှ်ကျိ ဖဲဝ့ၢ်ဟၢစၢ်ဉ် (Hudson) လၢန္ဒူယီးကိ$^{\prime}$ၢ်စ်ုပ်အပူၤလီၤ. တၢ်နှုပ်ဝံၤအလိ$^{\prime}$ၢ်ခံမါကြဲးစ့ကၢၢ်နှုပ်လီၤမၤတၢ်သိုပ်လိအတၢ်မၤဖဲဝ့ၢ်နှုကျၢစ်ုပ် (New Jersey) တုၤလၢအဝဲဘ$^{\prime}$က့ၤကဒါက့ၤဆူအဟံပ်လၢကကွ$^{\prime}$ၢ်ထွဲက့ၤအမိ$^{\prime}$ၢ်လၢအဘူးကသံတ့ၢ်နှုပ်လီၤ. ဖဲ ၁၈၉ဖ နံပ်အပူၤအမိ$^{\prime}$ၢ်သံသဇုပ်ကွ$^{\prime}$ပ်အီၤ, ဒီးအမိ$^{\prime}$ၢ်အတၢ်သံတဘျီအံၤဟ့ုပ်အီၤတၢ်သးတမံဒိုပ်ဒိုပ်ကလာ်လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဘ$^{\prime}$ပ်ထွဲဒီးအနီ$^{\prime}$ၢ်ကစ$^{\prime}$ၢ်ဇုပ်ဝဲတကွ$^{\prime}$ၢ်ထွဲဘ$^{\prime}$ပ်အမိ$^{\prime}$ၢ်ဒီးပှၤတဝၤတၢ်ကွ$^{\prime}$ၢ်ထွဲတၢ်အိုပ်ဆူ$^{\prime}$ပ်အိုပ်ချ့တကပၤတဂ့ၤဘ$^{\prime}$ပ်အယိန့ှ်ပ်လီၤ. ဝံၤအလိ$^{\prime}$ၢ်ခံတယံ$^{\prime}$ပ်တမိ$^{\prime}$ၢ်မါကြဲးစ့ကၢၢ်လဲၤအိုပ်လဲၤဆိုးက့ၤဆူဝ့ၢ်ဝဲး(ထ်)ဖျ(နှ်) (White Plains), နှ်ယီးကိ$^{\prime}$ၢ်စ်ုပ်အပူၤဒီးမၤလိကသံပ်သရ$^{\prime}$ပ်မှုပ်ကွ$^{\prime}$ၢ်ပှၤဆါအတၢ်မၤလိဖဲ နှ်ပ် လီၤ. အဝဲမၤလိတၢ်ဝံၤသုးကဒီးက့ၤအသးဆူဝ့ၢ်နှ်ယီးဒီးနှ$^{\prime}$ပ်လီၤမၤစၢၤပှၤဖြိ$^{\prime}$ပ်ဖိ ယာ်ဖိဖဲနှ်ယီးမ့ၢ်ထိုပ်အခံလီၤတကပၤဖဲတၢ်လိ$^{\prime}$ၢ်လၢအဖြိ$^{\prime}$ပ်အယာ်နးနးကလာ်အလိ$^{\prime}$ၢ်နှ်ပ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၀၂ နံပ်အပူၤအဝဲဖျိုအသးဒီးဝ့ုလယၢ်$^{\prime}$စ်ုကၢ$^{\prime}$ (William Sang--er) နှ်ပ်လီၤ. မါကြဲးစ့ကၢၢ်မ့ၢ်အိုပ်ဒီးထံပ်ဘံပ်အတၢ်ဆါတၢ်ပနိ$^{\prime}$ပ်ဘ$^{\prime}$ပ်ဆဉ်အဝဲဖျိ သးတနံပ်ဝံၤအလိ$^{\prime}$ၢ်ခံဒိုး နှ$^{\prime}$ၢ်ဘ$^{\prime}$ပ်အဖိအခိ$^{\prime}$ပ်ထံးကတၢ်$^{\prime}$ၢ်တဂၤလၢအမ့ၢ်အဟိ$^{\prime}$ပ်ခ$^{\prime}$ါဂ့ၤဂ့ၤ နှ်ပ်လီၤ. ပှၤဒီမါဝၤခံဂၤအံၤတယံ$^{\prime}$ပ်ဘ$^{\prime}$ပ်မၤနှ$^{\prime}$ၢ်ကဒီးအဖိဟိ$^{\prime}$ပ်ခ$^{\prime}$ါတဂၤ, ယာ်ဒီးအဟိ$^{\prime}$ပ် မှုပ်တဂၤလၢအသံဖဲဂီၤက့လ့ုအဆၢကတိ$^{\prime}$ၢ်နှ်ပ်လီၤ.

မါကြဲးစ့ကၢၢ်လၢအတၢ်လဲၤခီဖျိတၢ်ဖံးတၢ်မၤအပူၤထံပ်ဘ$^{\prime}$ပ်သဂၢ်$^{\prime}$ဘ$^{\prime}$ပ်ဝဲမိ$^{\prime}$ၢ်လၢအ ဖြိ$^{\prime}$ပ်အယာ်သှုပ်တဖုပ်လၢအယ့ုသကွ$^{\prime}$ၢ်ကညးတၢ်လၢပှၤကဟ့ုပ်အဝဲသှုပ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ် ကျိၤဘ$^{\prime}$ပ်ဃးတၢ်ဟးဆဲးတၢ်အိုပ်ထိုပ်ဒီးဟုးသးအဂြိ$^{\prime}$ၢ်နှ်ပ်လီၤ. လၢတၢ်အံၤအယိမါကြဲးစ့ကၢၢ်အသးအိုပ်ထိုပ်လၢပှၤဂ့ၢ်ဝိတၢ်ဂဲၤလိ$^{\prime}$ပ်အပူၤနှ်ပ်လီၤ. သတးဒီးအဝဲနှ$^{\prime}$ပ်

လီးမားသကိုးတေ့်လားဆိုင်ရှိုင်လံုးပင်တံုင်ကရာအာပူးလားအမ့်ကရားလားအနာ်ဝဲလား ထံကီ်ပဇိုင်ကြားပားဒီးဟ့ုင်နီ့လီးတေ့်ဖိတေ့်လံုးခဲလာ်ဆူအထံဖိကီ်ဖိအအိုင်နှ့ုင် လီး။ ဖဲနှ့ုင်အဝဲစးထိုင်နှုင်လီးဆူ တေ့်ဟားဟ်ဖျါထိုင်တေ့်ဘုင်သးအမူးတဖုင်အပူး ဒီးအဝဲယုဖးလံာ်လားအထံုင်နှ့ုဝဲတဖုင်ဘုင်ဃးဒီးတေ့်ဒီသဇားဟုးသးအကျဲသနူတ ဖုင်အဂ့ုေ်နှ့ုင်လီး။ ဖဲနှ့ုင်အဝဲစးထိုင်ကတိုးတေ့်ဘုင်ဃးဒီးတေ့်ဖြိုင်တေ့်ယာ်ဟဲခီဖျိုအ သးလားဟံုင်ဖိယီဖိအနိုင်ဂံ်အါတလားကွံာ်အခားအဂ့ုေ်တဖုင်နှ့ုင်လီး။ ဖဲ ၁၉၁၃ နံ့ုင် အပူးအဝဲစးထိုင်ထုးထိုင်ရားလီးတလါတဘျိုလံာ်တေ့်ကစိုင်လားအမံးမ့ှ် "Woman Rebel" ပိာ်မှုင်ပါ်ဆားတေ့်ဒီးအဝဲဂဲးပျု်ကျဲးစားဟ့ုင်ဂံ်ဟ့ုင်ဘါဒီးဟ့ုင်ဂံ်ဟ့ုင်ဘါ ဟံုင်ဖိယီဖိလားကဟ်ပနိုင်အနိုင်ဂံ်ဒီးစးထိုင်စူးကါလံာ်မာ်ဖျာ်လားအမ့ှ် "တေ့်ဒီသ ဇားဟုးသး (Birth Control)" နှ့ုင်လီး။ အဝဲထုးထိုင်ရားလီးတေ့်ပရာနှ့ုေ်ထဲယုက တြျု်ဒီးဘုင်တေ့်လိာ်ကွီ်အီးလားပဒိုင်ပှားဘုင်မူဘုင်ဇါတဖုင်, ဒီးတေ့်ဟ်တေ့်ကမုင် လားအလိုးလားအရားလီးလံာ်လါ "လားလီးသးဘုင်အာ, ထိုဇါပှားဟီုင်ခိုင်ဖိအနှ ဆာ်ဒီးနီ်သးဂ့ုေ်ဝိ" ဆူကမျာ်အကျါအယိနှ့ုင်လီး။ ဖဲနှ့ုင်အဆားကတီ်အဝဲယ့ုေ်ဖြုး ကွံာ်ဆူကီ်ယူရပးဒီးမားလိကဒီးတေ့်ဒီသဇားဟုးသးအဂ့ုေ်ခီဖျိုလဲးဟးအိုင်သကိုးတေ့် ဟ့ုင်ကသံုင်ဇားတဖုင်ဒီးတဲသကိုးတေ့်ဒီးပှားယုသ့ုင်ညါမားလိတေ့်အိုင်ဆူင်အိုင်ချ့ုအ ဂ့ုေ်တဖုင်နှ့ုင်လီး။

ဖဲ ၁၉၁၆ နံ့ုင်ဖဲတေ့်ကမုင်လားတေ့်စံုင်ညီုင်ဟ့ုင်လီးအီ်ကတား်ကွံာ်အဆားကတီ်, မါကြြားစဲကားုင်ဟဲကဲ့ုားကဇါကဲ့ုားဆူကီ်အမဲရကားဒီးစးထိုင်ဟ့ုင်တေ့်သိုင်လိဆူထံ ကီ်ဒီတဘ့ုင်အပူးဝးဝးနှ့ုင်လီး။ လားနှ့ုယီးကီ်စဲုင်အပူးတေ့်လီ်ဖပှားဖြိုင်ဖိယာ်ဖि အိုင်ဝဲနှ့ုင်အဝဲဒီးအဝားစးထိုင်အိုးထိုင်တေ့်ဒီသဇားဟုးသးတေ့်ဆါဟံုင်ဖိအဆိက တား်လားကီ်အမဲရကားတဖျာ်ဒ်သိုးကဟ့ုင်တေ့်ပိုးတေ့်လီဒီးတေ့်ဂ့ုေ်တေ့်ကျိုားလားအ ဘုင်ဃးဒီးတေ့်ဒီသဇားဟုးသးတဖုင်အဂီ်နှ့ုင်လီး။ တဘျိုအံားတေ့်ဖိုင်အီ်ဒီးလိာ်ကွီ် အီ်ားလားအမားကမုင်ထံကီ်တေ့်ဘျာသဲစးနှ့ုင်လီး။ အဝဲဒီးအဒိပ္ပါ်ဝ်ါမှုင်တဂားဘုင်လီး ဆူယိာ်ပူးယံာ်ဝဲတလါအတီ်ပူးဒီးဖဲအဝဲဟးထိုင်လားယိာ်ပူးဖဲ ၁၉၁၇ နံ့ုင်အဆားက တီ်အဝဲမားဒိုင်ထိုင်လါ်ထိုင်အတေ့်ဟူးတေ့်ဂဲး, အတေ့်ဟ့ုင်တေ့်သိုင်လိဒီးယုထားကျိုင် စ့ုဆိုင်ထွဲလားပှားတူ်ဒိုင်ကီ်းဒိုင်လားအဆိုင်ထွဲအဝဲသ့ုင်တဖုင်လားဝ့ုေ်နှ့ုယီးအပူးနှ့ုင်

လီး။ အဝဲကွဲးစ့ၫ်ကီးတၫ်ကွၫ်ကဒါက့ၤတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးအဂ့ၫ် (Birth Control Review) ဒီးတၫ်အံၤကဲထိုင်အတၫ်ဂဲၤလိာ်တၫ်ကိုးသတြိုထိုင်လၫခံဆံသၫနံ့ဉ်အတိၫ် ပူၤန့ဉ်လီး။ မါကြဲးစဲကၫဉ်အသးဆူဉ်ထိုင်ခီဖျိုနှုယီးကိၫ်စဉ်ကွိၫ်ဘျိုဉ်ကရၫမၤလီၤ ကဆှဉ်က့ၤအတၫ်ဘျၫသဲစးလၫအထိဒါတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးအယိအဝဲဆီတလဲကွံာ် အတၫ်ဂဲၤလိာ်အရှဒိဉ်တဖဉ်လၫအမ့ၫ်တၫ်ဟူးတၫ်ဂဲၤလိၤလိၤဒီးတၫ်မၤစၫၤကမျၫ်ဆူ တၫ်ဂဲၤပျုၫ်ကျဲးစၫးဒ်သိးတၫ်ကမၤလီၤတံၫ်ဝဲကိၫ်စဉ်တဘ့ဉ်ကအိဉ်ဒီးအတၫ်ဘျၫသဲစး ဒီးဖဲးဒရၫ်ကိၫ်စၫဖိုဉ်တၫ်ဘျၫသဲစးလၫအတယံးကဲဉ်ဆိုးဘဉ်လီၤ။ ညီနှ်အဝဲဘဉ်ကွၫ် ဆၫဉ်မဲာ်တၫ်ကီတၫ်ခဲလၫအအိဉ်ထိုင်လၫန့ဉ်ယီးပှၤဘဉ်မူဘဉ်ဒါတဖဉ်အကျါနာ်သ က့အဝဲဂဲၤလိာ်ဟ့ဉ်ဒ်ဒဉ်တၫ်သိဉ်လိလၫပှၤကမျၫ်အါအါဂိၫ်ဂိၫ်အကျါဒီးအဝဲဆဲးကျိး စ့ၫ်ကီးတၫ်ယုသ့ဉ်ညါကိၫ်ယူရပၤတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးအဂ့ၫ်နှ့ဉ်လီၤ။ ဖ ၁၉၂၂ နံ့ဉ်အ ပူၤအဝဲလဲၤဟးဆူယပဉ်ကိၫ်လၫအမ့ၫ်တၫ်လဲၤအခိုဉ်ထံးကတၫ်တဘျိုလၫအတၫ်လဲၤ ဟးဆူကိၫ်အ့ရှၫ်ဉ်အဘျိုတဖဉ်အဘျိုအကျါနှ့ဉ်လီၤ။ ပူၤကွံာ်တနံ့ဉ်အဝဲဒီးအတံၤသ ကိးတဖဉ်အိုးထိုင်ဆူဉ်ချ့ဂ့ၫ်ဝိတၫ်ယုသ့ဉ်ညါဝဲၤကျၫမ့ၫ်ဒ်သိးအဝဲသ့ဉ်ကဟ်ဖှိုဉ်က မျၫ်ဆူဉ်ချ့အဂ့ၫ်အကျိၤတဖဉ်ဝံၤရၫလီၤတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးအဂ့ၫ်အကျိၤလၫဝ့ၫ်နှ့ယီး, ဝ့ၫ်ခ့ဉ်ကဉ်ကိဉ်လၫအ့လ့ခ့ဉ် (Illinois) ကိၫ်စဉ်အပူၤအဂိၫ်နှ့ဉ်လီၤ။ ဖ ၁၉၃၀ နံ့ဉ်တုၤယီၤအဆၫကတိၫ်လၫကိၫ်အမဲရကၤအပူၤအဝဲသ့ဉ်အတၫ်ဆါဟံဉ်အိဉ်ထိုဉ် ယၫ်ဆံယၫ်ဖျၫ်ညါနှ့ဉ်လီၤ။ ဖနှ့ဉ်အဆၫကတိၫ်မါကြဲးစဲကၫဉ်လီၤဖးဒီးအဝၤဒီးဖျိုက ဒါက့ၤအသးဒီးကွ့ၫ်နိအၤအ့ၤ(ခ့ဉ်)စလံ (J.Noah H. Slee) နှ့ဉ်လီၤ။

ဖ ၁၉၂၇ နံ့ဉ်, ဖမါကြဲးစဲကၫဉ်ကရၫကရိဒီးစးထိုဉ်တဲတၫ်တချုးတၫ်မၤဟိဉ်ခိုဉ်ဒီ ဖျၫ်ပှၤနိဉ်ဂံၫ်ခီဖရဲးတၫ်အိုဉ်ဖှိုဉ်ဖးဒိုဉ်လၫဝ့ၫ်ကွနံ့ဘၫ် (Geneva) ကိၫ်စ့ံးစလဲ(နှ်) (Switzerland) အဆၫကတိၫ်ပှၤစးထိုဉ်သ့ဉ်ညါအိၤဒီးအမံၤဟူသည်ဖျါထိုဉ်လၫ ဟိဉ်ခိုဉ်ဒီဖျၫ်လီၤ။ အဝဲဒီးပှၤမၤသကိးတၫ်ဒီးအိၤသ့ဉ်တဖဉ်တဲရၫ်နှ့်စၫၤဒ်ဒဉ်တၫ်ဒ် သိးကိၫ်စဉ်ဒီးဖဲးဒရၫ်ကိၫ်စၫဖှိုဉ်အတၫ်ဘျၫသဲစးဘဉ်ဃးတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးတဖဉ်က လီၤကဆှဉ်ဒိုဉ်ထိုဉ်အဂိၫ်, ဒီးဒ်သိးတၫ်ကဟ့ဉ်နိၤလီၤတၫ်သ့ဉ်ညါနှ်ပၫ်ဘဉ်ထွဲတၫ် ဒီသဒၤဟုးသးတဖဉ်ခီဖျိုတၫ်ကွၫ်ထွဲပှၤဂ့ၫ်ဝိအတၫ်တိာ်ကျဲၤတၫ်ဖံးတၫ်မၤတဖဉ်နှ့ဉ် လီၤ။ တုၤယီၤလၫ ၁၉၄၀ နံ့ဉ်တစုကိၫ်အမဲရကၤတၫ်ဒီသဒၤဟုးသးအတၫ်ဟူးတၫ်ဂဲၤ

ဒုးအိုင်ထိုင်ဆူဉ်ချူတေါ်ဖံးတေါ်မေးအတေါ်တိုက်ကျဲးလားအဂ့ုးဒိုင်မးတခါဒီးပှားကမျၢ်အါ အါဂိၢ်ဂိၢ်တူၢ်လိုက်စ့ၢ်ကီးတေါ်တိုက်ကျဲးအဝဲအံုးခီဖျိတေါ်လူၢ်ဟိတ်မေးထွဲဆူဉ်ချူတေါ်မေးလား အပတိၢ်ထိဒီးကမျၢ်အတေါ်ဟ်သူဉ်ဟ်သးလားတေါ်ဂ့ၢ်အံုးစ့ၢ်ကီးဂ့ုးထိုင်ဒိုင်ထိုင်ကျ့ၢ် ကျ့ၢ်နှ့ၢ်လီး။

အါတက့ၢ်လားပှားအမဲရကားဖိတဖဉ်အဂိၢ်, မါကြဲးစဲကားဉ်မ့ၢ်တ့ၢ်ဒ်ပှားလားအစးထိုင် တေါ်ဒိသဒ်ားဟုးသးအတေါ်ဟူးတေါ်ဝဲးအသိးနှ့ၢ်လီး။ ဖဲ ၁၉၃၉–၁၉၉၅ နံ့ဉ်အဘားဉ် စားဟိုဉ်ခိုဉ်တေါ်ဒုးဖးဒိုဉ်ခံဘျီတဘျီအဆားကတိၢ်ဖဲကိၢ်ယူရပးသုးမ့ၢ်ဒီးအမဲရကား နှ့ၢ်လီးဒုးတေါ်ဒီးကျ၁ားမနံ့ဉ်, အံ့ဉ်တလံ့ဉ်ဒီးယပဉ်အသုးမ့ၢ်တဖဉ်အခါမါကြဲးစဲကားဉ် ဂ့ၢ်လိုက်ထိုဒါအမဲရကားအတေါ်နှ့ၢ်လီးဆူတေါ်ဒုးပူးဘဉ်ဆဉ်အမံုးဟူသည်ဖျါဒ်ဒဉ် တေါ်နှ့ၢ်လီး။ (အဝဲနှ့ၢ်ဝဲလားတေါ်ဒုးတေါ်ယားတဖဉ်အိုဉ်ထိုဉ်ခီဖျိထံလိၢ်ကိၢ်ပူးကမျၢ် အနိုဉ်ဂံၢ်အါထိုဉ်ဝဲချူတလားအယိနှ့ၢ်လီး။) ဖဲ ၁၉၄၆ နံ့ဉ်အဝဲဒုးအိုဉ်ထိုဉ်စားဟိုဉ် ခိုဉ်ဘီမ့ၢ်တေါ်ရဲဉ်တေါ်ကျဲးမိၢ်ပေါ်ဂ့ၢ်ဝိကရၢစားဖှိုဉ် (International Planned Parenthood Federation) နှ့ၢ်လီး။ တေါ်အံုးမ့ၢ်တေါ်အဒိုဉ်အမ့ၢ်လားအမးတ့ၢ်ဝဲအ လိၢ်ခံကတၢ်တမံးနှ့ၢ်လီး။ တေါ်နှ့ၢ်ဝံးအလိၢ်ခံလားအနံ့ဉ်ခံဆံအတိၢ်ပူးအဂံၢ်အဘါ စ့ၢ်လီးဘဉ်ဆဉ်အဝဲဟးဝ့ုးဝိုးဒ်ဒဉ်တေါ်, ဟးဟ့ဉ်တေါ်သိဉ်လိဒီးထုးထိုဉ်ရၢလီးလံာ် တေါ်ဟ်ဖျါသ့ဉ်တဖဉ်နှ့ၢ်လီး။ ဖဲလါစဲးပတ့ဘၢဉ် ၆ သီ ၁၉၆၆ နံ့ဉ်အနံ့ၢ်လၢဝ့ၢ်ထားစၢဉ် (Tucson) လားအါရံုဉ်စိနှ့ဉ် (Arizona) ကိၢ်စဲဉ်အပူးမါကြဲးစဲကၢဉ်ဟ်တ့ၢ်ကွံာ် ဟိုဉ်ခိုဉ်ဒီးသံကွံာ်ဝဲမှာ်မှာ်ခုဉ်ခုဉ်နှ့ၢ်လီး။

"ယကၢၢ်လၢ်. ဘၢ်ဆၢ်ပှၢ် လၢအကၢၢ်နၢ်မှၢ်ဟှၢ် သုၢ်တၢၢ်လၢအဒုးအီၢ်ထီၢ်လုၢ်ပၢ်ဒီးလုၢ်ယၢ်တၢၢ်မှၢ်လၢ
အဝဲသုၢ်တအဲၢ်ဒီးဟးလၢအခီၢ်မုတမှၢ်စီၢ်တၢ်လၢအရိၢ်ကစၢ်အယိ်နၢ်လၢ်."

"I'm lazy. But it's the lazy people who invented the wheel and the bicycle because they didn't like walking or carrying things."

"ဖဲနၢ်ဘၢ်သကၢ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်လၢ် ဘ့ၢ်းသးလၢ် တ်ၢ, တၢ်အီၢ်မ့ၣ်လၢအနုးအကျ့ၢ် ဒီးနၢ်ဆီကမ်ၢ်လၢတၢ်မၢ ဓၢ လၢ
နၢ်ကၢ်တအီၢ်လၢ အဆၢကတၢ်ကီ်လၢနၢ်ကဘ့ၢ်ထီၢ်တၢ်တမ့ၢ် လၢ်လၢ်နၢ်လၢ်."

"It is hardly possible to build anything if frustration, bitterness and a mood of helplessness prevail."

"ဒ်ယထံၢ်အသိ:တၢ်လၢအအီၢ်ဒါလၢ် အသးလၢတၢ်ဒုးအီၢ်ထီၢ်တၢ်ဆီတလဲလၢအဂ့ၢ် အဟ့ၣ် နၢ်မှၢ်
တၢ်မၢ ဓၢ ဟ့ၣ် ဟီၢ်ခီၢ်ဖီတၢၢ် နၢ်လၢ်."

"The thing that lies at the foundation of positive change, the way I see it, is service to a fellow human being."

လဲ:(ခ်)ဝ့(လ်)စၢ် (၁၉၄၃–)

လ(ခ်)ဝ့(လ်)စၢ် (Lech Walesa) မ့ၢ်ဖိလံ:(ရ)် အပှၢ်ဂဲၢထံရ)ၢ်ကိ)ၢ်သဲးတဂၢ်ဒီ:မ့ၢ်စ့ၢ်ကီ:ပှၢ်လၢ အဟူ:ဂဲၢမၢတ့ၢ်တၢ်လၢပှၢ်မၢတၢ်ဖိကရၢစၢဖ့ၣ်ဒီ:ပှၢ်ခ့ဲ:ယာ် တၢ်ဟူ:တၢ်ဂဲၢတဖၣ်အဂိ)ၢ်နၢ်လီၢ. အဝဲဒုးအိၣ်ထိၣ်စၢၢ်စိ: လံၣ်ဒၢနိ$^{\text{ၣ}}$ (Solidarnosc) ဒ်ပစ်:တၢ်အသိ:တၢ်ရိၣ်ဖ့ၣ်ယူ ဖိ:ကရၢလၢအမ့ၢ်စိၣ်ဘံၣ်ယဲ:ထံရ)ၢ်ကိ)ၢ်သဲးကရ)ၢ်အပှၢ်မၢတၢ် ဖိကရၢသဘ့ၢ်ဝံ:အဝဲဒီ:နှ့ၢ်နိၣ်ဘၢၣ်(လ်)တၢ်မုာ်တၢ်ခုၣ်အ ခိၣ်ဖ:ဖဲ ၁၉၈၃နံၣ်နၢ်လီၢ. ဖဲ ၁၉၉၀–၁၉၉၅နံၣ်အတိ)ၢ်ပူၢ် အဝဲပၢဆ့ၢ်ကိ)ၢ်ဖိလဲ(နၢ်)ဒ်ကိ)ၢ်ခိၣ်တဂၢ်အသိ:နၢ်လီၢ.

လဲ:(ခ်)ဝ့(လ်)စၢ်မ့ၢ်ပှၢ်ပတိ)ၢ်မ့ၢ်ပှၢ်ထူစ်ာ်ဖိအဖိခ့ါတဂၢ်, ဒီ:အဝဲအိၣ်ဖျၣ်ထိၣ်ဖဲလါ စ်:ပတ့ဘၢၣ် ၂၉ သီ, ၁၉၄၃ နံၣ်ဖ့ဝ့ၢ်ဖိ:ဖိ:ဝိၣ် (Popowo), ကိ)ၢ်ဖိလဲ(နၢ်)အပူၢ်နၢ့ၣ် လီၢ. အဝဲလဲၢမၢလိမၢဒီ:တၢ်ဒီ:ဖျိထိၣ်ဝဲလၢတၢ်လ့ၢ်အိၣ်သးသမူအကျိ0ဝံၢ်အလိ)ၢ်ခံ

အဝဲနှင်လီးမေတာ်ဒ်ပှားဘှီသိလ့ှင်တဂေးလေစဲးဖိကဟင်ဝဲးလီ်စးထိင်ဖဲ ၁၉၆၁ နံ့ှင် တူးလ၊ ၁၉၆၅ နံ့ှင်အတီ်ပူးနှ့ှင်လီး။ တ်နှ့ှင်ဝံးအလီ်ခံလ၊ခံနံ့ှင်အတီ်ပူးအဝဲနှ်လီးမေစ၊ေတ်ဒ်သုးဖိတဂေးလ၊သုးမှ်တဖုအပူး၊ ဒီးအဝဲဒီးနှ့်ဘင်သုးစကီ၊ဖိအလီ်အလ၊နှ့ှင်လီး။ ဒီးဖဲ ၁၉၆၇ နံ့ှင်နှ့ှင်တ်ဃုထ၊ထိင်အီ၊လ၊ကကဲထိင်လီသဟိင်ပှ၊မေတ်ဖိတဂေးလ၊ဇဲင်(ခ်) (Gdansk) တ်တ့ှတ်ဘှီကဘီအလီ်နှ့ှင်လီး။ ဖဲ ၁၉၆၉ နံ့ှင်နှ့ှင်အဝဲဒီးတ့ှဒီးဖျီအသးဒီးဒါနူးထင်ကိုးလိုး(စ်)(Danuta Golos) ဒီးအဝဲသ့ှင်ဒီးနှ့်ဘင်အဖိယိုးဂ၊နှ့ှင်လီး။

လဲး(ခ်) ဝ့(လ်)စင်မ့ှ်ပှ၊ဟူးဂဲ၊လ၊ပှ၊မေတ်ဖိကရ၊စ၊ဖြိုင်အတ်ဟူးတ်ဂဲ၊အပူ၊ဂ့၊မးတဂေ:ဒီးဖဲ ၁၉၇၀ နံ့ှင်ပှ၊မေတ်ဖိဒီးတ်မ၊ကစ်အတ်သဘံင်သဘှင်အိုင်ထိင်အဆ၊ကတီ်အဝဲကဲထိင်တ်တ့ှတ်ဘှီကဘီအလီ်တ်ဟ်ဖျေတ်ဘင်သးကမံးတ်ာ်အပှ၊ပ၊၊လီ်ဆ့ှင်နီ၊နှ့ှင်လီး။ ဖဲထံကီ်ပဒိုင်မ၊ဒိုင်ထိင်တ်အိုင်အပှ့၊ကလံ၊ဝံ၊အလီ်ခံလ၊ဘီ(လ်)ထံး (Baltic) ပိုင်လဲင်က၊ါ်ခိုင်တ်လီ်သကှ၊ဆးဒးနှ့ှင်တ်တ၊ထိင်တ၊လီ၊နးနးကလ်ာ်အိုင်ထိင်ဝဲဒင်နှ့ှင်လီး။ ဖဲဆ၊ကတီ်အဝဲနှ့ှင်လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စင်မ့ှ်ခိုင်နှ်လ၊တ်ထံင်သ့ှင်ညါအီ၊လ၊အမ၊အမူအဒါလ၊ပ့ှ၊လ၊ဝ့ှ်ဇဲင်(ခ်)ပှ၊မေတ်ဖိအကျါနှ့ှင်လီး။ ဝ့ှ်ဇဲင်(ခ်)ဖဲလဲနှ့ှ်(နှ်)တ်တ့ှတ်ဘှီကဘီအလီ်ဖးဒိုင်အိုင်ဝဲအလီ်နှ့ှင်တ်ဟ်ပနီ်ခ်လ၊အကမ့ှ်တ်လီ်ခိုင်သ့ှင်တတီ၊လ၊တ်ပူထိင်ပဒိုင်လ၊တ်တ၊ထိင်တ၊လီ၊တဘျီအံ၊အပူ၊လီ၊ လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စင်ဂဲ၊လိ်ာ်တ်လ၊တ်ဘှီဘင်မ၊ဂ့၊ထိင်တ်တ၊ဘျီအံ၊အဂီ်, ဒီးအဝဲဟ့ှင်သဆင်ထိင်စ့ှ်ကီ:ဝဲလ၊တ်ကမ၊လီ၊ကဆှ့ှင်ကျဲသနူလ၊တ်စူးကါအီ၊တဖင်လ၊တ်ကမ၊လ၊ပ့ှ၊ထိင်တ်ပညိုင်အဂီ်နှ့ှင်လီး။ တ်အဒိတမံ၊လ၊အဝဲမ၊တ့ှ်ဝဲနှ့ှင်မ့ှ်ဝဲအဝဲဟ့ှင်ဂ်ါ်ဟ့ှင်ဘါပှ၊ပူထိင်တ်ကအိုင် ၂၀,၀၀၀ ဂ၊လ၊အသုတနှ်လီ၊မ၊ဟးဂီ၊ယိ်လ၊အအိုင်ဘူးဒီးတ်လီ်အဝဲနှ့ှင်တဖျ၊ဉ်တဂ့၊နှ့ှင်လီး။

ဖဲ ၁၉၇၆ နံ့ှင်အပူ၊လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စင်ဘင်တ်ဟီဟးထိင်ကွံ်အီ၊လ၊အတ်မ၊အပူ၊ခိဖျိပှ၊မေတ်ဖိကရ၊စ၊ဖြိုင်အတ်ဟူးတ်ဂဲ၊အယိနှ့ှင်လီး။ ဒီးလ၊စှ၊နံ့ှင်အတီ်ပူ၊အဝဲဘင်ယုတစ်ိ်တလီ်အတ်မ၊တဖင်လ၊အလု၊်အိုင်အသးသမူကနှ့်အဂီ်နှ့ှင်

လီး။ ဖန္ဒာ်အခါအဝဲမးပဉ်ယာ်ဒ်ဇာ်အသးလၢတၢ်ကရၢကရိထိဉ်ပှၤမၤတၢ်ဖိကရၢ လၢအတမ့ၢ်ခိုဉ်မ့ူနုံးသနူဖိဘဉ်, ဒီးဖဲ ၁၉၈၀ နံဉ်အပူးအဝဲဒီးအတံၤသကိးစှၤဂၤ ဒုးအိုဉ်ထိဉ်ဝဲစိးလံဉ်ဒါနိဉ်ကရၢနှဉ်လီ၊။ တယံာ်ဘဉ်ကရၢအံၤအကရၢဖိအါထိဉ် တူၤလၢ ၁၀ကကွၢ်ဒီးလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စဉ်ကဲထိဉ်ကရၢခိုဉ်နၢ်လၢအဂ့ၤတဂၤနှဉ်လီ၊။

ဖဲလါအီကူး ၁၉၈၀ နံဉ်အပူးလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စဉ်ပၢဆှၢဝဲဝ့ၢ်ဒဲဉ်(ခ်)တၢ်တ့တၢ်ဘှီက ဘီအလီၢ်တၢ်ဟ်ဖျိထိဉ်သးဒီးအတၢ်ပၢဆှၢတဘျိအံၤဒုးအါထိဉ်ဝဲတၢ်ဟးဟ်ဖျိထိဉ် သးတဖဉ်လၢထံကိၢ်ဒီတဘ့ဉ်ညါအပူးဒီးပှၤထံဉ်အီၤဒ်အမ့ၢ်ပှၤဟ်ဖျိထိဉ်သးအ ခိုဉ်တဂၤအသိးနှဉ်လီ၊။ အဝဲသ့ဉ်အတၢ်ကိးသတြီထိဉ်အဆိကတၢ်နှဉ်မ့ၢ်လၢပှၤ မၤတၢ်ဖိခွဲးယာ်တဖဉ်အဂီၢ်နှဉ်လီ၊။ ဖဒ်ဉ်တၢ်မၢဆူဉ်ထံကိၢ်အပှၤဘဉ်မ့ူဘဉ်ဒါတ ဖဉ်လၢကအၢဉ်လီၤတူၢ်လာ်ဒီးကတၢဉ်ပိဉ်သကိးတၢ်ဒီးလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စဉ်ဖဲ ၁၉၈၀ နံဉ်လါအီကူး ၃၁ သီအနံၤဘဉ်ဃးဒီးဝ့ၢ်ဒဲဉ်(ခ်)တၢ်အၢဉ်လီၤလၢကဟ့ဉ်ပှၤမၤတၢ် ဖိတဖဉ်တၢ်သဘျ့လၢကဟးဟ်ဖျိထိဉ်တၢ်ဘဉ်သးဒီးကကရၢကရိထိဉ်ဘဉ်အက ရၢစၢဖိုဉ်သဘျ့အဂီၢ်နှဉ်လီ၊။

ခဲသလ့းတၢ်အိုဉ်ဖိုဉ်ဆိဉ်ထွဲအဝဲအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအံၤနှဉ်လီ၊။ ဖဲလါယနူၤအါရံဉ် ၁၉၈၁ နံဉ်အပူးအဝဲဘဉ်တၢ် တူၢ်လာ်အီၤလၢပၤပၤကွီ(နှ်)ဖိ(လ်)ခံဂၤတဂၤ (John Paul II) လၢဝ့ၢ်ဘဉ်ထံးကဉ်အပူးလီၤ။ လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စဉ်အနီၢ်ကစ်ဒဉ်ဝဲထီဘိ ဟ်ဒိဉ်ဝဲအခဲးသလ့းတၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါတၢ်စူၢ်တၢ်နာ်တမံၤဒ်အမ့ၢ်တၢ်လၢအဒုးဆူဉ်ထိဉ် အဂံၢ်အဘါဒီးတၢ်လၢအဟ့ဉ်ဆူဉ်ထိဉ်အသးသဟီဉ်နှဉ်လီၤ။ ဖဲ ၁၉၈၀–၁၉၈၁ နံဉ်အတီၢ်ပူၤလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စဉ်လဲၤဟးဆူကီၢ်အံးထလံဉ်, ကီၢ်ယပဉ်, ကီၢ်စွံးဒဲဉ် (နှ်), ကီၢ်ဖြဉ်စ့ဉ်ဒီးကီၢ်စွံးစလဲ(နှ်)ဒ်ဟီဉ်ခိုဉ်ဘီမ့ၢ်ပှၤမၤတၢ်ဖိကရၢအပှၤတမ့ံၤတ ဂၤအသိးနှဉ်လီၤ။ ဖဲလါစဲးပတ့ဘၢဉ် ၁၉၈၁ နံဉ်အပူးတၢ်ယုထၢထိဉ်အီၤဒ်စိးလံဉ် ဒါနိဉ်ကရၢအပှၤပၢၤလီၢ်ဆ့ဉ်နီၤတဂၤအသိးဖဲတၢ်မၤထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတၢ်ရိုဉ်ဖိုဉ်ယူဖိး ခိကရဲးတၢ်အိုဉ်ဖိုဉ်ဖးဒိဉ်အဆိကတၢ်တဘျိဖဲဝ့ၢ်ဒဲဉ်(ခ်)အပူးနှဉ်လီၤ။

တၢ်သဘျ့လၢထံကိၢ်အံၤဒိးနှ့ၢ်ဘဉ်ဝဲလၢကတီၢ်ဖုဉ်ကိာ်အပူးအံၤကတၢ်ကွံာ်ဝဲဒဉ်ဖဲ

လေးဇင်စဲဘာသာ ၁၉၈၁ နှင့်အာပူးဖဲသုးခိုင်ကွရူးစဲ(လ်)စကံး (Jaruzelski) ဘာ့ယိုင်ဝဲလာစိုင်ဘံင်ယဲးကနှာ်လီးဒုးအဝဲသ့ာ်အယိအဝဲဒုးအိုင်ထိုင်ဂ့ါဂိ်အူသုးတၢ်ကလု၊် "ဆိကတိ်ဝဲ" စိုင်လံင်ဒါနိုင်ကရၢမိကိ်, တကးဒ်ဘာ့ဖိုင်ဒုးယာ်ဝဲကရၢအံၤအခိုင်အန၊်တစ့ၢ်ဘာ့ဒီးမ့မ့၊်လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စာ်တခီဘာ့တၢ်ဖိုင်ဒုးယာ်လၢဟံင်လၢအယံၤဒီးဝ့၊်တဖျၢင်အပူးနှ့ာ်လီၤ.

ဖဲလါနိုင်ဝ့ဘာသာ ၁၉၈၂ နှင်အာပူးလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စာ်ထူင်ဖျုးထိုင်ကွ်ာ်လၢတၢ်ဒုးယာ်အပူးဝံၤအဝဲဒီးနှ့ၢ်ဘာ့တၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကလဲၤမၤတၢ်လၢဒဲင်(ခ်)တၢ်တ့တၢ်ဘ့ီကဘီအလိ၊်အပူးနှ့ာ်လီၤ. ဖဲလါယူးလံ ၁၉၈၃ နှင်အပူးတၢ်ထုးကွ်ာ်ဂ့ါဂိ်အူသုးတၢ်ကလု၊်, ဘာ့ဆာ်တၢ်ဖိုင်ယာ်ပှၤတဂၤဘာ့တဂၤအခွဲးအယာ်အိုင်ဒ်ဒင်တၢ်နှ့ာ်လီၤ. ဝံၤအလိ၊်ခံလၢနံင်အဝဲနှ့ာ်အပူးလၢတၢ်ကဟ်ပနိုင်အတၢ်ဂဲၤလိ်ာ်လၢကိ၊်ဖိလဲ(နှ်)တၢ်ပၢ်ဆၢလၢတအိုင်ဒီးတၢ်စုဆူင်ခိုင်တကးအဂိ၊်တၢ်ဟ့ာ်လၢကပီၤအီၤလၢနိုင်ဘၢသ(လ်)တၢ်မှာ်တၢ်ခုာ်ခိုင်ဖးနှ့ာ်လီၤ.

ဆၢကတိ၊်ဖနှ့ာ်မ့ာ်ခ့(လ်)ကိုင်ဘာ့ခ့ီး (Mikhail Gorbachev) မၤနှ့၊်ကွ်ာ်ထံကိ၊်အတၢ်စိတၢ်ကမီၤလၢစိုင်ဘံင်ယဲးကိ၊်စၢဖြိုင်အပူးဒီးတၢ်အံၤမၤစၢၤပှၤဘ့ီဘာ့မၤဂ့ၤထိုင်တၢ်လၢကိ၊်ဖိလဲ(နှ်)အပူးတစ့ၢ်ဘာ့နှ့ာ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၈၆ နှင်အပူးကိဘးခ့ီင်မၤလီၤတၢ်က့ၤဝဲလၢအဝဲတနှာ်လီၤမၤတၢ်တၢ်အသးဒီးပှၤထံပှၤကိ၊်လၢအအိုင်လၢကိ၊်ယူရပၤမ့ၢ်ထိုင်အထံလိ၊်ကိ၊်ပူးဖိလစံာ်တဖာ်လၢၤဘာ့. ဖနှ့ာ်ဝိုင်စံာ်(ခ့ီ)ကွရူးစဲ(လ်)စကံး (Wojciech Jaruzelski) ဘာ့တၢ်မၢနှ့၊်ဆိုင်ခံအီၤဒ်သိးကကတိၤတဲကျၤတၢ်ဒီးလဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စာ်ဒီးပှၤမၤတၢ်ဖိကရၢအပှၤဂဲၤလိ်ာ်တၢ်တဖာ်နှ့ာ်လီၤ. လၢတၢ်အံၤအယိတၢ်အစၢလၢအိုင်ထိုင်နှ့ာ်မ့၊်ဝဲတၢ်ကမၤဘျိုင်ဒိုင်တၢ်ဖိုင်တၢ်ဖးအမူးတဖာ်ဒီးဒုးအိုင်ထိုင်က့ၤထံကိ၊်ပဒိုင်လၢအတမ့၊်ခိုင်မ့ူနုံးဘာ့နှ့ာ်လီၤ. ဒီးဖဲ ၁၉၈၉ နှင်နှ့ာ်စိုင်လံင်ဒါနိုင်ကရၢကဲထိုင်ကရၢလၢအဖိုးသဲစးနှ့ာ်လီၤ.

ဖဲလါဇ်ာ်စဲဘာသာ ၁၉၉၀ နှင်အပူးတၢ်ယုထၢထိုင်လဲး(ခ်)ဝ့(လ်)စာ်လၢကကဲထိုင်ဖိလဲ(နှ်)ထံဖိကစ၊်ကိ၊်အကိတိာ်ခိုင်ကျၢ်နှ့ာ်လီၤ. အဝဲမၤတၢ်တကဲထိုင်လိုင်ထိုင်

ဘဉ်ဒီးပှၤလၢအပဲၤဖးနီၤဖးအီၤတဖဉ်ဖနှဉ်တဲဖျိထိဉ်ဝဲလၢအဝဲဒုးအိဉ်ထိဉ်အတၢ်ပၢဆှၤအထံအကိၢ်အကျဲသနှဒ်တၢ်ဒိဉ်စိဒိဉ်ကမိၤသနှအသိးနှဉ်လီၤ. အတၢ်ဟ်သူဉ်ဟ်သးတဂၢၢ်တကျၢၤတလီၤတံၢ်တလီၤဆဲးဒီးတၢ်ပဲၤအၢပဲၤသီအီၤလၢအမၤယုာ်အသးဘူးဘူးတံၢ်တံၢ်လၢသုးဂ့ၢ်ဝိဒီးတၢ်ဘံဉ်တၢ်ဘၢအတၢ်မၤတဖဉ်နှဉ်လီၤ. လၢတၢ်နှဉ်အယိ, ဖဲလါနိုဉ်ဝ့ဘၢဉ် ၁၉၉၅ နံ့ဉ်အပူၤနှဉ်ဒဲလံး(ခ်)စါဒၢ်ကွး(စ်)ခ္ဆုစကံး (Aleksander Kwasniewski) လၢအမ့ၢ်ခိုဉ်မ့ုနုံးသနှဖိလိၢ်လံၤတဂၤမၤနၤၤကွံာ်အီၤဒီးထိဉ်ကွံာ်လၢအလိၢ်နှဉ်လီၤ.

"တာ်လာပကဘာ်ပျံၤ အီၤ နၢ်တအီၤ်ရီတမ့ၢ် ဘၢ်, ဘၢ်ဆၢ်တၢ်ပျံၤ အကစၢ်ဒၢ်ဝအီၤ်လၢ်.."

"There is nothing to fear but fear itself."

"ဆၢတၢ်ယာ ခီဖျီဒၢ်ဒါလာယဒုးအီၤ်ထိၢ်အီၤ တၢၢ်နၢ်တကှၢ်."

"I ask you to judge me by the enemies I have made."

"လၢကလဲၤ ဆူညါအဂီၢ်ကျဲအီၤ်ဝအါဘီ, ဘၢ်ဆၢ်တၢ်ဆၢထၢၢ်ဂၢၢ်ဂၢၢ်ကျၢၢ ကျၢၢ အဂီၢ်ကျဲအီၤ်ထဲတၢ်ဒီၤ လၢ်.."

"There are many ways of going forward, but only one way of standing still."

ဖြုးခလ(နၣ်)ဒၤ်လဲနိၣ်ရုးစဘဲး (၁၈၈၂–၁၉၄၅)

ဖြုးခလ(နၣ်) ဒၤ်လဲနိၣ် ရုးစဘဲး (Franklin Delano Roosevelt) မ့ၢ်တ့ၢ်အမဲရကၤကီၢ်စၢဖိၣ်အကီၢ် ခိၣ် ၃၂ ဂၤတဂၤဖဲ ၁၉၃၃နံၣ်တၢၤ ၁၉၄၅နံၣ်အ ဘၢၣ်စၢၤနၣ်လီၤ. မ့ၢ်တ့ၢ်ကီၢ်ခိၣ်ထဲတဂၤဒိၤလၢအဒိးယု ထၢအသးလ့ၢ်ဘျီ, ပၢဆ့ၢဝဲအထံအကီၢ်လၢ ၁၂နံၣ်အတီၢ် ပူၤဖဲအထံအကီၢ်ဘၣ်သဂၢ်ဒိးမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်အတၢ်လီၤတ ထြုးဒိးဖဲဟီၣ်ခိၣ်တၢ်ဒုးခံဘျီတဘျီအခါနၣ်လီၤ. ရုးစဘဲး ဒုးအိၣ်ထိၣ်ဝဲတၢ်တိ်ကျဲၤတဖၣ်ဒိးသနူသိဒ်သိးအထံအ ကီၢ်ကအိၣ်က့ၤဒိးတၢ်လၢတၢ်ပှဲၤအဂီၢ်နၣ်လီၤ.

ဖြုးခလ(နၣ်)ဒၤ်လဲနိၣ်ရုးစဘဲးလၢအမ့ၢ်ဝသံၣ်ယိၣ်ဒိရုးစဘဲးအတခ့ါလၢအယံၤတဂၤ အံၤအိၣ်ဖျၣ်ဖဲတ့ၢ်ဟဲးဖး(ခ်) **(Hyde Park),** နူပျီးကီၢ်စၣ်ဖဲလါယနူၤအါရံၣ် ၃၀ သီ ၁၈၈၂ နံၣ်နၣ်လီၤ. ရုးစဘဲးအဒူၣ်ဖိထၢဖိတဖၣ်မ့ၢ်ပှၤလၢအကဲဒိၣ်ကဲထိ, ဒိး မ့မ့ၢ်အဝဲဒၣ်တခီမၤလိမၤဒိးဘၣ်တၢ်ခီဖျိသရၣ်လီၤဆိဟဲသိၣ်လိအီၤလၢအဟံၣ် တူၤလၢအဝဲလဲၤမၤလိက့ၤတၢ်လၢကြိထိၣ် (Groton) ကိုဖဲအသးနံၣ်အိၣ် ၁၄နံၣ်တ စုနၣ်လီၤ. အဝဲလဲၤမၤလိဘၣ်တၢ်လၢဟါဘး(ဒ်) (Harvard) ဖၣ်စိမိၤကိုဒိးခိၣ်လါ

ဘံယား၊်တာ်ဘျာသဲစးအကွိုဒီးမ့ာ်တ့ာ်ကွိုဖိလၢအမၤလိတာ်ဂ့ၤဒိုင်မးတဂၤတချုးလၢ တာ်တူ၊်လာ်အီၤလၢန္ဒုယီးစံဉ်ညီဉ်ကွိ၊်ကရၢတာ်မၤအပူၤဖဲ ၁၉၀၇ နံ့ဉ်အခါန့ဉ်လီၤ. ဖြုးခလ့(နိ)ဒီးတ့ဒီးဖျိုအသးဒီးအတခ္ဆါမ့ဉ်ဇဉ်ဝဲလၢအမံၤမ့ာ်ဏဲလံနၢဉ်ရုးစဘဲးဖဲ ၁၉၀၅ နံ့ဉ်အပူၤန့ဉ်လီၤ. အမံၤဟ့ာ်, အ့လံယားရုးစဘဲး, မ့ာ်သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲးအဒိ ပ့ာ်ဝဲ၊်ခ္ဆါလၢအမ့ာ်တ့ာ်ကိ၊်အမဲရကၤကိ၊်ခိဉ်ဖဲ ၁၉၀၁ နံ့ဉ်တ့ၤ ၁၉၀၉ နံ့ဉ်အဘၢဉ်စၢၤ န့ဉ်လီၤ. ဏဲလံနၢဉ်မ့ာ်ဇံဉ်မိဉ်ခြုးသန့ဖိတဂၤဒ်အဝၤအသိးဒီးအဝဲသးစဲလၢထံရ့ဉ်ကိ၊် သဲးအပူၤဒိုင်မးလီၤ.

ဖဲ ၁၉၁၀ နံ့ဉ်အပူၤဖြုးခလ့(နိ)ဒံ၊်လဲနိ့ဉ်ရုးစဘဲးဘဉ်တာ်ဃုထၢအီၤဒ်န္ဒုယီးကိ၊်စဲဉ် ဘျိုဉ်ဒိဉ်ထးခီကရၢဖိတဂၤအသိးဒီးစးထိဉ်ဖဲန့ဉ်အမံၤဟူသဉ်ဖျါထိဉ်လၢန္ဒုယီး ကိ၊်စဲဉ်အထံရ့ဉ်ကိ၊်သဲးတာ်မၤအပူၤန့ဉ်လီၤ. အဝဲအတာ်သ့တာ်ဘဉ်အံၤအိဉ်ဖျါထိဉ် လၢကိ၊်ခိဉ်ဝူးဒြိ့ဝ့လစၢဉ်အမ်ာ်ညါအယိ ဖဲ ၁၉၁၃ နံ့ဉ်နှ့ဉ်ကိ၊်ခိဉ်ဃုထၢထိဉ်အီၤ လၢကကဲထိဉ်ထံသုးမ့ာ်အနဲ့ဉ်ရ့ဉ်စၢၤတဂၤလၢကဘဉ်ဟံးဖိဉ်ထိဉ်မ့ဒၢလၢဃုနံ့ဉ် အတိ၊်ပူၤန့ဉ်လီၤ.

ဝူးဒြိ့ဝ့လစၢဉ်ဒီးဇံဉ်မိဉ်ခြုးအခိဉ်အန၊်အဂၤသ့ဉ်တဖဉ်သူဉ်မံသးမ့ာ်လၢဖြုးခလ့(နိ) အတာ်မၤတဖဉ်လၢဆၢကတိ၊်ကိၢခဲအပူၤဒ်သိးအံၤအယိန့ဉ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၁၇ နံ့ဉ်လၢ အမ့ာ်ဆၢကတိ၊်ဖဲအမဲရကၤကိ၊်စၢဖြိဉ်ပဒိဉ်နှ်ာ်လီၤပဉ်ယာ်လၢဟိဉ်ခိဉ်တာ်ဒုးတၢတ ဘျိုအခါ, ဖြုးခလ့(နိ)အထံသုးတာ်လိ၊်တာ်ကျဲတာ်မၤတဖဉ်လဲၤအသးဂ့ၤဂ့ၤဘဉ် ဘဉ်နှ့ဉ်လီၤ. ဖဲတာ်ဒုးအဆၢကတိ၊်အဝဲရဲဉ်ကျဲၤစၢၤတာ်ဒုးလၢကလံၤစိးပိဉ်လဲဉ်တ ကပၤလၢတာ်မၤဟးဂိၤဂ္ဂၢမနံ့ဉ်ချံ"U-boat"တာ်ဒုးအတာ်ဟူးတာ်ဂဲၤတဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၂၁ နံ့ဉ်တာ်ကိ၊်ခါအဆၢကတိ၊်, တာ်ဆူးတာ်ဆါနးနးကျုၤကျုၤဟဲဘဉ်သဂၢ်ဖြုး ခလ့(နိ)နှ့ဉ်လီၤ. တာ်နှ့ဉ်အလိ၊်ခံတာ်ဃုထံဉ်ဒီးသ့ဉ်ညါလၢအဝဲတူ၊်ဘဉ်တာ်ဆါပိဉ် လံဉ်ယိဉ်, လၢအမ့ာ်တာ်လိၤဘျ့တာ်ဆါနှ့ဉ်လီၤ. အခိဉ်လိၤဘျ့ကွံာ်ခံခီလၢာ်ဃဉ် ဃဉ်အယိအဝဲဟးတသ့မူၤမူၤနိ၊်နိ၊်လၢၤဘဉ်. ဖြုးစဲးဖၢဉ်ခ့(နိ)(Frances Perkins) လၢအမ့ာ်ဘျိုဉ်ဒိဉ်ခၢဉ်စးအကရၢဖိလၢအသ့ဉ်ညါလာ်သးဒီးဖြုးခလ့(နိ)တဂၤနာ်ဝဲ လၢတာ်ဆါအံၤလဲလာ်ကွံာ်ဖြုးခလ့(နိ)အတာ်ဟ်သူဉ်ဟ်သးဒီးလၢတာ်အံၤအယိအ

ဝဲကဲထိုင်က့ေးပှေးလေးအဂ့ေးထိုင်တဂေးနှုန်လီေ။ စံးဝဲလေ၊ "ဖဲရုံးစဘဲးတူ၊ဘဉ်တေ်ဆါ အဆေးကတီ၊အဝဲလဲေးခီဖျိဘဉ်ဝဲနိ၊သးအတေ်ဆီတလဲနးနးကျုံးကျုံးနှုန်လီေ။ ဖဲအဝဲ ကိညေ်ထိုင်က့ေးဒီးဟဲက့ေးနှုန်ယထံဉ်လေတေ်ဟ်ထိုင်ထိသးတဆံးတက့ေ်လေအအိဉ် ဒီးအီေးတချုးလေအဆိုးက့အခါလီေမ၊်ကွံာ်ခဲလော်လီေ။ ဟ်ခ္ဆါအံေးအသူဉ်ဂ့ေးသးဝါ ထိုင်က့ေး၊ အတေ်သ့ဉ်ညါနှ၊်ပှေးဂေးအဂီ၊ဒီးဟ်ကဲပှေးဂေးအါထိုင်ဒီးအတေ်ဆိကမိဉ်အ တေ်ကူဉ်သ့အဒိုဉ်အယာ်အိုဉ်ထိုင်က့ေးဝဲစ့၊်ကီးနှုန်လီေ။ မ့၊်လေအဝဲဘဉ်သဂေ၊်တ့၊် တေ်ဘဉ်ကိ၊်ဘဉ်ဂီေးအဒိုဉ်အယာ်အယိအဝဲသ့ဉ်ညါနှဉ်ပေ၊်က့ေးပှေးလေအအိဉ်ဘဉ် လေတေ်ကီတေ်ခဲအပူးအတေ်ဂ့၊်ကီနှုန်လီေ။"

ဖြုးခလ့(နှ်)မ့၊်ဘဉ်ဟးလေလီ၊်ဆ့ဉ်နီ၊လ့ဉ်ဖိဘဉ်ဆဉ်ဖဲ ၁၉၂၈ နံဉ်အပူးအဝဲနှ်ာ် လီေမဂေးက့ေးတေ်လေထံရှု၊်ကီ၊်သဲးအပူးလီေ။ နံဉ်လေအဟဲတနံဉ်အပူးအဝဲဘဉ်တေ် ဃုထေးထိုင်အီ၊ဒိ်နှျယီးကီ၊်စဉ်အပှေးပေဆှ၊ေတေ်တဂေးအသိးနှုန်လီေ။ ဖဲအဝဲအိုဉ်လေ အမူဒါတေ်မဂေးအပူးအခါအဝဲထံဉ်လာ်သးဒီးပှေးလေအအိုဉ်ဒီးတေ်ထံဉ်လေအအဲဉ်ဒီး ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်တေ်ဆီတလဲဘဉ်ဃးကီ၊်အမဲရကေးကမေးဘဉ်လာ်က့ေးအမု၊်ကျုံးဝဲေ ကွာ်တေ်ဂ့၊်ကီသ့ဒ်လဲဉ်တဖဉ်နှုန်လီေ။ ခီဖျိပှေးသ့ဉ်တဖဉ်အံေးအတေ်ဒိဘဉ်မေးဟူးအ ဃိဖြုးခလ့(နှ်)ကဲထိုင်ပှေးဝဲေးထံရှု၊်ကီ၊်သဲးအဂ့ေးကတေ၊်အကျါတဂေးလေကီ၊်အမဲရ ကေးအပူးနှုန်လီေ။

လေအီးကထိဘေ၊ဉ် ၁၉၂၉ နံဉ်တေ်ပြုထိုင်လေဝီ(လ်)စထြုံး (Wall Street) မ့၊်တေ် လေအမေးလီေတထြုးကီ၊်အမဲရကေးအမု၊်ကျုံးဝဲေးကွာ်လေအမဲရကေးတေ်စံဉ်စိ၊ေတဲစိ၊ အပူးနှုန်လီေ။ အမဲရကေးကီ၊်ခိုဉ်ဟေ၊ဘေ၊းဟူးဘေ၊် (Herbert Hoover) မေ၊ယေ၊အ သးလေအတေ်ဟ့ဉ်လီေးကီ၊်စေ၊ဖှိုဉ်ပဒိုဉ်အတေ်မေ၊စေ၊ဆူပှေ၊ထူစ်ာ်ဖိတဖဉ်အအိုဉ်အ မဲာ်ညါအခိုဉ်ကိ၊ေးတဟ့ဉ်မေ၊စေ၊ပှေ၊တေ်မေ၊တအိုဉ်လေ၊ခူပူ၊ဝ့ေ်ပူ၊ေတဖဉ်နှုန်ဘဉ်. ကီ၊်ခိုဉ်ဟူးဘေ၊်တြီစ့ေ်ကီးသဲစးတဘ့ဉ်လေအယ့ထိုဉ်ဝဲလေတေ်ကဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဖဲးဒ ရေ၊်ကီ၊်စေ၊ဖှိုဉ်ပှေ၊လေအတေ်ဖံးတေ်မေ၊တအိုဉ်ခေ၊ဉ်စးကရေ၊ဒီးတကးဒ်ဘဉ်ထိုဒါ၀ဲတေ် ရဲဉ်တေ်ကျုံ၊လေတေ်ကဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ကမျှ၊်တေ်ဖံးတေ်မေ၊အတေ်တိ$်ကျုံ၊တခါနှုန်လီေ။ ဒ်ဝ့ေ်နှျယီးကီ၊်စဉ်ခိုဉ်တဂေးအသိး၊ ဖြုးခလ့(နှ်)ဂဲ၊လာ်မေ၊စေ၊ပှေ၊လေအတေ်မေ၊တ

အိုင်တဖက်သပ္ပါပ္ပါနှုတ်လေ။ အဝဲဒုးအိုင်ထိုင်တေါ်ကရာကရိတဖုလာအမ့်ဆ္ဆယီးကေါ် စဲင်ဂ့ေါ်ဂေါ်အူတေါ်မေစာေအခိုင်မံးရှာင်လာအစးထိုင်မေစာေပှာလာအတေါ်မေတအိုင်ဒီး ပှာသူဉ်ကဲ့သးပ္ပါလာအမေတေါ်တကဲလာေသ့ဉ်တဖဉ်နှုတ်လေ။

ဖဲနှုတ်အဆေကတေါ်ပှာထံဉ်ဖြုးခလ့(နှ်)ဒ်ကေါ်စဲင်ဆ္ဆယီးအခိုင်တဂေလာအမေကဲထိုင် လိုင်ထိုင်တေါ်အဒ်ိုင်အမ့ေါ်ဒီးတေါ်ဃုထေထိုင်စ့ေါ်ကီးအီေလာကကဲထိုင်ဒံင်မိုင်ခြုးတ့ား ကေါ်ခိုင်ခေါ်စးလာကနှုတ်လေတေါ်ဃုထေဖဲ ၁၉၃၂ နံ်တေါ်မေထံကေါ်တေါ်ဖိုင်တေါ်ဖးအမ့ား လာအကဟဲအပူေနှုတ်လေ။ ဖဲနှုတ်ဖြုးခလ့(နှ်)တသ့ဉ်ညါလေတံေါ်ဝဲလာကမေဘဉ် လိုင်ကှ့ေဝဲမ့ေါ်ကျိုေဝဲေကွာ်လေတထြုးအတေါ်ဂ့ေါ်ကီဒ်လဲဉ်ဘဉ်, နှ်သကှ့အဝဲမေနှုေ ကွံ်ပှာလာအပြေါတေါ်ဒီးအီေလာအမ့ေါ်ထံဖိကစ်ေါ်ကေါ်သနှုဖိလာပှာကမျှေါ်ဘဉ်သူဉ်ဘဉ် သးအီေတအေါဘဉ်တဖဉ်နှုတ်လေ။

ဒ်ကေါ်ခိုင်တဂေအသိးဖြုးခလ့(နှ်)အတေါ်ဟူးတေါ်ဝဲေအဆိကတေါ်နှုတ်မ့ေါ်ဝဲတေါ်နှုတ်လေ။ မေဘဉ်လိုင်ကှ့ေထံကေါ်အစ့တားးအတေါ်ဟးဂှ်ဟးဂီေတဖဉ်နှုတ်လေ။ စးထိုင်လာမ့ေါ် ကျိုေဝဲေကွာ်အတေါ်လီေတထြုးအိုင်ထိုင်လံေလံေစ့တားးခဲလာ်အကျါယဲေါ်ပူတပူနှုတ် တေါ်မေဆူဉ်လာကကးတံ်ကွံ်အသးနှုတ်လေ။ လာတေါ်အံေအယိပှာကမျှေါ်တဆံများ ကယေအစ့ဟ်ကီေလာအသးသမူဒီကတီေါ်အဂီေါ်လီေမ်ေါ်ကွံ်ဝဲဒဉ်နှုတ်လေ။ ဖဲ ၁၉၃၃ နံ်စးထိုင်သီအဆေကတီေါ်ပှာအမဲရကာေဖိတဖဉ်တနှ်နှ့ေါ်လာေအစ့တားးအကျဲသနှု တဖဉ်လာေအယိကမျှေါ်တဖဉ်စးထိုင်ထုးကှ့ေအစ့ဒီးဟ်ကှ့ေဝဲလာအဟံဉ်နှုတ်လေ။ ဖဲဖြုးခလ့(နှ်)နှ်လီေစးထိုင်ကဲထိုင်ကီေါ်ခိုင်တသီပူေကွံ်အဆေကတီေါ်အဝဲဟ့ဉ်လီေ အကလု့ေါ်လာတေါ်ကဘဉ်ကးတံ်ကွံ်စ့တားးခဲလာ်နှုတ်လေ။ ထဲနှုတ်တဘျီအဝဲမာ ဘျိုဉ်ဒ်ိုင်ကရာလာကဒုးအိုင်ထိုင်တေါ်သိုင်တေါ်သီလာအအုဉ်ကီေအသးလာပှာလာအ ဟ်ကီေစ့လာစ့တားးအပူေတဖဉ်ဖဲကျိုဉ်စ့ဂ့ေါ်ဝိတေါ်လီေတထြုးမ့ေါ်အိုင်ထိုင်အသီတဘျီ အခါအဝဲသ့ဉ်အစ့တလီေမ်ေါ်ဘဉ်လာေအဂ့ေါ်နှုတ်လေ။

ဖဲ ၁၉၃၃ နံ်လါမာ်ရှး ၉ သီအနံ်ေနှုတ်ဖြုးခလ့(နှ်)ကီးဘျိုဉ်ဒ်ိုင်ကရာတေါ်အိုင်ဖိုဉ်လီေ ဆိနှုတ်လေ။ လာတေါ်အိုင်ဖိုဉ်အပူေအဝဲစံးဘဉ်ကရာဖိသ့ဉ်တဖဉ်လာတေါ်ဟ့ဉ်တေါ်ဖံး

တေ့မားတန့်အတေ့်ဂ့ေ့ကိအံုးတေ့်မားဘဉ်လိာ်ကၟားသ့ထဲလ၊ "ထံကိေ့်ပဒိုဉ်အနိေ့်ကစေ့် ဒဉ်ဝဟ့ဉ်လီးတေ့်မားလိးလိး" နၟဉ်လီး။ လၢသၢလါအတိေ့်ပူးဖြးခလ့(နၟ်)တိဉ်ထိဉ် သဲစးပတြိာ်အရ့ဒိဉ်တဖဉ်ဆူဘျိုဉ်ဒိဉ်ကရ့ၢလၢအဘဉ်ဃးဒီးတေ့်ဃ့ဉ်လီးကၟားတေ့် ဟ့ဉ်တေ့်ဖံးတေ့်မားတန့်အံုးအတေ့်ဂ့ေ့ကိနၟ့ဉ်လီး။ ဘျိုဉ်ဒိဉ်တူ့ေ့်လိာ်တေ့်ပတံထိဉ်တဘျိ အံုးနၟ့ဉ်လီး။ ဘျိုဉ်ဒိဉ်အတေ့်အိဉ်ဖိုဉ်လီးဆိတဘျိအံုးတေ့်စးထိဉ်သ့ဉ်ညါအီးဒ်အမ့ေ့် မ့ေ့်နံုးတကယးတေ့်ကျၢးဒီးတေ့်အံုးဟ်ဖျါထိဉ်ရုးစဘဲးသနူသိဂ်ံ့ခိုဉ်ထံးတေ့်ဂ့ေ့်တဖဉ် နၟ့ဉ်လီး။

ထံကိေ့်ပဒိုဉ်စးထိဉ်ဟ့ဉ်လီးတေ့်မားဆူကမျၢ်အအိဉ်လၢကမၢတေ့်မၢအါကလုာ်နၟ့ဉ် လီး။ ဖြးခလ့(နၟ်)ဂဲၢလိာ်မၢစ့ၢလီးကွံာ်တေ့်ဟ့ဉ်တေ့်ဖံးတေ့်မားတန့်အတေ့်ဂ့ေ့်ကိ, ဒီး အဝဲကျဲးစားမၢစ့ၢလီးစ့ေ့်ကီးပ့ၢလၢအဖံးတေ့်မားတေ့်တကဲလၢၢတဖဉ်အတေ့်ဂ့ေ့်ကိနၟ့ဉ် လီး။ တေ့်ကရ့ၢကရိအကျါတဖုလၢဖြးခလ့(နၟ်)ဒုးအိဉ်ထိဉ်တ့ေ့်ဝဲနၟ့ဉ်မ့ေ့်ဝဲဖဲးဒရ့ၢ်ပ ဒိုဉ်ဂ့ေ့်ဂိ်ၢ်အူတေ့်မၢစၢၢပၢဆ့ၢတေ့်ကရ့ၢလၢအဟ့ဉ်ကျိုဉ်စ့တေ့်ဆိဉ်ထွဲ့ဆူပ့ၢလၢအ လိဉ်ဘဉ်တေ့်မၢစၢၢနိ်ၢ်နိ်ၢ်တဖဉ်အအိဉ်နၟ့ဉ်လီး။ ဖဲလါအိကူး ၁၉၃၅ နံ့ဉ်အပူးနၟ့ဉ် တေ့်အၢဉ်လီးတူ့ေ့်လိာ်ပ့ၢဂ့ေ့်ဝိတေ့်ဘံဉ်တေ့်ဘၢအသဲစးနၟ့ဉ်လီး။ ကရ့ၢအံုးဒုးအိဉ်ထိဉ် ဝဲထံလိ်ၢ်ကိ်ၢ်ပူးသးပ့ၢ်ကတိ်ၢ်ကျိုဉ်စ့ဆိဉ်ထွဲ့အကျဲသနူဒီးရဲဉ်ကျၢးပၢဆ့ၢကိ်ၢ်စဉ်စၢ ဖိုဉ်ဒီးကိ်ၢ်စဉ်အတေ့်ဟူးတေ့်ဂဲၢလၢကမၢစၢၢပ့ၢလၢတေ့်မၢတအိဉ်သ့ဉ်တဖဉ်အဂိ်ၢ် နၟ့ဉ်လီး။

ထံကိေ့်တေ့်မၢဂ့ၢထိဉ်ပသိထိဉ်နၟ့်တေ့်လၢပ့ၢသူဖံးဖိအဂိ်ၢ်ကရ့ၢ (လၢအဲကလံးကျိာ် တခီမ့ေ့်ဝဲ National Association for the Advancement of Colored People –NAACP) မ့ေ့်လ၊ေ့ဝဲလၢတေ့်ဃုထၢထိဉ်ဖြးခလ့(နၟ်) ဖဲ ၁၉၃၂ နံ့ဉ်အံုးကဆိတကိ်ၢ် ကွံာ်တေ့်စံဉ်ညိဉ်စၢ်ၢ်သံ, တေ့်စံဉ်ညိဉ်သံပ့ၢသူဖံးဖိနၟ့ဉ်လီး။ ပ့ၢအၢဖြ့ၢ်ကၢအမဲရကၢ ဖိဟးဝ့ၢဝိ်ၢဟူးဂဲၢထိဒါတေ့်စံဉ်ညိဉ်စၢ်ၢ်သံတေ့်အသနူခံဂၢနုာ်လီးပဉ်ယုာ်လၢတေ့်မၢ စၢၢဖြးခလ့(နၟ်)လၢကမၢနၢၢတေ့်အဂိ်ၢ်လီး။ ဖြးခလ့(နၟ်)အမါ, အဲလံနၢဉ်ရုးစဘဲးစ့ေ့် ကီးမ့ေ့်ပ့ၢလၢအထိဒါတေ့်စံဉ်ညိဉ်စၢ်ၢ်သံအသနူအံုးဖးယာ်လံနၟ့ဉ်လီး။ တေ့်နၟ့ဉ်ဝံၢ်အ လိ်ၢ်ခံတယာ်ဘဉ်တေ့်ကွဲးပတြိာ်တေ့်ထိဒါတေ့်စံဉ်ညိဉ်စၢ်ၢ်သံအဂ့ေ့်အတေ့်သိဉ်တေ့်သိ

တဘက်လီး။ တေ်သိုက်တေ်သီပတြေ်ာ်အံုးဟ်ဖျိုထိုင်ဖဲးဇရေ်ုအတေ်လိာ်ကွေ်ပဇိုင်လာအ ဒုးအိုင်ထိုင်တေ်သိုက်တေ်သီတဂ၊လေ်လေ်လာတမ၊လာ၇ဲၤအမူအဇါဖဲတေ်စံုင်ညီုင်စေ်ု သံကဲထိုင်အသးအဆ၊ကတီေ်နှုင်လီး၊ ဖဲ ၁၉၃၅ နံုင်အပူးတေ်တိာ်အိုင်လာကဟ့ုင် ဂံေ်ဟ့ုင်ဘါဖြုးခလ့(နှ်)လာကဆိုင်ထွဲတေ်သိုက်တေ်သီပတြေ်ာ်အံုးအဂီေ်နှုင်လီး၊ မ့ေ်နာ် သက့ဒ်နှုင်ဒီးဖြုးခလ့(နှ်)သမ၊လာကတဲစ၊၊တေ်လာလံာ်တေ်သိုက်တေ်သီပတြေ်ာ်အံုး အဂီေ်နှုင်လီး၊ အဝဲစံုးဝဲလာအဝဲမ့ေ်ဆိုင်ထွဲလံာ်ပတြေ်ာ်အံုးပှ၊ဝါဖံုးဖိဖိုင်တေ်ဖးလာက လံုးထံုးတေ်လီေ်တဖုင်တပျ်ုအတေ်ကမုင်နီတစုဘုင်. လာတေ်နှုင်အယိအဝဲကယုင် ကွံာ်လာတေ်ယုထ၊လ၊ခံတဘျီအပူးလီး၊

ဖဲ ၁၉၃၆ နံုင်တေ်ယုထ၊ထိုင်အမဲရက၊ကီေ်ခိုင်အဆ၊ကတီေ်တေ်ထိဇါဖြုးခလ့(နှ်) လ၊အတမ၊တီအတေ်အ၊ုင်လီး၊လာကမ၊ဘုင်လိာ်ဖိုးဒ့က့၊စ့တိာ်ဟ်အယိလီး၊ ပှ၊ တနီ၊နီ၊တခီဟ်တေ်ကမုင်လ၊အလိ၊လ၊အမ့ေ်ခိုင်မ့ူနုံးသနူဖိတဂ၊လီး၊ မ့ေ်နာ်သ က့, သနူသီလ၊တေ်ဒုးအိုင်ထိုင်အီ၊အံ၊အါတက့ေ်ပှ၊ဖိုင်တေ်ဖးဖိတဖုင်ဘုင်သူုင် ဘုင်သးဝဲဇိုင်မးအယိဖြုးခလ့(နှ်)မ၊န၊၊ကွံာ်ထံဖိကစေ်ကီေ်ပုင်တံုင်ခ၊ုင်စးလ၊အဒီး ယုထ၊သးတဖုင်ညီကဒုင်နှုင်လီး၊

ဖဲတေ်ဘီးဘုင်ရ၊လီ၊လ၊ဖြုးခလ့(နှ်)အိုင်ဒီးတေ်တိာ်လ၊ကဒီးယုထ၊အသးသ၊ဝီတ ဝီဝံ၊အလီေ်ခံတေ်ဟ်တေ်ကမုင်လ၊အဝဲအစိကမီ၊ဒိုင်ထိုင်အဂ့ေ်အါထိုင်ဝဲနှုင်လီး၊ လ၊တေ်နှုင်အယိဖြုးခလ့(နှ်)ကဲထိုင်ပှ၊ထဲတဂ၊ဒီ၊လ၊အလှ,်သ့ုင်ခါပတာ်တေ်သိုက် တေ်သီလ၊တအိုင်ကွဲးလီ၊အသးလ၊အမ့ေ်ကီေ်ခိုင်တဂ၊ဒီးယုထ၊အသးသ၊ဝီတဝီတ သ့လ့၊တက့၊ဘုင်နှုင်လီး၊. ဘုင်ဆုင်ဖဲ ၁၉၄၀ နံုင်အပူးအဝဲမ၊န၊၊ကဒီးတေ်လ၊ တေ်ယုထ၊သ၊ဘျီတဘျီအပူးနှုင်လီး၊

ဖဟိုင်ခိုင်တေ်ဒုးခံဘျီတဘျီအဆ၊ကတီေ်နှုင်ခီဖျိုဖြုးခလ့(နှ်)မ၊စ့၊လီ၊အတေ်အိုင် ဆ၊ ထ၊ုင်လ၊တေ်ဘ၊ုင်စ၊၊သနူဒီးအိုင်က့၊လ၊သိုင်မ့ံ၊ကရ့ေ်တကပ၊အယိ, လ၊ခံ ကတ၊ေ်ယပုင်အသုးမ့ေ်တဖုင်နှုင်လီ၊ဒုးအမဲရက၊အပလဲကဘီသနူ (Pearl Har--bour) ဒီးတေ်နှုင်အလီေ်ခံအမဲရက၊ဘုင်နှုင်လီ၊ဆူတေ်ဒုးအပူ၊နှုင်လီး၊ ဖဲ ၁၉၄၄

နံ့ဉ်အပူးအဝဲဘဉ်တၢ်ယုထၢထိုဉ်အီၤလွံၢ်ဝိတဝိလၢအကကဲထိုဉ်ကိၢ်ခိုဉ်နှဉ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်တချုးသၢန္ဒံဖဲကၢ်မနံ့ဉ်သုးမ့ၢ်ဟ့ဉ်လီၤကွံဉ်အသးလၢတၢ်ဒုးဒီးဟ်လီၤစုကဝဲၤဖဲ ၁၉၄၅နံ့ဉ်လါမ့ၢ် ၇သီနှဉ်ဖြုးခလ့(နှ်)ဒ်ၢ်လဲနှ်ဉ်ရုးစဘဲးစူးကွံဉ်အသးနှဉ်လီၤ. အဝဲသံဝံၤအလိၢ်ခံ, အမါအဲလံနၢ်ဉ်ရုးစဘဲးဒီးအဖိခ္ဆါခံဂၤလၢအမ့ၢ်ကၢ(မ်)ရုးစဘဲးဒီးဖြုးခလ့(နှ်)ရုးစဘဲးကၢ်ပုနယၢ်တဖဉ်ဟူးဂဲၤဝဲလၢထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးတၢ်ဖံးတၢ်မၤအပူးနှဉ်လီၤ.

"တကယ်သည်မှန်တယ်လားဆိုတဲ့အပြင် ဒီဥပဒေတယ်ရှိမှတယ်လားဆိုတာပဲလေ။ အယ်တယ်လို့ဆိုတဲ့ဟာ ဒီဥပဒေရဲ့ကတဲ့ဘဝနဲ့ပဲ ရှိပါ လိမ့်မယ်။"

"It is true that liberty is precious - so precious that it must be rationed."

"ဟာ တဦး လားဆီမှာကျည်ဆံတစ်ခု၊ အကျ ၁၀၀ လားဆိုတဲ့ကျည်ဆံမပါတဲ့ဘဝကိုထိန်းချုပ်လိမ့်မယ်။"

"One man with a gun can control 100 without one."

"တစ်လောတစ်လုပ်တစ်လိမ်ရဲ့တစ်မှုတဲ့အတိုင်း တယောက်လိုက်ပဲထပ်ကုန် လောတစ်အမှုအတိုးရဲ့လိမ်။"

"A lie told often enough becomes the truth."

ဘျိုးဇံမာဂ်လဲန့ဂ်(နိ်) (၁၈၇၀-၁၉၂၄)

ဘျိုးဇံမာဂ်လဲန့ဂ်(နိ်)(Vladimir Lenin) မ့ဂ်ပှၤဂဲၤထံရ့ဂ်ကိ်သဲးလၢအရ့ဒိဉ်တဂၤဒီးတကတိ်ဃီမ့ဂ်ယၤဖှိဉ်နံ့ဉ် ၂၀ တ်ပၢ်ဆၢဂ့ဂ်ဝီအပှၤဆိကမိဉ်တ်တဂၤ, ဒီးအတ်ဆိကမိဉ်အဒိဉ်အယိာ်တဖဉ်ဒိဘဉ်မၤဟူးရၢရ့ဂ်ဒီးဟီဉ်ခ်ိဉ်ဒိဘ့ဉ်စ့ဂ်ကီးနှ့ဉ်လီၤ. အဝဲဟ့ဉ်ကူဉ်ပၢဆ့ၢရဲဉ်ကျဲၤဝဲဘိ(လ်)ရ့ံဘ့း (Bolshevik) အတ်ဟံးတ်စိတ်ကမီၤပ့ဲၤတ့ာ်လၢကိ်ရၢရ့ဂ်အပူၤဖဲ ၁၉၁၇နံ့ဉ်အပူၤဒီးအဝဲမ့ဂ်စ့ဂ်ကီးစိဉ်ဘံဉ်ယဲးအခ်ိဉ်အန်ဂ်လၢအသူဉ်ထိဉ်စိဉ်ဘံဉ်ယဲးကိ်အဆိကတၢ်တဂၤလီၤ. အတ်ဟ့ဉ်လီၤအသးလၢမးစ်ဉ်(Marxist) သန့အကျိုၤအကျဲတဖဉ်အါတက့ဂ်တ်သ့ဉ်ညါအီၤလၢလဲန့ဂ်(နိ်)သန့ (Leninism) နှ့ဉ်လီၤ.

လဲန့ဂ်(နိ်)အိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်လၢဝ့ဂ်စ့(မ်)ဘၢး (Simbirsk) လၢကိ်ရၢရ့ဂ်အပူၤဖဲလါအ့ဖ့ဉ် ၁၀သီ, ၁၈၇၀ နံ့ဉ်အနံ့ၤနှ့ဉ်လီၤ. အပ်မ့ဂ်အလိ်ကဝီၤကှဲ2ပှၤဟ့ဉ်ကူဉ်တ်လၢအမ့ဂ်ပှၤလၢအဖိဉ်ကျၢၤယာ်တ်နာ်လၢအအိဉ်ဟ်စၢၤ (Conservative) , ဒီးမ့ဂ်စ့ဂ်ကီးရၢရ့ဂ်အီသဒီး (Orthodox) အတ်အိဉ်ဖှိဉ်ဖိတဂၤနှ့ဉ်လီၤ. အမိ်တခီမ့ဂ်ဝဲကသံဉ်သ

ရှင်လျားအပေါဘက်တော်လိုက်တော်ကျဲတဖက်အဖိမှုဉ်နှ့ဉ်လီး။ အဟံဉ်ဖိယိဖိတဒူဉ်အံုးမ့်ပှုးလျားအသွံဉ်ကျဲဉ်ကျိုဒီးကလှာ်ဒူဉ်အါကလှာ်, အဝဲမ့်ပှုးဟဲလီးစားလျားပှုးရၢရှါဖိ, ပှုးခါ(လ)မံး(ခ်)ဖိ, ပှုးယူဇးဖိ, ပှုးကျားမနံ့ဉ်ဖိ, ပှုးစ္ပ်းဒံး(ရ)ဖိဒီးဘဉ်တဘဉ်အဂၤကအိဉ်ဒံးဝဲနှ့ဉ်လီး။ လဲနှ့်(နှ်)အသးဘဉ်တော်လှ,ဘၢအီၤလၢထံရ့ကိ်သဲးပၢ်ဆၢတော်အတော်ထံဉ်တဖဉ်ခီဖျိုအဝဲ်ခွါ, အဲလဲးစဲဇၢ်, လၢအသိဉ်လိအီၤဘဉ်ဃးခါ(လ)မး(စ်) (Karlmax) အတော်ဆိကမိဉ်အဂ့ၢ်အကျိုၤတဖဉ်အယိနှ့ဉ်လီး။

ဖဲအဝဲမၤလိတော်လၢကွိအခါအဝဲမၤဒုးနဲဉ်ဝဲနိ်ၢ်ကိ်ၢ်လၢအမ့်ပှုးလၢအခိဉ်နှ,ဉ်ဂ့ၤ, မ့်လၢတော်နှ့ဉ်အယိအသကိးသ့ဉ်တဖဉ်ဟးဆဲးအီၤနှ့ဉ်လီး။ အဝဲမ့်တအဲဉ်ဒီးအသရဉ်သမါအတော်ဖိဉ်ကျၤဃာ်တော်နာ်လၢအအိဉ်ဟ်စၢၤအတော်ထံဉ်တဖဉ်ဘဉ်ဆဉ်လၢအတော်မၤလိမၤဒီးအပူၤအဝဲဖျိုးစိဝဲဇဉ်နှ့ဉ်လီး။ အဝဲအဲဉ်ဖးလံာ်လၢအဘဉ်တော်ကွဲးအီၤလၢကိး(သ်) (Goethe) ဒီးထၤးကွဲနဲ (Turgenev), ဒီးတော်ကွဲးတဖဉ်အံုးဒိဘဉ်မၤဟူးအီၤလၢအတော်အိဉ်မူဒိတကတိ်ၢ်ညါနှ့ဉ်လီး။

ဖဲလဲနှ့်(နှ်)သးစ်အခါတော်သူဉ်အုးသးအုးအလိ်ၢ်ဟဲဘဉ်အီၤခံမံၤလၢအမၤဘဉ်ဒိအီၤဒိဉ်ဒိဉ်ကလာ်နှ့ဉ်လီး။ ဖဲ ၁၈၈၆ နံ့ဉ်အပူၤလဲနှ့်(နှ်)အပါ်စူးကွံာ်အသးခီဖျိခိဉ်နှ,ာ်သလီအသွံဉ်ကျိုၤတဲာ်တော်ဆါအယိလီး။ ဖဲလါမ့ၤ ၁၈၈၇ နံ့ဉ်အပူၤဖဲလဲနှ့်(နှ်)အသးအိဉ် ၁၇ နံ့ဉ်အဆၢကတိ်ၢ်အဝဲ်ခွါအဒိဉ်ကတၢ်လၢအမ့်အဲလဲးစဲဇၢ်ဘဉ်ဖိဉ်ဒီးတော်စၢ်သံအီၤခီဖျိုအတော်မၤတော်စုဆူဉ်ခိဉ်တကးလၢတော်မၤပိ်ၢ်မ့ဉ်ပိ်ၢ်လၢအမၤပျံၤမၤဖုးစၢ်စီၤပၤအဲလဲးစဲဇၢ်သၢဂၤတဂၤ (Tsar Alexander III) အသးသမူအယိလီး။ အဒိပှ်ၢ်ဝဲ်မှဉ်အဲနဉ်တခီဖပှၤဖိဉ်အဝဲ်ခွါအဲလဲး စဲဇၢ်အခါအဝဲအိဉ်စ့ၢ်ကီးလီး။ ဒီးဖဲနှ့ဉ်ပှၤထုးဖးအီၤဒီးအဟံဉ်ဖိယိဖိဒီးလဲၤဟ်အီၤလၢသဝိတဖျၢဉ်လၢအစိၤစုၤဒီးအတော်လိ်ၢ်ခါစဉ် (Kazan) ၄၀ ကံလိမံထၢဉ်နှ့ဉ်လီး။ ခီဖျိပှၤဟ်အီၤလၢအဝဲမ့်ပှၤပၢ်ၢ်ဆၢတော်ဖိလၢအသံကွံာ်တဂၤအဒိပှ်ၢ်ဝဲ်ခွါအယိအဝဲထံဉ်ဘဉ်ဝဲလၢပှၤအါဂၤသမၢအီၤ, တတူ်လိ်ာ်အီၤဒီးတကနှ်ယှာ်အီၤလၢၤဘဉ်နှ့ဉ်လီး။ လၢတော်အံုးအယိလဲနှ့်(နှ်)ညိကွံာ်ဝဲတော်ဘူဉ်တော်ဘါဒီးအထံအကိ်ၢ်အထံရ့ကိ်ၢ်သဲးအကျိုၤအကျဲနှ့ဉ်လီး။

လာခံကတာ၊်အဝဲမားဝဲတုားပှားတူ၊်လိုက်အီားလာခါစဉ် (Kazan) ဖွဉ်စိမိုးဖဲအဝဲမားလိ ဘဉ်ယားတ၊်ဘျာသဲစးအဂ့၊်နှဉ်လီး. ဖဲအဝဲမားလိုးတ၊်လာဖွဉ်စိမိုးကိုအခါးဒဉ်လဲ် အဝဲမားသကိုးတ၊်လာထံရှု၊်ကီ၊်သဲးတ၊်မားအပူးနှဉ်လီး. ခီဖျိုလာအဝဲပဉ်ယုာ်လာတ၊် ပူထိုဉ်ထိုးပဒိုဉ်အပူးအယိပှားဘဉ်မူဘဉ်ဒါဖိုဉ်အီးဒီးဆှားအီးဆူလီ၊်ကဝီးပားကီ၊် အဝဲးဒားနှဉ်လီး. ပားကီ၊်အကျါတဂၤသံကွ၊်အီးလာ "ဖိသဉ်ဟိ်ခွါဖိစ၊, ဘဉ်မနှား အယိနပူထိုဉ်တ၊်လဲဉ်, တ၊်ခဲလာ်ဝံးအလီ၊်ခံ, ခဲအံးလာနမဲာ်ညါအိုဉ်ဒီးတ၊်ဒူဉ်တ ဘ့ဉ်လံ." လာတ၊်နာ်နှ့်လီးအသးပ့ဲားဆာဉ်ကလာ်အပူးလဲန့်၊(နှ်)စံးဆားအီး, "တ၊် ဒူဉ်အဝဲနှ့ဉ်တကျ၊ားလားဘဉ်. နမ့်ဆိုဉ်အီးနှ့ဉ်ကလီးပှ်၊ဝဲဒဉ်လီး." ခီဖျိုအဝဲအ တ၊်မားတဖဉ်အယိပှားဟီထိုဉ်ကွံာ်အီးဒီးတတူ၊်လိုာ်အီးလာတ၊်မားလိမားဒီးအပူး လား၊ဘဉ်.

တ၊်ဟီထိုဉ်ကွံာ်အီးဝံးအလီ၊်ခံအဝဲလဲားဆူဝ့၊်စ့၊်(ထ)ဖံထာဉ်ဘား (St. Peterburg) ဒီးမားလိုးဒဉ်တ၊်လာအနိ၊်ကစ၊်ဒဉ်ဝဲဒ်ကွိုဖိလာတ၊်ချုတဂၤအသိးနှ့ဉ်လီး. အဝဲဖျိ ထိုဉ်တ၊်ဘျာသဲစးအတ၊်ဒီးစဲးဖဲ ၁၈၉၁ နံ့ဉ်အပူး, ဒီးမ့်၊်ပှားအခီဉ်ထံးကတာ၊်တဂၤ လာအသကိုး ၁၂၄ ဂၤအကျါလီး. ဝံးအလီ၊်ခံလဲနှ့်၊(နှ်)စးထိုဉ်မားလိထံသးဘဉ် ယားတ၊်ဘျာသဲစးလာစဉ်မဉ်ရဉ် (Samara) အပူးနှ့ဉ်လီး.

ဖဲ ၁၈၉၃ နံ့ဉ်အပူးအဝဲလဲားသူဉ်လီးကှ့ားအတ၊်အိုဉ်တ၊်ဆိုးအလီ၊်ဖဲဝ့၊်စ့၊်(ထ)ဖံ ထာဉ်ဘားဒီးဖဲနှ့ဉ်အဝဲမားတ၊်ဘဉ်ယားသဲစးတကပားနှ့ဉ်လီး. ဖဲနှ့ဉ်အဝဲစးထိုဉ်ဒုး အိုဉ်ထိုဉ်ဝဲမးစံး (Marxist) ဟီဉ်လာ်တ၊်ဟူးတ၊်ဂဲၤတဖဉ်ဒီးနိ၊်ဖးလီးအကရၢဖိတ ဖဉ်ယုဂၤတကရှု၊်နှ့ဉ်လီး. အဝဲသ့ဉ်စးထိုဉ်သမံသမိုးဘဉ်ယားစဲးဖိကဟဉ်တ၊်မား လီ၊်, ဟ်ဖှိဉ်စရိပတီ၊်သ့ဉ်တဖဉ်ဒီးကွဲးရၢလီ၊ဝဲလံာ်ရၢလီ၊တဖဉ်လီး. လၢကရှု၊် တဖဉ်အံ၊အပူးအဝဲထံဉ်လိာ်စ့၊်ကီးသးဒီးမှဉ်လိဉ်ဘိ တဂၤလၢအမ့်၊်နးဒဲစားဒဉ် ခြူးစကါယာ် (Nadezhda Krupskaya) ဒီးအဝဲသ့ဉ် ဒီးတ့ဒီးဖျိုအသးဖဲ ၁၈၉၈ နံ့ဉ်နှ့ဉ်လီး.

ဖဲ ၁၈၉၅ နံ့ဉ်အပူးအဝဲလဲားဆူကီ၊်စ့ဲးစလဲ(နှ်)ဒ်သိးကထံဉ်လိာ်အသးဒီးပှားဒ်သိး

အီးဒ်အမှ်ပှုးဂှ်ဝိအဇံင်မိုင်ခြုံးဖိလျအပှဲုးဒီးတၫ်ထံင်တၫ်ဆိကမိုင်တဖင်နှ၎်လီး။ ဖနှ၎်အဝဲထံင်လိာ်ကတိုးသကိုးတၫ်ဒီးကျီုးကုံဖျုးခါနိုင် (Georgi Plekhanov) ဒီးအဝဲသှ၎်ဂှ်လိာ်သကိုးဘင်ယးဒီးတၫ်ဒုးအိုင်ထိုင်ကှုးတၫ်ဆိတလဲလျကိၫ်ရျၫ်အပူးနှ၎်လီး။ ဖျုးခါနိုင်ဆဲင်ဒီးဒုးအိုင်ထိုင်လံးဘရၫ်ပှုးဂိၫ်မာ်(ပှုးလျအတီုးပတိၫ်အိုင်လျတၫ်ဘၫ်စၫုး) အတီုးပတိၫ်, ဒီးမှမှ်လဲန္ဒ်(နိ)တခီသးစဲလျတၫ်ဒုးအိုင်ထိုင်ပှုးမုးတၫ်ဖိအတီုးပတိၫ်နှ၎်လီး။ ခီဖျိုလျတၫ်သးတလီုးပလိာ်ဆံုးအယိပှုးဂှ်ဝိဇံင်မိုင်ခြုံးတှုးပင်တံင်လီုးဖးဝဲခံဖုလျအမှ်မဲရှံဘှုး(စ်) (Mensheviks) ဒီးဘိ(လ်)ရှံဘှုး(ခ်) (Bolsheviks) ကရျၫ်တဖင်နှ၎်လီး။

ဖဲလဲန္ဒ်(နိ)ဟဲကှုးကဒါကှုးဆူကိၫ်ရျၫ်အခါဟဲကှုးစိာ်ယှာ်ဝဲဒီးလံာ်ရုးလီုးတဖင်လျအတဖိုးသဲစးတဖင်နှ၎်လီး။ အဝဲဆဲင်ဒီးဒုးအိုင်ထိုင်တၫ်ပၫ်ဆုးအလံာ်တၫ်ကစိုင်တဘှ၎်နှ၎်လီး။ ဖဲအဝဲဘူးကစးထိုင်ထုးထိုင်လံာ်တၫ်ကစိုင်ဆံုးတနံုးနှ၎်တၫ်ဖိုင်အဝဲဒီးခိုင်နၫ်မုးသကိုးတၫ်ဒီးအီုးတဖင်နှ၎်လီး။ အဝဲဘင်လီုးဆူယာ်ပူးလျ ၁၅လျအတိၫ်ပူးနှ၎်လီး။ တၫ်နှ၎်ဝံုးအလိၫ်ခံပဇိုင်ဟီထိုင်ကွံာ်အီုးဆူကိၫ်စံးဘၫ်ရုံယၫ် (Siberia) ဒီးဖဲနှ၎်အဝဲဒီးခြုုးစကါယၫ်ဒီးတှ့ဒီးဖျီအသးနှ၎်လီး။ အဝဲသှ၎်အိုင်ဆိုးဖနှ၎်တှုးလျ ၁၉၀၀ နံ၎်တစုအဝဲသှ၎်လုးဝဲဆူကိၫ်စ္ဒုံးစလဲ(နိ)ဖဲအဝဲသှ၎်ဒုးအိုင်ထိုင်ကှုးလံာ်တၫ်ကစိုင်တဘှ၎်လျအမှ်အံုးစခြၫ် (Iskra), အခီပညီမှ်ဝဲ "မှ၎်ဇူးအဖိ" နှ၎်လီး။ လံာ်တၫ်ကစိုင်အမံုးဆံုးဟဲခီဖျိုအသးလျထါတကျိုး, "မှ၎်ဇူးအဖိကမုးအိုင်ထိုင်မှ၎်ဇူးလ၎်" နှ၎်လီး။ ဖဲအဝဲအိုင်လျကိၫ်စ္ဒုံးစလဲ(နိ)အဆုးကတိၫ်အဝဲဒီးနှ၎်တၫ်စိတၫ်ကမီုးဒီးကဲထိုင်ဘင်ပှုးဂှ်ဝိဇံင်မိုင်ခြုံးတှုးပင်တံင်ဇခိုင်ဇနၫ်တဂုးနှ၎်လီး။ အဝဲအိုင်ဒီးအတၫ်ထံင်တခီတုးလျအတဆဲင်ဒီးဆိတလဲဝဲဘင်ဆံုးမှ်တၫ်ဂှ်ခိုင်သှ၎်တမံုးလျအဒုးအိုင်ထိုင်တၫ်လီုးဖးလျပင်တံင်တဖုဆံုးအပူးနှ၎်လီး။ တၫ်မုးသံဆူ၎်သံဂိၫ်ပှုးလျစှ၎်(နိ)ဖံထၫ်ဘၫ်ဖဲ ၁၉၀၅ နံ၎်အပူးဟှ၎်ဆူ၎်ထိုင်လဲန္ဒ်(နိ)အသးလျကတဲတၫ်လျတၫ်ဒုးအိုင်ထိုင်တၫ်စုဆူ၎်ခိုင်တကးအတၫ်ဟူးတၫ်ဂဲုးအဂှ်နှ၎်လီး။ တၫ်တတၫ်ဂ်တနါဆံုးအိုင်ထိုင်အသးခီဖျိခိစး (Cossacks) အသုးမှ်တဖင်ခးပှုးဟးဟ်ဖျိုထိုင်တၫ်ဘင်သးလျတၫ်မှာ်တၫ်ခုင်အပူးတဖင်လျပၫ်ဒိုင်ကျီကှံုးကဲးပိ (Georgi Gapon) တီခိုင်ရိုင်မဲဝဲနှ၎်လီး။ တၫ်ကဲထိုင်သးအဝဲဆံုးဒုးအိုင်

ထိုင်တော်ပြုထိုင်လာကြီးရာရှိအပူးတဘျုးတီးညွှန်ကြားပြီး၊ ဖန့်ခွဲလဲနွယ်(နိ)ဟဲကဲ့ဒေါ်ကဒေါ်ဆူကြီးရာရှိဒီးအိုင်ဝဲဖန့်ကယံာ်ခံနံပါ်၊ ဘဉ်ဆဉ်တော်တစးထိုင်မဒေတော်ပါ်ဆရီ၊ကြီးဒံးဘဉ်၊ မ့ှ်လာစ၊် (Tsar) စီးပဒေဟ့ဉ်တော်ခွဲးတော်ယာ်အါမးဆူပှဒေကမျှ၊်အအိုင်ဒ်သိးအသုတသူဉ်ထိုင်သးဟ့တော်လာဒေတဂ့ဒေအဂြိ၊်နှ့ဉ်လီဒေ။ ဖ ၁၉၀၆ နံဉ်နှ့ဉ်တော်ဃုထေထိုင်လဲနွယ်(နိ)လာကကဲထိုင်ကြီ၊ရာရှိပှဒေဂ့ဒ်ဝိုဒ်ဉ်မိုဉ်ခြဲးတ့ှးပှဒေမဒေတော်ဖိပဉ်တံဉ်အကမံးတာ်တဂဒေနှ့ဉ်လီဒေ။ ဘဉ်ဆဉ်စးထိုင်ဖဲနှ့ဉ်တ့ှဒေလာတော်ပါ်ဆာစးထိုင်ဖ ၁၉၁၇ နံဉ်အဆာကတီ၊် အဝဲသူဝဲဒဉ်အတော်ဆာကတီ၊်အါတက့ှ်လာအဘဉ်အိုင်ကဒုတစိ်တလီ၊်လာကြီ၊်ယူရပဒေအပူး၊ ဒီးတော်ကီတော်ခဲမ့ှ်ဟဲဘဉ်သဂ၊်ဒီ၊နးနးကျုံ၊ကျုံ၊ဘဉ်ဆဉ်အဝဲကျးစားကွဲးရာလီ၊ဒဉ်အထံရှ်ကြီ၊်သဲးတော်ကွဲးတဖဉ်နှ့ဉ်လီဒေ။

ဖဟိုဉ်ခိုဉ်တော်ဒုးတာတဘျီစးထိုင်သီသံဉ်ဘ့ဲအဆာကတီ၊်လဲနွယ်(နိ)အိုဉ်ဆိုးဒံးဒဉ်တော်လာကြီ၊်အီးစထြံယါအပူးနှ့ဉ်လီဒေ။ ဖလါအီကူး ၁၉၁၄ နံဉ်အပူးအဝဲဘဉ်တော်ဖိုဉ်နှ့်အီ၊ခီဖျိုအဝဲမ့ှ်ကြီ၊်ရာရှိအတော်မဲာ်ချံတဂဒေအယိနှ့ဉ်လီဒေ။ ဘဉ်ဆဉ်တော်ဒုးလီ၊အီ၊ဆူယာ်ပူးတစိ်တလီ၊်ဝံ၊အလီ၊်ခံတော်ဟ့ဉ်အီ၊အခွဲးလာကသုးအလီ၊်ဆူကြီ၊်စ့ုံးစလဲ(နိ)နှ့ဉ်လီဒေ။ ဖအဝဲထိုင်တော်အိုဉ်ဖှိုဉ်လာ၀့ှ်ဘာ(ရ)နံ၊ (Berne) အခါအဝဲဟ်ဖျိုထိုင်အတော်ထံဉ်လာတော်ဒုးတော်ယာတဘျီနှ့ဉ်အဖိခိုဉ်နှ့ဉ်လီဒေ။ တော်သဘံဉ်သဘှဉ်လာအအိုဉ်ထိုင်အံ၊အဝဲဟ်ဝဲလာအမ့ှ်ဒဉ်ပှဒေမဒေလဲ၊်အိုဉ်ကြီ၊်အတော်မဒေဒီးတဲဖျိုထိုင်ဝဲဒဉ်လာပှဒေဆိုဉ်ရှဲ့ဉ်လ့ှးဖိသ့ဉ်တဖဉ်လာအဆိုဉ်ထွဲတော်ဒုးနှ့ဉ်မ့ှ်ပှဒေယိုးကဒေါ်ဘီဆူပှဒေဖံးတော်မဒေတော်ဖိအတီ၊ပတီ၊်အအိုဉ်နှ့ဉ်လီဒေ။

လဲနွယ်(နိ)သးတမ့ှ်ဒိုဉ်ဒိုဉ်ကလာ်ခီဖျိုအါတက့ှ်ပှဒေဆိုဉ်ရှဲ့ဉ်လ့ှးဖိလာကြီ၊်ယူရပဒေအပူးတဖဉ်ဆာတာ်လာကဆိုဉ်ထွဲတော်ဒုးအတော်ဂဲ၊လိာ်အယိနှ့ဉ်လီဒေ။ ဖနှ့ဉ်အခါအဝဲဟ့ဉ်အါထိုဉ်အတော်ဆာကတီ၊်ဒီးအတော်ဂံ၊်တော်ဘါခီဖျိုတော်ဟးဝ့ှ၊ဝိ၊ဂဲ၊လိာ်တော်လာတော်ဆိတလဲက့ှ၊ "ပှဒေမဒေလဲ၊်အိုဉ်ကြီ၊်တော်ဒုးဆူထံလီ၊်ကြီ၊်ပူးတော်ဒုး" နှ့ဉ်လီဒေ။ လဲနွယ်(နိ)ရဲ့ဉ်ကျုံ၊ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်တော်ရာ၊လီ၊သနူဒ်သိးအကဟ့ဉ်သဆဉ်ထိုဉ်သိဉ်မ့ှံ၊သုးမ့ှ်တဖဉ်လာအကဘိုးကဒေါ်ကဲ့ဒေအကျိုခိုဉ်ဆူအပဒိုဉ်ပ့ှ်တဖဉ်အအိုဉ်ဒီးစးထိုဉ်ဆိုဉ်ရှဲ့ဉ်လ့ှးအတော်ပါ်ဆာအဂြိ၊်နှ့ဉ်လီဒေ။

ဖဲလါစေ်းပတ့ဘာဂ် ၁၉၁၅ နံ့ဂအပူး၊ နံခိလးခံဂးတဂး (Nicholas II) စးထိုင်ပါ ဆှာကီ၊ရာရှါအသုးမှ၊လာအဒုးတ၊လာတ၊မဲာ်ညါတ၊ဒုးပျိ လာမှ၊ထိုင်တကပးနှုင်လီး။ အတ၊မားတဘျိအံးအထံကီ၊သုးမှ၊တဂး၊တကျားလားဘဉ်ဒီးဖဲ ၁၉၁၇ နံ့ဂအတီ၊ပူးတ၊ဆိုင်ထွဲပဒိုင်စ့၊ကီးစှားလီးဒိုင်ဒိုင်မှ၊မှ၊နှုင်လီး။ ထံကီ၊ပဒိုင်အတ၊တြိတ၊ခွဲးတ၊ယာ်အသနူဒီးတ၊အိုင်ခိုင်ဖးလာ်ဆှိုးအသနူတဖဉ်အယိတ၊ဆှာစုကဝဲးပီးလီလားအလိုင်တဖဉ်ဆူရာရှါအသုးမှ၊ဒ်သိုးအကဒုးတ၊လာစိ၊တုးတ၊ဒုးအပူးအဂီ၊တသ့လားဘဉ်နှုင်လီး။ ဖဲ ၁၉၁၇ နံ့ဂအပူးပှားသုးဖိဘဉ်သံလာတ၊ဒုးပူးအါန့်၊ဒ်းပှား ၁,၃၀၀,၀၀၀ ဂး၊ ပှားဘဉ်ဒိတခီထိုင်ဘးတုးလာ ပှား ၄,၂၀၀,၀၀၀ ဂးဒီးပှားလာ ဒုဉ်ဒါဖိုင်နှ့်၊နှုင်အါန့်၊ဒ်းပှား ၂,၄၁၇,၀၀၀ ဂးနှုင်လီး။

တ၊ဒုးတဘျိအံးမားဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးစ့၊ကီးကီ၊ရာရှါအမှ၊ကျိုးဝဲးကွာ်ဒိုင်ဒိုင်မှ၊မှ၊နှုင်လီး။ တ၊အိုင်တ၊အိသ့ဉ်တဖဉ်စှားလီးအယိအပှားဒိုင်ထိုင်ဝဲဇဉ်နှုင်လီး။ ဖဲလါယနူးအါရုံဉ် ၁၉၁၇ နံ့ဂနှုင်လာ၀ှ်ဖးထြိုကြဲး(ဒ်) (Petrograd) အပူး၊ တ၊ဖိတ၊လံးအပှားအကလံးထိုင်တုးလားယုဆးနှုင်လီး။

လာခံကတ၊်ဖဲ ၁၉၁၇ နံ့ဂနှုင်တ၊ပ၊်ဆားအိုင်ထိုင်ဝဲဇဉ်လာကီ၊ရာရှါအပူးနှုင်လီး။ အနိ်၊နိ်၊နှုင်တ၊ပ၊်ဆားအိုင်ထိုင်ဝဲခံတီးလာတ၊တနံ့ဉ်နှုင်အတီ၊ပူးနှုင်လီး။ ဖဲလါမာ်ရှုးအပူးပှားမားတ၊လာထးစတံအတ၊မားလာစ့၊(ထ)ဖံထာဉ်ဘားဝ့ှ်ပူးတဖဉ်ဆားထာဉ်ပူထိုင်ကှ,ားအပဒိုင်ဒီးအတ၊ဟားဟ်ဖျိုထိုင်သးတဘျိအံ၊ပှားလားအကထိတဖဉ်အကထိဂဲ၊ဆားထာဉ်ထိုဒါတ၊လာကျဲအဖိခိုင်နှုင်လီး။ စ၊်စီ၊ပ၊အတ၊စိတ၊ကမီ၊ဟားဂီ၊ကွာ်ဒီးဒူမ၊် (Duma) ကရာလားအဘဉ်တ၊တီခိုင်ရိုဉ်မဲအီ၊လားအဲလဲးစဲဒ၊်ခရဲစကံး (Alexander Kerensky) ဖိုင်ထိုင်ကှ,ားတ၊စိတ၊ကမီ၊နှုင်လီး။ လဲနှ့်(နှ်)တခီစးထိုင်ရှလိာ်အသးဒီးပှားကှ,ားမနံ့ဉ်ဖိတဖဉ်လီး။ အဝဲသ့ဉ်ဆှာကဒါကှ,ားအီ၊ဆူကီ၊ရာ ရှါပူ၊ပူ၊ဖျိုးဖျိုးမှ၊်နှ့်သားပျာ၊အဝဲကဟံးနှ့်တ၊စိတ၊ကမီ၊ဒီးမားကတ၊်ကွာ်တ၊ဒုးလာကီ၊ရာရှါအပူးနှုင်လီး။ ခရဲစကံးစ့၊ကီးဘူးကလီ၊ယံ၊တ့ှ်လာတ၊ဂ့ှ်ကီတမံ၊ယိအံ၊အယိနှုင်လီး။ အဝဲတအဲ့ခ်ဒီးမားပတ်ာ်တ၊ဒုးလာကီ၊ရာရှါအပူ၊ဘဉ်, ဒီးအဝဲသ့ဉ်ဘဉ်တူ၊ဘဉ်ခိုဉ်ဘဉ်တ၊, တ၊လီ၊မှ၊်လီ၊မ၊်နှ့်အဝဲသ့ဉ်ဒိုင်ဒိုင်မှ၊်မှ၊်ဒီးဘဉ်ကွ၊

ဆၢဉ်မ်ာစ့ၢ်ကီးတၢ်ကီတၢ်ခဲနးနးကျံၤကျံၤလၢအထံလိၢ်ကိၢ်ပူၤန့ဉ်လီၤ. ဖဲလါအီးက ထိဘၢဉ်အပူၤလဲန့ၢ်(နိ)ထိဉ်ဟံးက့ၢတၢ်စိတၢ်ကမီၤလၢတၢ်ဂၢ်သ့ဉ်ဂၢ်စိၤဘူးတအိဉ် ဘဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဖဘျဲးဒံမၢ် အံဉ်လံး လဲန့ၢ်(နိ)အသးအိဉ် ၄၇နံဉ်အခါတၢ်ယုထၢထိဉ်အီၤလၢအက မ့ၢ် "Society of People's Commissars" လၢအမ့ၢ်ခိုဉ်မ့ူနုံးပဉ်တံဉ်ကရၢအခိုဉ် နှ့ဉ်လီၤ. ပဒိုဉ်အသိတဖုအတၢ်ဂ့ၢ်ကီတဖဉ်မ့ၢ်တၢ်လၢအဒိုဉ်အမ့ၢ်နှ့ဉ်လီၤ. တၢ်ဒုးတၢ် ဒီးကိၢ်ကၢ်မနံဉ်နှ့ဉ်ဝံၤကွံာ်ဝဲတဘျီယိနှ့ဉ်လီၤ (အတၢ်ဒုးတဘျီအံၤအတၢ်ကိးသတြိ မ့ၢ်ဝဲ"ကိဉ်, တမ့ၢ်တၢ်ဒုးဘဉ်"). ကၢ်မနံဉ်နှာ်လီၤမၤန့ၢ်ယူဉ်ခြ(နိ)ဘဉ်ဆဉ်တယံာ် ဘဉ်ရၢရှါမၤန့ၢ်ကၢ့ၤဝဲခီဖျိုကၢ်မနံဉ်ယဉ်ကွံာ်လၢတၢ်ဒုးအပူၤအယိနှ့ဉ်လီၤ. တၢ်လိၢ် တၢ်ကျဲတဖဉ်တၢ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤကွံာ်အီၤ, ဒီးတၢ်လိၢ်တနီၤနီၤနှ့ဉ်မ့ၢ်စံာ်ဓိၤပှၤဓိၤအလိၢ် တဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ. စဲးဖီကဟဉ်တၢ်မၤလိၢ်, တၢ်ခူဉ်လၢ်ခူဉ်လ့, စ့တားဒီးတၢ်အပီးအလိ တဖဉ်လိၢ်ခၢဉ်သးပဒိုဉ်ဟံးနှ့ၢ်ကွံာ်ဝဲဇဉ်နှ့ဉ်လီၤ. မ့မ့ၢ်ရၢရှါအီးသဒီးတၢ်အိဉ်ဖှိဉ်တခီ တၢ်မၤကတၢ်ကွံာ်အီၤနှ့ဉ်လီၤ.

ဖ ၁၉၁၈ နံဉ်နှ့ဉ်တၢ်ထိဒုဉ်ထိဒါအိဉ်ထိဉ်လၢမဲရှံဘ့ၢ်(စ်)"Mensheviks"(ပှၤအဝါ) ဒီးဘိ(လ်)ရှံဘ့ၢ်(ခ်)"Bolsheviks" (ပှၤအဂီၤ) အဘၢဉ်စၢၤဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ကီအံၤတဂုၤထိဉ် ဆူထံလိၢ်ကိၢ်ပူၤတၢ်ဒုးနှ့ဉ်လီၤ. ပှၤအဝါမ့ၢ်ဒီးနှ့ၢ်ဘဉ်တၢ်ဆိဉ်ထွဲလၢကိၢ်ဘြဲးထ့(နိ) ဒီးအမဲရကၤကိၢ်စၢဖှိဉ်ဘဉ်ဆဉ်လၢတၢ်ဂဲၤလိာ်နးနးကျံၤကျံၤဝံၤအလိၢ်ခံအဝဲသ့ဉ် ဘဉ်ယဉ်ကွံာ်ဝဲဇဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဖ ၁၉၁၉ တဂုၤလၢ ၁၉၂၁ နံဉ်အတိၢ်ပူၤတၢ်သဉ်ဝံၤလီၤဒိဒီးတၢ်လိၤကိၢ်ဟ့ဉ်ညီးတၢ်ဆါ လီၤလၢကိၢ်ရၢရှါအပူၤဒီးပှၤသံအါန့ၢ်ဒံး ၂၇ ကကွဲၢ်နှ့ဉ်လီၤ. လၢတၢ်ကမၤဘဉ်လိာ် ကၢ့ၤတၢ်ဟးဂ့ဉ်ဟးဂီၤအဂိၢ်လဲန့ၢ်(နိ)စးထိဉ်ဟ်လီၤမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်တၢ်တိာ်ကျဲၤအသိ တခါနှ့ဉ်လီၤ. တၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤအံၤအိဉ်ဒီးတၢ်ဆိကမိဉ်တဖဉ်လၢတၢ်ကမၤမ့ူထိဉ် ကၢ့ၤမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်လၢအလိၤတထြုးအံၤနှ့ဉ်လီၤ. ပှၤထူစံာ်လိာ်ပှဲၤတဖဉ်ဒီးနှ့ၢ်ဘဉ် တၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢကဆါဘဉ်တၢ်အိဉ်တၢ်အီလၢဖ့ါဖးဒိဉ်အပူၤဒီးဒိးလဲပှၤမၤတၢ်ဖိ

လားကမားတေ်လားအဝဲသ့ဉ်အဂီ်နှ့ဉ်လီး၊ ပှားထူစ်ာ်ဖိလားအမားလေ်ထိုဉ်အစ်ာ်လီ်နှ့ဉ် တေ်စးထိုဉ်သ့ဉ်ညါအီးဒ်အမ့ှ်ကူလဉ် (Kulaks) တဖဉ်နှ့ဉ်လီး၊ စဲးဖိကဟဉ်တေ် မားလီ်လားအဒီးလဲပှားမားတေ်ဖိစှားနှ့ှ်ဒီးအဂ၊ခံဆံနှ့ဉ်တေ်ဆါကွံာ်အီးဒီးတေ်မားလီ်အ ကစ်လီ်လံ၊တဖဉ်ယ့ထိုဉ်လားကပ၊ကဒါက့၊အီးသ့ဝဲနှ့ဉ်လီး၊ မ့ှ်နာ်သက့အဝဲ တထံဉ်ဘဉ်အတေ်တိာ်ကျၤအံၤအသူအသဉ်လားလ၊ပှဲၤနီတဘျီဘဉ်. ဖဲလါအိကူး ၃၀ သီ, ၁၉၁၈ နံဉ်အနံၤဆိုဉ်ရှဲဉ်လ့ၤပ၊်ဆ၊တေ်ကရ့ှ်အခ၊ဉ်စး, ဒိရ၊်ခဉ်ဖျ (Dora Kaplan) ခးလဲနှ့ှ်(နှ်)ဒီးကျိုချံခံဖျ၊ဉ်နှာ်လီ၊ဆူအမိ်ပှ်အပူၤဒီးတေ်ထုးထိုဉ်က့၊အီ၊ တနှ့ှ်ဘဉ်အယိလဲနှ့ှ်(နှ်)အတေ်အိုဉ်ဆူဉ်အိုဉ်ချ့တဂ့၊ဒ်သိးလားအပူၤကွံာ်လ၊ၤဘဉ်.

ဖဲလါမ့ၤ ၁၉၂၂ နံဉ်အပူၤကလံၤဖ့းအီ၊အဆိကတ၊်တဘျီဒီးတနံဉ်တချုးပဲ့ၤထိုဉ် ကလံၤဖ့းကဒီးအီ၊ခံဘျိတဘျီနှ့ဉ်လီး၊. အတေ်အိုဉ်မူလားအအိုဉ်တ့ှ်ခံနံဉ်အတိ်ပူၤ အဝဲဂဲၤလိာ်ဘ့ီဘဉ်က့ၤဝဲတေ်လားအတဘဉ်ဘျိုးဘဉ်ဒါတဖဉ်နှ့ဉ်လီး၊. အဝဲထံဉ်ဝဲ လားအလီ်အိုဉ်လားအဝဲသ့ဉ်ကမၤသကိးတေ်ဒီးမိၤအိုဉ်ယ၊ၤအထံအကိ်တဖဉ်ဒီး မၤလီၤမ်ကွံာ်တေ်တလၤထိုဉ်ပဲ့ၤထိုဉ်လားအဘ့ူ၂ဉ်ရိုဉ်ကရ့ှဉ်စံဉ်တေ်မၤအပူၤတဖဉ် နှ့ဉ်လီး၊. အဝဲကျဲးစားမၤလီၤတံ်စ့ှ်ကီးလၤထြိစကံဉ် (Trotsky) ကထိုဉ်ဘဉ်က့ၤ လားအလီ်, တမ့ှ်စတါလ့ဉ် (Stalin) ဘဉ်နှ့ဉ်လီး၊. အ တေ်ဂဲၤလိာ်အံၤတလၤထိုဉ် ပှဲၤထိုဉ်ဘဉ်. စတါလ့ဉ်မ့ှ်ပှၤလၤအသ့အဘဉ်ဒီးအိုဉ်ဒီးတေ်ကူဉ်တေ်ဆးဒိဉ်တက့ှ်, တူၤဒဉ်လာ်လၤလဲနှ့ှ်(နှ်)ဘဉ်ဟ်ပနိုဉ်အီ၊နှ့ဉ်လီး၊. ဖဲ ၁၉၂၃ နံဉ်အပူၤစတါလ့ဉ် ထံဉ်လၤအတေ်ဆါနးထိုဉ်ဒီးဘဉ်သဂ၊်စ့ှ်ကီးတေ်ထိုဉ်အသိတဘျီအယိအဝဲသံတ ခိပၤဒီးကတိၤတေ်တသ့လၤၤဘဉ်. အဝဲကိညါ်ထိုဉ်တသ့လၤၤဒီးသံကွံာ်ခီဖျိုအခိုဉ် နှ်သလီအသ့ဉ်ကျိၤတာ်တေ်ဆါဖဲ ၁၉၂၄နံဉ်လါယနှၤအါရံဉ် ၂၁ သီနှ့ဉ်လီး၊.

“ကတ်၊ တက်ကဖလိမ်ဖဒီး၏ဃာ်ဒီးနံ့ာ်လာ်ဖးဒံ့ာ်တဆ်တက့ာ်.”

"Speak softly and carry a big stick."

“ရဟးဆ့ဲးတာ်ဒီတာ်တီာ်မ့ာ်သ့နှ့ာ်တီာ်ရီတဆ်ဝ့ာ်တက့ာ, ဘာ့ာ်ဆ့ာ်တဘာ့ာ်တီာ်ကဖလိမ်ဖရီတဘျီတက့ာ.”

"Don't hit at all if it is honorably possible to avoid hitting;
but never hit soft."

သံ့ာ်ယိ့ာ်ဒိရူးစဘဲး (၁၈၅၈–၁၉၁၉)

သံ့ာ်ယိ့ာ်ဒိရူးစဘဲး (Theodore Rossevelt) မ့ာ်တ့ာ်အမဲရကၤကီ၊စၢဖိ့ာ်အကီ၊ခိ့ာ် ၂၆ ဂၤတဂၤနှ့ာ်လီၤ. အဝဲမ့ာ်တ့ာ်ခိ့ာ်နၢ်လၢအသူ့ာ်ဆူ့ာ်သးဆူ့ာ်အိ့ာ်ဂၢ်၊ခၢဉ်သန၊်ဒီးဂဲၤလိ့ာ်ထဲးဂံ၊ထဲးဘါသပ့ာ်ပ့ာ်လၢအတၢ်မၢဒိ့ာ်ထိ့ာ်လဲ၊ထိ့ာ်ကီ၊အမဲရကၤအတၢ်နှ့ာ်လီၤမၢဃုာ်အသးဒီးထံဂုၤကီ၊ဂၤဂ့ၢ်ဝိတဖ့ာ်နှ့ာ်လီၤ.

သံ့ာ်ယိ့ာ်ဒိရူးစဘဲးအိ့ာ်ဖျဉ့ာ်ထိ့ာ်ဖလါအီးကထိဘၢဉ် ၂၇ သီ ၁၈၅၈ နံ့ာ်လၢဝ့ၢ်နှ့ျ ယီးအပူၤနှ့ာ်လီၤ. အဝဲမ့ၢ်ပ့ၢမၢမ့ၢ်ကျၤဝဲၤကွာ်အထူးအတီၤအဖိခွါလ့ၢ်ဂၤအကျါခံဂၤတဂၤ, ဒီးတၢ်ယုၢ်နှ့ၢ်အမံၤလိ့ာ်ကွဲလၢ “ထဲဒ်ၢ်” လၢအမ့ၢ်မံၤတဖျၢ်ဖဲအဝဲသးစၢ်အခါလၢအတအဲာ်ဒီးဝဲဘဉ်နှ့ာ်လီၤ. အဝဲတူ၊ဘဉ်တၢ်ဆါလၢအမ့ၢ်တၢ်သးဘံးဒီးတၢ်မ်ာ်ယုာ်လၢအဝဲထံဉ်တၢ်ထဲအဘူးနှ့ာ်လီၤ. လၢတၢ်နှ့ာ်အယိလၢအသးကဆူ့ာ်ထိ့ာ်အဂီ၊အပၢ်စံးဘဉ်အီၤလၢ, “နအိ့ာ်ဒီးနခိ့ာ်နှ့ာ်, ဘဉ်ဆဉ်နတအိ့ာ်ဒီးနမိ၊ပ့ၢ်ဘဉ်, နကဘဉ်ဒုးအိ့ာ်ထိ့ာ်နမိ၊ပ့ၢ်လီၤ.” လၢကမၢစၢၤဘဉ်အဖိခွါအဂီ၊, အပၢ်အနီ၊်ကစ၊်ဇဉ်ဝဲဘီ့ာ်ထိ့ာ်နီ၊်ခိတၢ်အိ့ာ်ဆူ့ာ်အိ့ာ်ချ့တၢ်ဂဲၤလိ့ာ်ကွဲအဇၢးတဖျၢ်ဖဲအဟံ့ာ်ပူၤဖဲထဲဒ်ၢ် “ဂဲၤလိ့ာ်ကွဲဒီးမၤဂ့ၢ်ထိ့ာ်အနီ၊်ခိဂ်၊်တြီ့ဆၢအသဟီ့ာ်ဒီးလၢခံတၢ်သ့ာ်ညါအီၤလၢအဂ်၊ဆူ့ာ်ထဲသိးဒီးပန၊်မံၤ” တဒုညါနှ့ာ်လီၤ. ဖဲသံ့ာ်ယိ့ာ်ဒိရူးစဘဲးသးစၢ်ဒ်အ

ဆေးကတိ်အဝဲလဲးဟိ်အပှးဟံ့ဝ်ဖိယီဖိအခံ့ဆူယူရပးထံကိ်တဖ့ဝ်အပူးဒီးဖဲန့ှ်
အဝဲသ့ထိ်ဝ်ဖြ့ှ်စ့ှ်ဒီးက္ဍးမနံ့ှ်အကျိ်ာ်မ့ှ်ာ်မ့ှ်ာ်နိ်ုနိ်ုန့ှ်လီး၊

ဖ ၁၈၇ဖ နံ့ှ်သံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးအသးအိ်ဝ် ၁၈ နံ့ှ်အဆေးကတိ်အဝဲဘ့ှ်တ်တူ
လိ်ာ်အီးလေးဟါဘး(ဒ်) (Harvard) ဖ့ှ်စိမိးအပူးလီး၊ ဖန့ှ်အဆေးကတိ်ဘ့ှ်ယးဒီးတ်လိ်ာ်ခိ့ှ်လိ်ာ်ကွဲလေးအသးစဲတဖ့ှ်အကျါပ့ှ်ယှ်ာ်ဒီးတ်နိ်ဝ်ချ့ဲ၊ ဘီးကစေ့ှ်တ်
ထိ၊ တ်ဒီးကသ့ှ်ဒီးတ်ဟးဝ့ှ်ဝိ်ုဟးလိ်ာ်ကွဲတဖ့ှ်နှ့ှ်လီး၊ လေတ်မေးလိမေ
ဒီးတကပေစ့ှ်ကီးသံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးမ့ှ်ကို့ှ်ဖိလေးအသးစဲဒီးကျဲးစားထဲးဂ်ံ်ထဲးဘါလေ
အတ်မေးလိအပူးဒီးလေတ်သိ့ှ်လိအဆေးကတိ်အဝဲဟ့ှ်လီးအဂ်ံ်ဘါအသဟိ့ှ်
ဒီးဟူးဂဲးလေးကရ့ှ်တ်မေးလိသကိးတ်အပူးသပ့ှ်ပ့ှ်နှ့ှ်လီး၊ တဘ့ှ်ဖဲအတ်မေးလိ
ဒေးအပူးသရ့ှ်တဂေစံးဘ့ှ်အီ်ုလေ "ကွ်ာ်လေအံ့ုရုးစဘဲးဇေ...သ့ှ်ညါလေပ့ှးလေ
အသိ့ှ်လိတ်လေတိ်ုပူးနှ့ှ်မ့ှ်ယေးလီး" နှ့ှ်လီး၊

ဖ ၁၈၇၈ နံ့ှ်အပူး၊ သံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးထံ့ှ်လိ်ာ်အသးဒီးအဲလံးဟဲးသးဝ့ှ်လံ့ှ်
(Alice Hathaway Lee) လေအမ့ှ်ပ့ှ်ဘီ်ုးစထေ့ှ်ဖိဟံ့ှ်ဖိယီဖိတဒ့ှ်အဖိမုဉ်နှ့ှ်
လီး၊ အဝဲသ့ှ်ခံ့ဂေ့ှ်ဘ့ှ်ဟ်တ်အဲ့ှ်တီဖးယ်ာ်ဒီးဖဲအဝဲသ့ှ်ယ့ထိ်ဝ်လေကဒီးတ့ဒီးဖ့ျ
အသးအဆေးကတိ်ပ့ှ်ကြ့ှ်အဝဲသ့ှ်၊ ဘ့ှ်ဆ့ှ်လေခံ့ကတေ့ှ်ဖဲလေအီ်ုးကထိဘေ့ှ်
၂၇ သီ၊ ၁၈၈၀ အနံ့ှ်နှ့ှ်အဝဲသ့ှ်ဒီးတ့ဒီးဖ့ျဘ့ှ်ကဲ့ှ်အသးဂ့ှ်ဂ့ှ်ဘ့ှ်ဘ့ှ်နှ့ှ်လီး၊
ဖဆေးကတိ်အဝဲနှ့ှ်အပူးသံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးအပ်၊ ခ်ိ်ဖ့ျလေခဲစေ့ှ်တ်ဆေဘ့ှ်အက
ဖုအယိစူးကွ်ာ်အသးဖဲလေဖ့ှ်ကြ့ှ်ုအေ့ှ်ရံ့ှ် ၉ သီ၊ ၁၈၇၈ နံ့ှ်အနံ့ှ်နှ့ှ်လီး၊ ပ်တ
ဂ်ုအတ်သံ့ှ်တဘ့ျ်ုအံ့ှ်မေးလီ်ုသဘ့ှ်ုသံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးလေအသးအိ်ဝ်ထဲ ၂၁ နံ့ှ်
ဒီ်ုးအသးနးနးကလ်ာ်၊ တကးဒ်ဘ့ှ်သတ်ူ်ကလ်ာ်အဝဲထံ့ှ်လီ်ုးက့ှ်ုးအသးလေအဝ
ကဲထိ်ဝ်လံ့ှ်ဟံ့ှ်ခိ့ှ်ယိခ်ိ့ှ်တဂ်ုလံ့ှ်နှ့ှ်လီး၊

ထဲနှ့ှ်တဘ့ျ်ုသံ့ှ်ယိ်ဝ်ဒိရုးစဘဲးလဲ့ှ်မေးလိကဒါက့ှ်ုတ်လေခ်ိ့ှ်လိဘ်ယ်ာ်တ်ဘ့ျ်ုသဲ
စးကို့ှ်ဒီ်ုးဖဲ ၁၈၈၁ နံ့ှ်အပူးမ့ှ်လေအဝဲဟဲကှ့ှ်ုဟူးဂဲးလေကိ်ုဉ်စ့ှ်ဉ့ျ်ုယီ်ုးတ်အိ်ုဉ်ဖ့ှ်ုဉ်
ဖးဒ်ုဉ်အပူးအယိဟးထိ်ုဉ်ကွ်ာ်ဝဲလေအက့ှ်ုနှ့ှ်လီး၊ ဖန့ှ်တ်ယုထေ့ှ်ထိ်ုဉ်အီ်ုးဒ်အမ့ှ်

ရံ့ဝ်ဖ၊ဘျုံးခ၊ဝ် (Republican) အကရ၊ဖိတဂ၊အသိုးဒိုးလ၊ခံတ်ယုထ၊ထိုဝ်ကဒိုး အီ၊ခံဘျီလ၊ကပ၊ဆှ၊ရံ့ဝ်ဖ၊ဘျုံးခ၊ဝ်အပှ၊တဖဝ်အဂီ၊နှ့ဝ်လီ၊.

ဆ၊ကတီ၊ဖဲနှ့ဝ်သံ့ဝ်ယိဝ်ဒိရုးစဘဲးဒ်ဆဝ်အမ်၊ထိုဝ်ဟဲကပြု၊်ကပြိ၊ထိုဝ်အသိုးအ လီ၊အလ၊လ၊အပတီ၊ထိုဝ်ကျ့်၊ကျ့်၊ဒုံ၊တ၊်ဆိကတီ၊အီ၊တသ့တန့်၊နီတမံ၊ဘဝ်. မ့်၊ နာ်သက့ဒ်နှ့ဝ်ဒိုး, ဖဲ ၁၈၈၄ အပူ၊အတ၊်အိုဝ်မူဘဝ်အိုဝ်ကှ၊လ၊တ၊်သယု၊်သညိ တ၊်သူဝ်လီ၊သဘုံးသးလီ၊သဘုံးနးနးကလဲာ်အပူ၊နှ့ဝ်လီ၊. အဂ့၊်တခီဟဲအသးဒ် ဒုံ၊, ဖဲအမါအိုဝ်ဖျုဝ်ထိုဝ်အဖိဟ်မုဝ်လ၊အမံ၊မ့်၊ဒဲလံးရုးစဘဲးလံဖဲလါဖ့၊ဘြ၊ု၊ အါရံ့ဝ် ၁၂ သီအနံ၊နှ့ဝ်ကလ့၊်တ၊်ဆါဘဝ်အမါအယိအိုဝ်ဖျုဝ်ဝံ၊ခံသီဖဲတ၊်ဒဲဝ်အ မု၊်နံ၊ (Valetine) နှ့ဝ်အမါစူးကွံ့ဝ်အသးနှ့ဝ်လီ၊. တဝံ၊ဒ်ဘဝ်တကတီ၊်ယီအမိ၊်စ့၊် ကီးဆိုးက့နးနးကလဲာ်ဘဝ်တ၊်လိ၊ကိ၊်ဟ့ဝ်ညိုးတ၊်ဆါနှ့ဝ်လီ၊. တ၊်တနံ၊ယီဖဲ ၁၈၈၄ နံ့ဝ်လါဖ့၊ဘြ၊ု၊အါရံ့ဝ် ၁၄ သီအနံ၊အမါသံဝံ၊ဟါခီလီ၊နှ့ဝ်အမိ၊်စ့၊်ကီးသံသဇ့ဝ် ကွံ့ဝ်အီ၊နှ့ဝ်လီ၊.

ဖဲ ၁၈၈၄ နံ့ဝ်အပူ၊, သံ့ဝ်ယိဝ်ဒိရုးစဘဲးလဲ၊ဆူအကီ၊်မု၊်နာ်တကပ၊လ၊ဒါခိုဝ်ထဝ် ဝ့၊် (Dakota) လ၊အ အိုဝ်ပ့ဲ၊ထဲတ၊်ဘဝ်ယိဝ်ဘဝ်ဘ့ီဒိုးဘုဝ်အိုဝ်ဆဝ်ဖိကီ၊်ဖိဖဲနှ့ဝ်, မ့်၊လ၊်ဝဲလ၊ပ့ီဖးလဲ၊်သယု၊်တု၊်လ၊အအိုဝ်ဆိုးဝဲလ၊အပူ၊အံ၊ကမ၊လီ၊မ၊်စ၊၊အတ၊် တူ၊်ဘဝ်ခိုဝ်ဘဝ်လ၊အကီအခဲတဖဝ်နှ့ဝ်လီ၊. အဝဲလဲ၊ခီဖျိုဘဝ်ဝဲမု၊်နှ်ပ့၊လံ၊လူ၊ ကျ့ုဆှါတဖဝ်အတ၊်မ၊ဆါဒိုးမ၊သးအ့ဒ့ဒုအီ၊, ကွ၊်အီ၊တမှ်လ၊အဝဲသ့ဝ်ကိုးအီ၊ လ၊ "ပ့၊မဲာ်ချုံလ့ဲ၊ဖျ၊ဝ်ဖိ" ခီဖျိုလ၊အဒိုးမဲာ်ဒိုးအယိဒိုး "ပ့၊ခိုဝ်ညါစ၊်ဖိ" ခီဖျိုလ၊အ အိုဝ်လ၊ဝ့၊်ဒိုးတမ၊ညီနှ၊်တ၊်မ၊နးဘဝ်အယိလီ၊. လ၊ခံကယီကယီပ့၊ကိုး၊ဂ၊သ့ဝ် ညါဟ်ကဲထိုဝ်အီ၊ခီဖျိုအဝဲမ၊ဆ၊ပ့၊လ၊အမ၊အ၊အီ၊မ၊အ့ဒ့ဒုအီ၊တဖဝ်လ၊တ၊်က တိ၊လီ၊နံ၊လီ၊အ့လ၊အနးအကျ့ု၊ မ့တမ့်၊ တဘ့ျီဘ့ျီလ၊အစုခိုဝ်သဝ်အိုဝ်ဝဲစ့၊်ကီးဒိုး သန့၊ထိုဝ်အသးလ၊ပ့၊မ၊အ၊တ၊်ဒိုးအဝဲသ့ဝ်အတ၊်မ၊ပယ့ဲအဖီခိုဝ်နှ့ဝ်လီ၊. အတ၊် သူဝ်ဒိုဝ်သးဖျိုးအံ၊မတ၊မးတသ့ဝ်ညါနီတခီဝ်ဘဝ်. ပ့၊သ့ဝ်ညါနှ့ဝ်အဂ့၊်နှ့ဝ်မ့်၊ထဲ ဇ့ဝ်တ၊်ဘျ၊ဝ်တဖ့ဒိ၊လ၊အဟုဝ်အချုံဒိုးလ၊ခံန့ဲအတီ၊်ပူ၊အဝဲယိ၊်ကှ၊ဝဲလ၊ဒါခိုဝ်ထဝ် တ၊်လီ၊်သကု၊ဆးဒ:, တ၊်လဲ၊ကျဲမ့်၊ကိခဲဘဝ်ဆဝ်တဒ့ဒ:ဝဲလ၊၊ဘဝ်နှ့ဝ်လီ၊. ဒိုးလ၊

ခံကတၢ်ပှၢ်လၢပှၢ်ကိုးအီၢ်လၢ "မှၢ်ထိုင်ထးခီပှၢ်ခိုင်ညါစၢ်ဖိ" တဂၢ်အံၢ်ဖိုင်ချုးနှ၊် ကယဲၢ်ပှၢ်လၢအဟုဉ်အချံတဖဉ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ဖဆၢကတိၢ်အံၢ်အပူၢ်အဝဲကွဲးစု၊်ကီးလံာ်လဲၢ်တဖဉ်, ဒီးလံာ်လၢအကွဲးဝံၢ်ဝဲတဖဉ်အကျါပဉ်ယုာ်ဒီးလံာ်လွံၢ်ဘှဉ်လၢအမ့ၢ် "History of America's Westward Expansion" လၢတၢ်ထုးထိုဉ်ရၢ်လီၢ်အီၢ် ဖ ၁၈၈၉ နံဉ်ဒီး ၁၈၉ဖ နံဉ်အတိၢ်ပူၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်.

ဖ ၁၈၈၉ နံဉ်အပူၢ်ရံဉ်ဖၢဘျုံးခၢဉ်ကိၢ်ခိုဉ်ဟဲရုံးစၢဉ်ယုထၢထိုဉ်အီၢ်လၢကကဲထိုဉ် ကိၢ်အမဲရကၢ်ထံလိၢ်ကိၢ်ပူၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၢ်ခိုဉ်မံးရှၢဉ်အကရၢ်ဖိတဂၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ဖ ၁၈၉၅ နံဉ်အပူၢ်သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲးကဲထိုဉ်ဝဲတ့ၢ်နှ၊ယီးပၢၢ်ကိၢ်အခိုဉ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ပူၢ် ကွံာ်တနံဉ်ရံဉ်ဖၢဘျုံးခၢဉ်ကိၢ်ခိုဉ်မခ့(နိ)လ့ (Mckinley) ယုထၢထိုဉ်အီၢ်လၢကကဲ ထိုဉ်ထံသုးအနဲဉ်ရ်ဉ်သယဲၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်. သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲးဂဲၢ်လိာ်သပှၢ်ပှၢ်လၢတၢ် ဆိုဉ်ထ့ၢ်တၢ်မၢ်ဒိုဉ်ထိုဉ်လဲၢ်ထိုဉ်ကိၢ်အမဲရကၢ်ထံသုးအဂံၢ်အဘါမ့ၢ်ဒ်သိးကမၢ်အါ ထိုဉ်ကိၢ်အမဲရကၢ်အတၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်မၢ်ပဉ်ယုာ်အသးလၢဟိဉ်ခိုဉ်ဒိဘှဉ်ဂ့ၢ်ဝိအပတိၢ် အဂိၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ဖစပ့ဉ်ဒီးအမဲရကၢ်ဒုးလိာ်သးအဆၢကတိၢ်သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲးဟူး ဂဲၢ်ဒ်သုးခိုဉ်ဒိဉ်ဂိၢ်ဂ့ၢ်လၢအပၢမှာ်သးမၢ်ကလီခိုဉ်ချ့သုးရှဉ်တရ့ဉ်နှ၊ဉ်လီၢ်.

ဖ ၁၈၉၈ နံဉ်အပူၢ်သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲးကဲထိုဉ်ဝဲနှ၊ယီးကိၢ်စဉ်အခိုဉ်ဒီးလၢခံက့ၢ်ဖ ၁၉၀၀ နံဉ်နှ၊ဉ်အဝဲဘဉ်တၢ်ယုထၢထိုဉ်အီၢ်လၢကကဲထိုဉ်ကိၢ်ခိုဉ်ခံဂၢ်တဂၢ်လၢမ ခ့(နိ)လ့အဖိလာ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ကိၢ်ခိုဉ်မခ့(နိ)လ့ဘဉ်တၢ်ကူဉ်အၢ်မၢ်သံကွံာ်အီၢ်ဖလါစဲး ပတ့ဘၢၢ်ဉ် ၁၉၀၁ နံဉ်အပူၢ်အယိအဝဲထိုဉ်က့ၢ်လၢကိၢ်ခိုဉ်ကျၢ်အလိၢ်တဘျိယီလီၢ်. ဝံၢ်အလိၢ်ခံဒ်ကိၢ်အမဲရကၢ်ထံရ့ၢ်ကိၢ်သဲးအကျဲသနူအိုဉ်ဟ်စၢ်ၢ်အသိးဖ ၁၉၀၄ နံဉ်တၢ်မၢ်ထံကိၢ်တၢ်ယု ထၢအဆၢကတိၢ်တၢ်ယုထၢထိုဉ်က့ၢ် သံဉ်ယိဉ်ဒိရုးစဘဲး လၢကိၢ်ခိုဉ်နှ၊ဉ်လီၢ်. ဖအဝဲကဲကိၢ်ခိုဉ်အဆၢကတိၢ်ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဝဲတၢ်ထိုဒါတၢ်နှ၊်ပၢစိ ရ၊်မၢတၢ်သနူမ့ၢ်ဒ်သိးကမၢ်ဂ့ၢ်ထိုဉ်ဝဲဒီးကဟ်ပနိုဉ်တြိယာ်မ့ၢ်ကျိၢ်ဝဲၢ်ကွာ်ကရၢ် ကျၢ်မ့ၢ် (Corporation) တဖဉ်အတၢ်စိတၢ်ကမီၢ်နှ၊ဉ်လီၢ်. တကးဒ်ဘဉ်, လၢကိၢ် စဉ်ဖျိုဉ်ရံးဒဉ် (Florida) အပူၢ်ဖ ၁၉၀၃ နံဉ်နှ၊ဉ်အဝဲသူဉ်ထိုဉ်ဝဲကမျၢ်အဖိကရၢ် အဆိကတၢ်တကဝိၢ်, ဒီးဖ ၁၉၀၆ နံဉ်အပူၢ်တခိအဝဲဘှိထိုဉ်ဝဲထံကိၢ်အလၢ်ထူဉ်

အဆိုကတာ၊်တဖျာ်ဖဝိမ့(င်) (Wyoming) ကိ၊်စဲ့ခ်အပူးနှ့ခ်လီ၊.

ဘ့ခ်ယးဒီးထံဂု၊ကိ၊်ဂ၊ဂ့၊်ဝိတ၊်မ၊အပူးတဖ့ခ်တခီ, သံ့ခ်ယိ်ခ်ဒိရုးစဘဲးဘိးဘ့ခ်ရ၊လီ၊ဝဲဇ့ခ်လ၊ကိ၊်အမဲရက၊ "ကြားကတိ၊တ၊်ကဖိလီဖိဒီးစိ်ာ်ယာ်ဒီးနိ့ခ်လဲာ်ဖးဒိ့ခ်တဘိ" နှ့ခ်လီ၊. အတ၊်နာ်နှ့ခ်မ့၊်ဝဲဖဲထံကိ၊်အဂ၊သ့ခ်တဖ့ခ်သ့ခ်ညါဝဲလ၊အမဲရက၊ဒီသဇ၊အတ၊်မိ်ခ်နှ့်သးလိတဖ့ခ်ခီဖျိတ၊်ဒုးတ၊်ယ၊အတ၊်မ၊ပျုံ၊မ၊ဖုးသ့ဝဲလံအဆ၊ကတိ၊်တ၊်ဘံ့ခ်တ၊်ဘ၊လ၊အမဲရက၊အဂိ၊်ကဂ့၊ထိ့ခ်ဝဲဇ့ခ်နှ့ခ်လီ၊. သံ့ခ်ယိ်ခ်ဒိရုးစဘဲးဒ်နှ့ဆ၊ခ်အသိးအတ၊်ဖိ့ခ်ဂ၊်၊ယာ်မိ(နိ်)ရိအတ၊်ဟ်သးသနူ (Monroe doctrine) အံ၊အယိတြီ့ဝဲဒ်သိးထံဂု၊ကိ၊်ဂ၊တဖ့ခ်အသုတဟဲသူ့ခ်လီ၊အသးလ၊ခဲ ရ့၊်ဘံယါဟိ့ခ်ကဝိ၊တ၊်လိ၊်တဖ့ခ်အပူးတဂ့၊နှ့ခ်လီ၊. ဝံ၊ဒီးအဝဲယ့ထိ့ခ်ဆူ့ခ်ဝဲတ၊်ခ့ဲးတ၊်ယာ်လ၊အမဲရက၊ထဲတဖုဒီ၊ကနှ်လီ၊ပ့ခ်ယှာ်ဘ့ခ်လ၊လးတ့ခ်အမဲရက၊တ၊်လိ၊်တဖ့ခ်အပူးနှ့ခ်လီ၊. အဝဲဟ့ခ်ဂံ၊်ဟ့ခ်ဘါစ့်၊ကီးလ၊တ၊်ကဘ့ိထိ့ခ်ပနါမါထံကျိ၊နှ့ခ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၀၆ နံ့ခ်အပူးအဝဲဒီးနှ့်နိ့ခ်ဘ၊ဉ်လ်တ၊်မှာ်တ၊်ခုဉ်ခ်ဖးခီဖျိအတ၊်ဟံးမူဇါဘ့ခ်ယးတ၊်ပတှာ်ကွံာ်ရိစိ (Russo) ဒီးယပ့ခ်တ၊်ဒုးအယိနှ့ခ်လီ၊.

သံ့ခ်ယိ်ခ်ဒိရုးစဘဲးအိ့ခ်ဘှံးက့၊လ၊ကိ၊်ခ်ခ်အလိ၊်ဖဲ ၁၉၀၈ နံ့ခ်အပူးနှ့ခ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၁၂ နံ့ခ်တ၊်မ၊ထံကိ၊်တ၊်ယုထ၊အဆ၊ကတိ၊်အဝဲဂဲ၊လိ်ာ်ထိါါ<၊လ၊အထိ့ခ်တ့၊်အလိ၊်လ၊အမ့၊်ဝ့လယ၊ဉ်ထး(ဖ်ထ်) (William Taft) မ့၊်လ၊အဝဲသးတလီ၊ပလိ်ာ်ဒီးပ့၊အံ၊အကျဲသနူဘ့ခ်အယိနှ့ခ်လီ၊. အတ၊်ဂဲ၊လိ်ာ်အံ၊မ၊လီ၊မှ၊်ပြ်ပြါ်ပ့၊ဟ့ခ်ရံ့ခ်ဖ၊ဘျုံးခ၊ဉ်တ၊်ဖးတဖ့ခ်ဝံ၊ဟ့ခ်လီ၊ကဲ့၊တ၊်ခ့ဲးတ၊်ယာ်ဆူုးဒ့ြ ဝ့လစ၊်၊ (Woodrow Wilson) လ၊အမ့၊်ဒ်ခ်မ်ခ်ခြ်ားသနူဖိလ၊ကကဲထိ့ခ်ကဲ့၊ကိ၊်ခ်ခ်နှ့ခ်လီ၊. လ၊ခံကဲ့၊ဖဲ ၁၉၁၉ နံ့ခ်လါယနူ၊အါရံ့ခ် ၆ သီအနံ၊နှ့ခ်သံ့ခ်ယိ်ခ်ဒိရုးစဘဲးစူးကွံာ်အသးနှ့ခ်လီ၊. အဝဲမ့၊်သံ့ဘ့ခ်ဆ့ခ်အတ၊်နှ့်သါလ၊အဟ်လီ၊တာ်တ့၊်ဝဲတဖ့ခ်အိ့ခ်မူဒ်ဇ့ခ်တ၊်တ့၊မ့၊်မဆါတနံ၊အံ၊နှ့ခ်လီ၊. သံ့ခ်ယိ်ခ်ဒိရုးစဘဲးမ့၊်ကိ၊်ခ်ခ်လ၊အမဲရက၊ယုထ၊ထိ့ခ်အဂ့၊ကတ၊်အကျါတဂ၊နှ့ခ်လီ၊. အါနှ့်အနှ့ခ်အဝဲမ့၊်တ့၊်ဝ၊တဂ၊လ၊အသူ့ခ်ဘျ၊သးဘျ၊လ၊အမါအဖိခ်ခ်, မ့၊်တ့၊်ပ၊်တဂ၊လ၊အဖိတဖ့ခ်ကွ၊်လိမ၊ဒီးအီ၊, ဒီးမ့၊်စ့၊်ကီးထံဖိကိ၊်ဖိတဂ၊လ၊အဂ့ာ်ကျဲးစားယုကျဲဒီးဒုးအိ့ခ်ထိ့ခ်တ၊်အဒိ့ခ်အမ့၊်လ၊အ

ထံအကြီးအကြီး, ဒီးလားဟိုင်ခိုင်ဒီဘုင်အကြီးပစ်းသွလီး. အဝဲမှ်တ့ှ်ပှားကွဲးလံ်ဖိလာ အတ်မားအသူအသင်အိုင်ထိုင်အါအါကလဲ်, မှ်တ့ှ်ပှားဟးဝ့ားဝီးလာတ်ဒီသဒာ ဂ်ံ်ခိုင်ထံးပှားဂ့ှ်ဝိခွဲးယာ်တဖဉ်လာတအိုင်ဒီးတ်လီးဘှံးလီးတီးဘဉ်, မှ်တ့ှ်ပှားဂဲ့ား ထံရ်ုကြီ်သဲးကူင်တ်သ့ဒိုင်မးတဂးလားအဆီတလဲဟိုင်ခိုင်နှ့ဆာ်တ်အိုင်သးဝး တရုံးအီ့ားတဖဉ်ဒီးထီဘိန့ှ်အတ်ဟူးတ်ဂဲ့ားတဖဉ်ဒီးသန့ားထိုင်အသးလာတ်ထံဉ် ဘဉ်ယးဒီးတ်သဘျ, တ်တီတ်တြ်တုားသိုးထဲသိုးလာတ်ဘျာသဲစးအဖီလာ်ဒီးအ ဝဲမှ်ပှားလာအအိုင်ဖျိသူင်ဖှံသးညီတဂးနှ့ှ်လီး.

ဖဲအနီ်ဆံးဒ်အခါအမံုးလိ်ာ်ကွဲလာပှားယှ်ါ နှ့ါအီ့ားလာအမှ်"ထဲဒ်ါ (Teddy)"တ ဖျာ်အိုင်မူတုားမှ်မဆါတနံ့ားအံ့ားလာတားသူကွီတကလှ်ာ်အပူ့ားလာတ်ကိုးလာတား သူဖိထဲဒ်ါ (Teddy Bear) နှ့ှ်လီး.

"ဟိမ္မာန္တာ လက်လက်လာအရာ်ပာက်တ်ပာဆ္ဒာဟ်ာ့ပ်ိ်အတ်ဂ့ာ်ကိ်တ္ဝာ့ရ့ာ့အိ်ာ့ဘ္ဂးထိ်ာ့လ်ဒ်ိုးတ်ရာ်ပာက် တ်ပာဆ္ဒာထ်ကိ်ာ်အတ်ဂ့ာ်ကိ်လ်ရ့ာ့လ်ာ ."

"Any woman who understands the problems of running a home will be nearer to understanding the problems of running a country."

"တ်ကဲဘာ့ာ်ဟ္ဂ လာအအိ်ာ့ဒ်ိုးအစ်ကမ်ာ ရ့ာ့ဒ်သ်ိုးဒ်ိုးတ်ကဲဘာ့ာ်ဟ္ဂ တ္ကျိ်ဒ်ာ့ကိ်ာ ဒ်ာ့မ္ဍာ်တာ အသ်ိုးလ်ာ . ရမ့ာ်ဘာ့ာ် တ္ပဲ့ာ ဂ လာရမ့ာ်မ္ဒ္ဍ လဲာ့ရ့ာ့ရတ္ဝမ့ာ်ဟ္ဂ တ္ကျိ်ဒ်ာ့ကိ်ာ ဒ်ာ့မ္ဍာ်ဘာ့ာ် ."

"Being powerful is like being a lady. If you have to tell people you are, you aren't."

"ယမ့ာ်ဟ္ဂ လာအသ:စ္ဍ လ်ာ ဆ်ိ:ဖဲအလ်ာ်ခ်ကတာ်ယမ့ာ်မာ ရ့ာ်တ်လာယသ:လ်ိတ္ဝမ်ာ အခါလ်ာ ."

"I am extraordinarily patient, provided I get my own way in the end."

မါကြေ့းသဲ:ခ္ဍာ:ဂ် (၁၉၂၅–)

မါကြေ့းသဲ:ခ္ဍာ:ဂ် (Margaret Thatcher) မ့ာ်ဟ်မ့ဉ်အ ဆိကတာ၊်လ၊အကဲထိဉ်ယူဉ်နဲ:တဲ:ခ့ဒ၊ဉ်(မ်) အ ကိတ်ာ်ခ်ိဉ်ကျ၊်နူ့ဉ်လီ၊. အဝဲဟံ:ဖိဉ်ထိဉ်မူ:ဒါ:ယ့ာ်ဒီ:တ၊် အ၊ဉ်လီ၊လ၊ကမ၊နူ့်က့၊ဘြ:ထ့(နိ)မ့ာ်ကျိ၊ဝဲ၊ကွာ်အတ၊် လ၊တ၊်ပ့ဲ၊, ဒီ:ဂဲ၊လာ်မ၊လ၊ပ့ဲ၊ထိဉ်အတ၊်တာ်အံ၊ခ်ီဖျိဆါ ကွံာ်ထံကီ၊်ပဒိဉ်အတ၊်မ၊လီ၊်အါတီ၊လ၊တ၊်ပ၊က့၊အီ၊လ၊ ပ့၊နီ၊်တဂ၊နူ့ဉ်လီ၊.

အဝဲမ့ာ်ပ့၊ဆါတ၊်ကစဲ:ကစိ:တဂ၊အဖိမ့ဉ်ဒီ:အိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်ဖဲ ၁၉၂၅နံ့ဉ်လါအီ:က ထိဘ၊ဉ် ၁၃သီအနံ၊ဖဲတ့ာ်ကြ၊် သါ (Grantham) လ့(နိ)ခ်ီ၊ရ့ါယ၊်၊ (Lincolnshire) ကီ၊်စဲဉ်အပူ၊နူ့ဉ်လီ၊. အဝဲလဲ၊မ၊လိတ၊်ဖဲအီ:စဖီ: (Oxford) ဖ့ဉ်စိမိ၊ဒီ:ဖဲအဝဲဖျိ ထိဉ်ကို့ဝံ၊နူ့ဉ်လီ၊မ၊တ၊်ဒ်ပ့၊ယုသ့ဉ်ညါမ၊လိကသံဉ်ကသီပိညါတဂ၊နူ့ဉ်လီ၊. လ၊ခ်ံက့၊အဝဲမ၊လိက့၊သဲစ: တ၊်ဘျ၊ဝံ၊ဒီ:ကဲထိဉ် ပ်ိ၊ရိတဂ၊နူ့ဉ်လီ၊.

ဖဲ ၁၉၅၁ နံ့ဉ်လါဒ်ံဉ်စဲဘ၊ဉ် ၁၃ သီအနံ၊အဝဲဒီ:တ့ဒီ:ဖျိအသ:ဒီ:ပ့၊မ၊မ့ာ်ကျိ၊ဝဲ၊

ကွာဖိတဂ၊လ၊အမံုးမှ၏ဒဲနံး(စ်)သဲးခ္ဍာ၏ (Denis Thatcher) နှ၏လီ၊ ဒ်ခ်ိုင်စ၊ဘ၊းထုးပ၏တံ၏အကရ၊ဖိတဂ၊အသိးတၫ်ဃုထ၊ထိ၏မ၊ကြဲးသဲးခ္ဍာ၏ (Margaret Thatcher) လ၊ကကဲနှ်ဖုး(ခ္ခ်) လ့ (Finchley) အခ၊၏စးဖဲ ၁၉၅၉နံ၏လၫ်အီးကထိဘ၊၏အပူးနှ၏လီ၊. ခံနံ၏ပူးကွ်ာ်အဆ၊ကတီ၊်အဝဲနှ်လီ၊လ၊ဟၫ်ရိ၏မဲးမ့းလဲ(နှ်) (Harold Macmillan) အပဒိ၏အပူးဒ်ဘျိ၏ဒိ၏အနဲ၏ရ္ဍ၏သဃဲ၊လ၊သးပ္ပ်ကတီ၊်ကျိ၏စ့တ၊်ဆိ၏ထ့ဒီးထံလီ၊်ကီ၊်ပူးတ၊်အုဲ၏ကီ၊သးတ၊်မ၊အဂီ၊်နှ၏လီ၊.

ဖဲ ၁၉ဖ၄ နံ၏တ၊်မ၊ထံကီ၊်တ၊်ဟ့၏တ၊်ဖးအမူးအကတီ၊်ခ်ိုင်စ၊ဘ၊းထုးပ၏တံ၏ဃ၏ကွ်ာ်ဒီးဟၫ်ရိ၏ဝ့လစ၊၏ (Harold Wilson) ကဲထိ၏က့၊ကိတ်ာ်ခ်ိုင်ကျ၊်အသိနှ၏လီ၊. ဇဲးဇဝးဟဲး(ထ်) (Edward Heath) လ၊အမ့်ခ်ိုင်စ၊ဘ၊းထုးအခ်ိုင်အန၊်အသိတဂ၊ဃုထ၊ထိ၏က့၊မ၊ကြဲးသဲးခ္ဍာ၏လ၊ကကဲထိ၏ပ၏တံ၏ထိဒါတ၊်အပ္ပ၊တဲတ၊်ပ၊လ၊သးပ္ပ်ကတီ၊်ကျိ၏စ့တ၊်ဆိ၏ထ့ဒီးထံလီ၊်ကီ၊်ပူးတ၊်အုဲ၏ကီ၊သးတ၊်မ၊အဂီ၊်နှ၏လီ၊. လ၊ခံက့၊လ၊ပ၏တံ၏ထိဒါတ၊်အတ၊်မ၊အပူးအဝဲဟံးဖြိ၏ထိ၏က့၊အမူးအဒါဘ၏ဃးတ၊်ဟ်လီ၊ဟံ၏ဃ (ဖဲလါအီးကထိဘ၊၏ ၁၉ဖ၅ နံ၏), ကျိ၏စ့ (လါအ့ဖ္ဍ၏ ၁၉ဖ၆ နံ၏) သိဒီးလီသဟ်ိ၏ (ဖဲလါအီးကထိဘ၊၏ ၁၉ဖ၇ နံ၏), ဝံစ်ာ်တီဆ့၊တ၊်မ၊ (လါနှ်ိ၏ဝ့ဘ၊၏ ၁၉ဖ၈ နံ၏) ဒီးတ၊်ကူ၏ဘ၏ကူ၏သ့တ၊်မ၊ (လါအီးကထိဘ၊၏ ၁၉ဖ၉ နံ၏) တဆိဘ၏တဆိနှ၏လီ၊.

ဖဲ ၁၉၇၀ နံ၏တ၊်မ၊ထံကီ၊်တ၊်ဟ့၏တ၊်ဖးအမူးဖဲခ်ိုင်စ၊ဘ၊းထုးပ၏တံ၏မ၊နၫ၊တ၊်အခါမ၊ကြဲးသဲးခ္ဍာ၏ကဲထိ၏ကူ၏သ့ဒီးစဲအ့၏ပီညါဝဲ၊ကျိ၊အနဲ၏ရ္ဍ၏တဂ၊နှ၏လီ၊. ဖဲလါအီးကထိဘ၊၏ ၁၉၇၀ နံ၏အဆ၊ကတီ၊်တ၊်ဂ့ၫ်လာ်ဘ့ီလာ်အဒိ၏အမ့ၫ်အိ၏ထိ၏ခ်ိဖျိအဝဲပတ္ပ်ာ်ကွ်ာ်ကို့အတ၊်ဟ့၏လီ၊ကလီတ၊်နှ၊်ထံလ၊ဖိသ၏နှ်ံနံ၏ဆူအဖိခ်ိ၏တဖ၏ဒီးမ၊ဒိ၏ထိ၏ဝဲကို့တ၊်အိ၏အဘူးအလဲအယိနှ၏လီ၊.

ဖဲနှ၏အဆ၊ကတီ၊်ခ်ိဖျိလ၊ကိတ်ာ်ခ်ိုင်ကျ၊်ဇဲးဇဝးဟဲး(ထ်)အတ၊်ဂဲ၊လာ်ဟ်လီ၊ဖိလစ်ိ၏လ၊တ၊်ဟ့ၫ်တ၊်ကလံ၊ဒီးတ၊်ဟဲနှ်အဖိခ်ိ၏အယိတ၊်သဘံ၏သဘု၏ကဲထိ၏လ၊အဝဲဒီးပ့ၫ်မ၊တ၊်ဖိကရ၊အဘ၊၏စၫ်လီ၊. အတ၊်ဟ်လီ၊တ၊် ဘ့ၫ်လ၊အထိဒါပ့ၫ်

ဆားထားဥပဒေဖျိုထိုင်သားတဖက်ကဲထိုင်ကူးတေါ်သဘံုင်သဘုင်လားပှားမားတေါ်ဖိုးတေါ်မားကစေ်တဖက်အဘားဥ်စားနှုင်လီး။ ဖ ၁၉၇၃ နံပါတ်နှုင်တေါ်ချုင်လေါ်ချုင်လှအပှားမားတေါ်ဖိုဆားထားဥပဒေဖျိုထိုင်သားဒိုးအိုင်ဒိုးတေါ်ဟ်လီးတေါ်ဟ်သားအသနူလားအမှ်"Work-to-rule", ဒ်ပစ်းတေါ်အသိုးမားတေါ်လားကပားဘုင်တေါ်အဂိုါ်နှုင်လီး။ လားတေါ်အံားအယိလားသားနှုံ့အတိုါ်ပူးတေါ်တဘုင်လိုါ်ဘုင်စားအိုင်ထိုင်ဝဲဒိုးမှ်လားပှားမားတေါ်ဖိုတဖုင်တမားတေါ်ဒိုးဟားဟ်ဖျိုထိုင်တေါ်ဘုင်သားအယိလိမှ်ဇူသဟိုင်သံတလိုါ်လိုါ်နှုင်လီး။ ဖ ၁၉၇၄ နံပါတ်ဘားယီးအခါအဲးဇဝးဟဲး(ထ)မားထံကိုါ်တေါ်ဟှုင်တေါ်ဖးအမူးဘုင်ယား "မတားပားတေါ်လဲင်" နှုင်လီး။ အဝဲယင်ကွံ်အယိဖနှုင်ဟါရိုင်ဝ့လစားဥ်ဒိုးပှားမားတေါ်ဖိပင်တံုင်အတေါ်စိတေါ်ကမီးဟဲအိုင်ထိုင်ကဇါကူ့းနှုင်လီး။

ဖလါယနူးအါရံုင် ၁၉၇၅နံပါအပူးမါကြဲးသဲးခှားဥ်ဘုင်ခိုင်ဆားလိုင်အသးဒိုးအဲးဇဝးဟဲး(ထ)လားတေါ်ဂုင်လိုင်ပားခိုင်စားဘားထူးပင်တံုင်အပူးနှုင်လီး။ ဖလါဖှားဘြူးအါရံုင် ၄သီအနံးမါကြဲးသဲးခှားဥ်မားနားကွံ်အဲးဇဝးဟဲး(ထ)ခီဖျိုဒိုးနှ်ဘုင်တေါ်ဖး ၁၃၀, မှမှ်ဟဲး(ထ)တခီဒိုးနှ်ဝဲ ၁၁၉ တေါ်ဖးနှုင်လီး။ အဝဲကဲထိုင်ခိုင်နန်ဗိတ်မှုင်အဆိကတားတဂားလားအပားဆှားထံရှု်ကိုါ်သဲးပင်တံုင်အဒိုင်အမှ်တဖုအံားနှုင်လီး။ ခီဖျိုလားဟဲး(ထ)ယင်ကွံ်အယိသမားဝဲတေါ်ဟ်းဖိုင်ထိုင်မူဇါလားသဲးခှားဥ်တေါ်ပားတေါ်ပြုးအကဇုဖိလာ်နှုင်လီး။

ဖ ၁၉၇၆ နံပါလါမာ်ရှး ၁၆ သီအနံးဟါရိုင်ဝ့လစားဥ်ဟ်းဖိုင်ထိုင်မူဇါဒ်ကိတာ်ခိုင်ကျု်အသိုးလားကွ(မ်)ခီလဲးဟဲ(နှ်) (James Callaghan) အလိုါ်နှုင်လီး။ ဖနှုင်အဆားကတိုါ်မါကြဲးသဲးခှားဥ်စူးကါဒိုးဘှိုဘုင်မားဂှားဒုးအိုင်ထိုင်ကူ့းစုထွဲ့သနူထံရှု်ကိုါ်သဲးအတေါ်တိုာ်ကျုားကွ်ုကွ်ုဒိုးအဝဲတိုာ်သူ့ဥ်ဟ်သးအါထိုင်စု်ကီးလားဖှါအမှ်ကျုားဝဲားကွ်ုတကပားနှုင်လီး။ ဖလါယနူးအါရံုင် ၁၉၇၈ နံပါအပူးတေါ်ဟ်တေါ်ကမင်လားအလိုးခီဖျိုအတေါ်ထိုင်ကတိုးတေါ်ဒိုးဟ်ဖျိုထိုင်တေါ်ဘုင်ယိုင်ဘုင်ဘှိုဘုင်ယားအဝဲသှ့ုင်အတေါ်တူ်ဘုင်ပှားတခီဘီမှ်လားအဟဲနှုင်လီးဆူထံလိုါ်ကိုါ်ပူးအ "တေါ်လှုင်ဘား" အဝဲသှ့ုင်အဂ့ုါ်အယိနှုင်လီး။

ဖေ ၁၉၇၈ နံ့ဉအပူးဇဲနံ့(စ်)ဟံလ့ (Denis Healey) လားအမ့်ကျိုင်စ့ဝဲးကျိုးခိုင်ဂ့်ါ လိုဘ့ီလိုစးထိုင်ဟ်လီးဝဲအတၢ်ပၢ်ဆ့ၢ်ကျိုင်စ့ဂ့်ါဝီလၢအယံးန့ုင်လီး။ တၢ်အံၢ်ပဉ် ယှာ်ဒီးတၢ်မၢစ့ၢ်လီးကမျၢ်အကျိုင်စ့လၢအစူးကါဝဲလၢတၢ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ဒီးတၢ် အိုင်ဆူဉ်အိုင်ချ့အဂီၢ်နှုင်လီး။ ပှၢ်ဝဲၢထံနီၢဖးတၢ်တဖဉ်တဲဖျါထိုင်ဝဲလၢတၢ်အံၢ်ဒုး အိုင်ထိုင်ဝဲသန့ၢ်တမံၢ်လၢတၢ်စးထိုင်သ့ဉ်ညါအီၢ်ဒ်အမ့ၢ်ဂ်ၢ်ခိုင်ထံးတၢ်ထုးထိုင်ကျိုင် စ့သန့ၢ် (Monetarism) နှုင်လီး။ တုၢ်ယီၢ်ဖေ ၁၉၇၈ နံ့ဉတဘျီခီဖျိတၢ်မၢစ့ၢ်လီးက မျၢ်အကျိုင်စ့အတၢ်မၢ်အယိကမျၢ်တဖဉ်အတၢ်သူဉ်တမံသးတမ့ာ်အိုင်ထိုင်ဒီးတၢ် ဟ်ဖျါထိုင်တၢ်ဘဉ်သးအဒိုင်အမ့ၢ်ဟ်ထွဲထိုင်အခံန့ုင်လီး။ အယိ ဖေ၁၉၇၉ နံ့ဉတၢ် မၢထံကီၢ်တၢ်ဟ့ဉ်တၢ်ဖးအမူးအဆၢကတီၢ်ပှၢ်မၢတၢ်ဖိပဉ်တံဉ်ယဉ်ကွံဉ်ညီကဒ်ဉ် နှုင်လီး။

ဖနှုင်အဆၢကတီၢ်လၢကီၢ်ဘြုံးထ့(နိ)အပူးမါကြဲးသဲးခ့ၢဉ်ကဲထိုင်ဟ်မှဉ်အဆိက တၢ်တဂၤလၢအကဲထိုင်ထံကီၢ်အကိတ်ာ်ခိုင်ကျၢ်နှုင်လီး။ ဒီးဖဲလါနိုင်ဝ့ဘၢဉ် ၁၉၇၉ နံ့ဉအပူးအဝဲလဲၢထိုင်ကီၢ်ယူရပၢမ့ၢ်ကျိုးဝဲၢကွာ်တဝၢအခိုင်ဒိုင်နၢ်လဲၢ်တၢ် အိုင်ဖ့ိုင်, ဒီးဖဲနှုင်အဝဲမၢတၢ်တၢဉ်ပိုဉ်သကိးဘဉ်ဃးကီၢ်ဘြုံးထ့(နိ)အတၢ်ဟ့ဉ်လီး သးလၢကီၢ်ယူရပၢမ့ၢ်ကျိုးဝဲၢကွာ်တဝၢ (European Economic Community-EEC) အစ့တိ်ာ်ဟ်အပူးနှုင်လီး။

သဲးခ့ၢဉ်အပဒိုင်အံၢ်ဂဲၢလိ်ာ်ဖိုင်ယာ်ဒ်းဇဉ်ကျိုင်စ့ဂ့်ါဝီအဖီလစံဉ်တဖဉ်လၢဇဲးနံ့(စ်) ဟံလ့ဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲဇဉ်နှုင်လီး။ စ့သိုင်သ့ံစ့ၢ်လီးဝဲ, ဘဉ်ဆဉ်ဖဲ ၁၉၇၉ နံ့ဉဒီး ၁၉၈၀ နံ့ဉအဘၢဉ်စၢၤပှၢ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၢတအိုင်တဖဉ်အါထိုင်ဝဲခံဆးနှုင်လီး။ ဖေ ၁၉၈၁ နံ့ဉစၢ်ကွံဉ်အီးဖ့ြုဉ်ဟိ၀ိ် (Sir Geoffrey Howe) လၢအမ့ၢ်ကျိုင်စ့ဝဲးကျိုး ခိုင်ဘိးဘဉ်ရၢ်လီးဝဲအတၢ်မၢစ့ၢ်လီးအါထိုင်တၢ်စူးကါကျိုင်စ့လၢကမျၢ်အဂီၢ်တ ဖဉ်နှုင်လီး။ ဖဲဆၢကတီၢ်ဒ်သိးအံၢ်အပူးတၢ်မၢတၢ်ဟံးကမျၢ်အတၢ်ဘဉ်သးဒီးတၢ် အစၢဖျါထိုင်လၢမါကြဲးသဲးခ့ၢဉ်မ့ၢ်ကိတ်ာ်ခိုင်ကျၢ်လၢပှၢ်ဘဉ်သးအီၢ်အစ့ၢ်ကတၢ် တဂၤလၢဘြုံးထံး(ရ)တၢ်စံဉ်စိၢ်တဲစိၢ်အပူးနှုင်လီး။

သဲးခွာဂ်အပဒိုင်ယုစ့ၢ်ကီးစ့ဟ်ကီၤခီဖျိမၤဝဲဒဉ်တၢ်ဆါကွံာ်ထံကီၢ်ပဒိုင်အမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤ ကွာ်တၢ်မၤဆူပှၤနီၢ်တဂၤအစုပူးအတၢ်တိာ်ကျဲၤန့ဉ်လီၤ. တၢ်အံၤပဉ်ယှာ်ဒီးတၢ်ဆါ ကွံာ်ဘြံးထံး(ရ်) ထဲလံဉ်တၢ်ဆဲးကျိုးအခီပနံဉ်, ဘြံးထံး(ရ်)ကဘီယူၤတၢ်လဲၤတၢ် ကၢ်ၤတၢ်မၤလီၢ်တဖဉ်, ရိ(လ်)ရ်ုး(စ်) (Rolls Royce) ဒီးဘြံးထံး(ရ်)စတံတၢ်မၤလီၢ် တဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၈၂ နံဉ်လါအ့ဖ္ဍာ်ထိဉ် ၂ သိအနံၤအါကဲ့ထံန၊် (Argentina) အသုးမ့ၢ်နှ့ဉ်လီၤ ဒုးကီၢ်ဖီး(ခ်)လဲကျိ၊်တဖဉ် (Falkland Islands) နှ့ဉ်လီၤ. မၤကဒီးတနံၤဘီမ့ၢ်စၢဖ့ိုဉ် ကရၢဟ်ဖျါထိဉ်အတၢ်မၤဘဉ်လိာ်ကၢ်ၤတၢ်ဂ့ၢ်ကိနိ်ဉ်ဂံ၊် ၅၀၂, ယ့ထိဉ်ဝဲလၢအါကဲ့ ထံန၊်အသုးမ့ၢ်ကဟးထိဉ်ကွံာ်လၢကီၢ်ဖီး(ခ်)လဲအပူၤန့ဉ်လီၤ. ဒီးဖဲလါအ့ဖ္ဍာ်ထိဉ် ၅ သိအနံၤဘြံးထံး(ရ်)ထံသုးဟးထိဉ်လၢဝ့ၢ်ဖီးမိး(သ်) (Portsmouth) ဒ်သိးက လဲၤမၤစၢၤဖီး(ခ်)လဲအဂီၢ်လီၤ. ဘြံးထံး(ရ်)အသုးမ့ၢ်ဆီလီၤအသးလၢကီၢ်ဖီး(ခ်) လဲကအိဉ် ၂၀၀ မံၤလာ်ဝးဝးဒီးဖဲ ၁၉၈၂ နံဉ်လါမ့ၤထိဉ် ၂ သိအနံၤအါကဲ့ထံန၊်အ ကဘီဒုးသုးလၢအမံၤမ့ၢ်ကဲ့နရၢ်ဘဲ(လ်)ကြဲနိ်ဉ် (General Belgrano) လီၤဘျၢဝဲ ဒဉ်နှ့ဉ်လီၤ. ခံသီအပူၤကွံာ်ဘြံးထံး(ရ်)အကဘီလၢအမံၤမ့ၢ်စီၤလိ်ဉ်စီၤပၤကဘီရ်ုး ဖံ(လ်) (HMS Sheffield) ဘဉ်ဒီးမျိာ်သဉ်ဖးဒိုဉ်တဖျၢဉ်နှ့ဉ်လီၤ.

ဘြံးထံး(ရ်)အသုးမ့ၢ်စံဉ်လီၤလၢဝ့ၢ်စါခါလိုး(စ်) (San Carlos), ကီၢ်ဖီး(ခ်)လဲ(ဒ်) ကျိ၊်အပူၤဖဲလါမ့ၤ ၂၁ သိအနံၤန့ဉ်လီၤ. တၢ်ဒုးကဲထိဉ်တုၤလၢဘြံးထံး(ရ်)အသုးမ့ၢ် မၤန့ၢ်ဝ့ၢ်ဖီးစတါလ့ (Port Stanley) တစုဒီး ဖဲ၁၉၈၂ နံဉ်လါယူၤ ၁ သိအနံၤအါကဲ့ ထံန၊်အသုးမ့ၢ်ဟ်လီၤကွံာ်စုကဝဲၤန့ဉ်လီၤ. မါကြဲးသဲးခွာဂ်အနီ၊်ကစ၊်ဒဉ်ဝဲအမံၤဟူ သဉ်ဖျါထိဉ်ဒိုဉ်ဒိုဉ်ကလာ်ခီဖျိတၢ်ဒုးတဘျီအံၤမ့ၢ်တၢ်ကဲထိဉ်လိ်ဉ်ထိဉ်လၢအဂ့ၤဒီးဖဲ ၁၉၈၃ နံဉ်တၢ်မၤထံကီၢ်တၢ်ဖိဉ်တၢ်ဖးအမူးအဆၢကတီၢ်ခ်ိဉ်စၢဘၢးထုးပဉ်တံဉ်မၤ နၢၤတၢ်လၢတၢ်ဖး ၁၄၄ ဖျၢဉ်လၢအမ့ၢ်တၢ်ဖးအအါကတၢ၊်နှ့ဉ်လီၤ.

မါကြဲးသဲးခွာဂ်ဒုးအိဉ်ထိဉ်တၢ်ရ့လာ်သးဘူးဘူးတံၢ်တံၢ်ဒီးအမဲရကၤအကီၢ်ခ်ိဉ်ရိုး နဲ(လ်)ရံကဲၢ်(နိ်)နှ့ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်ခံဂၤလၢာ်သးလီၤပလာ်လၢကဟ်အသးဂၢ၊်ဂၢ၊်

ဒီးဆူဉ်ဆူဉ်လျားစိုင်ဘံုင်ယဲးအဖိခိုင်နှုင်လီၤ. လျားတၢ်ဒံၤအယိတၢ်သ့ဉ်ညါအီၤဒ်အမ့ၢ်ဟိ်မ့ဉ်လျားအခိုင်ကိၤဒအသိးနှုင်လီၤ. မ့ၢ်နာ်သက့ဒ်နှုင်ဒီးဖဲလါနိုင်ဝ့ဘၢ်ဉ် ၁၉၈၃ နံ့ဉ်အပူးမါကြဲးသဲးခ့ၢ်ဉ်သးထိဉ်တၢ်ဒိဉ်ဒိဉ်ကလာ်ခီဖျိုလျားအမဲရကၤဒအသုးမ့ၢ်နှုင်လီၤဒုးကြဲနဒၢ် (Grenada), လျားအဘဉ်တၢ်ပၢအီၤလၢဘြံးထံး(ရ)်လျားတအိဉ်ဒီးတၢ်တၢဉ်ပိဉ်သကိးဆိဘဉ်အယိနှုင်လီၤ.

သဲးခ့ၢ်ဉ်အပဒိဉ်ဟူးဂဲၤမၤဒ်ဒဉ်ဖိလစံဉ်သနူလျားတၢ်မၤစ့ၢ်လီၤပ့ၢ်မၤတၢ်ဖိကရၢတၢ်စိတၢ်ကမီၤနှုင်လီၤ. ဖဲနှုင်တၢ်တဟ့ဉ်အခွဲးလျားပ့ၢ်ကဆၢထၢဉ်ဟ်ဖျိထိဉ်သးဒီးကးတံာ်ကွံာ်ကျးတဖဉ်ဘဉ်. အယိပ့ၢ်မၤတၢ်ဖိကရၢခိုဉ်နၢ်တဖဉ်လျားတၢ်ကမၤတၢ်ဆၢထၢဉ်ဟ်ဖျိထိဉ်သးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတဖဉ်အဖိခိုဉ်ဘဉ်ဟံးနှ့ၢ်အကရၢဖိတဖဉ်အတၢ်ဘဉ်သးလၢကြၢးမၤဝဲဓါတကြၢးမၤဝဲဓါ, တကးဒ်ဘဉ်မ့ၢ်မၤဝဲသၢပျၢၤကရၢတခီဘဉ်ဟံးမူဒါလၢအကရၢဖိအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအဖိခိုဉ်နှုင်လီၤ. ထံကိ1ၢ်ပဒိဉ်ဆၢထၢဉ်ဂၢ်1ကျၢၤထိဒါတၢ်မၤကစ1ၢ်ဒီးပ့ၢ်မၤတၢ်ဖိအတၢ်သဘံဉ်သဘုဉ်တဖဉ်, ဒီး ၁၉၈၄နံ့ဉ်ပ့ၢ်ခူဉ်လၢ1ၢ်ခူဉ်လ့ဖိအတၢ်ဟ်ဖျိထိဉ်အသးအံၤလၢ ၁၂ လါအတိ1ၢ်ပူၤဘဉ်ဆိကတိ1ၢ်ကွံာ်အသးဒီးတၢ်ကဲထိဉ်လိဉ်ထိဉ်တအိဉ်နီတမံၤဘဉ်နှုင်လီၤ.

ဖဲတၢ်ခူဉ်လီၤကွံာ်စိုင်ဘံုင်ယဲးခိုင်နၢ်ခိ(နှ်)စတဲထ့ခ့ၢ်ဉ်နံးကိဉ် (Konstantin Chernenko) ဖဲ ၁၉၈၅ နံ့ဉ်လါမာ်ရှး ၁၃ သီဝံၤအခါမါကြဲးသဲးခ့ၢ်ဉ်ထံဉ်လာ်အသးဒီးခိုင်နၢ်အသိမ့ဉ်ခ့(လ)်ကိဉ်ဘဉ်ခ့ီး (Mikhail Gorbachev) နှုင်လီၤ. ဖဲကိဉ်ဘဉ်ခ့ီးဘိးဘဉ်ရၤလီၤအသနူအသီလၢအကိးဝဲလၢ "Perestroika" (ဒ်ပစ်းတၢ်အသိးတၢ်သူဉ်ထိဉ်ဆီလီၤက့ၢ) ဝံၤအလိ1ၢ်ခံမါကြဲးသဲးခ့ၢ်ဉ်အတၢ်ထံဉ်လၢစိုင်ဘံုင်ယဲးကိ1ၢ်စၢဖ့ဉ်အဖိခိုဉ်လဲလာ်ကွံာ်အသးနှုင်လီၤ. သနူသီအံၤဘိးဘဉ်ရၤလီၤအတၢ်ဘ့ဉ်ဘဉ်မၤဂ့ၤထိဉ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်, ထံရ1ၢ်ကိ1ၢ်သဲးဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢလၢအအိဉ်ဒီးတၢ်ပညိဉ်လၢကမၤတ့ၤထိဉ်ထိဉ်ဘးက့ၤစိုင်ဘံုင်ယဲးအမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်အဂိ1ၢ်နှုင်လီၤ. ကိဉ်ဘဉ်ခ့ီးဒုးအိဉ်ထိဉ်စ့ၢ်ကီးကျဲသနူတဖဉ်လၢအပညိဉ်ဝဲလၢကသူဉ်ထိဉ်ဆီလီၤက့ၢ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်တၢ်မၤခီဖျိဟ့ဉ်ဂ1ၢ်ဟ့ဉ်ဘါစိုင်ဘံုင်ယဲးစဲးဖိကဟဉ်ဒီးတၢ်သူဉ်တၢ်ဖျးအတၢ်မၤလိ1ၢ်သ့ဉ်တဖဉ်လၢအဘဉ်တၢ်ပၢအီၤလၢပ့ၢ်နိ1ၢ်တဂၤနှုင်လီၤ.

ဖ ၁၉၈၅ နံပါ်လါနိုင်ဝ့ဘာဂ် ၁၃ သီအနံုးတၢ်မၢတၢ်အိုင်ဖိုင်အဆၢကတိၢ်မါကြဲးသဲးခ္ဒၢဂ်တအၢဂ်လီၢတူၢ်လိာ်တၢ်ထံဂ်ဘဂ်ဃးတၢ်နှာ်လီၢဆူကိၢ်ယူရပၢတၢ်လဲလိာ်ကျိုဂ် စ့အပတိၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၢ (European Exchange Rate Mechanism) အပူးဘဂ်. မ့ၢ်နာ်သက့, တလါပူးကွံာ်အဝဲလဲၢထိုဂ်လူဂ်စဲဘၢဂ်ယူရပၢကရၢကိုဂ်ကး (Luxembourg European Council) အတၢ်အိုင်ဖိုဂ်, ဒီးဖဲတၢ်အိုင်ဖိုဂ်အဆၢကတိၢ်အဝဲသးလီၢပလိာ်ဒီးဆဲးစုပနိုဂ်လၢ "Single European Act" အပူးလီၢ.

ဖလါအ့ဖြုဂ် ၁၉၈၆ နံဂ်အပူးမ့ၢ်လၢမါကြဲးသဲးခ္ဒၢဂ်ဟ့ဂ်အခ္ဒဲးလၢအမဲရကၢကဘီယူးဒုးသုးကစိၢ်လီၢလၢကိၢ်ဘြဲးထ့(နှ်)အပူးဒီးဟးထိုဂ်လဲၢတ့ၢ်လီၢမ့ဂ်ပိၢ်လၢကိၢ်လံးဘ့ၢ်အပူးအယိအဝဲဘဂ်တၢ်ပဲၢအၢပဲၢသီအီၢလၢပ့ၢအါအါဂိၢ်ဂိၢ်နှ့ဂ်လီၢ. တၢ်အံၢမ့ၢ်လံးဘ့ၢ်အပ့ၢမၢတၢထိုဂ်တၢလီၢတၢ်အဖုအကရၢတဖဂ်လဲၢဒုးတ့ၢ်လံအမဲရကၢအဘျိတစ့ၢဘဂ်အလိၢ်ခံအတၢ်ပိာ်ထွဲထိုဂ်နှ့ဂ်လီၢ.

ဖ ၁၉၈၇ နံဂ်တၢ်မၢထံကိၢ်တၢ်ဃုထၢအမူးနှ့ဂ်အဝဲဒီးနှ့ၢ်အတၢ်စိတၢ်ကမီၢသၢဘျိတဘျိဒီးမၢနၢၢတၢ်ခီဖျိတၢ်ဖး ၁၀၂ နှ့ဂ်လီၢ. ဖနံဂ်အဝဲနှ့ဂ်အပူးတၢ်သ့ဂ်ညါဟ်ပနိုဂ်အီၢလၢအမ့ၢ်ကိတ်ခိုဂ်ကျၢ်လၢအပၢကိၢ်ဘြဲးထ့(နှ်) ယံာ်ကတၢ်ၢ်လၢအနံဂ် ၁၀၀ အတိၢ်ပူးနှ့ဂ်လီၢ. မ့ၢ်နာ်သက့ဖလါအ့ဖြုဂ် ၁၉၈၉ နံဂ်တၢ်ဒုးအိုဂ်ထိုဂ်ပ့ၢတဝၢတၢ်ဟ့ဂ်တၢ်ဘူးတၢ်လဲ (တၢ်ဃ့ပ့ၢကညီအခိ) လၢကိၢ်စကီးလဲ(ဒ်)(Scotland) အခါအတၢ်မံၢဟူသင်ဖျိုဟးဂီၢကွံာ်နးနးကလာ်နှ့ဂ်လီၢ. တၢ်ဃ့ပ့ၢကညီအခိအဝဲအံၢတနံဂ်ပူးကွံာ်မးကိၢ်ဘြဲးထ့(နှ်)ဒီတဘ့ဂ်လူးပိာ်မၢထွဲဝဲနှ့ဂ်လီၢ. ခိသ့ဲအသီတမံၢအံၢတမ့ၢ်တၢ်လၢအကဲထိုဂ်လိဉ်ထိုဂ်ဘဂ်အမာ်ညါဆ့ၢ်ပ့ၢကမ္ပၢ်လၢတၢ်ဟးဟ်ဖျါထိုဂ်တၢ်ဘဂ်သးတဖဂ်အပူးနှ့ဂ်လီၢ.

ဖလါနိုဂ်ဝ့ဘၢဂ် ၁၉၉၀ နံဂ်အပူးမါကြဲးသဲးခ္ဒၢဂ်ဒ်အမ့ၢ်ခိုဂ်စၢဘၢးထ့းပဉ်တံဉ်ကရၢအခိုဂ်တဂၢအသိးဘဂ်နှာ်လီၢပြ့ၢတၢ်လၢတၢ်မၢထံကိၢ်တၢ်ဃုထၢအမူးအပူးနှ့ဂ်လီၢ. တၢ်ဃုထၢအခိုဂ်ထံးကတၢ်ၢ်တဝီအဝဲမၢနၢၢတၢ်ဘဂ်ဆဉ်လၢခံတဝီအဂိၢ်ပ့ၢလၢအဖိုဂ်တၢ်ဖးလၢအဂိၢ်တဖဂ်တလၢတပ့ၢ်လၢၢဘဂ်အယိဖလါနိုဂ်ဝ့ဘၢဂ် ၂၀သီ,

၁၉၉၀ နှင်အနုံးအဝဲစံုင်လီးလားကိတ်ခိုင်ကျား်အလီ်ဒီးကို(နှ)မ့ကျား် (John Major) ကဲထိုင်က့ားကိတ်ခိုင်ကျား်အသီနှ့ုင်လီး။

လားခံကတား်မါကြြားသဲးခ္ဍာင်ဖဲလါမာ်ရှး ၁၉၉၂ နှင်အပူးအဝဲဟားထိုင်ကွံ်လားဘျိုင်ဒိုင်လာ်အပူးနှ့ုင်လီး။ လားခံက့ားအဝဲနှာ်လီးဆူဘျိုင်ဒိုင်ထးအပူးဒ်အမ့် "Baro--ness Thatcher of Kesteven" အသိးနှ့ုင်လီး။

"မျက်စပ်တစ်ခုဒီးတစ်ခုအကျိန်ရှဉ်ကမာ ဘျှဉ်ဟိုဉ်ခိုဉ်ဒီဘုဉ်အမျက်ချွဲလျံ၊"
"An eye for eye only ends up making the whole world blind."

"အခိုဉ်ထုံးအဝဲသုဉ်တာကရှဉ်ဃာ်ရာ ဘဉ်. ဝံ့ ဒီးအဝဲသုဉ်ကရုံ ဘဉ်ဖဉ်လဲရာ, အဝဲသုဉ်ကပူထိုဉ်ထီးဒါရာ
ဒီးအကတာ်ရှဉ်ရမာ နၢၢ် တာ်ရှဉ်လျံ၊"
"First they ignore you, then they laugh at you, then they
fight you, then you win."

"ပမှၢ်အဉ်ဒီးထဲဉ်တာ်ဆိ်ုတလဲမာ အသးလၢဟိုဉ်ခိုဉ်ချၢအံ့ ဒီးပကဘဉ်မာ ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်အီ လျံ၊"
"We must become the change we want to see in the world."

မဟဉ်ဒမးကဉ်ဒံ၊ (၁၈۶۶–၁۶۹۶)

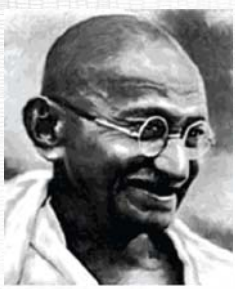

မဟဉ်ဒမးကဉ်ဒံ၊ (Mahatama Gandhi) မ့ၢ်တၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါဒီးထံရ့ၢ်ကီၢ်သဲးခိုဉ်နၢ်လၢအမံၤဟူသဉ်ဖျါလၢယၤဖှိဉ်နံ့ဉ် ၂၀ အတိၢ်ပူၤလီၤ. အဝဲမၤထူဉ်ဖျုးထိဉ်ကီၢ်အှဒယဉ်လၢဘြုံးထံး(ရ့ၢ်)ပဒိဉ်အစုပူၤခီဖျိတၢ်ပူထိဉ်ထိဒါလၢတၢ်စုဆူဉ်ခိုဉ်တကးတအိဉ်ဘဉ်ဒီးပှၤသ့ဉ်နိ့ဉ်မၤလၢကပီၤအီၤဒ်အှဒယဉ်ဒီကလုာ်အပၢ်အသိးလီၤ.

ပှၤအှဒယဉ်ဖိတဖဉ်ကိုးနၢ့်အမံၤလၢကဉ်ဒံ၊မဟဉ်ဒမး, အခီပညီမ့ၢ်ပှၤသူဉ်ဂ့ၤသးဝါတဂၤန့ဉ်လီၤ. အဝဲအိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်ဖဲလါအီးကထိဘၢဉ် ၂သီ, ၁၈۶۹နံ့ဉ်လၢဖီဉ်ဘဲဒ၊ (Porbandar), ကီၢ်အှဒယဉ်အပူၤန့ဉ်လီၤ. ကဉ်ဒံ၊မ့ၢ်ပှၤဟဲလီၤစၢၤလၢဟံဉ်ဖိယီဖိလၢအခိဉ်ကိၤဒိဉ်မးအလု၊်အလ၊်ထူသနူအပူၤတဂၤန့ဉ်လီၤ. ဖဲကဉ်ဒံ၊အသးအိဉ် ၁၃နံ့ဉ်နှ့ဉ်အဝဲဒီးတ့ဒီးဖျိုအသးဒီးခးစထၢ၊ ဘး (Kasturba) လၢအသးအိဉ် ၁၂နံ့ဉ်ခီဖျိမိ်ၢ်ပ၊်တဖဉ်အိဉ်ယံးအိဉ်ယီဉ်နှ့်အဝဲသ့ဉ်ဒ်အလု၊်အလ၊်အိဉ်ဝဲအသိးနှ့ဉ်လီၤ. ကဉ်ဒံ၊အဖိခ္ဆါအိဉ် ၄ ဂၤလီၤ. အဖိခ္ဆါဟးရုံးလး (Harilal) ဒီးမးနုံးလး (Manilal) နှ့ဉ်အိဉ်ဖျဉ်လၢကီၢ်အှဒယဉ်အပူၤဒီးအဖိခ္ဆါရျ(မ်)ဒၢး(စ်) (Ramdas) ဒီးဒၢး(ဖ်)ဒၢး(စ်) (Devdas) နှ့ဉ်အိဉ်ဖျဉ်လၢက လံၤထံးကီၢ်အၢဖြၤကၤအပူၤလီၤ.

ဖဲကင်ဒ်၊ဟ်ဖျိုထိုင်အတ၊အဲင်ဒီးအတ၊သူင်အိုင်သးအိုင်ဘင်ပှားကိုးဂ၊ဒဲးအဖိခိုင် အခါလ၊အမါဒီးအဖိခ္ဓါတဖင်အဖိခိုင်နှင်အဝဲတလူးဘင်ဝဲအသးအါအါလ၊၊ ဘင်။

ကင်ဒ်၊မ၊လိတ၊ဘျ၊သဲစးလ၊ဝ့်၊လိဒိုင် (London) အပူးဒီးဟဲကှ့၊ကဒါကှ့၊ဆူကီ၊ အ့ဒယင်ဖဲ ၁၈၉၁ နံင်ဒ်သိုးကဒီးသူလီ၊အသးဒီးတ၊လ၊အမ၊လိဘင်ဝဲတဖင်နှင် လီ၊။ အဝဲအသးအိုင် ၂၁ နံင်ဖဲအမိ၊စူးကွံင်အသး ပူးကွံင်စ့၊လါအလီ၊ခံနှင်လီ၊။ ဖဲ ၁၈၉၃ နံင်နှင်တ၊ဘျ၊သဲစးလ၊အမ၊လိဘင်ဝဲတဖင်စူးကါဝဲလ၊ကီ၊အ့ဒယင်ပူး နာ်သကှ့တကဲထိုင်လိုင်ထိုင်ဘင်အလီ၊ခံအဝဲသုးလီ၊သုးကျဲဆူဝ့်၊နးထီ(လ) (Natal)၊ ကလံ၊ထံးကီ၊အ၊ဖြ်၊က၊လ၊ကမ၊တ၊လ၊သဲစးတ၊ကရ၊ကရိအပူးအ ဂီ၊နှင်လီ၊။

ဖဲနှင်အဆ၊ကတီ၊ဘြုံးထံး(ရှ)ပဒိုင်ပ၊တ၊လ၊ကလံ၊ထံးအ၊ဖြ်၊က၊ကီ၊နှင်လီ၊။ ဖဲ အဝဲဂဲ၊ပျု၊ကျဲးစားယ့ထိုင်အခ္ဓဲးအယာ်ဒ်ဘြုံးထံး(ရှ)ထံဖကီ၊ဖိတဂ၊အခါဘင်တ၊ သမ၊ထိဒါအိၤအသိး၊ တယံာ်ဘင်နှင်ထံင်ဘင်စ့၊ကီးဝဲလ၊ပှ၊အ့ဒယင်ဖိ တဖင် တူ၊ဘင်တ၊ဒ်နှင်အသိးနှင်လီ၊။ ကင်ဒ်၊ဒီးပှ၊အ့ဒယင်ဖိအဂ၊တဖင်တ၊တြိုအိၤလ၊ တဘင်ထိုင်ဒိုးလ့ုင်မ့ုင်အူအပတီ၊ထိလ၊ပှ၊ဝါဖံးဖိတဖင်ဒိုးအိၤနှင်ဘင်။ ပှ၊အ့ဒ ယင်ဖိတဖင်တ၊တတူ၊လိုင်စ့၊ကီးအဝဲသ့ုင်လ၊ဟံင်ဒ့ဲအါဖျ၊ုင်၊ တ၊တီ၊ဆါအိၤဒီးညီ နှ၊ဘင်တ၊မ၊အ၊မ၊နးအိၤနှင်လီ၊။ ကင်ဒ်၊စူးကါတ၊ဘျ၊သဲစးလ၊ကပူထိုင်ထိဒါ ကှ့၊တ၊စံင်ညီင်ပှ၊အ့ဒယင်ဖိလ၊အတတီတတြ၊ဒိုင်မးတဖင်နှင်လီ၊။ ကင်ဒ်၊နှင် လ၊အခိုင်ထံးခိုင်ဘိလံ၊လံ၊ဘင်တ၊လု၊ဘ၊အိၤလ၊ဟံင်ဒ့ူ၊သနူ(Hinduism)၊ ကဒ် နံင်စ့ုင်သနူ (Jainism) ဒီးခရံာ်ဖိတ၊ဘူင်တ၊ဘါသနူဒီးပှ၊ကွဲးလံာ်မံုးဟူသည်ဖျါတ ဖင်ဒ်အမ့ု၊ထိစထ္ဝါ (Tolstoy) ဒီးသိရီ (Thoreau) အတ၊ကွဲး တဖင်အယိအဝဲဒုး အိုင်ထိုင်ဝဲစးထယးကရးဟး (Satyagraha) (တ၊ဟ့ုင်လီ၊လး လ၊အမ့ု၊အတီ) ဒီးကျဲအံၤမ့ု၊ကျဲလ၊တအိုင်ဒီးတ၊စုဆူင်ခိုင်တကးဘင်ဒီးမ့ု၊တ၊လ၊ကဘ့ီဘင်မ၊ ဘင်ဘျိုးဘင်ဒါကှ့၊တ၊ကမူးကမင်တဖင်နှင်လီ၊။ အဝဲအတ၊မ၊ကျဲသနူအံၤမ့ု၊ဒ် သိုးကပူထိုင်ထိဒါထံရ်ု၊ကီ၊သဲးတ၊တတီတတြ၊တဖင်လ၊ကျဲလ၊တ၊စုဆူင်ခိုင်တ

ကးတအိုင်ဘဉ်အပူးဒီးစူးကါစ့်ကီးကျဲလာအမ့်ါဒူဉ်ချုထိဒါတါ, တါတမၤယာ်မၤ သကိးတါ (တါတဘၢၤရၢ်ယာ်), တါကွဲးလံာ်လဲၢ်ဒီးရၤလီၤလံာ်က့လံာ်ခီတဖဉ်ဒီး တါပၢါ်ဆၢထိဒါတါလၢတအိုင်ဒီးတါစုဆူဉ်ခိုင်တကးဘဉ်တဖဉ်နှဉ်လီၤ. ဖဲအဝ အိုင်လၢကလံၤထံးအၢဖြိုၤကၤကီါ်အနံဉ် ၂၀ အတီါ်ပူၤအဝဲဘဉ်လီၤဆူယာ်ပူၤတ ဘျုးဘျီလီၤ. ဖဲ ၁၉၁၄ နံဉ်နှဉ်ကလံၤထံးအၢဖြိုၤကၤထံကီါ်ပဒိုဉ်အၢဉ်လီၤတူ့ါလာ်ဝဲ ဒဉ်ကဉ်ဒိ်ါအတၢ်ယ့ထိဉ်တၢ်တဘျုးမံၤနှဉ်လီၤ.

အဝဲမၤနၢၤတၢ်ဖဲကလံၤထံးအၢဖြိုၤကၤအပူးဖဲ ၁၉၁၄ နံဉ်ဝံၤအလီါ်ခံကဉ်ဒိ်ါဟဲက့ၤ ကဒါက့ၤဆူကီါ်အ့ဒယဉ်အပူးနှဉ်လီၤ. အဝဲအတၢ်မၤတစိ်ါတလီါ်အံၤကဲထိဉ်ဝဲတၢ် ဟးဝ့ၤဝိၤဒီးမၤတၢ်လၢပှၤကညီသူးသ့ဉ်လၢကပိၤအဂီါ်လၢအနံဉ် ၂၀အတီါ်ပူၤလီၤ. ဖဲကဉ်ဒိ်ါအသးအိုဉ် ၄၅နံဉ်နှဉ်အဝဲနှာ်လီၤဆူထံရ့ါ်ကီါ်သဲးလၢအ့ဒယဉ်အတၢ်ယ့ နှ့ါ်က့ၤတၢ်သဘျ့လၢဘြုံးထံး(ရ့ါ)အစုပူၤလီၤ. ဖဲ ၁၉၁၉ နှဉ်ပှၤပူထိဉ်ထိဒါဘြုံး ထံး(ရ့ါ)တဖဉ်အါထိဉ်ဂီ်ါထိဉ်ဝဲဒဉ်နှဉ်လီၤ. ဘြုံးထံး(ရ့ါ)တိာ်ဟာ်ဝဲလၢကဒုးအိုဉ် ထိဉ်တၢ်ဘျၢသဲစးလၢကဖိဉ်တ့ၢ်နှာ်ပှၤကမျၢ်တဖဉ်လၢအပူထိဉ်ထိဒါတၢ်တဖဉ် ဆူ ယာ်ပူၤလၢအကိးဝဲလၢရိလဲးတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤ (Rowlatt acts) နှဉ်လီၤ. တၢ်အံၤဒိ ဘဉ်မၤဟူးကဉ်ဒိ်ါလၢကဘိးဘဉ်ရၤလီၤ Satyagraha အသီလၢအထုးနှ့ါ်ပှၤလၢ ဆိဉ်ထွဲမၤစၢၤကဉ်ဒိ်ါအသးလၢအကကွဲ်ါတဖဉ်အကကွဲ်ါလီၤ.

ဖဲလါအ့ဖြှဉ် ၁၉၁၉ နံဉ်နှဉ်တၢ်ဟူးဂဲၤပူထိဉ်ထိဒါရိလဲးတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤအယိဘြုံး ထံး(ရ့ါ)သုးတဖဉ်မၤသံဆူဉ်သံစိးပှၤထံဖိကီါ်ဖိဂီ်ါမ့ါဂီ်ါပၤလီၤ. ဖဲဘြုံးထံး(ရ့ါ)မၤနှ့ါ် တၢ်ကစိဉ်လၢပှၤအ့ဒယဉ်ဖိတဖဉ်ဒီဉ်တာ်လီပျုၤအကျိုၤဒီးမၤတာ်တာ်လ့ဉ်မ့ဉ်ဒူကျဲ လၢအဘူးဒီးဝ့ါ်ဒဲ(မ်)ရုံးစၢ် (Amritsar) နှဉ်အဝဲသ့ဉ်ထုးထိဉ်ဘီးဘဉ်ရၤလီၤဂ့ါ်ဂီ် အူတၢ်ကလု၊်လၢတၢ်တဘဉ်မၤတၢ်ထံဉ်လာ်အိုဉ်သကိးလာ်အသးဘဉ်. ဘြုံး ထံး(ရ့ါ)ဘီးဘဉ်ရၤလီၤလၢတၢ်တဘဉ်အိုဉ်ဖှိဉ်ရိဖှိဉ်ဘဉ်သနာ်က့ဟိဉ်ကစီၤခီကရဲး ပဉ်တံဉ်တၢ်အိုဉ်ဖှိဉ်ရိဖှိဉ်ဘဉ်တၢ်မၤအီၤနှဉ်လီၤ. ဖဲမ့ါယ့ၢ်လီၤ ၅ နဉ်ရံဉ် ၁၅ မံးနံး အကတီါ်နှဉ်ဘြုံးထံး(ရ့ါ)–အ့ဒယဉ်သုးမ့ါသံဉ်ဘိတဖဉ်ကစီၤယာ်တၢ်အိုဉ်ဖှိဉ်ရိဖှိဉ် လီၤ. သုးက့ခိုဉ်ရ့ဉ်နိုဉ်(လ)ဒဲနၢဉ် (Bri. Reginald Dyner) အသုးဖိတဖဉ်ခးသံ

ပှားလားတအိုင်ဒီးစုကဝဲးတဖက်လားအမှ၊ဝဲဟိ်ခွါ, ဟိ်မုဉ်ဒီးဖိုးဖိသည်တဖက်လားအ ဟ်ဖြိုင်ရိုဖြိုင် ထိုင်အသးဖဲ ဝှ၊အဲ(မ်)ရုံးစ၊နှုင်လီး. ပှားသုးဖိတဖဉ်ခးတ၊ယံာ်ဝဲမံးနုံး ၁၀ ဃဉ်ယဉ်ဒီးတ၊သှဉ်ညါဘဉ်လားခးကျိုအဝီကအိုင် ဝဲ ၁,၆၅၀ ဝီ မှမ့်၊သုးဖိတ ဂးနှုင်ခးဝဲကျိ ၃၃ ဝီနှုင်လီး. ဘြုံးထံး(ရှ်)ပဒိုင်တ၊ဘိုးဘဉ်ရးလီးလားအဖိုးသဲစးဟ် ဖျါဝဲဇဉ်လားပှားသံပှားပှ၊ခဲလာ်ခဲဆှ,အိုင်ဝဲဇဉ် ၃၇၉ ဂး, ဒီးမှမ့်၊တ၊ဘိုးဘဉ်ရးလီး လားတ၊ချုလားအတဖိုးသဲစးဟ်ဖျါဝဲဇဉ်လားပှားသံခဲလာ်အါနှ၊ဒံး ၁,၀၀၀ ဂးဒီးပှား ဘဉ်ဒိတခီအါနှ၊ဒံး ၂,၀၀၀ ဂးဃဉ်ယဉ်နှုင်လီး. ပဒိုင်အပှားမးတ၊ဖိုဒီးကထးဉ်စ မံး (Dr. Smith) တခီဟ်ဖျါဝဲဇဉ်လားတ၊သံတ၊ပှ၊ခဲလာ်အိုင်ဝဲအါနှ၊ ၁,၈၀၀ ဂး လီး. ခီဖျိုလားဝှ၊အဲ(မ်)ရုံးစ၊တ၊မးသံဆူဉ်သံဂီ၊အံးအယီပှားဆိုဉ်ထွဲမးစးဘြုံး ထံး(ရှ်)လားအကကွ၊်တဖဉ်ကဲထိုင်ကှ,ပှားမးစးဆိုဉ်ထွဲပှားအှ,ဇယဉ်ဖိတဖဉ်လီး.

ဖဲ ၁၉၂၀ နံဉ်နှုင်ကဉ်ဒံ၊်ကဲထိုင်ပှားအရှုဒိုင်ကတ၊်တဂးလားအှ,ဇယဉ်အထံရှု၊်ကီ၊ သဲးအပူးလီး. အဝဲဆိတလဲကွ်ာ်အှ,ဇယဉ်ဒီကလှာ်ခီကရဲး (Indian National Congress) ဒီးမးဝဲတ၊ရဲဉ်တ၊ကျုးဘဉ်ယးဒီးတ၊်တဘာ၊ရု၊်မးယှာ်မးသကိုးတ၊်မှာ် မှာ်ခှုဉ်ခှုဉ်ဒီးဘြုံးထံး(ရှ်)ဒီးထိုဒါနှုဉ်ချုဝဲတ၊်ဖိတ၊်လံ၊ဒီးတ၊်သှုဉ်ထိုဉ်လားအဘဉ် ယးဒီးဘြုံးထံး(ရှ်)တဖဉ်အယိပှားကမျု၊်ဘဉ်ဖိုဉ်လားအကထိတဖဉ်အကထိလီး.

ဖဲ ၁၉၂၂ နံဉ်နှုဉ် ကဉ်ဒံ၊်ဘဉ်တ၊်စံဉ်ညီဉ်ဒီးဘဉ်လီးဆူယာ်ပူးယံာ် ၆ နံဉ်နှုဉ်လီး. ခံနံဉ်ပူးကွ်ာ်အခါအဝဲထူဉ်ဖျုးထိုဉ်ကွ်ာ်လားတ၊်စးယာ်အပူးဒီးဂုးကှ,အခံလားထံရှု၊် ကီ၊သဲးဒီးဟှဉ်လီးအသးလာ်လာ်ဆှ,ဆှ,လားကဂဲးပျု၊်ကျုးစးမးဂှ,ထိုဉ်တ၊်ရှလာ် မှာ်လာ်လားဟံဉ်ဒှု၊်ဒီးမှုဉ်စလှ,ဉ်အဘား၊ဉ်စး၊နှုဉ်လီး. လားတ၊်ဂှ၊်အံ၊အယိတ၊်အိုဉ် သးနးထိုဉ်ဒိုဉ်နှ၊်အလီ၊်လီး. ဖဲ ၁၉၃၀ နံဉ်အပူး, ကဉ်ဒံ၊်ဘိုးဘဉ်ရးလီးဒီးကရး ကရိထိုဉ်ပှားထံဖိကီ၊ဖိတဖဉ်လားအကထိဒါတ၊်ဟှဉ်အံသဉ်ခိသွဲအတ၊်ဟူးတ၊်ဂဲး လီး. ပှားကမျု၊်အါဂးဟ်ဖြိုဉ်ထိုဉ်အသးဒီးလဲးဆူပိုဉ်လဲဉ်နုံ၊ဒ်သိုးကမးပှးဝဲဇဉ်လား အဝဲသှဉ်တဖဉ်မးအံသဉ်သှ,လားအနီ၊်ကစ၊်ဇဉ်ဝဲဒီးပိုဉ်လဲဉ်အထံနှုဉ်လီး.

လားဘြုံးထံး(ရှ်)တ၊်ဘျု၊သဲစးအပူးဟ်ဖျါဝဲဇဉ်လားအှ,ဇယဉ်တဖဉ်ထုးထိုဉ်အံသဉ်

လားအမှ၊ပှားအှဒယဉ်ဖိအတၢ်အိုင်အခိုင်သှင်ထံးလားအနိၢ်ကစၢ်ဒဉ်ဝဲတသှဘဉ်, ဘဉ်ဆဉ်ပှၤအံသဉ်နှ၊်ထဲဒဉ်လၢခီပနံဉ်တၢ်မၤလိၢ်လၢတၢ်ဟှဉ်ခွဲးတဖဉ်အအိုဉ်လီၤ. ခီပနံဉ်တၢ်မၤလိၢ်တဖဉ်အံၤမ့ၢ်ကြၢ်းထံး(ရ)ပဒိုဉ်အတၢ်နှ၊ဉ်လီၤ. ကဉ်ဒ်ၢ်ရဉ်ကျဲၤက ရၢကရိထိုဉ် "၂၄ သီအတိၢ်ပူၤတၢ်လဲၤဆူပိဉ်လဲဉ်" ဒီးထုးထိုဉ်အံသဉ်လၢပိဉ်လဲဉ် ပူၤနှ၊ဉ်လီၤ. တၢ်လဲၤဆူပိဉ်လဲဉ် တၢ်ဟူးဂဲၤအံၤအပူၤအဝဲထၢဖိုဉ်ပှၤကမျၢ်အဂံၢ်အ ဘါနှ၊်လၢအကလိၢ်တဖဉ်အကလိၢ်လၢအဟိတ်ထိုဉ်အခံနှ၊ဉ်လီၤ. ဖဲလါအှဖြ့ဉ် ၁၅သီ နှ၊ဉ်ကဉ်ဒ်ၢ်လဲၤတုၤလၢပိဉ်လဲဉ်နံၤဒီးစံးကတိၤလီၤတၢ်ဆူပှၤကမျၢ်တဖဉ်အအိုဉ် လီၤ. ဒီးဖဲ ၈း ၃၀ နဉ်ရံဉ်နှ၊ဉ်အဝဲဟံးထိုဉ်အံသဉ်ဆံးဆံးဖိတကိၢ်လိုဉ်အယိ, ဖနှ၊ဉ် ကဉ်ဒ်ၢ်ကဲထိုဉ်ပှၤလၢအလုဉ်သှဉ်ခါပ တၢ်ကြၢ်းထံး(ရ)အတၢ်ဘျၢသဲစးလံနှ၊ဉ်လီၤ. ဖကဉ်ဒ်ၢ်စးထိုဉ်မၤကမဉ်ကြၢ်းထံး(ရ)အတၢ်သိဉ်တၢ်သီအခါပှၤအါဂၤဟိတ်ထွဲထိုဉ် အခံဒီးမၤဝဲဒ်နှ၊ဉ်စု၊်ကီးအယိတယံာ်ဘဉ်ဒီးလၢတန်ဆံအတိၢ်ပူၤတၢ်ဖိုဉ်တ့ၢ်နှ၊ဉ်အဝဲ သှဉ်တဖဉ်ဆူယိာ်ပူၤ, ပှၤလုဉ်ကွံာ်ဘဉ်မးအသးဒီးကဉ်ဒ်ၢ်အနိၢ်ကစၢ်ဒဉ်ဝဲစ့ၢ်ကီး လီၤဘဉ်ဆူတၢ်စၢယာ်အပူၤကဒီးနှ၊ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၃၁ နံဉ်နှ၊ဉ်ကဉ်ဒ်ၢ်ထိုဉ်အိုဉ်ဖှိုဉ်လၢလိၢ်ဆှဉ်နီၤကဝိၤခီဖရဲးတၢ်အိုဉ်ဖှိုဉ်ဖးဒိုဉ်ဒ် အှဒယဉ်ဒီကလုဉ်ခီကရဲးခၢဉ်စးထဲတဂၤဓိၤလၢတၢ်မၤအီၤလၢဝ့ၢ်လိဒိုဉ်နှ၊ဉ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်အဝဲဟးထိုဉ်ကွံာ်လၢပဉ်တံဉ်အပူၤဖဲ ၁၉၃၄နံဉ်လၢကထိဒါတၢ်ဒီးကသူ ကျဲလၢတအိုဉ်ဒီးတၢ်စုဆူဉ်ခိုဉ်တကးဒ်ထံရ၊်ကိၢ်သဲးတၢ်အိုဉ်သးအိုဉ်ဝဲအသိးနှ၊ဉ် လီၤ. ဂ၃ဝၢ်ဟးလးနှ၊်ရူး (Jawaharlal Nehru) ကဲထိုဉ်ခိုဉ်နၢ်လၢကဉ်ဒ်ၢ်အလိၢ်လီၤ.

ကဉ်ဒ်ၢ်ဘဉ်သးလၢအှဒယဉ်ကဟံးယာ်ဂၢၢ်ကျၢၤမိၢ်လုပၢ်လၢ်ဒူသဝီမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ် အကျဲသနာ်ကှ,ကိတာ်ခိုဉ်ကျၢ်နှ၊်ရူးတခီအတၢ်ထံဉ်တလီၤပလိာ်ဒီးကဉ်ဒ်ၢ်လၢတၢ် ဂ့ၢ်အံၤအဖိခိုဉ်ဘဉ်. အယိနှ၊်ရူးဆိတလဲကွံာ်အှဒယဉ်ဒ်ချုးစိၤအသိးဒီးဘှိုထိုဉ်စဲးဖိ ကဟဉ်တၢ်မၤလိၢ်တဖဉ်, လှဉ်မှဉ်ဒူကျဲတဖဉ်ဒီးကျဲအသိတဖဉ်နှ၊ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၄၅ နံဉ်နှ၊ဉ်ကြၢ်းထံး(ရ)ပဒိုဉ်စးထိုဉ်တဲရဲ၊်တၢ်အဒိုဉ်အမှ၊်ဘဉ်ယးလါယူၤ ၁၉၄၇နံဉ်မီးဘးတဉ်အတၢ်ကျဲၤ (Mountbatten Plan) ဒီးတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤအံၤမ့ၢ်

ကျဲလားတေ့ကဟ့ဉ်က့ားတေ့သဘျှ့ဆူထံကိ၊်အသိခံဘ့ဉ်လားအမ့ှ်ကိ၊်ဒ့ဇယဉ်ဒီးကိ၊် ပဉ်ကံဉ်စတဉ်, ဝံးဒီးတေ့ကနီးဖးလီးကိ၊်ဆားဒ်တေ့ဘူဉ်တေ့ဘါပနိဘျှ၊ဖိခိုဉ်အသိး နှ့ဉ်လီး. ဖဲလါအိကူး ၁၅သိ, ၁၉၄၇ နံဉ်အနံးနှ့ဉ်ဒ့ဇယဉ်မးနှ့်က့ားထံကိ၊်တေ့သ ဘျှ့လၢဘြုံးထံး(ရ)အအိဉ်နှ့ဉ်လီး. ကိ၊်ဒ့ဇယဉ်အံးဘဉ်တေ့ပၢအီးလၢဘြုံးထံး(ရ) စးထိဉ်လ၊ ၁၈၅၇နံဉ်လံးလံးလံနှ့ဉ်လီး. တေ့ဒုးတေ့ယၢဆူဉ်ဒိဉ်ထိဉ်ဒီးတေ့တ၊ ထိဉ်တ၊လီးလၢဟံဉ်ဒူ၊်ဒီးမူဉ်စလ့ဉ်အဘၢဉ်စၢးဟဲဟိ်ထွဲထိဉ်အခံလီး. ကဉ်ဒ်၊်တဲ န့်ခဲးတေ့လၢကိ၊်ဒ့ဇယဉ်ကယူကဖိးအဂိ၊်ဒ်သိးဟံဉ်ဒူ၊်ဒီးမူဉ်စလ့ဉ်ကအိဉ်ဆိးတ ပူးယီလၢတေ့မှ်တေ့ခုဉ်အပူးလီး. ကိ၊်ဒ့ဇယဉ်သ့ဉ်ဖးကွ်ာ်ခံက့ဒီးကဲထိဉ်ကိ၊်ခံ ဘ့ဉ်ဖဲ ၁၉၄၈နံဉ်နှ့ဉ်လီး. ကိ၊်ဒ့ဇယဉ်အပူးပှၢအိဉ်ဆိးအါတက့်မ့ှ်ပှၢဟံဉ်ဒူ၊်ဖိ ဒီးမ့ှမ့ှ်မ့ှ်နှ်ပဉ်ကံဉ်စတဉ်ထံကိ၊်နှ့ဉ်ပှၢမူဉ်စလ့ဉ်ဖိအိဉ်ဆိးဝဲအါနှ့ဉ်လီး. မ့ှ်ထိဉ် ပဉ်ကံဉ်စတဉ်နှ့ဉ်အခဲအံးကဲထိဉ်ထံကိ၊်လီးလီးဆိုဆိတဘ့ဉ်လၢအဘဉ်တေ့ကိး အီးလၢကိ၊်ဘ့ကလါဒ့း(ရ) (Bangladesh) နှ့ဉ်လီး. ကဉ်ဒ်၊်သမၢထိဒါကိ၊်ဒ့ဇ ယဉ်အတေ့သ့ဉ်ဖးကွ်ာ်ဆူအက့ဒ့အခိဒီးအဝဲအသးဒုးဒိဉ်ဒိဉ်ကလဲာ်လၢတေ့သဘံဉ် သဘုဉ်ကဲထိဉ်လၢတေ့ဘါခံဖုအကဆူးအယိနှ့ဉ်လီး.

ဖဲလါယနူ၊အါရံဉ် ၁၃ သိ, ၁၉၄၈ နံဉ်ဖဲကဉ်ဒ်၊်အသးအိဉ် ၇စနံဉ်အခါအဝဲစး ထိဉ်ဒုဉ်တေ့အိဉ်ယ့ဘါထုကဖဉ်လၢအအိဉ်ဒီးတေ့ပညိဉ်လၢကဆိကတိ၊်ကွ်ာ်တေ့မၢ သံမၢဝိလီး. ဖဲပူ၊ကွ်ာ် ၅သိနှ့ဉ်ပှၢပူထိဉ်ထိဒါတေ့အခိဉ်အန့်တဖဉ်အၢဉ်လီ၊တူ၊် လိ်ာ်ဝဲဒဉ်လၢကဆိကတိ၊်ကွ်ာ်တေ့သဘံဉ်ဘုဉ်အံ၊အယိကဉ်ဒ်၊်ပတ့ာ်ကွ်ာ်တေ့ဒုဉ် တေ့အိဉ်ယ့ဘါထုကဖဉ်တေ့နှ့ဉ်လီး. အဝဲအတေ့ဒုဉ်တေ့အိဉ်ယ့ဘါထုကဖဉ်အံ၊ကဲ ထိဉ်တေ့မၢစၢ၊တစ်းတမ့ဲးလၢတေ့စုဆူဉ်ခိဉ်တကးဒီးတေ့သဘံဉ်ဘုဉ်ကဲထိဉ်သကု၊ ဆးဒးလၢပှၢဟံဉ်ဒူ၊်ဖိဒီးပှၢမူဉ်စလ့ဉ်ဖိတဖဉ်အဘၢဉ်စၢ၊လၢအမၢမဲာ်ဆှးအဝဲသ့ဉ် ခံခီခံကပၢလၢာ်နှ့ဉ်လီး. ဘဉ်ဆဉ်တေ့သဘံဉ်ဘုဉ်အံ၊အိဉ်ဝဲဒဉ်တု၊မှ်မဆါတနံ၊ အံ၊လီး.

ဖဲ ၁၉၄၈နံဉ်လါယနူ၊အါရံဉ် ၃၀ သိအနံ၊ဖဲကဉ်ဒ်၊်ဆိကတိ၊်ကွ်ာ်တေ့ဒုဉ်တေ့အိဉ် ယ့ဘါထုကဖဉ်တေ့ ၁၂ သိဝံ၊အလိ၊်ခံ, အဝဲဘဉ်တေ့ကူဉ်အၢမၢသံကွ်ာ်အီ၊လၢပှၢ

ဟံ့ဂ္ဂါဖိလားအခိုက်ကိုးတဂ၊လီး၊ ပှားလှုါဒိုင်ပှားဒိုင်တဂ၊အံ့၊အစိအကမီ၊လှုါဘာ ကွံ့ဖိစိ၊လံ့၊စိ၊အစိ၊တဖက်အစိ၊နှ့ုင်လီး၊ ဒီးပှ၊ဒ်သိုးအံ့၊အကျါတဂ၊မ့ှ်စ့ှ်ကီးဝဲမါ တ့ှ်လူသ၊ဉ်ခ့ (Martin Luther King Jr) လ၊အမ့ှ်ပှ၊လ၊အစူးကါကဉ်ဒ်ုအသန္ဓ လ၊အမ့ှ်တ၊်ပူထိုဉ်ထိ:ါလ၊အတအိုဉ်ဒီးတ၊်စုဆူဉ်ခိုဉ်တကးအကျဲလ၊အဒ:ဘဉ်မ၊ ဟူးဒီးဆီတလဲကွံ့ဉ်ပှ၊တဝ၊ဂ့ှ်ဝိလ၊ကီ၊်အမဲရက၊စ၊ဖှိုဉ်အပူ၊နှ့ုင်လီး၊

ဖဲကဉ်ဒ်ုစူးကွံ့ဉ်သးအဆ၊ကတီ၊်တ၊်မ၊လ၊ကပီ၊အီ၊ဒီးတ၊်ကတိ၊လှုါဒိုင်ပှားဒိုင်အ ဖျ၊ဉ်တဖက်အကျါစဲအ့ှ်ဉ်ပှ၊ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ှ်လ၊အမံ၊ဟူသင်ဖျိုလ၊အမ့ှ်ဆဲ(လ) ဘား:အါစတါ (Albert Einstein) စံ:ဝဲ:ဒ်အံ့၊–"Generations to come will scarce believe that such a one as this walked the earth in flesh and blood." ဒ်ပစံ:တ၊်အသိ:, "ဖိစိ၊လံ့၊စိ၊ပှ၊လ၊ကဟဲလ၊ခံ့တဖက်တမ့ှ်ကနှ်ဝဲလ၊ ပှ၊လ၊အဟ့ှ်ဉ်လီ၊အသးလ၊ာ်လ၊ာ်ဆ့ှ်ဆ့ှ်နှ်ီ၊ကီ၊်ဒီ:သ့ှ်ဉ်ဒီ:ထံ:ဒ်အံ့၊အိုဉ်လ၊ဟီဉ်ခိုဉ် ချ၊အံ့၊ဘဉ်နှ့ုင်လီး၊"

"တာ်သဘျ့ စံးတာ်နၢ်ၢ်တမှာ်တာ်မၢ ဖဲဒၢ်ပသးဘၢ်, မ့မှာ်တၢ်မှာ်တာ်အီၢ်ဒီးတာ်သဘျ့ ခွဲးယာ်
လၢပကမၢ တာ်လၢပကြၢးမၢ နၢ်ၢ်လီၢ်."

"Freedom consists not in doing what we like, but in having the right to do what we ought."

"တာ်ကဲ လီၢ်မၢ လၢဟ့ဲ ထီၢ်ဟ့ ဂ့ၢ်ဝ်တာ်တီတၢ်တာ်လၢတာ်ခ့ဆ့ၣ်ခီၢ်တၢးအကျဲတသ့ဘၢ်. တာ်ခ့ဆ့ၣ်ခီၢ်တၢးမၢ
သ့ၢ်လီၢ် ကၢ် တာ်လၢ အပညီၢ်ဝ်လၢကဒုးအီၢ်ထီၢ်ဝ်တၢဘၢ်နၢ်ၢ်လီၢ်."

"Social justice cannot be attained by violence. Violence kills what it intends to create."

"ဆၢကတီၢ်လၢအကဟ့ၣ်ထီၢ်အသးတနၢ်ၢ အံၢ် လီၢ်. တမှၢ်ခဲကၢ် ကၢၢ်ဘၢ်."

"The future starts today, not tomorrow."

ပၢပၢကၧ(နၣ်)ဖိ(လ်)ခံဂၢတဂၢ (၁၉၂၀–၂၀၀၅)

ကၧ(နၣ်)ဖိ(လ်)ခံဂၢတဂၢ(Pope John Paul II) ကဘၣ်တၢ်သ့ၣ်နၣ်ထိၣ်အီၢဒိပၢပၢလၢအ ဟးဝ့ၢဝိၢမၢတၢ်သးခုကစိၣ်တဂၢအသိးလီၢ. လၢရိမ့ၢ ခဲးသလံးခရံၣ်ဖိတၢ်အိၣ်ဖ့ၣ်အတၢ်စံၣ်စိၢအပူၢအဝဲမ့ၢ် ပၢပၢထဲတဂၢဒိၢလၢအဟးလၢဟီၣ်ခ်ၣ်ဒီဘ့ၣ်ကတိၢ တၢ်ဒိးပ့ၢဂိၢ်မ့ၢ်အါန့ၢ်ဒံးပၢပၢလၢအဂၢတဖၣ်နၣ်ၢ်လီၢ. အဝဲမ့ၢ်ပ့ၢလၢအဂဲၢလိ$^{\text{ာ}}$မၢအိၣ်ထိၣ်စိၢတ့ၢပၢပၢအတၢ်စိတၢ်ကမီၢနၣ်ၢ်လီၢ. ဖဲပၢပၢ အဂၢတဖၣ်အိၣ်ဇၣ်လၢအလီ$^{\text{ာ}}$ယံၢဒိးပ့ၢဂိၢ်မ့ၢ်, တဟးယံၢဒိးဘၣ်ထံးကၣ် (Vatican) ဘၣ်အဆၢကတီ$^{\text{ာ}}$, ကၧ(နၣ်)ဖိ(လ်)ခံဂၢတဂၢအတၢ်မၢအါလၢတၢ်လဲၢဝ့ၢ လဲၢဝိၢဟးယုသ့ၣ်ညါတၢ်အပူၢနၣ်ၢ်လီၢ. လၢခံဆံယုနံၣ်အတီ$^{\text{ာ}}$ပူၢဖဲအဝဲကဲပၢပၢအ ဆၢကတီ$^{\text{ာ}}$အဝဲဟးထိၣ်လၢကီ$^{\text{ာ}}$အံးတလံၣ်အချၢဒိးဟးမၢတၢ်သးခုကစိၣ် ၁၀၂ဘျိ ဒိးလဲၢဟးအိၣ်သကိးထံကီ$^{\text{ာ}}$ ၁၃၀ ဘ့ၣ်လၢ ၁၄၄ ဘျိအပူၢနၣ်ၢ်လီၢ. အဝဲမ့ၢ်ပၢပၢတ ဂၢလၢအဟးဝ့ၢဝိၢစိၢစုၢယံၢနၣ်ၢ်ဒံးပၢပၢအဂၢတဖၣ်အတၢ်လဲၢဟ်ဖ့ၣ်နၣ်ၢ်လီၢ.

ဖဲ ၁၉၇၈ နံၣ်လါအီးကထိဘၢၣ် ၁ဖ်သီအနံၢဖဲကၧ(နၣ်)ဖိ(လ်)ခံဂၢတဂၢအံၢ်ၢအသး

အိုဉ် ၅၈ နံ့ဉ်အဆ၊ကတိ်အဝဲဘဉ်တၢ်ယုထ၊ထိုဉ်အီ၊လ၊ကကဲထိုဉ်ပၢပၢနှ့ဉ်လီ၊။ လ၊ယ၊ဖှိုဉ် ၂၀ နံ့ဉ်အတိ်ပူ၊အဝဲမ့ၢ်ပၢပၢအသးစၢ်က တၢ်ထဲတဂၤဒိ၊လ၊တၢ်ယုထ၊ထိုဉ်အီ၊လ၊ယ၊ဖှိုဉ် ၁၅နံ့ဉ်လံ၊လံ၊အဝဲမ့ၢ်ပၢပၢလ၊အတမ့ၢ်ပှၤအံ့ဉ်တလံ့ဉ်ဖိဘဉ်အဆိကတၢ်တဂၤနှ့ဉ်လီ၊။ ပှၤလ၊အထံ့ဉ်လိ်အသးဒီးအီ၊တဖဉ်တဲဖျါထိုဉ်အသးစီဆုံအတၢ်ဂ့ၢတၢ်ဝါဒ်အမ့ၢ် "တၢ်ကပီ၊ဖိတဖျၢဉ်လ၊အခုဉ်" ဒီး "လီဆဉ်ဒ၊လ၊ပှၤသ့ဉ်ညါအါတဖျၢဉ်" ဒီးဖဲအဝဲလဲ၊ကၢ့၊တပူ၊လၢ်လၢ်ပှၤအဲဉ်ဘဉ်အီ၊သးလီဘဉ်အီ၊နှ့ဉ်လီ၊။

ဖ ၂၀၀၄နံ့ဉ်လါမာ်ရှး ၁၄သီနှ့ဉ်ကျိ(နှ်)ဖိ(လ်)ကဲထိုဉ်ပၢပၢလ၊အမၢအမူအဒါယံာ်ကတၢ်တဂၤလ၊ဖံးယ၊း(စ်)ခ့ဉ်ဂၤတဂၤ (Pius IX) ဒီးပှၤစီဆုံဖံထၢဉ် (St. Peter) အလိ်ၢ်ခံ, ဒီးအတၢ်မၢမူဒါဒ်ပှၤစိ်တၢ်သးခုကစိ်ဉ်အံ၊လဲ၊အသးဒိဉ်နှ့ၢ်ဂ့ၢနှ့ၢ်ဒံးလံယိ်ဉ်တဆံသၢဂၤတဂၤ (Leo XIII) နှ့ဉ်လီ၊။

ဒ်ပှၤကျိဖိတဂၤအသိးဖဲနးစ်ၢ် (Nazi) ပၢတၢ်အစိၤ

ပၢပၢကျိ(နှ်)ဖိ(လ်)အိုဉ်ဖျုဉ်ထိုဉ်ဖဲ ၁၉၂၀နံ့ဉ်လါမ့ၢ ၁စသီအနံၤလၢဝ့ၢ်ဝးဒိဝဲး(စ်) (Wadowice), လၢကိ်ၢ်ဖိလဲ(နှ်)အပူ၊ဒီးအမံၤနီ်ၢ်ကိ်ၢ်ဖဲအခါဖဲနှ့ဉ်မ့ၢ်ဝဲခါရိ(လ်)ဝိုးထ့လး (Karol Wojtyla) နှ့ဉ်လီ၊။ ဖဲအဝဲအသးအိ်ဉ်ယိုးနံ့ဉ်အဆ၊ကတိ်အမိ်ၢ်သံ့သဒ်ဉ်ကွ်ာ်အီ၊နှ့ဉ်လီ၊။ ပူ၊ကွ်ာ်သၢနံ့ဉ်အဝ်ၢ်ခွါတဂၤမ့ၢ်လၢတၢ်လိၤကိ်ၢ်ပှာ်ညီးဘဉ်အီ၊အယိသံ့ကွ်ာ်ဝဲဒဉ်နှ့ဉ်လီ၊။ အပၢ်မ့ၢ်တ့ၢ်သုးစကီ၊လ၊အပၢဆ့ၢသုးမ့ၢ်ဒိဉ်တဖုဒီးဖ ၁၉၄၁ နံ့ဉ်အပူ၊သံ့သဒ်ဉ်ကွ်ာ်အီ၊စ့ၢ်ကီးနှ့ဉ်လီ၊။ ပထံ့ဉ်ဘဉ်လၢ, ခါရိ(လ်)ဝိုးထ့လးအံၤဖဲအသးပှဲၤထိုဉ် ၂၀နံ့ဉ်အဆ၊ကတိ်အဟံ့ဉ်ဖိယိဖိလၢအဘူးကတၢ်ဒီးအီ၊အကျါသၢဂၤသံ့သဒ်ဉ်ကွ်ာ်အီ၊နှ့ဉ်လီ၊။

ခါရိ(လ်)ဝိုးထ့လးမ့ၢ်သးစ၊်လၢသူ့ဉ်ဂ့ၢသးဝါဒီးရှပှၤသ့ဒိဉ်မးတဂၤ, ဒီးအဝဲအသးစဲလၢတၢ်ဒီးနိ်ဉ်တလူဉ်, တၢ်ဟးဝ့ၢဝိၤလိ်ာ်ကွဲ, တၢ်ထိုဉ်ကစၢ်ၢ်ဘးကလိ, တၢ်ပိ်ၢ်ထံ့ဒီးတၢ်ဝ၀ၢ်ချံဖိတဖဉ်နှ့ဉ်လီ၊။ အဝဲမ့ၢ်တ့ၢ်စ့ၢ်ကီးကျိဖိလၢအသးစဲလၢတၢ်ထိုဉ်ဒုးနဲ့ဉ်တၢ်ဒိတၢ်တာ်လၢပှၤအါဂၤအမာ်ညါနှ့ဉ်လီ၊။ ဒီးအဝဲကဲထိုဉ်ပှၤလၢအဖ့ၢးလၢကျိ်ဉ်အတၢ်

ကူညီဘက်ကူညီသ့တဂေ, ဒီးအဝဲကတိုေ, ကွဲးဒီးဖးကျိုက် ၁၁ကျိုက်ဘက်ဘျဲးဘျဲးဘျီးဘျီး နှ့်လီေ.

ဒ်ကို့ဖိတဂေအသိုးဖဲနးစံ်မေနှ့်ပေဘက်ကိ်ုဖိလဲ(နှ်)အစိုေအဆေကတိ်ုအဝဲသူ့်ဆူ့် သးဂဲေဒိုက်မးလေတ်ဘူ့်တ်ဘါတ်မေတကပေနှ့်လီေ. အဝဲဆေတ်ာ်လီေအသးဟ် လီေအတ်အိုက်မူအိုက်ဂဲေခဲလာ်ာ်လေမုဉ်ကနီ်ေစိဆုံနီ်မေရံလေအဘဉ်ဆိုဉ်ဂ့ေအပူေ, ဃုထေထိုဉ်အနီ်ကစ်မိထိုဉ်ဒ်အမ့်ထူထေး(စ်)ထေး(စ်) (Totus tuss), မ့်လးတ့ဉ် အတ်ကိုး (မ့်ဝဲ "ခဲလာ်မ့်နတ်," ဒ်ပစ်းတ်အသိုးနီ်မေရံ) နှ့်လီေ.

ဖခါရိ(လ်)ဝိုးထ့လးအသးနံ့ဉ်အိုဉ် ၃၈ နံ့ဉ်အဆေကတိ်ုအဝဲကဲထိုဉ်ဘံရ်ိုးလေအ သးစ်ကတေ်တဂေလေကိ်ုဖိလဲ(နှ်)စိေတူေတ်စံ့ဉ်စိေတဲစိေအပူေနှ့်လီေ. လေခံက့ေ ခ့ံနံ့ဉ်ပူေကွ်ာ်အဆေကတိ်ုအဝဲကဲထိုဉ်ဂ့ေခဲးသလံးတ်အိုဉ်ဖြိုဉ်တဖဉ်အခိုဉ်လေအ သးစ်ကတေ်, မေတ်လေတ်တီတ်လိေအပူေဒီးပေဆ့ေတ်လေထံကိ်ုတဘ့ဉ်အပူေ လေအအိုဉ်ဒီးပ့ေလေအတစူ်တနာ်ယွေတဖဉ်နှ့်လီေ. ဖဲ ၁၉၇၈နံ့ဉ်အပူေပ့ေအါဂေ ကမေကမဉ်ဘဉ်အသးလေခဲးသလံးတ်အိုဉ်ဖြိုဉ်တဖဉ်အခိုဉ်အခီလ့ဉ်ကို့ (College of Cardinals) ယုထေထိုဉ်အီေလေကကဲထိုဉ်ပ့ေတီခိုဉ်ရိုဉ်မဲရိမ့ေခဲးသလံးတ်အိုဉ် ဖြိုဉ်နှ့်လီေ.

အတ်ထံ့ဉ်တ်ဟ်သးတဖဉ်

ပ့ေတနီ်ေနီ်ေထံ့ဉ်ဝဲလာကို့(နှ်)ဖိ(လ်)ခံဂေတဂေအံ့ေမ့်ပ့ေလေအပေ်ေဆေတ်တဂေနှ့် လီေ. အဝဲဆေထေဉ်ဂေ်ကျေ တ့်လေပ့ေဂ့်ဝိခ့ဲးယာ်တဖဉ်အဂ်ိ, ဝဲေအေဝဲေသီဝဲပ့ေ လေအဖိုဉ်ယာ်မီေစိရိုေအသနူတဖဉ်, ယုထံဉ်နှ့်ကျဲလေတ်ကမေယူမေဖိုးက့ေပ့ေယူ ဒေဖိသ့ဉ်တဖဉ်, တဲသကိုးတ်ဒီးတ်ဘူ့ဉ်တ်ဘါတ်စူ်တ်နာ်အဂုေအဂေတဖဉ်, ဒီးဂုာ်ကျဲးစားဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ပ့ေခရံာ်ဖိလေဟိုဉ်ခိုဉ်ဒီဘ့ဉ်လေကအိုဉ်ဒီးတ်ရိုဉ်ဖြိုဉ်ယူဖိုး –အတ်ဂုာ်ကျဲးစားအံ့ေတ်ကဲထိုဉ်လိုဉ်ထိုဉ်တအိုဉ်ဘဉ်ယဉ်ယဉ်ညါနှ့်လီေ.

ပ့ေအါဂေစံးဝဲလာကို့(နှ်)ဖိ(လ်)ခံဂေတဂေအံ့ေအတ်ဆိုဉ်ထွဲတ်ရိုဉ်ဖြိုဉ်ယူဖိုးအတ် ဖံးတ်မေလေအကိ်ုဖိလဲ(နှ်)အပူေမေလိေစ့ေစေေခိုဉ်မ့ူနံ့ေသနူလေကိ်ုယူရပေအပူေ

နှ့်လီ၊. အဝဲဂ၊လိုက်စ့်ကီးတၫ်လ၊တၫ်လီ၊ဖျိုင်လီ၊ဟိလ၊အအိုင်ထိုင်လ၊ပှ၊ထူးပှ၊ တီ၊ဒီးပှ၊ကဲဒိုင်ကဲထိအဘ၊ဉ်စ၊၊, ဝဲ၊ဖးနီ၊ဖးဝဲကျိုဉ်စ့ကစၫ်အသနူအတၫ်ဒိုင်ထိုင် လဲၫ်ထိုင်တဖင်ဒီးကိၫ်မှၫ်နှ်ပှ၊ဆံ၊တယဉ်ဖိအသနူ, ဒ်ပစ်းတၫ်အသိးတၫ်သးကွံဟိုင် ခိုင်တၫ်ထူးတၫ်တီ၊လ၊အမ့ၫ်တၫ်ကလီကလီနှ့်လီ၊.

လ၊ပှ၊အသးတလီ၊ပလိုက်ဒီးအိၫ်တဖင်အဂိၫ်တခီအဝဲသ့ဉ်ထံဉ်ဝဲလ၊ကို(နှ်)ဖိ(လ) ခံဂ၊တဂ၊လီ၊ဂ်ဒ်ပှ၊လ၊အကျဲးစ၊းယဉ်ကဒါကှ့၊ခ့ခါစိၫ်ဆ၊ကတီ၊အနှ်ရံ့ဉ်တ ဖျုဉ်အခိုင်ဆူတၫ်လီၫ်ခံတကပ၊နှ့်လီ၊. ပှ၊တနီ၊နီ၊ဝဲ၊အၫ်ဝဲ၊သီအခိုင်စၫ်ဘၫ်းထ့ၫ် သနူအတၫ်ထံဉ်လ၊အဆူဉ်အကိၫ် (တၫ်ခိုင်ကိၫ်ဒီးဖိုင်ကျၫ်ယာ်တၫ်နှ်လ၊အအိုင် ဟ်စၫ်) လ၊သးဂ့ၫ်ပီညါအပူၫ်, လ၊အတြိုဝဲဟိ်မှ့ဉ်လ၊အကကဲထိုင်တၫ်ဘူဉ်တၫ်ဘါ ခိုင်နၫ်မ့ၫ်ဂ့ၫ်, တြိုစ့ၫ်ကီးဟိ်မှ့ဉ်လ၊ကအိုင်ဒီးတၫ်ဒီသဒၫ်ဟုးသးအကျဲသနူဒီးတၫ်မၫ် ဟးဂီၫ်ဟုးအကျဲတဖင်မ့ၫ်ဂ့ၫ်နှ့်လီ၊. အဝဲစ်းကတီၫ်ဝဲလ၊ဟီဉ်ခိုင်ပှ၊နီဉ်ဂံၫ်အတၫ် အါထိုင်တလ၊ကွံ်အခၫ်းအဂ့ၫ်အံၫ်လီၫ်ဂ်ဒ်တၫ်ယဲၫ်လ၊ပျၫ်တယှၫ်အသိ, ဒီးစ်းစ့ၫ် ကီးဝဲလ၊တၫ်ပလီၫ်ပဒီဆိစူးကါဟ်ခ္ဓါတၫ်ဖျိုဉ်လ၊ကတြိုဆ၊အ့ၫ်(စ်)တၫ်ဆါအံၫ်ဟ့ဉ် ဂံၫ်ဟ့ဉ်ဘါအါထိုင်တၫ်သကဲာ်ပဝ်းတဂ့ၫ်တဝါဒီးလ၊တၫ်အံၫ်အယိအ့ၫ်(စ်)တၫ်ဆါ ဘဉ်ရၫ်လီၫ်အါထိုင်အသးတခီနှ့်လီ၊.

ဖ ၂၀၀၂ နံ့ဉ်လါအ့ဖြုဉ်အပူၫ်အဝဲကိုးကိၫ်အမဲရကၫ်ခဲးသလံးတၫ်အိုင်ဖှိုင်တဖင်အ ခိုင်ဆူ၀့ၫ်ဘဉ်ထံးကဉ်(နှ်)အပူၫ်လ၊ကထိုင်တၫ်အိုင်ဖှိုင်လ၊ခံသီအတိၫ်ပူၫ်ဒ်သိးက တၫ်ဝိုဉ်သကိုးဘဉ်ယးဒီးတၫ်ဟူထိုင်သါလီၫ်လ၊တၫ်ဘူဉ်တၫ်ဘါခိုင်နၫ်လ၊ကိၫ်အမဲ ရကၫ်အပူၫ်အတၫ်မၫ်ဆူဉ်မၫ်စိုးဖိသဉ်လ၊သ့ဉ်ထံးတကပ၊အ့ဂ့ၫ်နှ့်လီ၊. အဝဲစ်း ဘဉ်တၫ်အိုင်ဖှိုင်တဖင်အခိုင်အနၫ်လ၊အဟဲထိုင်တၫ်အိုင်ဖှိုင်တဖင်လ၊တၫ်အိုင်ဖှိုင် သီခါဒီးပှ၊မၫ်တၫ်ဘူဉ်တၫ်ဘါအတၫ်မၫ်တဖင်အတၫ်မၫ်ဆူဉ်မၫ်စိုးဖိသဉ်လ၊သ့ဉ်ထံး တကပ၊နှ့်ဉ် "မ့ၫ်တၫ်မၫ်ကမဉ်တၫ်ဘျၫ်သဲစးတမံၫ်" ဒီး "လ၊ကစၫ်ယ့ၫ်အမဲ်ညါမ့ၫ် တၫ်ဒဲးဘး" နှ့်လီ၊.

တၫ်ကူဉ်မၫ်သံ့အီၫ

ပၫ်ပၫ်ကို(နှ်)ဖိ(လ)ခံဂၫ်တဂၫ်မ့ၫ်ပှ၊လ၊အရှ့ဒိုဉ်မးတဂၫ်ခီဖျိုဘဉ်တနံၫ်ဖ ၁၉၈၁နံ့ဉ်

အပူးပှားကူညီအားမားသံတေါ်တဂ၊ခေးအီ၊ဖဲတေါ်မ၊လ၊ကပီ၊မှုဉ်ကနီ၊စီဆုံနီ၊်မ၊ရံအတေါ်လိဉ်ဖျါထိဉ်သးအမူးဖဲတ့ါဖးထံမဉ် (Fatima), ကီ၊်ဖိးတူ၊်က၊ဉ်(လ်)(Portugal) အပူ၊နှဉ်လီ၊. အဝဲနာ်ဝဲလ၊ခီဖျိနီ၊်မ၊ရံအတေါ်ဆိဉ်ဂ့၊အယိအသးသမူပူ၊ဖျုးဝဲဂ့၊ဂ့၊ဘဉ်ဘဉ်နှဉ်လီ၊. လ၊ခံကဒ့၊အဝဲလဲ၊ဟးအိဉ်သကိးပှ၊လ၊အကူဉ်အ၊မ၊သံအီ၊, ပှ၊ထ၊းကံဉ်ဖိလ၊အမံ၊မ့ါမဲမဲးအလံ၊အ့ခဉ် (Mehmet Ali Agca), တဂ၊လ၊ယိာ်တဖျ၊ဉ်အပူ၊ဒ်သိးကလဲ၊ပျ၊ဝဲအတေါ်ကမဉ်အဂီ၊်နှဉ်လီ၊.

အဝဲလဲ၊ဟးစ့ါကီးဆူလီ၊်စီဆုံလ၊ဝ့ါဖးထံမဉ်အပူ၊လ၊ကစံးဘျုးနီ၊်မ၊ရံလ၊အမ၊ပူ၊ဖျုးအသးသမူဖစီ၊သိတဂ၊ဟဲသဖ့ိယီ၊ဒ်သိးကဆဲးသံအီ၊လ၊ဒီအဂီ၊်ဘဉ်ဆဉ်တချုးဆဲးဝဲဒ်ဘဉ်အခါအိဉ်ပတ့ာ်ကွံာ်ဝဲအယိနှဉ်လီ၊.

ကမျ၊်အပ၊ပ၊ဒီးအတေါ်သါလ၊ခံကတ၊်

ပ၊ပ၊ကို(နှ်)ဖိ(လ)ခံဂ၊တဂ၊အတေါ်အိဉ်မူအမု၊်နံ၊လ၊ခံကတ၊်တဖဉ်အပူ၊ဘဉ်ကွၢ်ဆၢဉ်မာ်ဝဲတေါ်အိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချ့အတေါ်ဂ့ၢ်ကီတဖဉ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၉၂နံဉ်အပူ၊တေါ်ဖ့ုးထုးထိဉ်ကွံာ်တေါ်ကီ၊်လိဉ်တလိဉ်လ၊အအိဉ်လ၊အဟ့ံာ်ပှ၊်အပူ၊, ဖဲ ၁၉၉၃ နံဉ်နှဉ်အဖံဘဉ်ခိဉ်အယံတလ၊ကွံာ်အသး, ဖဲ ၁၉၉၄ နံဉ်အကံဉ်ဒုဉ်ယံတခီက၊်ကွံာ်ဒီးဖဲ ၁၉၉ဖနံဉ်အပူ၊တခီတေါ်ဘဉ်ဖ့ုးထုးထိဉ်ကွံာ်အဟ့ံာ်ဖးဒ့နှဉ်လီ၊.

ကို(နှ်)ဖိ(လ)ခံဂ၊တဂ၊ဖဲအသးပှ၊်အကတီ၊်ဘဉ်တူ၊်စ့ါကီးထူဉ်ပျ၊်ကနိုးတေါ်ဆါ, ခိဉ်လ့ါခိဉ်ယံဆၢတေါ်ဆါ, အယီ၊်ဒ့ဆါဒီးအတေါ်ပူ၊လီ၊်အလီ၊်ဖဲတေါ်ခးအီ၊ဖဲ ၁၉၈၁နံဉ်နှဉ်မ၊ဘဉ်ဒိဆါက့၊အီ၊တစ့၊ဘဉ်နှဉ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၉၂နံဉ်အပူ၊တေါ်ဖ့ုးထုးထိဉ်စ့ါကီးတေါ်ကီ၊်လိဉ်တလိဉ်လ၊အဟ့ံာ်ပှ၊်အပူ၊ဒီးတေါ်ဘဉ်ဖ့ုးထုးထိဉ်ဆိတလဲကွံာ်အယီ၊်ဒ့အယံဆၢဖဲ ၁၉၉၄နံဉ်သ့ဉ်လဉ်လီ၊ကတီ၊်ဝံ၊အလီ၊်ခံနှဉ်လီ၊.

အဝဲတူ၊်ဘဉ်တေါ်နးနးကလာ်ဘဉ်ဆဉ်ပ၊ပ၊အံ၊ဂဲ၊လာ်ဟးဝ့၊ဝီ၊ဒ်ဒဉ်တေါ်, လဲ၊တေါ်ကဒ့၊တေါ်လ၊အမ့ါတေါ်စံဉ်စိ၊တဲစိ၊အတေါ်လဲ၊တဖဉ်ဆူကီ၊်ခယူဘါ (Cuba), ကလံ၊ထံးအ၊ဖြ့၊က၊, ကီ၊်စံရံယါ (Serial), ကီ၊်ယူဉ်ခြ(နှ်) (Ukraine), ဒီးကီ၊်ကြုံး(စ်)

အပူးထံပါလာအသးဒီးပှၤလၢအကကွဲၢ်တဖၣ်, ယုာ်ဒီးပှၤသးစၢ်တဖၣ်နၣ်လီၤ.

ဘၣ်ဆၣ်ဖဲလါဖ့ၤဘြူၤအါရံၣ် ၂၀၀၅နံၣ်အပူးမ့ၢ်လၢပၤပၤအံၤအတၢ်သါထိၣ်သါ လီၤတၢ်ဂ့ၢ်ကီအိၣ်ထိၣ်နးနးကလဲာ်အယိပှၤဘၣ်ဆှၢကရိကွံာ်အီၤဆူတၢ်ဆါဟံၣ် နၣ်လီၤ. လၢခံက့ၤစ့ၤနၣ်အတိၢ်ပူၤ, လၢအဝဲကသါနၣ့ၢ်ကညီထိၣ်အဂိၢ်ပှၤဘၣ်ထၢနၣ် ကလံၤပိၤဘိဆူအကိာ်ယူၢ်ဘိအပူးဆူအကလံၤကျိုၤနၣ်လီၤ.

ဖဲလါဖ့ၤဘြူၤအါရံၣ် ၂၇သီ, ၂၀၀၅နံၣ်ဖဲတၢ်မၤမ့ၢ်ဒဲးအဲကဲ့ လၢးတၢ်ဆိၣ်ဂ့ၤ (Sunday Angelus blessing) အနံၤအဝဲဟ့ၣ်လီၤကွံာ်မူဒါဆူပှၤအဂၤတဂၤလၢက လဲၤနၣ့ၢ်က့ၤအလိၢ်နၣ်လီၤ. အဝဲအံၤမ့ၢ်ပၤပၤတဂၤအံၤလဲၤထိၣ်မၤလၢကပိၤမူးတသ့ ဘၣ်အခိၣ်ထံးကတၢ်တဘျိုနၣ်လီၤ.

မ့မ့ၢ်လၢခရံာ်ဂဲၤဆၢထၢၣ်သမူထိၣ်က့ၤအတၢ်ဆိၣ်ဂ့ၤမ့ၢ်နံၤတခီပၤပၤအံၤကရၢကရိ ထိၣ်ယုထၢခဲးသလံးတၢ်အိၣ်ဖိၣ်တဖၣ်အခိၣ်အန၊်လၢကပၢဆှၢမူးတဖၣ်လၢနၣ်စီဆုံ တကတိၢ်အပူးနၣ်လီၤ. ဖဲခရံာ်ဂဲၤဆၢထၢၣ်သမူထိၣ်က့ၤအနံၤ, မ့ၢ်ဒဲးအနံၤနၣ်အဝဲ ဟ်ဖျိုထိၣ်အသးလၢဘၣ်တံးကၣ်တၢ်သူၣ်ထိၣ်အဝဲတြီဖိအပူးလၢကဆိၣ်ဂ့ၤပှၤက မျၢ်အါဂၤလၢအဟဲဟ်ဖိုၣ်ထိၣ်သးဖဲ "St. Peter's Square" စ့ၤဖံထၢၣ်စကွဲနၣ် လီၤ. အဝဲကတိၤဆိၣ်ဂ့ၤစဲယဲၤတၢ်ဘၣ်ဆၣ်ကတိၤတၢ်သိၣ်နၣ့ၢ်ထဲတစဲးဒိၤနၣ်လီၤ.

ဝံၤအလိၢ်ခံပၤပၤကွီ(နၣ်)ဖိ(လ)ခံဂၤတဂၤအံၤအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့နးထိၣ်ကျ့ၢ် ကျ့ၢ်, နးထိၣ်နးနးကလဲာ်နၣ် လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်အဝဲဆၢတဲာ်ဝဲလၢကအိၣ်ကဆိးဇၣ်ဖဲ ဘၣ်တံးကၣ်ဒီးတပျဲပှၤကလဲၤစိာ်အီၤဆူတၢ်ဆါဟံၣ်လၢၤဘၣ်နၣ်လီၤ. ပၤပၤ ကွီ(နၣ်)ဖိ(လ)ခံဂၤတဂၤအံၤဟ်တ့ၢ်ကွံာ်အဇဟိၣ်ခိၣ်ဖဲလါအ့ဖြၣ် ၂သီအနံၤဖဲအသး အိၣ်၈၄ နံၣ်အခါနၣ်လီၤ.

"လာပသားတာ်တ့ၢ်ဘၢ်ခီၢ်ဘၢ်တၢၢ်အဟ့ၢ် ပကယ့ကျဲလာပကမာ နၢ်တၢ်သ့ၢ်ဆ့ၢ်သးကဲ
ဒီးကျဲးစၢးအီၢ်မ့လာ တၢ်ဟ့ၢ် ဖျဲးအဟ့ၢ် နၢ့ၢ်လၢ်၊"
"We shall draw from the heart of suffering itself the means of inspiration and survival."

"ပဒုးအီၢ်ထီၢ်တၢ်အီၢ်မ့အီၢ်ကဲ သုခီဖျီတၢ်လာပဒီးနၢ်တၢၢ်, ဘၢ်ဆၢ်ပဒုးအီၢ်ထီၢ်
တၢ်သးသမ့တၢၢ်ဘၢ်သုခီဖျီတၢ်လာပဟုၢ်လၢ်၊ နၢ့ၢ်လၢ်၊"
"We make a living by what we get, but we make a life by what we give."

"ပတဲမ့ျိ်ထီၢ် 'ပမာ တၢ်အဂ့ၢ် ကတၢ်လၢ်၊ ' နၢ့ၢ်အဘ့ၢ်ကျးတအီၢ်ဘၢ်. နကဘၢ်မာ ကဲထီၢ်လ်ၢ်ထီၢ်
တၢ်မာ လာအလ်ၢ်အီၢ်တၢၢ်နၢ့ၢ်လၢ်၊"
"It is no use saying, 'We are doing our best.' You have got to succeed in doing what is necessary."

ဝ့စထၢ်လ်ယီးနးစဝ်စၢ်ခ့ၢ်းခ့(လ်) (၁၈၇၄–၁၉၆၅)

စၢ်(ရ်)ဝ့စထၢ်လ်ယီးနးစဝ်စၢ်ခ့ၢ်းခ့(လ် (Wins--ton Leonard Spencer Churchill) မ့ၢ်ထံ ကိ်ၢ်ခ်ၢ်နၢ်ဖးဒိၢ်တဂၤလၢအဆၢထၢ်ဂၢ်ကျၢၤထဲတဂၤဒိၤ လၢတၢ်ထိဒါတၢ်မၢဆူၢ်မၢစိးသနူ (ဖဲးဆ့းသနူ) အပူၤနၢ့ၢ် လီၤ. အဝ်မၤသိထိၢ်ကၢ့ၤဟီၢ်ခ်ၢ်ဒီဘ့ၢ်တၢ်နၢ် ဒံၢ်မ်ၢ်ခ့ၢ် စံၢ်အတၢ်ဒိၢ်စိဒီးတီခ်ၢ်ရ်ၢ်မဲကိ်ၢ်ဘြဲးထ့(နၢ်)လၢကမၤနၢ့ၢ် တၢ်မၤနၢၤဖဟီၢ်ခ်ၢ်တၢ်ဒုးခံဘျီတဘျီအဆၢကတိ်ၢ်နၢ့ၢ်လီၤ.

ဝ့စထၢ်ခ့ၢ်းခ့(လ်)အိ်ၢ်ဖျ့ၢ်ထိၢ်ဖလါနိ်ၢ်ဝ့ဘၢၢ် ၃၀ သီ ၁၈၇၄ နံ့ၢ်အံၤဖဲနၢ်ဘျဲဟံ ယ့ (Blenheim) လၢအီး စဖီးရ့ၢ်ယၢၢ် (Oxfordshire) ဟီၢ်ကဝီၤအပူၤနၢ့ၢ်လီၤ. အပါ်, လီးရဲဒိးခ့ၢ်းခ့(လ်) (Lord Randolph Churchill) မ့ၢ်ပှၤဂဲၤထံရ့ၢ်ကိ်ၢ်သဲးလၢ အမံၤဒိၢ်ဒီးပှၤသ့ၢ်ညါဒီၤအါတဂၤနၢ့ၢ်လီၤ. ဝ့စထၢ်ခ့ၢ်းခ့(လ်)မၤလိတၢ်လၢသုး

ဂျာဝီခရီလှည့်ကို၊ လာဝှေ့စဟား (Sandhurst) အပူးတချူးလာအနှောင်လီးမားတော်ဒ်သုးဖိ တဂးအသိးဒ်ဘဉ်နှောင်လီး။ အဝဲအိုင်လာတော်မော်ညါဒုးတော့်တော်လာကီ်အှုဇယဉ်အမှု် နှော်ကလံးစိုးဒီးလာကီ်စူ်ဒ် (Sudan) အပူးနှောင်လီး။ ဖဲအဝဲမားတော်ဒ်သုးဖိအဆားက တီ်အဝဲဆှာတော်ဒုးအတော်ကစိုဉ်တနံ့ဘဉ်တနံ့လားလီပျုံးဒီးကွဲးစ့ော်ကီးဝဲလံာ်ဒ်အမှု် မးလးခါသုးမှု်အဂှ်–၁၈၉၈နံဉ် (The Story of the Malakand Field Force) ဒီးထံကျိတော်ဒုး–၁၈၉၉နံဉ် (The River War) တဖဉ်နှောင်လီး။

ဖဲ ၁၈၉၉နံဉ်နှောင်ဝ့စထာဉ်ခှားခ့(လ်)ဟးထိဉ်လာဘြုံးထံး(ရှ်)သုးမှု်အပူးဝံ့ားနှာ် လီး မားကှ့ားတော်ဒ်ပှားကွဲးတော်ဒုးတော်ကစိုဉ်လာမိနံဖိုး(စ်) "Morning Post" လံာ်တော်က စိုဉ်အဂီ်နှောင်လီး။ ဖဲအဝဲအိုင်လာကီ်အားဖြိုးကားကလံးထံးကွဲးတော်ကစိုဉ်ဘဉ်ဃး ဘိဝ၊ (Boer) တော်ဒုးအဆားကတီ်ဘိဝ၊အသုးမှု်ဖိုဉ်နှ့်အီ်းနှောင်လီး။ လာတော်ဘူဉ်ဂ့ား တီ်ဘဉ်အပူးအဝဲထူဉ်ဖျုးထိဉ်ကှ့ားဝံ့ားအလီ်ခံအဝဲကွဲးကှ့ားတော်ကစိုဉ်အရှဒိုဉ်က တော်လားအအိုင်လာတော်ပရာအမော်ညါတကဘျုံးအပူးနှောင်လီး။ ဖဲအဝဲဟဲကှ့ားကဒါ ကှ့ားဆူကီ်ဒဲကလံးအဆားကတီ်ကွဲးကှ့ားဝဲအတော်လဲးခီဖျိုလာလံာ်တဘ့ဉ်အပူးလာ အမှု် "London to Ladysmith" ဒီးလံာ်အံ့ားဖဲ ၁၉၀၀နံဉ်အပူးတော်ထုးထိဉ်ရာလီး အီ်းနှောင်လီး။

ဖဲနံဉ် ၁၉၀၀ အပူးဝ့စထာဉ်ခှားခ့(လ်)ကဲထိဉ်ခိုဉ်စာဘားထုးသနူဘျိုဉ်ဒိုဉ်ခာဉ်စး အကရာဖိလာဝ့ော်အိ(လ်)ဟဲ(မ်) (Oldham) ဒီးအဝဲကဲထိဉ်ပှားဆိုဉ်ထွဲတော်ဘ့ီဘဉ်မား ဂ့ားထိဉ်ပှားဂ့ော်ဝီတဂးနှောင်လီး။ ဖဲ ၁၉၀၄နံဉ်အပူးမ့ော်လာအပဉ်တံဉ်ခိုဉ်နော်တဖဉ်ကဒုး အိုင်ထိဉ်တော်ဆီတလဲအဃိဝ့စထာဉ်ခှားခ့(လ်)တူ်လိာ်ဝဲတသ့ဘဉ်၊ ဒီးအဝဲဆာ တာ်လာကနှော်လီးမားသကိုးတော်လာလ့ားဘရာဉ်ပဉ်တံဉ်အပူးနှောင်လီး။ ဖဲလံးဘရာဉ် သနူဖိမားနာ၊၊တော်ဃုထာဖဲ ၁၉၀၅နံဉ်အဆားကတီ်တော်ဃုထာထိဉ်ဝ့စထာဉ်ခှား ခ့(လ်)လာကကဲထိဉ်နဲဉ်ရှဉ်သဃဲလာခိုဉ်လိုဉ်နံဉ်ဝဲးဒားအပူးနှောင်လီး။

ဖဲ ၁၉၀၈နံဉ်အပူးအဝဲနှော်လီးလာကိတာ်ကရာအပူးဒ်ပနံာ်တော်ကားကရာအခိုဉ်တ ဂးအသိးဒီးဖဲ ၁၉၁၀နံဉ်တခီအဝဲကဲထိဉ်ဝဲထံလီ်ကီ်ပူးနဲဉ်ရှဉ်တဂးနှောင်လီး။ ဒ်

နဲ့ဂွဲ့ဂ်တဂေးအသိုးဝ့စထၢဂ်ခ္ဍားခ္ဍ(လ်)ဒုးအိုဂ်ထိုဂ်တၢ်မၤဂ့ၤထိုဂ်ယိာ်အကျဲသနူတ ဘျုးမံၤန့ဂ်လီၤ။ တၢ်အံၤပဉ်ယာ်စ့ၢ်ကီးဒီးတၢ်ဟ့ဂ်တၢ်သိုဂ်လိဒီးတၢ်ဖံးသကိးမၤသ ကိးတၢ်လၢပ့ၤယိာ်ဖိအဂီၢ်, တကတီၢ်ယီအဝဲဒုးအိုဂ်ထိုဂ်တၢ်အံးထွဲကွၢ်ထွဲလီၤဆီအ တၢ်ကရၢကရိတဖဉ်လၢကမၤစၢၤပ့ၤယိာ်ဖိလၢအထူဉ်ဖျုးထိုဂ်ကွံာ်လၢယိာ်ပူၤတ ဖဉ်နှ့ဂ်လီၤ။ မ့ၢ်နာ်သက့, ဖဝ့ၢ်ဝဲ(လ်ရ့ဂ်) (Welsh) ပ့ၤခ့ဉ်လၢ်ၢ်ဒီၤလ့ဒီၤအတၢ်ဟ်ဖျါ တၢ်ဘဉ်သးအိုဂ်ထိုဂ်အဆၢကတီၢ်ဝ့စထၢဂ်ခ္ဍားခ္ဍ(လ်)စူးကါသုးမ့ၢ်တဖဉ်လၢကမၤ ဂၢ်ကျၤၤအတၢ်ဟ့ဂ်တၢ်ကလ့ၢ်အယိအဝဲဘဉ်တၢ်ဝဲၤအၢဝဲၤသီနးနးကျုၤကျုၤန့ဂ်လီၤ။

ဖ ၁၉၁၁နံ့ဂ်လါအီးကထိဘၢဉ်အပူၤဝ့စထၢဂ်ခ္ဍားခ္ဍ(လ်)ကဲထိုဂ်ဝဲထံသုးအခိုဂ်နၢ် ဒိုဂ်ထိအဆိကတၢ်ၢ်တဂၤဒီးအဝဲဘ့ီဘဉ်မၤဂ့ၤဒီးဒုးအိုဂ်ထိုဂ်က့ၤထံသုးလၢအလူၤ ထိုဂ်ခ့ခါစိၤဆၢကတီၢ်နှ့ဂ်လီၤ။ ဝ့စထၢဂ်ခ္ဍားခ္ဍ(လ်)မ့ၢ်တ့ၢ်ခိုဂ်နၢ်အကျါတဂၤလၢအ ဒုးအိုဂ်ထိုဂ်ကဘီယူၤဒုးသုးလၢအသုးမ့ၢ်အဂီၢ်လီၤ။ ဖ ၁၉၁၂နံ့ဂ်နှ့ဂ်အဝဲသူဉ်ထိုဂ် ကဘီတိုဂ်ကဘီယူၤဒုးသုး (Royal Naval Air Service) အတၢ်ဖံးတၢ်မၤနှ့ဂ်လီၤ။ အဝဲဒုးအိုဂ်ထိုဂ်စ့ၢ်ကီးကလံၤသုးဝဲၤလီၢ်လၢကလံၤသုးဝဲၤလီၢ်ခိုဂ်သ့ဉ်အပူၤဒ်သိုး တၢ်ကစးထိုဂ်စူးကါစဲးဖီကဟဉ်တၢ်မၤအသီတမံၤအံၤလၢလၢပ့ဲၤပ့ဲၤအဂီၢ်နှ့ဂ်လီၤ။ ဝ့စထၢဂ်ခ္ဍားခ္ဍ(လ်)သးဆူဉ်ဒိုဉ်မးလၢတၢ်ဒုးအိုဂ်ထိုဂ်တၢ်အသီသ့ဉ်တဖဉ်အံၤအယိ အဝဲနှ့ဂ်လီၤမၤလိတၢ်နိုဂ်လိကဘီယူၤအတၢ်သိုဂ်လိတဖဉ်နှ့ဂ်လီၤ။

ဖဟိဉ်ခိုဂ်တၢ်ဒုးဖးဒိုဂ်တၢတဘျီစးထိုဂ်ဖ ၁၉၁၄နံ့ဂ်အဆၢကတီၢ်အဝဲနှ့ဂ်လီၤလၢ တၢ်ဒုးကရၢကိုဂ်ကးအပူၤနှ့ဂ်လီၤ။ မ့ၢ်နာ်သက့ဖ ၁၉၁၅နံ့ဂ်အပူၤခီဖျိုအဝဲယဉ်ကွံာ် လၢဒၤဒဲနဲလဲး(စ်)တၢ်ဒုး (Dardanelles Campaign) အပူၤအယိတၢ်ဟ်တၢ်ကမဉ် လၢအလိၤဒီးတၢ်ဆိကတီၢ်ကွံာ်အမူအဒၤါဝံၤသုးကွံာ်အလီၢ်အလၢဆူဘျိုဉ်ဒိုဉ်အခိုဂ် အနၢ်လီၢ်လၢလၢအမ့ၢ် "Chancellor of the Duchy of Lancaster" နှ့ဂ်လီၤ။ မ့ၢ်လၢအဝဲအသးတမ့ဉ်လၢအတၢ်စိတၢ်ကမီၤတအိုဂ်လၢၤလၢထံကီၢ်ပဒိုဉ်တၢ်ဒုးရဲ့ဉ် ကျုၤအပူၤလၢၤအယိ, အဝဲနှ့ဂ်လီၤမၤကဒါက့ၤတၢ်ဆူဘြုံးထံး(ရ့ဂ်)သုးမ့ၢ်ဒိုဉ်အပူၤဒီး ပၢဆ့ၢဝဲသုးရ့ဉ်တရ့ဉ်လၢကီၢ်စကီးလဲ(နှ်)သုးမ့ၢ် (Royal Scots Fusiliers) အပူၤ လၢထံကီၢ်အမ့ၢ်နှ့ဉ်တကပၤနှ့ဂ်လီၤ။

ဖ ၁၉၁၇နံ့ဉ်နှ့ဉ်အဝဲဟဲက့ၤနှုဉ်လီၤမၤကဒါက့ၤတၢ်လၢပဒိုဉ်တၢ်မၤအပူၤဒ်သုးတၢ်စုကဝဲၤဒီးတၢ်ပီးတၢ်လီကိတ်အသိးနှ့ဉ်လီၤ. ဒီးလၢ ၁၉၁၉နံ့ဉ်တူၤလၢ ၁၉၂၁နံ့ဉ်အတိ်ပူၤအဝဲဟံးမူဒါဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဒုးတၢ်ယၤဒီးကဘီယူၤအတၢ်ဖံးတၢ်မၤအနဉ်ရ်ဉ်တဂၤနှ့ဉ်လီၤ. လၢ ၁၉၂၄–၁၉၂၉နံ့ဉ်အဘၢဉ်စၢၤတခီအဝဲကဲထိုဉ်ကိတ်လၢအမ့ၢ် "Chancellor of the exchequer" အလိ်ၢ်အလၢနှ့ဉ်လီၤ.

တၢ်ထိုဉ်ဒုးတဖဉ်ဝံၤအလိ်ၢ်ခံအနံ့ဉ်တဆံအတိ်ၢ်ပူၤလၢအဂိ်ၢ်မ့ၢ် "နံ့ဉ်ဘူဉ်တဂ့ၤတိ်ၢ်တဘဉ်" နှ့ဉ်လီၤ. အနိ်ၢ်ကစၢ်ဒဉ်ဝဲအတၢ်ထိုဒါပှၤအ့ဒယဉ်ဖိအတၢ်စံဉ်ညီဉ်ပၢလီၤအသးဒီးအတၢ်ဆိုဉ်ထွဲစီၤပၢအဲဒဝးသၢဂၤတဂၤဖဲ "တၢ်ပူထိုဉ်ခီဖျိတၢ်ဘဉ်ပျ၊်စုပျ၊်ခိုဉ်လၢလိ်ၢ်လၢစိကမီၤအပူၤ"(ခီဖျိထံဖိကိ်ၢ်ဖိတဘဉ်သးလၢၤအီၤ) အိုဉ်ထိုဉ်တဖဉ်ပှၤအါတက့ၢ်တသးလီၤပလိ်ာ်ဒီးအီၤဘဉ်. အယိဖဲအဝဲအတၢ်ဟ့ဉ်ပလိ်ၢ်ဘဉ်ယးဒီးနးစံဉ်ကျၢမနံ့ဉ်ကအိုဉ်ထိုဉ်ဒီးဘြဲးထံး(ရ)ကဘဉ်ဖိဉ်ထိုဉ်က့ၤတၢ်စုကဝဲၤအဂ့ၢ်အခါပှၤတကနှဉ်ယှာ်အီၤလၢၤဘဉ်. ဖ ၁၉၃၉နံ့ဉ်ဟိဉ်ခိုဉ်တၢ်ဒုးဖးဒိုဉ်ခံဘျိတဘျိအိုဉ်ထိုဉ်အဆၢကတိ်ၢ်, ဝ့စထၢဉ်ခ္ဉၤခ့(လ)ကဲထိုဉ်ထံသုးအခိုဉ်အဆိကတၢ်ၢ်တဂၤနှ့ဉ်လီၤ. ဖ ၁၉၄၀နံ့ဉ်လါမ့ၤအပူၤကိတ်ခိုဉ်ကျ၊်နဲ့ဘံလံခ့ါဘၢဉ်လ့ (Neville Cham--berlain) စံဉ်လီၤလၢကိတ်အလိ်ၢ်အလၢအပူၤဒီးဝ့စထၢဉ်ခ္ဉၤခ့(လ)ထိုဉ်က့ၤလၢအလိ်ၢ်နှ့ဉ်လီၤ. အဝဲသမၢတၢ်ဟ်လီၤစုကဝဲၤဆူနးစံဉ်ကျၢမနံ့ဉ်အစုပူၤအယိအထံအကိ်ၢ်ဘဉ်သးအီၤအါထိုဉ်နှ့ဉ်လီၤ. ဖဲတၢ်ဒုးအဆၢကတိ်ၢ်အဝဲဖံးတၢ်မၤတၢ်ဆူဉ်ဒိုဉ်မး, တဟ်ဖျါအတၢ်လီၤဘ့ၤ်းလီၤတီၤနီတစ်းဘဉ်. အတၢ်ရ့လိ်ာ်ဒီးအမဲရကၤကိ်ၢ်ခိုဉ်ရုးစဘဲးမ့ၢ်တၢ်လၢအဂ့ၤဒိုဉ်မးဒီးအဝဲမၤတံၤမၤသကိးဒီးစိဉ်ဘံဉ်ယဲးကိ်ၢ်စၢဖ့ိုဉ်လၢတဘျိတခီဉ်ဘဉ်သဂ၊်ၢ်ဒီးတၢ်ကိတၢ်ခဲနှ့ဉ်လီၤ.

ဖ ၁၉၄၅နံ့ဉ်တၢ်ဒုးဝံၤအလိ်ၢ်ခံတၢ်မၤတၢ်ယုထၢအဆၢကတိ်ၢ်ဝ့စထၢဉ်ခ္ဉၤခ့(လ)ဘဉ်ပျ၊်ကွံဉ်အစုလၢအလိ်ၢ်အလၢအပူၤ, ဘဉ်ဆဉ်အဝဲမ့ၢ်ဒ်းဒဉ်ကရၢထိုဒါတၢ်အခိုဉ်လၢအကိးသတြိုထိုဉ်ဒီးတဲဖျါဘဉ်ယးတၢ်ဒုးခုဉ် (Cold War) အတၢ်ဘဉ်ယိဉ်တဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ. အဝဲဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဝဲတၢ်ကတိၤတဖျၢ်ဉ်ဒ်သိးပှၤကသ့ဉ်ညါအီၤအါအါ

ဂြိုဂြိုလ်အမှ် "Iron Curtain" ထးအယဉ်ဘျးသဒ*, ဒီးဟ့ဉ်ဂံ၊်ဟ့ဉ်ဘါကြိ၊်ယူ ရပး–ကြိ၊်အမဲရကး (Trans-Atlantic) လ၊ကစ၊ဖြိုင်လိ၁်က့၊သးအဂြိ၊်နှ၎်လီး. ဒီးဖဲ ၁၉၅၁နံ၎်နှ၎်အဝဲကဲထိ၎်ကဒီးကိတ်ာ်ခိ၎်ကျ၊်အသီတဘျီနှ၎်လီး. အဝဲစံ၎် လီးကွံ၁်လ၊အလီ၊်အလ၊အပူးဖဲ ၁၉၅၅နံ၎်, ဘဉ်ဆဉ်မ့ှ်ဒ်ဇဉ်ဘျီဉ်ဒိဉ်ခိ၎်နှ၊်တဂ၊ တချုးလ၊အသံ်ဒ်ဘဉ်အခါနှ၎်လီး. အဝဲဂဲ၊လိ၁်တ၊်လ၊ထံရှ၊်ကြိ၊်သဲးအပူးဒီးမ၊ လ၊ပ့ဲ၊ထိ၎်တ၊်အါမံ၊အကျါအဝဲဟ်တ့ှ၊်စ့ှ၊်ကီးလံ၁်လ၊အဝဲကွဲးဝဲလ၊အထုးနှ့ှ်ပ့၊ သူ၎်ပ့၊သးအါမးအယိဖဲ ၁၉၅၃နံ၎်အပူ၊အဝဲဒီးနှ့ှ်နိ၎်ဘ၊၎်လံ၁်လ၊်ပီညါခိ၎်ဖး နှ၎်လီး.

လ၊ခံကတ၊်ဖဲ ၁၉ဖ၅ နံ၎်လါယနှ၊အါရံ၎် ၂၄သီအနံ၊ဝ့စထ၊၎်ခ့ှ၊းခ့(လ်)အမှုအ ဒါလ၊ပ့ဲ၊လ၊အတ၊်မ၊အပူ၊ဒီးစူးကွံ၁်အသးသမှ, ဒီးထံကြိ၊်ဟံးမှုဒါခ့ှ၎်လီ၊က့၊အြိ၊ ဂ့၊ဂ့၊ဘဉ်ဘဉ်နှ၎်လီး.

---

*"Iron Curtain" မ့ှ်ဝိ၊်ဩြတဖျ၊်ဉ်လ၊အတဲဖျါထိ၎်တ၊်အဆ၊လ၊အမ၊လီ၊ဖး Warsaw Pact ထံကြိ၊် ဒ်အမ့ှ်ခိ၎်မ့ှုနှ်းထံကြိ၊်, လီ၊ဆီဇဉ်တ၊်ရ၊ရှ၎်ဒီးမ့ှ်ထိ၎်ယူရပ၊, ဒီး NATO ထံကြိ၊်ဒ်အမ့ှ်မီ၊အိ၎် ယ၊၊ထံကြိ၊်တဖ၎်, လီ၊ဆီဇဉ်တ၊်အမဲရက၊ကြိ၊်စ၊ဖြိုင်ဒီးမ့ှ်နှ၎်ယူရပ၊ထံကြိ၊်တဖ၎်နှ၎်လီ၊. တ၊် အံ၊စးထိ၎်အသးလ၊ ၁၉၄၅နံ၎်ယ၎်ယ၎်တ့ှ၊လ၊တ၊်ဒုးခုခ့ှ၎်ကတ၊်ကွံ၁်လ၊ ၁၉၉၁နံ၎်အပူ၊နှ့ှ်လီ၊.

“မုတမှာ်ယာ ဘဉ်နၢ်, မှာ်မတာ လဲာ်. ဒီးမုတမှာ်ခဲအံၤ ဘဉ်နၢ်, ဆံးခါလဲာ်.”

"If not me, who? And if not now, when?"

“တၢ်လၢနၢမၢ ဝံၤ အီၤ လၢမဟၢ်တၢ်ရၢ် မှာ်ဖျိ3ဉ်ဘဉ်ရၢ နၢ်ဉ်တၢ်ရၢ် အံၤ အတီၢ်ဟူ နၢမၢ တၢ်ဝံၤ တအါကဉ်ဆီးဘဉ်.”

If what you have done yesterday still looks big to you, you haven't done much today."

“ယမှာ်ခီဉ်မ့ုပြုန်းသနၢ်ဖီ, ဟ ခီဉ်မ့ုပြုန်းသနၢ်ဖီတၢ်ရီၢ်တၢၢ လၢ်. လၢဟ တၢ်ရၢ် အဂီၢ်ကမှာ်တၢ်မဲမီၢ်လၢအဝဲသုဉ်အဂီၢ် သုဉ်သုဉ်လၢ်. ဘဉ်ဆဉ်လၢယဂီၢ်နၢ်ဉ်တၢ်အံၤ မှာ်ယတၢ်ပညိ3ဉ်ခီဉ်သုဉ်လၢ်.”

"I am a Communist, a convinced Communist! For some that may be fantasy. But to me it is my main goal."

မ့ဉ်ခ့(လ်)ကီဉ်ဘဉ်ခ့ီး (၁၉၃၁–)

မ့ဉ်ခ့(လ်)ကီဉ်ဘဉ်ခ့ီး (Mikhail Gorbachev) အိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်ဖဲ ၁၉၃၁နံ့ဉ်အပူၤနၢ်ဉ်လီၤ. အဝဲ မ့ၢ်စိဉ်ဘံဉ်ယဲးဆိဉ်ရ့ဉ်လ့းထံဖိကစၢ်ကီၢ်စၢ ဖ့ိဉ်အခိဉ်ဖဲ ၁၉၈၅–၁၉၉၁နံ့ဉ်အဘၢဉ်စၢၤလီၤ. မ့ၢ်တ့ၢ်ခိဉ် နၢ်လၢခံကတၢ်တဂၤလၢအမၤဟးဂီၤကွံာ်ခိဉ်မ့ုနုံးသနူလၢ စိဉ်ဘံဉ်ယဲးဒီးမ့ၢ်ထိဉ်ယူရပၤထံကီၢ်တဖဉ်အပူၤဝံၤမၤဖျါ ထိဉ်တၢ်မၤအမိၢ်လံၤမိၢ်ပ့ၢ်လၢတၢ်ဒုးအိဉ်ထိဉ်တၢ်ဆိတလဲ အကျဲအသနူအဂီၢ်နၢ်ဉ်လီၤ.

ကီဉ်ဘဉ်ခ့ီးဒုးအိဉ်ထိဉ်အတၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျၤလၢကမၤဆူဉ်ထိဉ်က့ၤစိဉ်ဘံဉ်ယဲးအကျဲ သနူ, ဘဉ်ဆဉ်လၢခံက့ၤမၤဟးဂီၤကွံာ်ဝဲလၢတအိဉ်ဒီးတၢ်ဆိကမိဉ်ထံလၢအဂ့ၢ် ဘဉ်နၢ်ဉ်လီၤ. အကျဲသနူ, အဖီလစံဉ်သ့ဉ်တဖဉ်ပညိဉ်ဝဲလၢကမၤစၢ်လီၤက့ၤတၢ် ဖ့ဉ်ဆၤယုာ်ဒီးကီၢ်မ့ၢ်နုာ်, လီၤဆီဇဉ်တၢ်အမဲရကၤကီၢ်စၢဖ့ိဉ်ဝံၤဒီးဟ့ဉ်လီၤအသး ဂဲၤလိာ်မၤကတၢ်ကွံာ်ဝဲတၢ်ဒုးခုဉ် “Cold War” လၢအနီၤဖးဟိဉ်ခိဉ်စးထိဉ်လၢ နံ့ဉ် ၁၉၄၀ တဖဉ်လၢ်အဆၤကတိၢ်နၢ်ဉ်လီၤ.

မ့ဉ်ခ့(လ်)ကီဉ်ဘဉ်ခ့ီးအိဉ်ဖျဉ်ထိဉ်ဖဲလါမာ်ရှး ၂ သီ ၁၉၃၁နံ့ဉ်လၢဝ့ၢ်ဖြ3ဉ်ဘိနိယံဉ်

(Privolnoye) လျစိုင်ဘံုင်ယဲးကြီ၊စားဖိုင်အပူး၊ မ့၊ဝဲတၫ်သူင်တၫ်ဖျးအပှၫ်ကူင်ဘင်ကူင်သ့လၫ်အမၫ်တၫ်လၫ်တၫ်သူင်တၫ်ဖျးအလီ၊တတီၫ်အပူး၊အဖိခ္ဆါနှ့ၫ်လီၫ်။

ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးအဖု "Pantelei Yefimovich Gopkalo" မ့၊စိုင်ဘံုင်ယဲးကြီ၊စားဖိုင်အခိုင်မ့ူနုံးပင်တံုင်တဖုအကရၫ်ဖိလၫ်အသူင်တီသးရၫ်တဂၫ်ဒီးမ့၊စ့၊ကီးဒူသဝီသူင်ဖျးစံာ်ပှၫ်ဝဲၫ်ကျိၫ်အပှၫ်ပၫ်းလီ၊ဆ့ုင်နီၫ် (စံာ်လီ၊ပှၫ်လီ၊လၫ်အဘင်တၫ်ပၫ်အီၫ်လၫ်ပှၫ်အါဂၫ်) တဂၫ်နှ့ၫ်လီၫ်။ ဖ ၁၉၃၇နံ့ုင်အပူး NKVD* ပၫ်းကီ၊ပ့၊ဆှါတဖင်ဖိုင်ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးအဖုဒီးလိုက်ကွ်ီ၊အီၫ်လၫ်အမ့၊တၫ်ကရၫ်ကရိခ္ဆူသူင်လၫ်တဖိုးသဲစးအခိုင်လၫ်အဆိုင်ထ္ဝလံယိုင်ထြိုးစကံ၊ (Leon Trotsky) နှ့ၫ်လီၫ်။ အဝဲဘင်အိုင်လၫ်ယိုက်ပူးဒီးဘင်တၫ်မၫ်ပယ္ဝအီၫ်လၫ်ခံနံ့ုင်ဃင်ဃင်အတီ၊ပူးတုၫ်လၫ်လါဒ်ုင်စဲဘၫ်ဉ် ၁၉၃၈ နံ့ုင်အပူးမးတၫ်ပျ၊ထိုင်ကွ်ုင်အီၫ်နှ့ၫ်လီၫ်။

လၫ်ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးအတၫ်ကွ်ုးက့ၫ်းအဂ့၊်အကျိၫ်အပူးဟ်ဖျါထိုင်ဝဲလၫ်တၫ်ကဲထိုင်သးအံၫ်မၫ်ဘင်ဒီအထံရ့ူ၊ကီ၊သဲးတၫ်ဂုၫ်ထိုင်ပသီထိုင်တဆံးတစ့ၫ်ဘင်နှ့ၫ်လီၫ်။ ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးအဖုမ့၊ပှၫ်ခိုင်မ့ူနုံးဖိတံ၊နိ၊်တဂၫ်ဒီးသိုင်လိန့်၊အလံၫ်ခ္ဆါဘင်ဃးဒီးပှၫ်ဖးဒိုင်ခါ(လ်)မး(စ်) (Karl Marx)၊ ဖြ်ုတ၊်ရုံး(ခ်)အဲကွ၊်(လ်) (Frederick Engels) အတၫ်ဖံးတၫ်မၫ်အဂ့၊်အကျိၫ်သ့ုင်တဖင်၊ ဒီးမ့၊်တသိုင်လိန့်၊ဝဲလံယိုင်ထြိုးစကံ၊်အဂ့၊်ဘင်ဆင်သိုင်လိန့်၊စ့၊်ကီးဝဲလဲန့်၊(နိ်) (Lenin) အတၫ်ဖံးတၫ်မၫ်အဂ့၊်အကျိၫ်တဖင်နှ့ၫ်လီၫ်။

ဖဟိုင်ခိုင်တၫ်ဒုးခံဘျိတဘျိအဆၫ်ကတီ၊ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးအသဝီဘင်တၫ်မၫ်နှ့၊ပၫ်အီၫ်လၫ်ကွ၊်မနုံ်ုင်အသုးမ့ု၊်နှ့ၫ်လီၫ်။ လၫ်ခံက့ၫ်ကိုင်ဘင်ခ္ဆီးကွ်ုးဖျါထိုင်ဝဲလၫ်၊ "ဖတၫ်ဒုးဝံၫ်အဆၫ်ကတီ၊ယသးနံ့ုင်အိုင်တဆံလ့ုံ၊်နံ့ုင်လီၫ်။ ပစိၫ်နှ့ုင်မ့၊်ဖိုဒ်ုဖိသင်လၫ်တၫ်ဒုးအကတီ၊်အစိၫ်နှ့ၫ်လီၫ်။ တၫ်ဒ္ဓုင်ဒ္ဓူပှၫ်ဒီးတၫ်ဟ်လီၫ်တဲာ်နှ့၊်ပှၫ်တၫ်ပန္ဒၫ်အလီ၊်လၫ်ပတၫ်သကဲာ်ပဝ်ုးဒီးပတၫ်ထံုင်ဘင်ဃးဒီးဟိုင်ခိုင်ခံမံၫ်လၫ်ာ်အပူးလီၫ်။"

---

*NKVD, တၫ်ကိုးစ့၊်ကီးအီၫ်လၫ်ကမျၫ်ခိုင်မ့ူနုံးဒ္ဓဲပူးဂ့၊်ဝိကရၫ်လၫ်အမ့၊်စိုင်ဘံုင်ယဲးကြီ၊်စားဖိုင်အပၫ်ကြီ၊်ပၫ်ဆှၫ်တၫ်ကရၫ်ခ္ဆူသူင်လၫ်အဟံးမ့ုဒါလၫ်တၫ်ဆီုင်သနုံးတၫ်လၫ်ထံရ့ူ၊်ကီ၊်သဲးအကျဲအဂ်ီ၊ဖဲစတါလ့ုင် (Stalin) ပၫ်တၫ်အစိၫ်နှ့ၫ်လီၫ်။

တချူးလားကိုင်ဘင်ခွီးလဲးထိုင်မးလိတ်ဘျားသဲစးလားမီးစကိုင်ဖွင်စိမိးဇ်ဘင်အခါ အဝဲမးတ်ဇ်တ်ကားဖိုင်ဂ်ဖိုင်တ်သူင်တ်ဖျးအပှးမးတ်ဖိတဂးအသိးနှ်လီး။ ဖဲ အဝဲမ့်ကွိဖိအဆးကတီ်အဝဲနှ်လီးလားစိုင်ဘံင်ယဲးကီ်စားဖိုင်အခိုင်မ့ျနုံးပင်တံင် ကရားအပူးဒီးတကတီ်ယိဒိးတ့ဒိးဖျိုက့ဒးအသးဒီးရဲးစင်ထံးထိုင်ရဲကိုင် (Raisa Titorenko) နှ်လီး။

ကိုင်ဘင်ခွီးဖျိုထိုင်ဖွင်စိမိးကွိဝံးအလီ်ခံကဲထိုင်ဝဲဇင်ခိုင်မ့ျနုံးသးစ်ကရား (ကိုးဝဲ လားကိုင်စိမိုင် "Komsomol" ကရား) ခိုင်နှ်လားအဟံးမူဇါလာ်ဆးလာ်ကတီ် တဂးနှ်လီး။ ဖဲ ၁၉၅၅နံင်အပူးကိုင်ဘင်ခွီးဘင်တ်ယုထားထိုင်အီးဇ်ခိုင်မ့ျနုံး သးစ်ကရားပားဆှားတ်ကမံးတ်ာ်အနဲ်ဂ်ရ်ှတ်တဂးနှ်လီး။ တှးယီးလား ၁၉ဖဝနံင် နှ်ကိုင်ဘင်ခွီးအတ်ဖံးတ်မးလဲးထိုင်လဲးထိကျ်ကျ်ဒီးကဲထိုင်ဝဲကရားအံ့းအခိုင် အဒိုင်ကတား်လားတ့်စတးဘြိုင်ဖူ(လ်) (Stavropol) အပူးနှ်လီး။ မးကဒီးတနံ်ဖဲ တ်မးခိုင်မ့ျနုံးပင်တံင်ခိကရဲးခံဆံခံဘျိတဘျိလားတ့်မီးစကိုင်အဆးကတီ်အဝဲမ့် ခါင်စးလားကဒီးယုထားအသးလားအဟဲလားတ့်စတးဘြိုင်ဖူ(လ်)နှ်လီး။

ဖဲ ၁၉ဖ၄–၁၉ဖ၇နံင်အဘားင်စားကိုင်ဘင်ခွီးမးလိကဒီးတ်ဖဲစတးဘြိုင်ဖူ(လ်)တ် သူင်တ်ဖျးအဖွင်စိမိးလားကမးနှ်ဇ်ကရံင်တ်လးကပီးခံခါတခါအဂ်ီ၊ ဒီးဖဲ ၁၉၇၀နံင်တှးယီးတစုတ်ယုထားထိုင်အီးလားကကဲထိုင်စတးဘြိုင်ဖူ(လ်)ဟိုင်က ဝိးအပှးပားဆှားတ်နဲ်ဂ်ရ်ှတ်တဂးနှ်လီး။ အတ်မးမူဇါလားအမးဝဲတဖင်ဒုးမံ သူင်မံသးဘင်ယူရံင်အဲဒ္ဒြိုင်ဖိး (Yuri Andropor) လားအခါဖဲနှ်မ့်ထံကီ်ဘံင်ဘား ကမံးတ်ာ်အခိုင်တဂး (ကမံးတ်ာ်အံ့းတ်ကိုးစ့်ကီးလား KGB) နှ်လီး။ သတးဒီးအဲ ဒ္ဒြိုင်ဖိးစူးကါအတ်ဟူးတ်ဂဲးလားကသုးထိထိုင်ကိုင်ဘင်ခွီးအလီ်အလးအမူအဇါ အဂ်ီ်နှ်လီး။

ဖဲ ၁၉၇၁နံင်အပူးကိုင်ဘင်ခွီးကဲထိုင်ဝဲခိုင်မ့ျနုံးပင်တံင်လီ်ခါင်သးပားဆှားတ်ကမံး တ်ာ်အကရားဖိတဂးနှ်လီး။ လားခံက့ဒးအဝဲသုးက့ဒးအလီ်အိုင်လီ်ဆိုးဆူ့တ့်မိုင်စ ကိုင်ဒီးကဲထိုင်သူင်ဖျးဝဲးကျိုးအနဲ်ဂ်ရ်ှတ်တဂးနှ်လီး။ ဖဲ ၁၉၈၀နံင်အပူးကိုင်ဘင်

ခွီးကဲထိုင်ဝဖိလံုးဘူရိုင် (Politburo) ကရာအကရာဖိလာအသးစ၊်ကတာ၊်တဂေ
နှုင်လီ။ လာလွှ်၊်နံ့ဉအတီ၊်ပူဇေအဝဲကဲထိုင်ပှဲခံဂေတဂေလာခိုင်စတါတ့ဉ်ချာ၊ဉ်နဲးကိုင်
(Konstantin Chernenko) အဖိလာ်နှုင်လီ။

ဖ ၁၉၈၅နံ့ဉ်ချာ၊ဉ်နဲးကိုင်သံ့ဝံ့ဇအလီ၊်ခံလီ၊်ခာ၊ဉ်သးပၢဆှၢတၢ်ကမံးတံာ်ဃုထၢထိုင်
ကိုင်ဘဉ်ခွီးလၢကကဲထိုင်ခိုင်မ္ဃုနံ့းပဉ်တံဉ်အနဲ့ဉ်ရွဲ့ဉ်ခိုင်ကျၢ်တဂေနှုင်လီ။ ဒ်ပဉ်
တံဉ်ခိုင်နၢ်တဂေအသိးတကတီ၊်ဃီအဝဲစးထိုင်မၢဆူဉ်လီ၊်ခၢဉ်သးပၢဆှၢတၢ်ကမံး
တံာ်ခိုင်စၢဘၢးထုးကရၢဖိတဖဉ်လၢကဟးထိုင်ကွံာ်လၢအမူအဇါအပူဇေအဂီ၊်နှုင်
လီ။ လၢအဝဲသ့ဉ်တဖဉ်အခၢဉ်စးကိုင်ဘဉ်ခွီးမၢပှဲၢက့ၢအီၢလၢပှၢဟိ$^{\prime}$ခ္ဆါသးစ၊်လၢ
အအိုဉ်ဒီးတၢ်ထံဉ်လၢတၢ်ဘ့ီဘဉ်မၢဂ့ၢထိုင်က့ၢတၢ်အဂီ၊်နှုင်လီ။

ဖ ၁၉၈၅နံ့ဉ်အပူဇေကိုင်ဘဉ်ခွီးဒုးအိုဉ်ထိုင်ရဲဉ်ကျဲၢဟ်လီၢဝဲတၢ်မၢဘဉ်ဃးတၢ်ဟး
ဝ့ၢဝိၢ်ထိုဇါတၢ်အိုဉ်ခိုဉ်ဖးလာ်ဆှိုးဒီးတၢ်အီသံးအီမ့ၢတဖဉ်နှုင်လီ။ အဝဲကတိၢ်တၢ်
ဟ်ဖျါထိုင်စ့ၢ်ကီးတၢ်ဂ့ၢ်ဘဉ်ဃးတၢ်လိုဉ်ဘဉ်လၢဖၢၤရဲးစထြိုဉ်ရုံးခဉ် "Perestroika
(တၢ်သူဉ်ထိုင်ဆိလီၢကဇါက့ၢ)" အဂ့ၢ်တဖဉ်, ဒီးတၢ်အံၢမၢဘဉ်ဘျိုးဘဉ်ဇါထိုင်
က့ၢမ့ၢ်ကျိၢ်ဝဲၢကွာ်, ထံရ$^{\prime}$ကီ$^{\prime}$သဲးဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်ဆိတလဲတဖဉ်, လၢအ
အိုဉ်ဒီးတၢ်ပညိုဉ်လၢကမၢဂ့ၢမၢဘဉ်ဂီ$^{\prime}$ထိုင်က့ၢစိုဉ်ဘံဉ်ယဲးအမ့ၢ်ကျိၢ်ဝဲၢကွာ်အဂီ$^{\prime}$
နှုင်လီ။ ကိုဉ်ဘဉ်ခွီးဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဖိလစံဉ်တဖဉ်လၢပညိုဉ်ဝဲလၢကဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဖ့ၢ်မ့ၢ်
ကျိၢ်ဝဲၢကွာ်အကျဲသနူခီဖျိတၢ်ဟ့ဉ်ဂံ$^{\prime}$ဟ့ဉ်ဘါ၃ၢနီ$^{\prime}$တဂေအတၢ်ပၢဘဉ်စိုဉ်ဘံဉ်ယဲး
အစဲးဖိကဟဉ်တၢ်မၢလီ$^{\prime}$ဒီးသူဉ်ဖျးအတၢ်မၢလီ$^{\prime}$တဖဉ်နှုင်လီ။ မ့ၢ်နာ်သက့ၢ်စိုဉ်ဘံဉ်
ယဲးတၢ်နှ့ၢ်ပၢမၢတၢ်အက့ၢ်အဂီၢကရၢတဖဉ်မၢလီၢတံၢ်ဝဲလၢတၢ်ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်တၢ်ဆိ
တလဲတဖဉ်အံၢကဲထိုဉ်ကဲထိတသ့ဘဉ်, ဒီးလၢကျးတဖဉ်အပူဇေတၢ်ဖိတၢ်လံၢလၢ
အအိုဉ်တဖဉ်ဆံးစ့ၢဝဲဇဉ်နှုင်လီ။

ကိုဉ်ဘဉ်ခွီးဘိးဘဉ်ရၢလီၢစ့ၢ်ကီးတၢ်ဆိတလဲစိုဉ်ဘံဉ်ယဲးထံဂ့ၢကီ$^{\prime}$ဂၢဂ့ၢ်ဝိအဖိလ
စံဉ်နှုင်လီ။ ဖ ၁၉၈၇ နံ့ဉ်အပူဇေအဝဲထံဉ်လာ်သးဒီးရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နိ်) (Ronald
Reagan) ဒီးဆဲးစုပနိ$^{\prime}$ဉ်လၢလံာ်ဃံးဃာ်ဘဉ်ဃးတၢ်ကမၢကတၢ်ကွံာ်နှုချုံယါအ

သုးမှု၊ (ကိုးဝဲလ၊ Immediate Nuclear Forces [INF]) နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲမ၊လီ၊ တံ၊စ့်၊ကီးလ၊အဝဲတနှ့ဉ်လီ၊မ၊တံ်တာ်သးလ၊ထံကီ၊်လ၊မှ၊်ထိဉ်ယူရပ၊အပူ၊ဒ့ဲပူ၊ ဖိလစံဉ်တဖဉ်လ၊၊ဘဉ်, ဒီးဖဲ ၁၉၈၉နံ့ဉ်နှ့ဉ်အဝဲဘိးဘဉ်ရ၊လီ၊ဝဲလ၊ကထုးကွံ်ာ် စိဉ်ဘံဉ်ယဲးအသုးမှု၊်တဖဉ်လ၊ကီ၊်အဉ်ဖကဉ်နံ်းစတဉ်(နှ်)အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊. အယိ လ၊ခံတနံ့ဉ်အဝဲဒီးနှ့်ဘဉ်တ၊်ဟ့ဉ်လ၊ကပီ၊အီ၊လ၊နိ့ဉ်ဘ၊ဉ်(လ)တ၊်မှာ်တ၊်ခ့ဉ်အ ခိ့ဉ်ဖးနှ့ဉ်လီ၊.

ကိ့ဉ်ဘဉ်ခ့ီးအိ့ဉ်ပလီ၊်အသးလ၊အသုတဆ့၊ယီ၊စိဉ်ဘံဉ်ယဲးအသုးသိလ့ဉ်ထးဖး ဒိ့ဉ်ဆူမှ၊်ထိဉ်ကီ၊်ယူရပ၊တ၊်လီ၊်တဖဉ်အပူ၊ဖဲတ၊်ဟ်ဖျါထိဉ်သးထီဒါခ့ိဉ်မ့ျုနံ်းပ ဒိ့ဉ်တဖဉ်ကဲထိဉ်သးအလီ၊်တ့ဂ၊နှ့ဉ်လီ၊. လ၊စ့၊လါအတီ၊်ပူ၊ခ့ိဉ်မ့ျုနံ်းပဒိ့ဉ်လ၊ ကီ၊်ဖိလဲ(နှ်), ကီ၊်ဟါက့ဉ်ရံ့ဉ်, ကီ၊်ဘူဉ်ကဲ့ရံ့ယါ, ကီ၊်ရ့ဉ်မ့နံ့ယါ, ဒီးမှ၊်ထိဉ်ကီ၊် ကျ၊မနံ့ဉ်တဖဉ်အပူ၊လီ၊ဟ့ိ၊်ကွံ်ာ်ဝဲဒဉ်နှ့ဉ်လီ၊.

မ့်၊လ၊ပ့၊ခ့ိဉ်စ၊ဘား၊ထ့ုးသနှ့ဖိတဖဉ်အလီ၊်အလ၊အစိကမီ၊အိ့ဉ်ဒံ်းအယိကိ့ဉ်ဘဉ် ခ့ီးအတ၊်ဂ့ဉ်ကျဲ့စား၊လ၊ကဒုးကဲထိဉ် စိဉ်ဘံဉ်ယဲးကီ၊်စ၊ဖ့ိဉ်လ၊ကမ့်၊ကဲ့၊ဒံ့ဉ်မိ့ဉ် က ရ့ဉ်စံဉ်အထံအကီ၊်အံ၊မ့်၊တ၊်လ၊အမ၊ဟး၊ဂီ၊အမံ၊အသဉ်နှ့ဉ်လီ၊. ဖဲလါအီကူး ၁၉၉၁နံ့ဉ်အပူ၊အဝဲထူဉ်ဖျုးထိဉ်လ၊သုးမီ၊စိရိ၊လ၊အဘဉ်တ၊်ကရ၊ကရိထိဉ်အီ၊ လ၊ပ့၊ဂဲ၊ထံရ့ု၊်ကီ၊်သဲးလ၊အဆူဉ်အကိ၊လ၊ခ့ိဉ်မ့ျုနံ်းပဉ်တံဉ်အဒ့ဲပူ၊နှ့ဉ်လီ၊. ကိ့ဉ် ဘဉ်ခ့ီးခီဆ၊ကဲ့၊တ၊်ဂ့၊်ကီအံ၊ခီဖျိုပတ့ာ်ကွံ်ာ်ဝဲလီ၊်ခ၊ဉ်သးပ၊ဆ့၊တ၊်ကမံ်းတံ်ာ်နှ့ဉ် လီ၊. မ့်၊နာ်သကဲ့ဒ်နှ့ဉ်ဒီးမ့်၊လ၊စိဉ်ဘံဉ်ယဲးကီ၊်စ၊ဖ့ိဉ်အံ၊လီ၊မှ၊်လီ၊ဖးကွံ်ာ်လ၊ကီ၊် စဲဉ်လီ၊ဆီတဖဉ်အပူ၊အယိဖဲ ၁၉၉၅နံ့ဉ်လါဒံ့ဉ်စဲဘ၊ဉ် ၂၅သီအနံ၊ကိ့ဉ်ဘဉ်ခ့ီး ဟးထိဉ်ကွံ်ာ်လ၊အမူဒါတ၊်မ၊အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊.

"တော်ဟက်ဆာလာတော်ကဲ့ လိုက်အီး လာကြီက်အဲ့ဉာ်ရဉ့်(ရ်)အဟ္ဟ ဟ္ဟ ကမ္ဘာ်တၢၢ့ဉာ်ကီးသ ပြုထံ့ထံ့ဉာ်လာအဘဉာ်ဒီးအဲ့ဉာ်ခလ့ဉ် တော်ဘါလီၤ. ဟ္ဟ ကမ္ဘာ်သ့ဉ်တၢၢ့ဉာ်အဲ့ တအဲ့ ဆာထာဉ်ပုထံ့ဉ်တော်လာဒ်ဉ်မီ့ဉ်ကရ့ဉ်ခ်ဉ်ကအီ့ဉ်ထံ့ဉ် လာအစဲသ့ဉ်အ ထဲ့ကီ်ဟ္ဟ အကီ်ဘဉ့်."

"In the revolution that was achieved in Iran, people were screaming that they wanted Islam; these people did not rise up so their country could have democracy."

"ဟ္ဟ လာအထံ့ဒါ့ဟ္ဟ သ့ဉ်တၢၢ့ဉ်ဒ်သီးဒဉ်ဒီးခဲစာဉ်တော်ဆါကီ်ဉ်လိ်ဉ်တၢၢ့ဉ်လာတော်ဘဉ်ဖ့ဉ်ထုးထံ့ဉ်ကွ့ဉ်အီ် နှ့ဉ်လီၤ. မ့တမ့ှာ်ဒ်နှ့ဉ်ဘဉ်ဒီးအစဲသ့ဉ်ကဟ့ဉ်မာ ဟးကီ တ်ကီးမ်ာ ဒဲးလီၤ. "

"Those who are against us are like cancer tumors that need to be removed surgically; otherwise they will corrupt everything."

"ဟ္ဟ ကဘဉ်မာ လီနှ့ာ်တ်လာမ်ာ်တ၊ လာအလဲ ဆ့ှာအဖ်ခ့ါ့ဒဉ်ဝဆ့ကွ့ှာ်အဟ္ဟ ဒီး ထဲနှ့ဉ်တ၊ကွ့ှ်အဖ်ခ့ါ့ဘဉ်တ်ခ့ဉ် ညီဉ်သ့ကွ့ှာ်နှ့ဉ်လီၤ."

"People have to learn from the mother who brought her own son to court and then her son was hanged."

အါယဉ်ထိလဉ်ခ်ဉ်မံနံ့ဉ် (၁၉၀၂–၁၉၈၉)

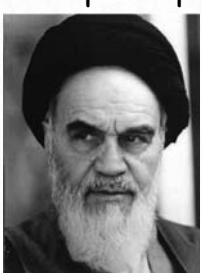

အါယဉ်ထိလဉ်ခ်ဉ်မံနံ့ဉ် (Ayatollah Khomeini), အမံၤအလၢအပ့ၢၤမ့ၢ်ဝဲစ့ဉ်ယံးရုးဟိလဉ်ဒဲ(လ်)မူဉ်စးရံးဒဲ(လ်)ခ်ဉ်မံနံ့ဉ် (Sayyid Ruhollah al-Musari al-Khomeini)နှ့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်တ့ၢ်တၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါခ်ဉ်နၢ်တဂၤလၢ အအိဉ်ကဒုလၢပ့ၢၤကီ်ဒီးပၢဆ့ၢတၢ်ပၢ်ဆၢအမံၤဟူသဉ်ဖျါလၢ တၢ်ဒုးလီၤဟ့ီ်ကွံ့ာ်အံ့ဉ်ရဉ်(နိ်) (Iran) အကီ်ခ်ဉ်မိဉ်ဟဉ်မဲးရံး စဉ်ရ့ဉ်ဖဉ်လါဘံး (Muha--mmad Reza Shah Pahlavi)ဖဲ ၁၉၇၉နံ့ဉ်အပူၤနှ့ဉ်လီၤ.

အံ့ဉ်ရဉ်(နိ်)အကီ်ခ်ဉ်တၢ်သ့ဉ်ညါကိးစ့ၢ်ကီးအီၤလၢရ့ဉ် (Shah) နှ့ဉ်လီၤ. ခ်ဉ်မံနံ့ဉ် မ့ၢ်ဝဲစ့ၢ်ယံးမီးစတါဖၢ် (Sayyid Mostafa) အဖိခ့ါ, လၢအမ့ၢ်တၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါအပ့ၢၤ ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့တဂၤလၢအသံဖဲခ်ဉ်မံနံ့ဉ်အိဉ်ဖျဉ်ပူၤကွံ့ာ်ယုလါအဆၢကတီ်နှ့ဉ်

လီး။ ဖခိုင်မံနံပါးအသးအိုင် ၁၅နံပါးအဆ၊ကတိ၊အမိ၊ဒီးအမှု၊ဂ၊သံသဇာကွံာ်အီ၊ အယိအဝ၊်ခွါတဂ၊ဘာ်ကွ၊်ထွဲလှု၊ဒိုင်ထိုင်ကှ၊အီ၊နှုပ်လီ၊။ ခိုင်မံနံပါး၊လိအံပ်စ လပ်အလံာ်စီဆှံ့, (ကိုးဝဲလ၊ခိုင်ရပ် "Qur'an" "Koran"), ယှာ်ဒီးအဝ၊်ခွါဒီး မ၊လိတိ၊နှ့်ဖံးယာ်ဝဲရှံ့ယပ်အံပ်စလပ်တ၊်ဘါ (Shia Islam) အဂံ၊်ခိုင်ထံးတ၊်ဘူပ် တ၊်ဘါဝီညါတဖပ်နှုပ်လီ၊။

တ၊်နှုပ်အလီ၊်ခံခိုင်မံနံပါးလဲ၊ဆူဝ့်၊်အးရပ် (Arak) ဒီး၊လိအံပ်စလပ်အတ၊်ဘျ၊သဲ စးဖနှုပ်လီ၊။ ဖနံပ် ၁၉၂၀ စးထိုင်သီတဖပ်အပူ၊အသရပ်လ၊အသိပ်လိအီ၊လဲ၊ သုးက့၊အလီ၊်အိုပ်လီ၊်ဆိုးဆူဝ့်၊်ခွ(မ်) (Qom) အယိခိုင်မံနံပါးလဲ၊ဟိ်အခံဒီးအလီ၊် အလ၊ဒ်ကွ်ိုဖအသိုးကဲထိုင်ကှ၊ဆူအါယပ်ထိလပ် (Ayatollah), မ့်ဝိ၊်ညြတဖျ၊ဉ် လ၊ပှ၊ရှံ့ယပ်ဖိသူဝဲလ၊အကိုးအပှ၊မ၊လိတ၊်ဖိလ၊အခီပညီမ့်၊်ဝ "ကစ၊်ယွ၊အတ၊် ဟ့ဉ်သါ" နှုပ်လီ၊။ အဝဲတူ၊်လိာ်မံးစထံးစံစ၊်သနူ (Mysticism) လ၊အမ့်၊သနူလ၊ အသိပ်လိတ၊်စူးကွံာ်ညိကွံာ်ဟိုပ်ခိုင်အတ၊် မှာ်လ၊သးခုကိုးမံ၊ဇဲးဒီးအိုပ်မူဟိ်ထွဲဒ် တ၊်အိုပ်မူအတ၊်ခူသူပ်လ၊ကစ၊်ယွ၊ဟ်လီ၊ဝဲအသိုးနှုပ်လီ၊။ မ့်လ၊တ၊်နှုပ်အိုပ် ကျဲပ်ကျီ၊ယှာ်အသးဒီးတ၊်ဘျ၊သဲစး, တ၊်သ့ဆိကမိပ်ဆိကမးတ၊်အတ၊်သိပ်တ၊်သီ ဒီးတ၊်ယုသ့ဉ်ညါတ၊်သးသမူကဲထိုင်အဂ့၊်အကျိ၊ (Philosophy) အယိခိုင်မံနံပါ အမံးစထံပ်စံစ၊်သနူအံ၊ထုးနှ့်၊အပျ၊်အဘိပ်မ၊သကိုးတ၊်တဖပ်အသးအါမးလီ၊။

ဒ်ပှ၊အံပ်ရပ်(နှ်)ဖိအါဂ၊တဖပ်အသိုးခိုင်မံနံပါးစ့်၊်ကိုးသူပ်ဒိုင်သးဖျိုးဘပ်တခီဘီမှ၊် အစိကမီ၊တဖပ်အတ၊်ဟဲနှ်ာ် လီ၊မ၊တံာ်တာ်တ၊်လ၊ကီ၊်အံပ်ရပ်(နှ်)အပူ၊နှုပ်လီ၊။ တခီဘီမှ၊်အပဒိုင်ပပှ၊်တဖပ်ညီနှ၊်ဆိုပ်ထအံပ်ရပ်(နှ်)အခိုင်အန၊်လ၊အဒုးအိုပ် ထိုင်ချုးစိ၊အဖီလစံပ်သနူတဖပ်လ၊အလှ၊်သ့ပ်ခါပတာ်အံပ်စလပ်တ၊်ဘါအလှ၊် အလ၊်ထူသနူတဖပ်နှုပ်လီ၊။ လ၊ခိုင်နှ၊်ဒ်သိုးအံ၊တဖပ်အကျါခိုင်နှ၊်အဆိကတ၊် မ့်၊ဝဲရံ၊စပ်ရှ့ပ်ဖပ်လါဘံ၊ (Reza Shah Pahlavi) လ၊အမ၊လီ၊ဟ့ိ၊်ကွံာ်အံပ် ရပ်(နှ်)အပဒိုင်အဆိကတ၊်တဖုဖဲ ၁၉၂၁နံပါးခီဖျိုရ၊ရှ့ါပဒိုင်အတ၊်မ၊စ၊၊အယိ နှုပ်လီ၊။ ခိုင်မံနံပါးသးဒိုင်ထိုင်တ၊်ဘပ်ဆပ်ဖနံပ် ၁၉၃၀ တဖပ်အတိ၊်ပူ၊အဝဲတနှ်ာ် လီ၊မ၊ယှာ်အသးလ၊ထံရှ်ကီ၊်သဲးအတ၊်ဟူးတ၊်ဂဲ၊အပူ၊ဒ်ဘပ်. အဝဲနှ်ာ်ဝဲလ၊ထံရှ်

ကြီးသဲးတေ့မားအတေ့တီခိုင်ရိုင်မဲတဖက်ကြားအိုင်လားတေ့ဘူင်တေ့ဘါအပှားကူင်သ့ ကူင်ဘင်အပတြီ့ထိတဖက်အစုပူးနှင်လီး။ လားတေ့နှင်အယိအဝဲဟ်လီးသးကျားမု ဆူဒီးတူ့လိုဝ်ဝဲအါယးထိလင်ဟ့ယာ့ရံး (Ayatollah Haeri) အတေ့ဆားတ်လားအ သုတတြီ့ဆားရံးစင်ရှင်အတေ့ရဲင်တေ့ကျားလားအထိဒါအံင်စလင်တေ့ဘါအတေ့ဆဲး တေ့လားဒီးလှ့်လေ့ထူသနူလားကြီ့အံင်ရှင်(နိ)အပူးဒံးတဂ့ားနှင်လီး။ ဖ ၁၉၄၁နံ့် အပူးခိုင်မံနံ့ကွဲးလံ်ဆူဖင်လါဘံးအပဒိုင်လားအစံးဝဲ, "တေ့ကလှ့်တဖင်လားသုး မီးစိရိုးပဒိုင်ဒုးအိုင်ထိုင်ဒီးဟ်ဂ၊်ဟ်ကျားဝဲတဖင်အလှ့်အပှားတအိုင်နီတမံး ဘင်." ရံးစင်ရှင်ဖင်လါဘံးဝံးအလီ့ခံအဖိခ္ဓါ, မိုင်ဟင်မဲးရံးစင်ရှင်ဖင်လါဘံး (Muhammad Reza Shah Pahlavi), ထိုင်ကဲ့အလီ့ဒီးပှားအံးအစိကမီးအိုင် ထိုင်ဖဲ ၁၉၄၁နံ့်ခီဖျိုဘြုံးထံး(ရှ်), ဖြှင်စ့ှင်ဒီးအမဲရကားအတေ့မားစားအယိန္ဓှင်လီး။ လားခံကဲ့တဆံခံနံ့ပူးကွ်ာ်အဆားကတီ့အမဲရကားလီ့ခၢင်သးပ့ှ်ဆှါကရၢမားစား ဖင်လါဘံးပဒိုင်အသိုင်မှံ့ားကရၢတဖင်လားကဟီထိုင်ကွ်ာ်အဒုင်အဒါလားအမ့ှ်ကိ တ်ာ်ခိုင်ကျၢ်မိုင်ဟင်မဲးမိုးစင်ဒဲး (Mohammad Mosaddeq) နှင်လီး။ သုးကရ့ှ် တဖုအတေ့မားအံ့ားဟ့ှင်အါထိုင်ခိုင်မံနံ့်အသးသဟီင်လားကဝဲ့ားအၢဝဲ့ားသီဘင်ရံး စင်ရှင်ဖင်လါဘံးအပဒိုင်နှင်လီး။

ဖနံ့် ၁၉ဖ၀ စးထိုင်သီတဖင်အပူးရှင်အပဒိုင်တဖုအံ့ားဘိုးဘင်ရၢးလီ့ဝဲတေ့ပၢ်် ဆားလားအဝါ "White Revolution" လားအဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲကြီ့မှ်နှ်ာ်အတေ့ထံ်တေ့ ဆိကမိုင်အါမံ့ားဒ်အမ့ှ်တေ့ခွဲးတေ့ယာ်တဂ့ားသိုးထဲသိုးလားဟ်မှုင်အဂြီ့ဒီးတေ့ကူင်ဘင် ကူင်သ့လားအတဘင်ထွဲ့ဒီးတေ့ဘူင်တေ့ဘါဘင်သ့ှ်တဖင်နှ်ှင်လီး။ ဖဲတေ့မားဖံးစံ် ယံ်ဉ် (Faziye) တေ့ကူင်လိ်ာ်အိုင်သကိုးလားဝ့ှ်ခ္ဓၢ(မ်)အဆားကတီ့လားတေ့သူင်ဒိုင် သးဖျိုးအပူးခိုင်မံနံ့ထိုဒါတြီ့ဆားဝဲရှင်ပဒိုင်အဖီလစံ်တဖင်အယိတဘျိုယီအဝဲ ဘင်တေ့ဖိုင်တ့ှ်နှ်ာ်အီးဆူယိ်ာ်ပူးဖဲ ၁၉ဖ၃နံ့်ဝံးတေ့ဟီထိုင်ကွ်ာ်အီးလားကြီ့အံ့ား ရှင်(နိ)အပူးဖဲ ၁၉ဖ၄နံ့်နှ်ှင်လီး။ အယိခိုင်မံနံ့်လဲ့ားအိုင်လဲ့ားဆိုးကဲ့ားဝဲ့ဖဲ့ဖဲ(နိ) နးက2ှင်(An Najaf)လားအမ့ှ်ရှ်ယၢင်အဝ့ှ်စီဆုံ့တဖျၢ်ှင်လားအအိုင်လားကြီ့အံ့ားရး(ခ်) အကလံ့ားစိးတကပၢနှ်ှင်လီး။ ဖနှ်ှင်အဝဲဂဲ့ားလိ်ာ်ဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲတေ့သိုင်တေ့သီတထံ် လားအမ့ှ်, "ပှားသ့ပှားဘင်ပှားသ့ှ်ညါနှ်ပၢ်တေ့ဘျၢ်သဲစးအတေ့တီခိုင်ရိုင်မဲ–Rule

of the Jurist" လ၊အကိုးသတြိုထိုင်လ၊တၫ်ဘူင်တၫ်ဘါခိုင်နန်းတဖင်ကပ၊က့၊တၫ် အဂိၫ်နူင်လီ၊. ခိုင်မံနံ့ဂ၊လီ၊အတၫ်ထံင်တၫ်ဆိကမိုင်အံ၊လ၊ကိုဖိ ၁၂,၀၀၀ဂ၊အ ကျါလီ၊. စးထိုင်လ၊ဝ့ၫ်ဒဲ(နိ)နးကူင်ဒီးလ၊ခံက့၊လ၊ဝ့ၫ်ဖရံး(စ်)ဖ ၁၉၇၈နံ့ဂ်ပူ၊ ကွံင်အဝဲအိုင်ဆိုးဝဲအလိ^{1}နူင်ခိုင်မံနံ့ဂ်ဂ၊လိ^{1}ဟ့ဂ်သဆင်ထိုင်ပှ၊အံ့ဂ်ရ(နိ)ဖိ သ့ဂ်တဖင်လ၊ကမ၊လီ၊ပှိ^{1}ကွံ^{1}ရှ^{1}ဒီးအဝဲအမဲရက၊သိ^{1}ခ်ိ^{1}မ့ုၫ်တဖင်လ၊အစ်းဝဲလ၊ အမ့ၫ်ပှ၊သ့ဂ်တဖင် "လ၊အဟုဂ်နှ^{1}ပှ၊လ၊ပခိုင်နူ^{1}" နူ^{1}လီ၊. လ၊ခံကတၫ်ဖဲတၫ် မ၊ဟးဂိၫ်ကွံ^{1}ရှ^{1}ဒီးဟီထိုင်ကွံ^{1}အိၫ်လ၊ကိ^{1}ပူ၊ဖဲလါယနူ၊အါရံ^{1} ၁၉၇၉နံ့ဂ်အခါ ခိုင်မံနံ့ဂ်ဟဲက့ၫ်ကဒါက့ၫ်ဆူကိ^{1}အံ့ဂ်ရ(နိ)အပူ၊လီ၊. ဖဲလါဒ်ဂ်စဲဘၫ်ဂ်အပူ၊တၫ် ဘျ၊သဲစးအသီတဘ့ဂ်ဘဂ်တၫ်ထုးထိုင်ရ၊လီ၊ဒီးဟ်ဖျါထိုင်ဝဲလ၊ကိ^{1}အံ့ဂ်ရ(နိ) ကမ့ၫ်က့၊အံ့ဂ်စလဂ်မံးထံဖိကစ^{1}ကိ^{1}, ဒီးမ့မ့ၫ်ခိုင်မံနံ့ဂ်တခီတၫ်ယု^{1}ဆိတလဲက့၊အ မံ၊လ၊အ့ုမါ (Imam), လ၊အခီပညိမ့ၫ်ပှ၊ထိုင်မိုင်ဟဂ်မဲးအလိ^{1}ဒီးတၫ်အိုင်မ့ုအခိုင် အန^{1}ဒ်ိုင်ထိတဂ၊နူ^{1}လီ၊.

ခိုင်မံနံ့ဂ်ထိုင်ပ၊တၫ်တနံ့ဂ်ပူ၊ကွံ^{1}အဆ၊ကတိ^{1}, အံ့ဂ်ရး(ခ်) (Iraq) နှ^{1}လီ၊ဒုး အံ့ဂ် ရ(နိ)ဒီးတၫ်သဘံ^{1}ဂ်သဘုဂ်တဘျိုအံ့၊ယံ^{1}ဝဲလ၊ယိုးနံ့ဂ်အတိ^{1}ပူ၊ဒီးပှ၊သံ^{1}ပှ၊ဟ^{1}ဒီး တၫ်ဘဂ်ဟးဂ^{1}ဟးဂိၫ်အါအါကလဲ^{1}လီ၊. တၫ်လၫ်ဘူဂ်လၫ်စ့၊လ၊တၫ်ဒုးအပူ၊အါ ထိုင်ဝဲအါအါဂိ^{1}ဂိ^{1}ဒီးခိုင်မံနံ့ဂ်စ်းဝဲ, "တၫ်ဒုးတၫ်ယ၊နူ^{1}လီ၊ဂ^{1}ဒ်ိ^{1}ပှ၊အီလီ၊တၫ်စုဂ်တ ခ္ဆးအသိုး" ဒီးအဝဲတူ^{1}လိ^{1}ဝဲဟီဂ်ခိုင်ဘီမ့ၫ်စၫ်ဖ^{1}ဂ်ကရၫ်အတၫ်ကျ^{1}၊လ၊တၫ်ကပတ^{1} ကွံ^{1}တၫ်ဒုးတစ^{1}ဖိနူ^{1}လီ၊.

ဖဲလါယူ၊ ၁၉၈၉နံ့ဂ်အပူ၊ခိုင်မံနံ့ဂ်စူးကွံ^{1}အသးဒီးပှ၊အံ့ဂ်ရ(နိ)ဖိလ၊အကကွ^{1} တဖင်ဟဲဟ^{1}လီ၊က့ၫ်အီၫ်ဒီးသးဆုးတၫ်လ၊အဂိ^{1}နူ^{1}လီ၊. ဖဲအဝဲသံ^{1}အဆ၊ကတိ^{1}ကိ^{1} အံ့ဂ်ရ(နိ)အမ့ၫ်ကျ^{1}၊ဝဲ၊ကွ^{1}မ့ၫ်လီ၊တထြုးဒ်ိ^{1}ဒ်ိ^{1}မ့ၫ်မ့ၫ်ဘဂ်ဆဂ်သူ^{1}ထိုင်ဘဂ်ဝဲ ပှ၊အံ့ဂ်စလဂ်ဖိအကိ^{1}ဂ့ၫ်ဂ့ၫ်ဘဂ်ဘဂ်နူ^{1}လီ၊.

“သုဉ်ရိုဉ်လာကလ၊ မှာ်ရှ့ဉ်မှာ်တၢ်ခွီးက့ ယာ်ဘာ့ဉ်တမ၊ လၢသုဉ်ဆိ်ဒီးသုဉ်ဓါ့ဖြိုး(ဓ)အကိ်လၢကဒုးရဉ်ဟ်ဖျါထိုဉ်အတၢ်
ဂ်ၢ် တၢ်ဘါ၀ီးအတၢ်အိ်ဉ်ကၢ်ခၢဉ်သရၢဉ်ရှ့ဉ်လီၤ.”

"Remember, the storm is a good opportunity for the pine and the cypress to show their strength and their stability."

“ယမ့ယ၊ဒါရှ့ဉ်လီၤ ဂ်ၢ်ဒီးကဘိ်ခိုဉ်တၢ၊ လၢအကဘာ့ဉ်ဆ့ၢဟ့ ဖျဲးကဘိ်လၢအမှာ်–ပဟ်အကိ်ၢ်–ခီဖျိုကလ၊ မှာ်တဃဉ်
အ ကျါ်ဒီးဆ့ၢက့ ဟ့ ကမ့ၢ်လၢတၢ်သ့ဉ်ခ့သးခ့အပိ်ဉ်လဲဉ်ကၢ်ရ၊ ရှ့ဉ်လီၤ.”

"My duty is like that of a helmsman who must steer safely the boat-the Fatherland-through storms and take people to the shores of happiness."

ဟိခ့ဉ်မ့ (၁၈၉၀–၁၉၆၉)

ဟိခ့ဉ်မ့ (Ho Chi Minh) မ့်ၢ်ဘံဉ်ယးနဉ်(Vietnam) ပၢ်ဆၢတၢ်ဖိတဂၢ်ဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးထံကိ်ၢ်ခိဉ်နၢ်တဂၢ် လၢအကဲထိဉ်ဘဉ်က့ၢ်ဘံဉ်ယးနဉ်ဒံဉ်မိဉ်ခြဲးတ့ၢ်ထံဖိကစၢ် ကိ်ၢ် (ကလံၢ်စိးဘံဉ်ယးနၢ်) အကိတိ်ခိဉ်ကျ၊ၢ်ဒီးကိ်ၢ်ခိဉ်စ့ၢ် ကီးနှ့ဉ်လီၤ. ဟိခ့ဉ်မ့တီခိဉ်ရိဉ်မဲဝဲဘံဉ်ယးမ့ဉ် (Viet Minh) ကရၢအတၢ်ဂဲၢလိ်ာ်လၢတၢ်သဘျ့အဂိ်ၢ်စးထိဉ်လ၊ ၁၉၄၁နံ့ဉ် ဒီးဆူမဲာ်ညါနှ့ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၄၅ နံ့ဉ်အတိ်ၢ်ပူၤအဝဲဒုးအိဉ်ထိဉ်ဝဲဘံဉ်ယးနဉ်ဒံဉ်မိဉ်ခြဲးတ့ၢ်ထံဖိကစၢ်ကိ်ၢ် လၢအဘာ့ဉ်တၢ်ပၢ်ဆ့ၢ်အီၤလၢခိဉ်မ့ျနုံးသနူဖိတဖဉ်ဝံၤမၤနၢၤကွံာ်ဝဲဖြ့ဉ်စ့ဉ်စၢဖ့ိဉ်က ရၢ်ဖဲ ၁၉၅၄နံ့ဉ်နှ့ဉ်လီၤ. ဖဲဘံဉ်ယးနဉ်တၢ်ဒုးအပူၤအဝဲတီခိဉ်ရိဉ်မဲကလံၤစိးဘံဉ် ယးနဉ်ဖိတဖဉ်တ့ၤလၢအသံတစုနှ့ဉ်လီၤ. ဃုနံ့ဉ်ပူၤကွံာ်အဆၢကတိ်ၢ်, တၢ်ဒုးအံၤ ဝံၤဝဲဒီးကလံၤစိးဘံဉ်ယးနဉ်မၤနၢၤတၢ်နှ့ဉ်လီၤ. တကတိ်ၢ်ယီတၢ်လၢအဟ်ထွဲထိဉ် အခံနှ့ဉ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ရိဉ်ဖ့ိဉ်ယူဖိးက့ၤ်ပ့ၤ်ဘံဉ်ယးနၢ်ဖိတဖဉ်နှ့ဉ်လီၤ. လၢတၢ်သ့ဉ်နိ့ဉ်မၤ လၢကပီၤဟိခ့ဉ်မ့အဂိ်ၢ်, ကလံၤထံးဘံဉ်ယးနဉ်အ့ဉ်ၢ်ခိဉ်လိ်ၢ်လံၤလၢအမ့ၢ်ဝဲ့ဉ်ၢ်စဲၤ

ကီ (Saigon) နွှဲတေါ်ယုါ်က့ဲအမံုးလာ၀ှေါ်ဟိခ့ဲင်မ့ (Ho Chi Minh City) နွှဲလီး။

ဟိခ့ဲင်မ့အိုင်ဖျိုင်ထိုင်လာကီ်ေါ်ဘံုင်ယဲးနုင်ဖ ၁၈၉၀နံ့ုင်အတီ်ေါ်ပူးနွှဲလီး။ အပါ်လာ အမံုးမ့ှ်ငွါယဲစ့ှ်ဟွဲ (Nguyen Sinh Huy) ဒီးမ့ှ်တ့ှ်ကို့သရုဉ်တဂ၊လာအမၤတ်ေ် လာဖြုဉ်စ့ှ်တ်ေ်ပ၊အဖီလာ်နွှဲလီး။ ပ့၊အါဂ၊သ့ှ်ညါအီ၊ဒ်အမ့ှ်ပ့၊လာအကူဉ်တ်ေ် သ့ှ်ဒိုင်မးတဂ၊ဘဉ်ဆဉ်ခီဖျိုလာအ၀ဲတအဲုင်ဒီးမၤလိဖြုဉ်စ့ှ်ကျိ^{ဉ}အယိတ်ေ်အစ၊လာ အပိ^{ဉ}ထွဲထိုင်အခံလာအဂီ$^{\text{ါ}}$နွှဲမ့ှ်ဝဲအ၀ဲဘဉ်ဟးထိုင်ကွံ^{ဉ}လာအတ်ေ်မၤအပူၤနွှဲ် လီး။ လာငွါယဲစ့ှ်ဟွဲကအိုင်မူလၤခီဖျိ၀ဲကန့ှ်အဂီ$^{\text{ါ}}$အ၀ဲဘဉ်ဟးဝ့ၤ၀ီ၊လာကီ$^{\text{ါ}}$ဘံုင် ယဲးနုင်ဒီတဘ့ှ်ညါအပူၤဒီးဟ့ှ်လီ၊တ်ေ်မၤစ၊ၤဆူပ့၊မၤစံ^{ဉ}ဖ့ှ်ဖိယာ်ဖိတဖ့ှ်အ အိုင်နွှဲလီး။ ညီနှ်ေ်အတ်ေ်မၤအံၤပဉ်ယုာ်ဒီးတ်ေ်ကွဲးလံ^{ဉ}ဒီးဟ့ှ်လီ၊ဆူဉ်ချ့ မၤစ၊ၤ တ်ေ်ကွ$^{\text{ါ}}$ထွဲကဟုကယာ်တဖ့ှ်နွှဲလီး။

ဒ်အ၀ဲမ့ှ်ပ့၊အဲုင်ကလုာ်တဂ၊အသီးအ၀ဲသိုဉ်လိအဖိတဖ့ှ်လာကပ၊ါ်ဆ၊ကဒါက့၊ ဖြုဉ်စ့ှ်လ၊ဒိုဉ်စိဒိုဉ်ကမီ၊လ၊အကီ$^{\text{ါ}}$ပူၤတဖ့ှ်နွှဲလီး။ လ၊တ်ေ်တဆိကမိုဉ်အပူၤဖဲ ဖိသ့ှ်တဖ့ှ်ဒိုဉ်ထိုဉ်ခဲလာ^{ဉ}အခါအ၀ဲသ့ှ်မ့ှ်တီနံ့ပ့၊အဲုင်ကလုာ်တဖ့ှ်လာအသး အိုင်ဟ့ှ်လီ၊အသးလ၊တ်ေ်ဒုးတ်ေ်လ၊ဘံုင်ယဲးနုင်ဖိအတ်ေ်သဘျ့အဂီ$^{\text{ါ}}$လာ^{ဉ}လာ^{ဉ}ဆ့ ဆ့နွှဲလီး။

ဟိခ့ဲင်မ့အဒီပ့ှ်ဝ$^{\text{ါ}}$မုဉ်ဒိုးနှ$^{\text{ါ}}$တ်ေ်မၤဒီးမၤတ်ေ်ဒီးဖြုဉ်စ့ှ်အသုးမ့ှ်တဖ့ှ်နွှဲလီး။ လ၊အ တ်ေ်မၤအံၤအပူၤအ၀ဲစူးကါကျဲသနူလ၊တ်ေ်ဟုဉ်နှ$^{\text{ါ}}$တ်ေ်စုကဝဲၤတဖ့ှ်လ၊အ၀ဲမ့ှ်လ$^{\text{ါ}}$ ဝဲလ၊မ့ှ်ကအိုင်တနံ့ၤစူးကါ၀ဲကသ့ှ်လ၊တ်ေ်ဒုးဖျိုးကွ^{ဉ}ဖြုဉ်စ့ှ်တဖ့ှ်လ၊ဘံုင်ယဲးနုင် ကီ$^{\text{ါ}}$ပူၤအဂီ$^{\text{ါ}}$နွှဲလီး။ လ၊ခံကတ၊ါ်ဖြုဉ်စ့ှ်ချုးနှ$^{\text{ါ}}$အီ၊ဒီးတ်ေ်စံ^{ဉ}ညီ^{ဉ}အီ၊လ၊အက ဘဉ်လီ၊ယိ^{ဉ}တစိ၊အသးသမူနွှဲလီး။

ငွါယဲစ့ှ်ဟွဲအနီ$^{\text{ါ}}$ကစ်ဒုဉ်ဝဲမ့ှ်သးတအိုင်မၤလိဖြုဉ်စ့ှ်အကျိ^{ဉ}ဘဉ်ဆဉ်အ၀ဲဆ၊တ^{ဉ} ဝဲလ၊ကဆ့ၤအဖိခ္ဓါဟိခ့ဲင်မ့ဆူဖြုဉ်စ့ှ်အကို့လီး။ ခဲအံၤအ၀ဲအိုင်ဒီးတ်ေ်ထံ^{ဉ}တမံၤ လ၊အမ့ှ်တ်ေ်အံၤကမၤစ၊ၤအဖိခ္ဓါလ၊ကအိုင်ကတီ၊အသးလ၊တ်ေ်ဂ၊လိ^{ဉ}ထီ^{ဒ}ဖြုဉ်

စွဲလားအကဟဲအိုင်ထိုင်အဂြိုနှုင်လီး။

ဖဟိခ္ခုင်မ့မားလိတ်ဝံးအခါလားဆားကတိ်ဖုင်ကိုက်အပူးအဝဲကဲထိုင်ကို့သရုင်တဂးနှုင်လီး။ တ်နှုင်ဝံးအလိ်ခံအဝဲဟ်လီးအသးလားကကဲထိုင်ပှားကဘီဖိတဂးနှုင်လီး။ တ်အံ့မားစားအီးလားကဟးဝ့းဝီးဘုင်ဝဲလားထံကိ်လီးဆီလိ်သးအါဘ့ုင်အပူးနှုင်လီး။ အဝဲလဲးဝ့းဝီးဘုင်ယုာ်စ့ု်ကီးလားထံကိ်အါဘ့ုင်လားဖြုင်စ့ုင်မားလဲ်အိုင်ကိ်တဖုင်ပါးဝဲဇုင်နှုင်လီး။ လားတ်အံ့အယိဟိခ္ခုင်မ့မားလိနှ့်ဝဲလားပှားဘံုင်ယဲးနုင်ဖိအံ့တမ့်ပှားထဲတကလှာ်ဓိးလားအတူ်ဘုင်တ်အိုင်တူ်အိုင်ကလိးဘုင်နှုင်လီး။

လားခံကတา်ဖဲ ၁၉၁၇ နံုင်နှုင်ဟိခ္ခုင်မ့လဲးဆီလိးက့ားအသးလားဝ့ု်ဖရှး(စ်) (Paris) အပူးနှုင်လီး။ ဖနှုင်အဝဲဖးလံ်လားအဘုင်တ်ကွဲးအီးလားခါ(လ)မး (Karl Marx) ဒီးစုစ့ုင်သနူအပှားကွဲးလံ်တဖုင်ဒီးလားခံကတา်အဝဲကဲထိုင်ပှားလားအသးစဲလားခိုင်မ္ဃုနံုးသနူအပူးတဂးနှုင်လီး။ ဖလါဒံုင်စဲဘား၃ ၁၉၂၀နံုင်ဖတ်ဒုးအိုင်ထိုင်ဖြုင်စ့ုင်ခိုင်မ္ဃုနံုးပုင်တံုင်အဆားကတိ်, ဟိခ္ခုင်မ့ကဲထိုင်ကရားဖိလားအဒုးအိုင်ထိုင်ကရားအံ့အကျါတဂးနှုင်လီး။

ဟိခ္ခုင်မ့, ဒ်ဖြုင်စ့ုင်ခိုင်မ္ဃုနံုးပုင်တံုင်ကရားဖိအဂးတဖုင်အသိးဘုင်တ်ထိုင်ဟူးထိုင်ဂဲးအီးလားရာရှါတ်ပါ်ဆားနှုင်လီး။ ဖဲ ၁၉၂၄နံုင်အပူးအဝဲလဲးဟားဆူစိုင်ဘံုင်ယဲးကိ်စားဖှိုင်အပူးလီး။ ဖဲအအိုင်လားဝ့ု်မိုင်စကိုင် (Moscow) အပူးအခါအဝဲကွဲးလီးလံ်ဆူအသကိးတဂးအအိုင်, တဲဘုင်ဝဲလားပှားခိုင်မ္ဃုနံုးဖိကိးဂးအိုင်ဒီးအမူအဒါလားကက့ားကဒါက့ားဆူအထံအကိ်လား, "က့ားဆဲးကျိုးမားသကိးတ်ဒီးပှားဂိ်မ့ု်တဖုင်လားကမားဖုးသံနီုင်ထိုင်က့ားအဝဲသ့ုင်, ကရားကရိအဝဲသ့ုင်, ရိုင်ဖှိုင်ဒီးသိုင်လိနဲ့ုင်ယုားအဝဲသ့ုင်, ဒီးပၢဆှၢအဝဲသ့ုင်လားကဒုးတ်လားတ်ထူုင်ဖျုးဒီးတ်သဘျ့ုအဂ်ိ" နှုင်လီး။

မ့ု်နာ်သက့, ဟိခ္ခုင်မ့သ့ုင်ညါဆိဟ်ဝဲလားအဝဲမ့ု်က့ားနုာ်ကဒါက့ားဆူကိ်ဘံုင်ယဲးနုင်နှုင်တ်ဘုင်ယိုင်အိုင်လားဖြုင်စ့ုင်အပှားဘုင်မူဘုင်ဒါတဖုင်ကဖိုင်အီးနှုင်လီး။

လာတော်နှင့်အယိအဝဲဆောတော်ဝဲလာကကူးအိုင်လာတရူးကြီးဒီးဘံပ်ယားနှင်ကြီ်ဆာ
နှင့်လီး။ ဖဲနှင့်အဝဲကရာကရိထိုင်စာ၊ပှားဆဲင်ကလုပ်တဖဉ်လာအအိုင်ကဒုဖဲတော်
လီ်အဝဲနှင့်ဒီးဒုးအိုင်ထိုင်ကရာတဖုလာအမ့ော်, "ဘံပ်ယားနှင်တော်ပ၊်ဆာကရာစိ"
နှင့်လီး။

ဖဲလါစဲးပတ့ဘာ၊ဉ ၁၉၄၀နံပ်အပူပေးယပ်သုးမှ်တဖဉ်နှာ်လီ၊ဒုးဆူဉ်ဇှဉ်ဒိ်ခ့ဲနါ
(Indochina) နှင့်လီး။ ဖဲနှင့်လာကီ်ဖြှဉ်စ့ဉ်အပူပေးတခီကျာ၊မနံပ်အသုးမှ်တဖဉ်မာ
နှ့်ဝ့်ခိုဉ်ဝ့်ဖဲးရုံး(စ်)လံအယိဖြှဉ်စ့ဉ်အသုးမှ်လာကီ်ဘံပ်ယားနှင်အပူပေးတဖဉ်ဆာ
တော်ဝဲလာအဘျုးတအိုင်လာကဆဲးဒုးတော်လာ၊အယိတူ်ယဉ်အသးဒီးဟ်လီ၊စုက
ဝဲ၊ဆူယပ်သုးမှ်အစုပူ၊နှ့်လီး။ ဖဲနှင့်အခါဟိခ့ဉ်မ့ဒီးအတံ၊သကိုးပှား၊ဆဲင်က
လုပ်တဖဉ်ထံဉ်တော်အံ၊ဒ်အမ့ော်တော်ခ့ဲးဂ့၊ယာ်ဘဉ်တမံ၊လာကမ၊ထူဉ်ဖျုးက့၊အထံ
အကီ်လာပှား၊ထံဂ့၊ကီ်ဂ၊အတော်ဒိုဉ်စိဒီးဒုးအိုင်ထိုင်ကရာတဖုလာအကိုးဝဲလာဘံဉ်
ယားမ့ဉ် (Viet Minh) ကရာနှ့်လီး။ ကရာအံ၊အသုးမှ်ဘဉ်တော်ပ၊ဆှ၊ဒီ၊လာသုး
ခိုဉ်ကျ၊်ဘိုဉ်ငွ်ယဲကယား (General Vo Nguyen Giap) ဒီးဘံဉ်ယားမ့ဉ်ကရာစးထိုဉ်
ဒုးစဲးပြဲးတော်ထိ၀ါယပ်အသုးမှ်တဖဉ်နှ့်လီး။

ဘံဉ်ယားမ့ဉ်ကရာအံ၊ဒီးနှ့်တော်စုကဝဲ၊ဒီးသုးအတော်ပီးတော်လီလာစိဉ်ဘံဉ်ယားကီ်စာ
ဖှိုဉ်နှ့်လီး။ ဖဲယပ်သုးမှ်လဲ၊တ့ော်လီ၊မ့ဉ်ပိ်၊ဖဲအမဲရက၊အပလဲကဘီသန့ (Pe-
-arl Harbour) ဝံ၊အလီ်ခံဘံဉ်ယားမ့ဉ်ကရာဒီးနှ့်ကဒီးတော်မ၊စာ၊လာအမဲရက၊
ကီ်စာဖှိုဉ်နှ့်လီး။ ဖဲဆာကတီ်ဝဲနှ့်အပူပေးဘံဉ်ယားမ့ဉ်အသုးဂ့ၢ်ဝီတော်ရဲဉ်တော်ကျ၊်တ
ဖဉ်ဒ့ခံလီ၊ဝဲတစဲးဒီးနံဉ်လာအကဟဲတဖဉ်တော်အှဉ်သးသ့လာတော်ဒုးအံ၊အဘျုးတ
အိုင်လာ၊ဘဉ်နှ့်လီး။

ဖ ၁၉၄၅နံပ်လါအီကူးအပူပေးသိဉ်မှ်၊ကရာလဲ၊တ့ော်လီ၊ဒဲးထ၊ဉ်မ့ဉ်ပိ်၊လာယပ်ဝ့ော်
ဟံရိုဉ်ရှ်မါ (Hiroshima) ဒီးဝ့ော်နဉ်ကးစးကံဉ် (Nagasaki) ဝံ၊အလီ်ခံယပ်အ
သုးမှ်တဖဉ်ဟ်လီ၊စုကဝဲ၊ဆူသိဉ်မှ်၊ကရာအစုပူ၊နှ့်လီး။ ဖဲနှ့်အခါဘံဉ်ယားမ့ဉ်
ကရာအတော်ခ့ဲးတော်ယာ်ဂ့၊ဝဲဇဉ်လာအကဟံးနှ့်ပ၊ကဲ့၊ထံကီ်ဒိတဘ့ဉ်အဂီ်နှ့်လီး။

ဖ ၁၉၄၅နံ့ဉ်လါစဲးပတ့ဘာဉ်အပူးဟိခ့ဉ်မ့ဘိးဘဉ်ရၢးလီၢဝဲအတၢ်သူဉ်ထိဉ်ကဒါက့ၢ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒံဉ်မိဉ်ခြဲးတ့ၢ်းထံဖိကစၢ်ကီၢ်နှဉ်လီၢ်။ တၢ်လၢဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရၢတသ့ဉ်ညါထွဲဘဉ်နှဉ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ဆၢတာ်လၢဖြိုးခလ့(နိ်) ဒ်ၢ် ရုးစဘဲး (Franklin D. Roosevelt)၊ ဝ့စထၢဉ်ခ့ၢးခ့(လ်) (Winston Churchill) ဒီးကွိစဲးစတါလ့ဉ် (Joseph Stalin) ဒုးအိဉ်ထိဉ်ဝဲလၢတၢ်အိဉ်ဖ့ဉ်တၢ်ဟ်ဖျါအပူးဘဉ်ယးဒီးဖဲတၢ်ဒုးဝံၢ်အလိၢ်ခံတၢ်ကမၢ်က့ၢ်အသးဒီးဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒ်လဲဉ်နှဉ်လီၢ်။ အဝဲသ့ဉ်သးလီၢ်ပလိ်ာ်လၢတၢ်ကနီၢ်ဖးကီၢ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်ခံက့ၢ်၊ ကလံၢ်စိးတရူးပဒိဉ်ကပၢၢ်ဝဲအဂီၢ်ဒီးကလံၢ်ထံးတက့တခီကအိဉ်လၢဘြံးထံး(ရ)အတၢ်ပၢ်အဖီလာ်နှဉ်လီၢ်။

တၢ်ဒုးဖးဒိဉ်ခံဘျီတဘျီဝံၢ်အလိၢ်ခံဖြဉ်စ့ဉ်ဟ်လီၢ်အသးလၢကကရၢကရိဟ်ဖ့ဉ်ထိဉ်က့ၢ်အသးလၢကပၢကဒါက့ၢ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်နှဉ်လီၢ်။ ဖြဉ်စ့ဉ်သမၢတၢ်သ့ဉ်ညါဟ်ပနီဉ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒံဉ်မိဉ်ခြဲးတ့ၢ်းထံဖိကစၢ်ကီၢ်လၢဟိခ့ဉ်မ့ဘိးဘဉ်ရၢးလီၢ်ဝဲနှဉ်လီၢ်။ အယိတၢ်ဒုးကဲထိဉ်လၢဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ဒီးဖြဉ်စ့ဉ်အသုးမ့ၢ်အဘၢဉ်စၢၢ်နှဉ်လီၢ်။ အခီဉ်ထံးနှဉ်ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်အသုးမ့ၢ်လၢသုးခိဉ်ကျၢ်ဘိဉ်ငဲ့ယဲကယးပၢဆ့ၢ်ဝဲအံၢ်လၢတၢ်ဒုးအပူးဘဉ်သဂၢ်ဒီးတၢ်ကိတၢ်ခဲအဒိဉ်အမ့ၢ်မ့ၢ်လၢဖြဉ်စ့ဉ်အသုးမ့ၢ်တဖဉ်ဒီးနှ့ၢ်ဘဉ်သုးတၢ်သိဉ်လိ့ၢ်ဒိဉ်တက့ၢ်အယိလီၢ်။ တုၢ်ဖ ၁၉၄၉နံ့ဉ်ဖမိဉ်စံဉ်တိဒီးအခီဉ်မ့ူနံ့သုးမ့ၢ်မၢနၢၢ်ကွံာ်ခ့ါခဲဉ်ရဲ့ၢ်းလၢတရူးကီၢ်ဝံၢ်အလိၢ်ခံတၢ်အိဉ်သးလၢဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရၢအဂီၢ်ဂ့ၢ်ထိဉ်ဝဲဒဉ်နှဉ်လီၢ်။ ဖဲနှ့ဉ်အဆၢကတီၢ်ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရၢဒိုးနှ့ၢ်တၢ်လိ်ၢ်ပူးဖျဲးတတီၢ်ဖဲအဝဲသ့ဉ်ဟ်အပ့ၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးဒီးသိဉ်လိနှ့ၢ်သုးဖိအသီတဖဉ်အလိၢ်နှဉ်လီၢ်။

တုၢ်လၢ ၁၉၅၃နံ့ဉ်အပူးဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရၢမၢနၢၢ်ဒီးပၢဘဉ်ဝဲတၢ်လိ်ၢ်အါတီၢ်လၢကလံၢ်စိးဘံဉ်ယဲးနဉ်အပူးနှဉ်လီၢ်။ မ့ၢ်နာ်သက့ၢ်နှဉ်ဒီးဖြဉ်စ့ဉ်ဖိဉ်ဂၢ်ကျၢၢ်ဒ်ဒဉ်ကလံၢ်ထံးဘံဉ်ယဲးနဉ်ကျၢၢ်ကျၢၢ်ဒီးဃုထၢထိဉ်ဘိၢ်ဒဲၢ (Bo Dai) လၢအမ့ၢ်ကီၢ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဘီမ့ၢ်စီၢ်ပၢအပူးကွံာ်တဂၢ်၊ လၢကကဲထိဉ်ကီၢ်ခိဉ်အဂီၢ်နှဉ်လီၢ်။

ဖြဉ်စ့ဉ်အသုးမ့ၢ်တဖဉ်ဘဉ်ဒုးတၢ်ယံာ်ယံာ်ထၢထၢအယိဖြဉ်စ့ဉ်ပဒိဉ်ကျဲးစားကတိၢ်

တေ့ဒီးဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရ၊လီ၊. အဝဲသ့ဉ်တဲဝဲလ၊ကသူဉ်ထိဉ်စ၊၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ထံလီ၊ ကီ၊ပူ၊ပဒိဉ်တဖုဒီးအ၊ဉ်လီ၊ဝဲလ၊လ၊ခံကတ၊၊်ကဟ့ဉ်လီ၊က့၊ကီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်အ တ၊်သဘျ့နှ့ဉ်လီ၊. ဟိခ့ဉ်မ့ဒီးဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရ၊ခိုဉ်နန်းအဂ၊တဖဉ်တနာ်ဖြဉ်စ့ဉ်အ တ၊်ကတိ၊ဘဉ်ဒီးဒုးဒံးဒဉ်တ၊်တ၊်ဒုးကျ့်ကျ့်လီ၊.

ဖြဉ်စ့ဉ်အတ၊်ထံဉ်နှ့ဉ်ထိဒါဒီးဒဉ်တ၊်တ၊်ဒုးနှ့ဉ်လီ၊. သုးခိုဉ်ကျ၊်နဲဘဲ(ရ)(General Navarre) လ၊အမ့်၊ဖြဉ်စ့ဉ်အသုးခိုဉ်လ၊ကီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်အပူ၊သ့ဉ်ညါဝဲလ၊တ၊် ဆ၊ကတီ၊်တအိဉ်လ၊၊အါအါဘဉ်ဒီးအလီ၊်အိဉ်လ၊အဝဲသ့ဉ်ကမ၊န၊၊ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ် ကရ၊လ၊အဆိအချ့နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲအသးဆူဉ်လ၊အဝဲကူဉ်တရံးသုးခိုဉ်ကျ၊်ဘိဉ် ဠါယဲကယးလ၊ကဒုးတ၊်ဒီးအဝဲသ့ဉ်လ၊တ၊်ဒုးလ၊အဒိဉ်မ့်၊နှ့်သ၊ပျ၊၊ဖြဉ်စ့ဉ်အသုး မ့်၊်ကမ၊န၊၊တ၊်သဟ့်၊ကတ၊၊်နှ့ဉ်လီ၊. ဖ ၁၉၅၃နံဉ်လါဒံဉ်စဲဘ၊ဉ်အပူ၊သုးခိုဉ်ကျ၊် နဲဘဲ(ရ)သူဉ်ထိဉ်ဝဲအသုးကလ၊၊ဖဒံယဲဘံယဲဖူဉ် (Dien Bien Phu) လ၊ကခိုးတြီ ယာ်ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်အသုးမ့်၊အကျဲလ၊အဝဲသ့ဉ်က့၊ကဒါက့၊ဆူအသုးကလ၊၊လ၊ လဉ်အိဉ်ကီ၊ဆ၊သုတသ့ လ၊၊တဂ့၊အဂီ၊နှ့ဉ်လီ၊. သုးခိုဉ်ကျ၊်နဲဘဲ(ရ)ဆိကမိဉ် လ၊ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်ကရ၊ကသူဉ်ထိဉ်က့၊ကျဲလ၊အက့၊ကဒါက့၊ဆူလဉ်အိဉ်ကသ့အ ဂီ၊်သုးခိုဉ်ကျ၊်ဠါယဲကယးကဘဉ်ဒုးအိဉ်ထိဉ်တ၊်ထိဉ်ဒုးဖြဉ်စ့ဉ်အသုးမ့်၊ဒိဉ်ဒိဉ်မ့်၊ မ့်၊ဖဒံယဲဘံယဲဖူဉ်တ၊်လီ၊်နှ့ဉ်လီ၊.

ဖြဉ်စ့ဉ်သုးခိုဉ်ကျ၊်နဲဘဲ(ရ)အတ၊်ကျဲ၊စးထိဉ်လံ, ဒီးသုးခိုဉ်ကျ၊်ဠယဲကယးစ့်၊်ကီး စးထိဉ်ထိဒါစ့်၊်ကီးအိ၊နှ့ဉ်လီ၊. မ့်၊နာ်သက့, လ၊တ၊်ထိဉ်ဒုးဖြဉ်စ့ဉ်အသုးမ့်၊အခ၊ဉ် စးသုးခိုဉ်ကျ၊်ဠယဲကယးဃုထ၊ကျဲလ၊ကကဝီ၊ယာ်ဝဲဒံယဲဘံယဲဖူဉ်ဟီဉ်ကဝီ၊, ဒီးဟ့ဉ်လီ၊တ၊်ကလု၊်လ၊အသုးမ့်၊အအိဉ်လ၊ကခူဉ်တ၊်ပူ၊အကျိ၊တဂု၊အကဝီ၊ယာ် ဖြဉ်စ့ဉ်သုးမ့်၊နှ့်တစုလီ၊. ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်သုးဖိတဖဉ်ခူဉ်တ၊်ပူ၊အကျိ၊တဖဉ်, တ၊်ပူ၊ လီ၊ကလီ၊လ၊အကံ၊်သးတု၊အကဝီ၊ယာ်ဟီဉ်ကဝီ၊တစုနှ့ဉ်လီ၊. တ၊်နှ့ဉ်ဝံ၊အ လီ၊်ခံဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်အသုးမ့်၊တဖဉ်သုးဘူးအသးလ၊ကဒုးဖြဉ်စ့ဉ်ဒီးဒီသဒ၊ဒံယဲဘံယဲ ဖူဉ်ဟီဉ်ကဝီ၊သ့ဝဲလံနှ့ဉ်လီ၊.

ဖဲတ၊်ကတဲာ်ကတီ၊သ့ဉ်တဖဉ်အံ၊မ၊အသးအဖ၊မ့်၊အခါသုးခိုဉ်ကျ၊်ဠယဲကယး

ထားအါထိုင်အပှားသုးဖိတဖက်လားကြီ်ဘံုင်ယဲးနှင်ဒီကြီ်အပူးနှုင်လီး။ ဖဲတါ်ဒုးကစး ထိုင်အခါသုးခိုင်ကျူ်ငွဲယဲကယးအပှားသုးဖိအနိုင်ဂံ်ထိုင်ဘးလာ ၇၀,၀၀၀ဂ၊လာ အကဝီးဝဲဒံယဲဘံယဲဖူုင်ဟိုင်ကဝီးနှုင်လီး။ ဖဲနှုင်အခါဘံုင်ယဲးမှုင်သုးဖိအနိုင်ဂံ် အါနှ်ုဒံးဖြုင်စှုင်သုးမှ်ယဲ်ဆးနှုင်လီး။

သုးခိုင်ကျူ်ငွဲယဲကယးစးထိုင်ဒုးထိဒါဖြုင်စှုင်ဖဲ ၁၉၅၄နံ့ုင်လါမာ်ရှး ၁၃သီအနံ့ နှုင်လီး။ လာ ၅ဖသီအတီ်ပူးဘံုင်ယဲးမှုင်အသုးမှ်ဆိုင်ဖျိုးကွံ်ဖြုင်စှုင်သုးမှ်တဖက် တှားအဝဲသှုင်အတ်လီ်ဖဲဒံယဲဘံယဲဖူုင်ဟိုင်ကဝီးအိုင်တှ်ကှ,ဒုင်ထဲတကှ,ဖိတစု နှုင်လီး။ သုးခိုင်ဒိုင်စိဖံးရိုင် (Piroth) လာအမှ်မျိုာ်အပှားဟှုင်တ်ကလှ်တဂ၊မော် ဆှးလီးကှ,အသးလာတ်ဒုးအတ်ကူုင်တရံးလာအဝဲသှုင်ဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲဒီးအဝဲတဲ ဘုင်အတံ၊သကိုးသုးခိုင်သုးန်တဖက်လာ "အလ၊ကပီ၊တအိုင်လ၊ၤနိုတစ်း" လ၊ၤ ဘုင်အယိအဝဲမ၊သံလီ၊ကှ,အသးခီဖျိထုးပိ်ထိုင်ကွံ်ဝဲစုမှ,ပိ်တဖျုုင်နှုင်လီး။

ဖဲလါမှ၊ ၇သီအနံ့၊ဖြုင်စှုင်အသုးမှ်ဟ်လီ၊တ်စုကဝဲ၊ဆူဘံုင်ယဲးမှုင်အစုပူးနှုင် လီး။ ဖြုင်စှုင်အသုးအသးသမူလီ၊မ်ကွံ်အါနှ်ုဒံးအဂ၊ ၇,၀၀၀ ဒိုးအပှား၊သုးဖိ ၁၁,၀၀၀ ဂ၊တခီဘုင်တ်ဖိုင်နှ်ုအီ၊လာဘံုင်ယဲးမှုင်သုးမှ်နှုင်လီး။ မ၊ကဒိုးတနံ့ ဖြုင်စှုင်အပဒိုင်ဘိုးဘုင်ရ၊လီ၊ဝဲလ၊ကထုးကှ,အပှား၊သှုင်တဖက်လ၊ကြီ်ဘံုင်ယဲး နှုင်အပူးနှုင်လီး။ မ၊ကဒိုးတလါအမဲရက၊ကြီ်စ၊ဖှိုင်, စိုင်ဘံုင်ယဲးကြီ်စ၊ဖှိုင်, ကြီ် ဘြုံးတှ,ုင်ဒိုးကြီ်ဖြုင်စှုင်အထံဂု၊ကြီ်ဂ၊ကိတ်ဆ၊တဲ်ဝဲလ၊ကထံုင်လိ်ုင်သးလ၊ဝ့် ကွနံ်ဘา် (Geneva) လ၊ကြီ်စ္ပုံးစလဲ(နှ်) (Switzerland) အပူ၊ဒိုးတဲ့သကိုးလ၊အ ဝဲသှုင်ကမ၊ဘုင်လိ်ုင်ကှ,တ်ါသဘံုင်သဘှုင်လ၊ကြီ်ခိုင်ရံယါဒိုးကြီ်ဘံုင်ယဲးနှုင်အ ပူ၊ကသှ,အဂြီ်နှုင်လီး။

အဝဲသှုင်တ၊ဉ်ပိ်ုင်တ၊ဉ်ပိ်ုအိုင်သကိုးဝံ၊အလီ်ခံတ်အစ၊လ၊အဟဲအိုင်ထိုင်မှ်ဒ်အ ဖိလာ်အသိုးအံ၊နှုင်လီး။

၁. တ်ကနီ၊ဖးလီ၊ကြီ်ဘံုင်ယဲးနှုင်ခံကှ,ဖဲကလံ၊စိုးဟိုင်တ်စိုး ၁ဂ့ဒံုင်က ရံုင်တိတိနှုင်လီး။

၂. ကလံ၊စိုးကြီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ကဘဉ်တၢ်ပၢအီ၊လၢဟိခ့ဉ်မ့လီ၊.
၃. ကလံ၊ထံးကြီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ကဘဉ်တၢ်ပၢအီ၊လၢငိ၊ဒ့ၢ်ဒ်ယဲ (Ngo Dinh Dien), လၢအမ့ၢ်ပှ၊ထီဒါခိဉ်မ့ူနံ့ သန့လၢအခိဉ်ကိ၊တဂ၊နှ့ဉ်လီ၊.
၄. ဖြဉ်စ့ဉ်သုးမ့ၢ်ကသုးကွံဉ်အသးလၢကြီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊.
၅. ဘံဉ်ယဲးမ့ဉ်သုးမ့ၢ်ကသုးကွံဉ်အသးလၢကလံ၊ထံးဘံဉ်ယဲးနဉ်အပူ၊ နှ့ဉ်လီ၊.
၆. ပှ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဖိကိုး၊ဂ၊အိဉ်ဒီးတၢ်သဘျ့လၢကဃုထၢအတၢ်အိဉ်တၢ် ဆိုးအလီ၊်လၢကလံ၊စိုးမ့တမ့ၢ်ကလံ၊ထံးနှ့ဉ်လီ၊.
၇. ထံကြီ၊တၢ်ဖြိဉ်တၢ်ဖးအမူးလၢကြီ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒီတဘ့ဉ်အဂြိ၊်ကဘဉ်တၢ် မ၊အီ၊တချုးလၢလါယူ၊လံ ၁၉၅၅ဖနံ့ဉ်အပူ၊လၢဟိဉ်ခိဉ်ဘီမ့ၢ်ခိဉ်မံး ရ့ၢ်ဉ်အတၢ်ဟံးစုနဉ်ကျဲအဖီလာ်တဖဉ်နှ့ဉ်လီ၊.

ငိ၊ဒ့ၢ်ဒ်ယဲမ့ၢ်ပှ၊လၢတအိဉ်ဒီးတၢ်သးစဲလၢထံကြီ၊တၢ်ဖြိဉ်တၢ်ဖးအမူးအပူ၊လၢကစၢ ဖြိဉ်ကှ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်အဂြိ၊်ဘဉ်. အယိထံရ့ၢ်ကြီ၊သဲးပှ၊ထီဒါအီ၊သ့ဉ်တဖဉ်စးထိဉ်ဆိ ကမိဉ်ထိဉ်ကျဲလၢကမ၊ဂၢ၊် ကျ၊ကှ၊အဝဲသ့ဉ်အတၢ်ပညိဉ်တၢ်တိ$^{\text{ာ}}$အဂြိ၊်နှ့ဉ်လီ၊. ဖဲတၢ်ဆိကတိ$^{\text{ာ}}$ကွံဉ်ထံကြီ၊တၢ်ဖြိဉ်တၢ်ဖးအတၢ်တိ$^{\text{ာ}}$ကျ၊တနံ့ဉ်ပူ၊ကွံဉ်အဆ၊ကတိ$^{\text{ာ}}$ ကမျ၊်အါအါဂြိ၊်ဂြိ၊်ဟ်တ့ၢ်ကွံဉ်အဟံဉ်အယိခီယီ၊ဆူဘံဉ်ယဲးနဉ်ပှ၊်ပူ၊ကရ၊ကရိ ထိဉ်အသးဖြိဉ်ထိဉ်စုကဝဲ၊လၢကထိဒါတၢ်အဂြိ၊်နှ့်လီ၊. ဖဲ ၁၉၅၉နံ့ဉ်အတိ$^{\text{ာ}}$ပူ၊တၢ် တယာ်လၢငိ၊ဒ့ၢ်ဒ်ယဲအပဒိဉ်ပပှ၊် ၁, ၂၀၀ဂ၊ဃဉ်ဃဉ်ဘဉ်တၢ်မ၊သံကွံဉ်အဝဲသ့ဉ် နှ့ဉ်လီ၊.

အခိဉ်ထံးကတၢ်၊ဟိခ့ဉ်မ့ထိဒါ၀ဲတၢ်တိ$^{\text{ာ}}$ကူဉ်ကျဲ၊အဝဲအံ၊နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲကတိ၊ထိ ဒါတၢ်ဒီးစံးဝဲလၢလၢကလံ၊ထံးဘံဉ်ယဲးနဉ်အပူ၊သုးကရ့ၢ်ထိဒါတၢ်တဖဉ်ကြ၊းဆိ ကမိဉ်ထိဉ်တၢ်ကရ၊ကရိထိဉ်တၢ်မ၊စ၊၊အဂ့ၢ်အါနှ့ၢ်ဒ်ဒုးအိဉ်ထိဉ်တၢ်မ၊တပျ$^{\text{ာ}}$တ ပ$^{\text{ိ}}$ု၊ထိဒါငိ၊ဒ့ၢ်ဒ်ယဲပဒိဉ်နှ့ဉ်လီ၊.

မ့ၢ်နာ်သက့ၢ်လၢခံကတၢ်၊ဟိခ့ဉ်မ့သးလီ၊ပလိ$^{\text{ာ}}$လၢကဟ့ဉ်လီ၊တၢ်မ၊စ၊၊ဆူတၢ်ဒုး

စေးပြီးအသုံးကရှု၊တဖက်အစုပူးနှ၍လီး၊ အဝဲဟ့ဉ်ဂံ၊ဟ့ဉ်ဘါစ့်၊ကီးပှ၊ဖြိုဉ်စုကဝဲ၊အ
ကရှု၊အါဖုလ၊ကရိ၊ဖြိုဉ်အသးတပူ၊ယီဒီးဒုးအိုဉ်ထိုဉ်တ၊ပ၊၊ဆ၊အတ၊ကရ၊ကရ
လ၊အအိုဉ်ဒီးအစိကမီ၊ဒီးမ၊တ၊တဂ၊လီ၊တီ၊လီ၊နှ၍လီး၊ အဝဲသ့ဉ်သးလီ၊ပလိ
လ၊တ၊ဂ့၊အံ၊အယိဒီးဖဲလါဒံဉ်စဲဘ၊ဉ် ၁ဇဖဝနံ့ဉ်အပူ၊ကလံ၊ထံ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒီက
လှာ်တ၊ထူဉ်ဖျိုးကရ၊စိ (National Front for the Liberation of South Vietnam
[NLF]) ဘဉ်တ၊ဒုးအိုဉ်ထိုဉ်အီ၊နှ၍လီး၊ ကရ၊အံ၊အမဲရက၊ကီးဝဲလ၊ဘံဉ်ယဲးကီ
(Vietcong), ဒီးကရ၊အံ၊အပူ၊ပဉ်ယှာ်ဒီးထံရှု၊ကီ၊သဲးဒီးတ၊ဘူဉ်တ၊ဘါအကရှု၊
အါနှ့်ဒံ်းတဆံခံဖုညါနှ၍လီး၊ ဖဲနှ၍အခါကလံ၊ထံ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒီကလှာ် တ၊ထူဉ်
ဖျိုးကရ၊စိအကရ၊ခိုဉ်မ့်၊ဝဲဟ့ဉ်သိဉ် (Hua Tho) လ၊အမ့်၊ဝ့်၊စကา၊ (Saigon)အ
ပိ၊ရိတဂ၊နှ၍လီး၊ အဝဲတမ့်မးစ်ဉ် (Marxist) သနူဖိဘဉ်, နာ်သက့ အကရ၊ဖိ
လ၊အမ၊စ၊၊ဆိုဉ်ထွဲတ၊ဟူးတ၊ဂဲ၊အံ၊အါတက့်၊မ့်၊ခိုဉ်မ့ူနံ့သနူဖိနှ၍လီး၊

ကလံ၊ထံ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒီကလှာ်တ၊ထူဉ်ဖျိုးကရ၊စိအံ၊ကရ၊ကရိထိုဉ်အသးလ၊
သုံးကရှု၊ဖိတဖဉ်လ၊အနိုဉ်ဂံ၊အိုဉ်သ၊ဂ၊တဂ၊လ၊အဂ၊တဆံနှ၍လီး၊ သုံးကရှု၊
သ့ဉ်တဖဉ်အံ၊ကီးဝဲလ၊သုံးယဲ၊နှ၍လီး၊ သုံးယဲ၊သ့ဉ်တဖဉ်အံ၊မ၊သကီးတ၊လ၊
တ၊သးတဖျ၊ဉ်ယီအပူ၊, တ၊ဂ့၊တ၊ကျ၊ခူသ့ဉ်လ၊အဝဲသ့ဉ်သ့ဉ်ညါဝဲတဂ၊ဒီးတဂ၊
နှ၍ဟ်ဃ်ဝဲဇဉ်လ၊အသးပူ၊နှ၍လီး၊ အယိဖဲသုံးဖိတဂ၊လ၊်လ၊်တ၊မ့်၊ဖြိုဉ်နှ့်အဝဲ
သ့ဉ်ဒီးမ၊အ၊မ၊နုံးအဝဲသ့ဉ်အခါအဝဲသ့ဉ်တမ၊ဘဉ်ဒိက့၊အဒီကလှာ်တ၊ထူဉ်ဖျိုး
ကရ၊စိအါအါဘဉ်နှ၍လီး၊

ကလံ၊ထံ၊ဘံဉ်ယဲးနဉ်ဒီကလှာ်တ၊ထူဉ်ဖျိုးကရ၊စိအတ၊ပညိုဉ်ခိုဉ်သ့ဉ်နှ၍မ့်၊ဝဲက
ဒီးနှ့်ပှ၊ပတီ၊မ့်၊ဖိလ၊ခိခိုဉ်တ၊လီ၊သ့ဉ်တဖဉ်အတ၊ဆိုဉ်ထွဲနှ၍လီး၊ ဖဲကရ၊အံ၊အ
သုံးနုံ့လီ၊လ၊ဒူသဝီတဖျ၊ဉ်ဘဉ်တဖျ၊ဉ်အပူ၊အဝဲသ့ဉ်ဒီကနဉ်လူ၊ပိတ်မ၊ထွဲတ၊
သကဲးပဝ်းအတ၊ဘျ၊တဖဉ်နှ၍လီး၊ ကရ၊ဖိကီးဂ၊ဇဲးဘဉ်တ၊ဟ့ဉ်လီ၊အီ၊လ၊
"တ၊နဲ့ဉ်ကျဲ" တဖဉ်နှ၍လီး၊ တ၊အံ၊ပဉ်ယှာ်ဒီး –

> ၁. လ့၊တက့၊ဟးဆဲးတ၊မ၊လ၊ကမ၊ဟးဂီ၊ဘဉ်တ၊လ၊အဘဉ်ထွဲဒီးပှ၊
> ကမျှ၊်ဒ်အမ့်၊တ၊လီ၊, စ်ာ်လီ၊ကျိုးလီ၊ဒီးဟံဉ်ဓ၊ယီဓ၊တဖဉ်တက့်၊.

၂. တဘက်မားပဉ်ယုာ်သးလၢတၢ်ပှၤ မ့တမ့ၢ် ယ့လိၢ်တၢ်လၢပှၤကမျၢ်တ အဲဉ်ဒီးဆါအီၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, ဒုးလိၢ်လီၤအီၤမ့ၢ်ဂ့ၤတဖဉ်ဘဉ်.

၃. လ့ၤတက့ၤတဘဉ်မၤဟးဂီၤပတၢ်ကတိၤဘဉ်.

၄. လ့ၤတက့ၤမၤ မ့တမ့ၢ် ကတိၤတၢ်လၢအဒုးနာ်ပှၤကမျၢ်လၢပမၤအၢမၤ သီအဝဲသ့ဉ်နှ၎်တဂ့ၤ.

၅. မၤစၢၤကမျၢ်လၢတနံၤဘဉ်တနံၤအတၢ်မၤဒ်အမ့ၢ် တၢ်ကူးဘုကူးဟု, ဝံစၢၤသ့ဉ်မှဉ်, ဒၢဉ်ထံ, ဆးတၢ်ခွဲးတၢ်ဒီးအဂၤအိဉ်ဒ်အါမးလီၤ.

ဖ ၁၉၆၄နံဉ်အပူၤအမဲရကၤကီၢ်ခိုဉ်ကျၢ်လ့ဒၢ်ဘံၢ်ကို(နှ်)စၢ် (Lyndon B. Johnson) ရဲဉ်ကျဲၤဝဲဒုးယၤရဲဉ်ကျဲၤလၢအကိးဝဲလၢ "Operation Rolling Thunder" နှ၎်လီၤ. တၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤအံၤအတၢ်ပညိဉ်မ့ၢ်ဝဲကမၤဟးဂီၤကွံာ်ကလံၤစိးဘံဉ်ယဲးနဉ်အမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်ဒီးဆိဉ်သနံးအီၤဒ်သိးကပတာ်အတၢ်မၤစၢၤဆူဒုးယၤစဲးပြဲးကရ့ၢ်လၢကလံၤထံးနှ၎်လီၤ. တၢ်ရဲဉ်တၢ်ကျဲၤအံၤပညိဉ်ဟ်ဝဲလၢကယာ်ဝဲထဲယိးနှ်ဒီၤ, ဘဉ်ဆဉ်ယာ်ဝဲလၢသၢနံဉ်အတိၢ်ပူၤညါနှ၎်လီၤ. ဖနှ၎်အဆၢကတိၢ်အမဲရကၤပဒိဉ်လဲၤတ့ၢ်လီၤမ့ဉ်ပိၢ်လၢကိၢ်ဘံဉ်ယဲးနဉ်အိဉ်လၢအတဉ်တကကွဲၢ်ညါနှ၎်လီၤ.

ဖ ၁၉၆၉ နံဉ်အပူၤဟိခ့ဉ်မ့စူးကွံာ်အသးနှ၎်လီၤ.

“တော်လာတော်ဒုံးတော်ယာ နှုန်တော်မာ လိုက် မော်ကွော်အော် သုတ်လာခံဖျိုတော်ဒုံးနှုန်လိုက်။ ဒီးလာတော်ကမာ လိုက် မော်ကွော်ကျိုအင်ကော်အလိုက်အိုဉ်လာတော်ကဘဉ်ဖိုဉ်ထိုဉ်ကျိုလိုက်။”

"War can only be abolished through war, and in order to get rid of the gun it is necessary to take up the gun."

“သူးမော်တဖုလာအတအိုဉ်ဒီးအတော်ဆဲးတော်လာ နှုန်မော်သူးမော်လာအတော်သုဉ်ညါနော်ဟော်တအိုဉ်ဘဉ်နှုန်လိုက်။ သူးမော်လာအတော်သုဉ်ညါနော်ဟော်တအိုဉ်ဘဉ်နှုန်မာ နာ၊ အဒဉ်အဒါတဃုဘဉ်။”

"An army without culture is a dull-witted army, and a dull-witted army cannot defeat the enemy."

“ဟှ ကမျှာ်, ဒီးထဲဒဉ်ဟှ ကမျှာ်နှုန်, မော်သူးမော်တဃဉ်လာအသှုဉ်ဆှုဉ်သးကဲ လာတော်ဒုံးအိုဉ်ထိုဉ် ဟိုဉ်ခိုဉ်တော်စံဉ်မီ တအီ နှုန်လိုက်။”

"The people, and the people alone, are the motive force in the making of world history."

မိဉ်စံဉ်တိ (၁၈၉၃–၁၉၇၆)

မိဉ်စံဉ်တိ (Mao Zedong) လၢအမ့ၢ်ခိခိဉ်ပှၤမၤစံာ်ဖိတဂၤအဖိခွါတိခိဉ်ရိဉ်မဲတရူးခိဉ်မ့ူနံးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢ ၁၉၃၀နံဉ်ဒီး ၁၉၄၀နံဉ်အတိၢ်ပူၤဒီးကဲထိဉ်ပှၤပၢဆှၢတရူးကိၢ်ဖဲ ၁၉၄၉နံဉ်နှုန်လိုၤ။

မိဉ်စံဉ်တိအိဉ်ဖျိုဉ်ထိဉ်ဖလါဒံဉ်စဲဘၢဉ် ၂၆သီ ၁၈၉၃နံဉ်အနံၤလၢပှၤမ့ၢ်ဆ့ဉ်မ့ၢ်ဂိၤ ဒူဉ်ဖိထၢဖိတဒူဉ်အပူၤလၢရှါဒိဉ်ရှါသဝီ (Shaoshan), လၢဟူဉ်နဉ် (Hunan) ကိၢ် ရှဉ်အပူၤနှုန်လိုၤ။ အပၢ်မ့ၢ်ပှၤလၢအသိဉ်သီတၢ်ဃံးဒိဉ်မးဒီးမိဉ်စံဉ်တိညီနှၢ်ထိဒါအပၢ်အတၢ်ဟံးတၢ်စိတၢ်ကမီၤနှုန်လိုၤ။ တဘျိနှုန်မိဉ်စံဉ်တိတဲ့ဝဲလၢ, “ယပၢ်မၤလိဘဉ်တၢ်လၢကွိခံနံဉ်ဒီးအဝဲဖးလံာ်ဘဉ်ဂ့ၤဂ့ၤလၢကဟ်ကီၤဃာ်လံာ်အဂိၢ်နှုန်လိုၤ။ မ့မ့ၢ် ယမိၢ်တခီတသ့လံာ်နီတဖျၢဉ်ဘဉ်။ အဝဲသ့ဉ်ခံဂၤလၢာ်အပှၤဟံဉ်ဖိယီဖိနှုန်မ့ၢ်ဒဉ်ပှၤမ့ၢ် ဆ့ဉ်မ့ၢ်ဂိၤဖိလိၤ။ ယဲတခီယမ့ၢ်ယပှၤဟံဉ်ဖိယီဖိအပှၤကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့တဂၤလိၤ။ ယသ့ဉ်ညါတၢ်ကွဲးလၢအဂ့ၤတဖဉ်, ဘဉ်ဆဉ်ယသးတစဲဖးအီၤဘဉ်။ တၢ်လၢ

ယဖးမှာ်နှင်မ့်ဝကြီ်စံပ်လီ်လံုးလာပျားအတ်အဲပ်တ်ကွံအဂ့်တဖက်, လီးဆီဒဉ်တ် တ်ပူထိုင်ထီဒါတ်အတ်ယဲးတဖက်နှင်လီး."

မိုင်စံပ်တိစးထိုင်မးလိဘာ်ဝခိုင်ဖျူရှာ်သနူအတ်ကွဲးဘာ်ယးကြီ်စံပ်အတ်စံပ်စိုးတဲစိုးတဖက်, အလံ်အလဲ်ပီညါတဖက်, ဒီးအတ်ဆိကမိုင်ပီညါတဖက်နှင်လီး. ဖဲအဝဲစးထိုင်မးလိတ်အခါအသရုဉ်သမါတဖက်သိုင်လိစ့်ကီးအီးဘာ်ယးဒီးပှာ ဒုးအိုင်ထိုင်ကှ,ခိုင်ဖျူရှာ်သနူလာအလဲးထိုင်လဲးထီအတ်ဆိကမိုင်တဖက်နှင်လီး. ဖဲ ၁၉၁၁နံ်ာ်နှင်မိုင်စံပ်တိလဲးသုးအလီ်ဆူကြီ်ရှင်အဝ့်ခိုင်ဝ့်ခဲ့ရှာ် (Changsha), ဒီးကဲထိုင်ဝဲထံဖိကစ်ကြီ်အသုးဖိတဂးဖဲတ်ပၢ်ဆးထီဒါရှ(င်) (Qing) စီးပးအစိုးအခါနှင်လီး. ဖဲမိုင်စံပ်တိအိုင်လၢဝ့်ခဲ့ရှာ်အဆးကတီ်အဝဲယုဖးလံ်ဘာ်ယးကြီ်မှ်နှာ်အတ်ဆိကမိုင်ပီညါတဖက်, ဒီးလံ်တ်ကစိုင်ဒီးကှၢနၢ်တဖက်မ့်တ်လၢထိုင်ဟူးထိုင်ဂဲးထိုင်စ့်ကီးအသးဒိုင်မးလီး.

ဖဲ ၁၉၁၈နံ်ာ်အဝဲဖျိုထိုင်ဟူာ်နာ် (Hunan) ကှိသရာ်ခီလ့ာ်ကှိလၢဝ့်ခဲ့ရှာ်ဝံးအလီ်ခံ, အဝဲလဲးဆူဝ့်ပံ်ာ်ကှ (Beijing) ဒီးဒီးန့်တ်မးလၢဝ့်ပံ်ာ်ကှ,ဖှာ်စိမိုးအလံ်ာ်ရိဒးနှင်လီး. မိုင်စံပ်တိနှာ်လီးလၢပှၢမးလိတ်အကရ့်တဖုအပူးလၢအမးလိဘာ်ယးမးစံ်ာ် (Marxist) ထံရ့်ကြီ်သဲးဒီးပှၢဂ့်ဝိုအတ်ဆိကမိုင်တဖက်, ဒီးအဝဲကဲထိုင်ပှၢသးစဲဖးမးစံ်ာ်အတ်ကွဲးတဖက်နှင်လီး. ဖဲ ၁၉၁၉နံ်ာ်လါမ့ၢ ၄သီအတ်ဟူးတ်ဂဲးဖဲကှိဖိုးပှၢကူာ်ဘာ်ကူာ်သ့တဖက်ကိုးသတြီထိုင်ဝဲလၢတ်ဒုးအိုင်ထိုင်ကှ,ကြီ်စံပ်ချုးစိုးအခါမိုင်စံပ်တိကွဲးထုးထိုင်ရၢလီးဝဲအတ်ကွဲးလၢအဝဲၢဖးနီ်ၢဖးဒီးတဲအၢတဲသီဝဲခိုင်ဖျူရှာ်သနူအလု့်လ်ထူသနူအလု့်အှၢ်နှင်လီး. လၢတ်ဂဲၢလိ်ာ်ထီဒါလု့်လ်ထူသနူအပူးအဝဲဟ်ဖျါထိုင်ဝဲလၢနီ်ခိတ်ဂ်ာ်တ်ဘါဒီးသးအတ်စိတ်ကမိုးအသဟိုင်တဖက်မ့်တ်လၢအရ့ဒိုင်နှင်လီး. အဝဲထံ့ာ်လိ်ာ်အသးဒီးအမါအခိုင်ထံးတဂးလၢဝ့်ပံ်ာ်ကှ,အပူးလၢအမ့်ပံ်ာ်ကှ,ဖှာ်စိမိုးကှိဖိုးမ့်စ့်ကီးမိုင်စံပ်တိအကှိသရာ်အဖိမုင်နှင်လီး. အမါအမံုးမ့်ဝဲယါ(င်)ကဲၢဟ့ံး (Yang Kaihui) နှင်လီး. (ဖဲမိုင်စံပ်တိသးနံ်ာ်အိုင် ၁၄နံ်ာ်အဆးကတီ်အပၢ်အိုင်ယံးအိုင်ယိုင်နှ,အီၢဒီးပိ်ာ်မုင်လၢအဟိုင်ကဝီးဒုင်ဝဲတဂး, ဘာ်ဆင်အဝဲတတူ,လိ်ာ်တ်ဖျိအံၢ်နီတဘျိဘာ်.)

ခေါ်ရာရှိအတော်ပါ၊ဆေးအတော်ထိုင်ဟူးထိုင်ဂဲအယိဖလါယူ၊ ၁၉၂၁နံ့ဉလာ၀ှ်ရှိ်ဟါ (Shanghai) အပူးတော်ဒုးအိုင်ထိုင်တရူးခိုင်မ္ဘူနုံးပဉ်တံ့ဉ်, ကိုးစ့ှ်ကီးဝဲလာစံ့ဉ်ဖိ်အကရာ (Chinese Communist Party) ဒီးမိုဉ်စံ့ဉ်တိမ့ှ်ကရာဖိအဆိကတာ်အကျါတဂ၊လီ၊.လာအါနံ့ဉ်အတိ်ပူ၊မိုဉ်စံ့ဉ်တိဒီးအတံ၊သကိုးတဖဉ်ပိုဉ်မ၊ထွဲလဲန့ှ်(နှ်)အတော်ဆိကမိုဉ်လာအဂဲ၊လိ်ပါ၊ဆေတော်ဒီးမ၊နာ၊တော်လာကိ်ရာရှိအပူ၊နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲသ့ဉ်ဂ့ှ်လိ်ဝဲလာ, လာကိ်အ့ှ်ရှာ်ဉ်အပူ၊ဒ်သိ်းတော်ကမ၊ဒိုဉ်ထိုဉ်လဲ၊ထိုဉ်တော်ပါ၊ဆေးအကရ့ှ်အဂိ်အရ့ဒိုဉ်လာတော်ကဘဉ်မ၊အီ၊လာခိုခ်ဉ်တော်လိ်တဖဉ်အပူ၊အါနှ့ှ်ဒ်းလာ၀ှ်တဖဉ်အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊.

မိုဉ်စံ့ဉ်တိဟူးဂဲ၊မ၊တော်ဒ်ထံ့ရှ်ကိ်သဲးပှ၊ကရာကရိတော်တဂ၊လာ၄ဉ်ဟါအ၀ှ်ပူ၊နှ့ဉ်လီ၊. ခေါ်ဖျိုလာစိုဉ်ဘံ့ဉ်ယဲးစာဖြိုဉ်ကရာလာကိ်ရာရှိါတခီအတော်မ၊စာ၊အယိအဲ့ဉ်ကလုာ်ကရာပဉ်တံ့ဉ်လာအကိုးဝဲလာကီမ့ှ်တဉ် (Kuomintang) မ၊ဒိုဉ်ထိုဉ်အတော်စိတော်ကမီ၊လာတရူးကိ်အပူ၊ကွ့ှ်ကွ့ှ်လီ၊. တော်ကရာကရိအံ၊အခိုဉ်လာအမံ၊မ့ှ်စူးယဲဉ်စါ (Sun-Yat-Sen) စူးကွ်ာ်အသးဖလါမာ်ရှး ၁၂သီ ၁၉၂၅ နံ့ဉအနံ၊နှ့ှ်လီ၊. ဝံ၊ဒီး၃ှ်ကံ့ှ်ရှး (Chiang Kai-Shek) ကဲထိုဉ်ကှ၊တော်ကရာကရိအံ၊အခိုဉ်လာအလိ်နှ့ှ်လီ၊. ဖဲနှ့ှ်အဆာကတိ်၃ှ်ကံ့ှ်ရှးစးထိုဉ်ဟူးဂဲ၊မ၊ပျိုကွ်ာ်ပှ၊ခိုဉ်မ္ဘူနုံးဖိတဖဉ်လာတော်ကရာကရိအံ၊အပူ၊နှ့ှ်လီ၊. လာတော်နှ့ှ်အယိ, ပှ၊ခိုဉ်မ္ဘူနုံးဖိလာအတူ်ဘဉ်တော်ဒီးပူ၊ဖျုးထိုဉ်ဖစိ၊အ၀ဲနှ့ှ်တဖဉ်စးထိုဉ်ကရာကရိထိုဉ်အသးဒီးဒုးအိုဉ်ထိုဉ်ဝဲကှ့ှ်ယါစံ့ဉ်စိုဉ်ဘံ့ဉ်ယဲး (Jiangxi Soviet) အကရာလီ၊.

ပှ၊အဲ့ဉ်ကလုာ်တဖဉ်ဖနှ့ှ်အခါဒုးအိုဉ်ထိုဉ်တော်အဆာလီ၊တဲာ်တူ်ာ်တတီ၊, ဒီးမိုဉ်စံ့ဉ်တိဒီးခိုဉ်မ္ဘူနုံးဖိတဖဉ်ဆာတဲာ်လာကဟားထိုဉ်လာတော်လိ်တတီ၊အံ၊အပူ၊ဒီးဆိလီ၊ဂါ်ကျာ်၊ကှ၊အလိ်လာတရူးကိ်အမှ်နှ်ာ်ကလံ၊စိုးနှ့ှ်လီ၊. ဖဲ ၁၉၃၄နံ့ဉ်လါအီးကထိဘာ၂ှ်အပူ၊မိုဉ်စံ့ဉ်တိဒီးအပှ၊ဟိ်ခ္ဓါအဂ၊တကလိ်ယှာ်ဒီးအဟံ့ဉ်ဖိယိဖိတဖဉ်ခိယိ၊ဝဲဆူမ့ှ်နှ်ာ်လာကစ၊်ခိုဉ်ကလိကျါတော်လိ်တဖဉ်နှ့ှ်လီ၊.

ပှ၊လဲ၊တော်ဖိသ့ဉ်တဖဉ်အံ၊လဲ၊ခိုဖျိုဘဉ်ဝဲတော်ကိတော်ခဲနးနးကျံ၊ကျံ၊လီ၊. တနံ၊နှ့ှ်

အဝဲသွင်လဲတေါ်နှ၊ ၅၀မံုးလက်ဒီးဖဲလါအီးကထိဘာဂ် ၂၀သီ, ၁၉၃၅နှံ့အနံုးနှင့် အဝဲသွင်လဲတူးဆူ၀ှ်ရှဲစံ့ (Shensi) နှင့်လီး. တေါ်တယာ်လားပှားလားအမူဇံးတဖဂ် အနိုင်ဂံ်၊အိုင်တ့ှ်ကှ့ားထဲ ၃၀,၀၀၀ကလးဂးလားအဟားတေါ်လိ်ုစီးစုးအမံုးလက် ၈,၀၀၀ နှင့်လီး.

ဖဲ ၁၉၃၇နှံ့ယပဉ်အသုးမှ်တဖဂ်နှာ်လီးဒုးကိ်ုစံ့အခါ, တေါ်မားဆူ၀ှ်ခှ၀ှ်ကံ့ှ်ရှုးလာ ကသုးက့ှ်းအ၀ှ်ခိုင်၀ှ်နါက့ (Nanking) ဆူ၀ှ်ခှုက့ (Chungking) နှင့်လီး. ဖဲ နှင့်အခါအဟိုင်ကဝီးတေါ်ပါးဒ်အမ့ှ်ပိုင်လဲ့ဉ်ကား်ခိုင်တေါ်လိ်ုတဖဂ်ဒီးအ၀ှ်ဖးဒိုင်အါ ဖျါဉ်ဘဉ်လီးကွ်ာ်လားယပဉ်အစုပူးနှင်လီး. လားအတေါ်ဂဲးလိ်ာ်မးဒးဉ်ပှားယပဉ်အ သုးမှ်အဂ်ိ်အဝဲသးလီးပလိ်ာ်လားကမးဃှာ်တေါ်ဒီးမိုဉ်စံ့ဉ်တိဒီးအခိုင်မ့ှုနုံးသုးမှ်တ ဖဉ်လီး.

ဖဟိုဉ်ခိုင်တေါ်ဒုးခံ့ဘျိုတဘျိုအဆားကတိ်ုဒုးယားစဲးပြုးကရှ်ုလားမိုဉ်စံ့ဉ်တိကရားကရိ ထိုဉ်ဝဲတဖဂ်စူ၀ှ်ဒ်ုံ (Zhu De) ဒီးလ့ှ်ဘါဇိ၀ှ် (Lin Biao) တိခိုင်ရိ၀ှ်မဲ၀ဲဂ့ှ်းဂ့ှ်းဘဉ် ဘဉ်နှ၀ှ်လီး. ယပဉ်အသုးမှ်တဖဂ်ဟ်လီးကွ်ာ်တေါ်စုကဝဲးဝံးအလိ်ုခံ, ခိုင်မ့ှုနုံးအ သုးကရှ်ုတဖဂ်စးထိုဉ်ဒုးထိုဒါအဲ့ှ်ဉ်ကလှာ်ကရားပဉ်တံ့ှ်ကိမ့ှ်တဉ်လားအဘဉ်တေါ် တိခိုင်ရိ၀ှ်မဲအီ်ုးလားခှ၀ှ်ကံ့ှ်ရှုးတကတိ်ုယိနှ၀ှ်လီး. တရှုးဂ်ီ်ုးအသုးမှ်, မ့ှ်လားအ အိ၀ှ်ဒီးတေါ်ဘျှ်ဂ့ှ်းဒိ၀ှ်တက့ှ်, အိ၀ှ်ဒီးနိ်ုကစ်သးသဟိ၀ှ်လားအဆူ၀ှ်, ဒီးဒိုးနှ်ုစ့ှ်ကီး ပှားထူစ်ဖ့ှ်ဖိယာ်ဖိအတေါ်ဆိ၀ှ်ထွဲလဲ့ှ်လဲ့ှ်ကွ်ာ်ကွ်ာ်အယိလားလွဲ့ှ်နံ့ှ်အတိ်ုပူးဒုးမား နှ်ုးကွ်ာ်ဝဲကိမ့ှ်တဉ်အသုးမှ်တဖဂ်နှ၀ှ်လီး. ဖဲလါအီ်ုးကထိဘာဂ် ၁၉၄၉နှံ့ခိုန်ှ၀ှ်မိ၀ှ် စံ့ဉ်တိ, တရှုးခိုင်မ့ှုနုံးပဉ်တံ့ှ်အပှားပါးလိ်ုဆ့ှ်နိ်ုး, ဘိုးဘဉ်ရားလီးဝဲတေါ်ဒုးအိ၀ှ် ထိုဉ်တရှုးကိ်ုကမျှ်ုထံ့ဖိကစ်ကိ်ု, မ့ှ်ဝဲ "ကမျှ်ုအဒ်ုဉ်မိ၀ှ်ကရှ၀ှ်စံ့ဉ်" လားပဉ်တံ့ှ် ပါဆှားတေါ်လားအပတိ်ုကိုးပတိ်ုဒဲးအပူးလား၀ှ်ပ်ဉ်ကှ့နှ၀ှ်လီး. မ့ှ်မ့ှ်ခှ၀ှ်ကံ့ှ်ရှုးအသုး မှ်တဖဂ်ယှ်ထိုဉ်ဆူကိ်ုတဲ့ှ်ဝဉ်(နှ်)ပိ၀ှ်လဲ့ှ်ကား်နံ့ှ်းတခိနှ၀ှ် လီး.

ခိုင်မ့ှုနုံးတဖဂ်မးနှ်ုပါးဝဲထံ့ကိ်ုလဲ့ှ်ထိုဉ်ကှ်ုကှ်ုဒီးဖဲ ၁၉၄၉နှံ့ခိုလါအီ်ုးကထိဘာဂ် ၁ သီအနံ့ှ်းမိုဉ်စံ့ဉ်တိဘိုးဘဉ်ရားလီးဝဲတေါ်သူ၀ှ်ထိုဉ်ဆိလီးကှ့ှ်းတရှုးကိ်ုကမျှ်ုထံ့ဖိ

ကစ်ကြီ်နှင့်လီ။

ဖ ၁၉၅၈နှင့်အာပူဒေမြင့်စံ့တိတိုးဘင့်ရာလီ။လာကဆဲးမာတ်အဒိုင်အမှ်လာအမ့်တ်မာဒိုင်ထိုင်တ်သူင့်တ်ဖျးဒီးတ်ဖံးတ်မာတဖင့်နှင့်လီ။ တ်မာအိုင်ထိုင်က့ာတ်တိ်ကျဒေအံုးပင့်ယှာ်ဒီးတ်ဒုးအိုင်ထိုင်တ်မာသကိုးတ်လာတ်သူင့်တ်ဖျးအဒိုင်အမှ်အပူဒေလာပှာအာ၊ ၇၅,၀၀၀ ပင့်ယှာ်မာသကိုးတ်နှင့်လီ။ ပှာမာသကိုးတ်တဖင့်အိုင်ဒီးအဝဲသ့ုင်အကစ်ဒင့်ဝဲအစ်ာ်ပျိုဒီးအစ်းဖိကဟင့်တ်မာလိ်ုတဖင့်လီ။ ဒူင့်ဖိထာဖိတဒူင့်စှာ်စှာ်ဒိုးနှ်ုဘင့်တ်မာအတ်နှ်ုဘျုးတဖင့်ဒီးအဝဲသ့ုင်အိုင်စ့ုကိုးဒီးအနိ်ုကစ်အဂြ်ုတ်လိ်ုဖိတကဝိ၊နှင့်လီ။ ဒ်လဲင့်ဂ့ာ၊ မ့်လာသာနံ့ုင်အတ်ိ်ပူ၊ထံုဒိုင်ဒီးအတ်သူင့်တ်ဖျးဟးဂ့ာ်ဟးဂ့ီ၊ဒိုင်မးအယိအတ်ထုးထိုင်တ်သူင့်တ်ဖျးအသူအသင့်တဖင့်စှာ၊လီ၊ဝဲနးနးကလဲာ်လီ။ ဒီးခ်ိဖျိုလာစိုင်ဘံ့ုင်ယဲးကြီ်စာဖြိုင်ဆာတ်ာ်ဒီးထုးကွံ့ာ်အပှာ၊ကူင်သ့ုကူင်ဘင့်အါအါဂ့ီ်လာထံလိ်ုကြီ်ပူ၊အယိမာဘင့်ဒိစ့ုကိုးအတ်အိုင်သးနှ်ုင့်လီ။ တ်အစာလာအဟဲအိုင်ထိုင်နှ်ုင့်မ့်ဝဲတ်ဟးဂ့ာ်ဟးဂ့ီ၊ဒိုင်ဒိုင်မှ်မှ်နှ်ုင့်လီ။ တ်တယာ်လာဖဲတ်ဆဲးမာတ်အဒိုင်အမှ် (Great Leap Forward) အဆာကတ်ိ်ပှာလာအသးသမူဘင့်လီ၊မ်ကွံ့ာ်နှ်ုင့်ကအိုင်လာပှာအာ၊ ၃၁ ဆူ ၃၃ ကကွ်ုအဘာ၊ုင်စာ၊နှ်ုင့်လီ။

မ့်လာတ်ဖံးတ်မာဖဲတ်ဆဲးမာတ်အဒိုင်အမှ်ဟးဂ့ာ်ဟးဂ့ီ၊အယိမြိုင်စံ့ုင်တိစံ့ုင်လီ၊ကွံ့ာ်လာတရူးကြီ်ကမျှ်ုထံဖိကစ်ကြီ်အပှာ၊ပာ၊လိ်ုဆ့ုင်နိ၊အလိ်ုနှ်ုင့်လီ။ ပှာထိုင်က့ာ၊လာအလိ်ုမ့်ဝဲလံယူင့်ရှိ်ရှ်ုင့် (Liu Shaoqi) နှ်ုင့်လီ။ မြင့်စံ့ုတိတခ်ိလာတ်ကွ်ုထံကွ်ုဆးဆာတ်ာ်တ်မာအဖိလစံ့ုခဲလာ်အပူ၊မ့်ဒ်ုးဒင့်တ်ပှာ၊လာအရ္ဒဒိုင်နှ်ုင့်လီ။ ဖဲနံ့ုင် ၁၉၆၀ တဖင့်စးထိုင်သီသီအတ်ိ်ပူ၊မြင့်စံ့ုတိဘင့်အိုင်လာတ်ဘင့်ယိုင်အဒိုင်အမှ်အပူ၊လာစိုင်ဘံ့ုင်ယဲးကြီ်စာဖြိုင်ထံဂု၊ကြီ်ဂ၊အဖိလစံ့ုင်အတ်မာ၊အပူ၊နှ်ုင့်လီ။ အဒိ, အဝဲဘင့်တ်မာ၊ပျံ၊မာ၊ဖုးအီ၊ခ်ိဖျိုနံ့ုင်ကံ်းတင့်ခြ,ုင့်ရ့ဲ၊ (Nikita Khrushchev) လာအမ့်ကြီ်ရာ၎ါအကြီ်ခ်ိုင်အတ်တူ်ယာ်ကွ်ုင်သးလာကြီ်ခယူဘာ်မ,ုင်ဖးဒိုင်အတ်ဘင့်ယိုင်ဘင့်ဘ,ီတ်ဂ့ာ်လိ်ုင်အပူ၊နှ်ုင့်လီ။

ဖ ၁၉ဖဖနံ့ုင်အပူ၊မြင့်စံ့ုတိပင့်ယှာ်မာသကိုးတ်ယှာ်ဒီးလ့ဘါ(ဒ)ိုင်(Lin Biao) လာ

ထံရှိ၏ကြီးသဲးတေ့မဇာအပူဇဲဖအဝဲစးထိုင်ဒုးအိုင်ထိုင်လှုိ်လေ့တေ့ဆဲးတေ့လဇအတေ့ပေ့ဆာနှုင်လီ၊ ဖလေ့ဒံုင်စဲဘာ့ဉ် ၃သီ, ၁၉ဖဖနံ့ုင်အနံ့ုနှုင်လှ့ဘဲဇိုင်ထိုင်တဲလီဇတေ့ဒီးဟှ့ုင်ဂံ့ုပေ့ဟှ့ုင်ဘါတီဇထိုကြိုဖဒီးခီလှ့ုင်ကြိုဖတဖုင်လာကပဲဇအာပဲဇသီခိုင်နှ့ုတဖုင်လာနံ့ုင်ကံးတုင်ခြူ့ုင်ရှဲးအတေ့ဆိကမိုင်လှုိ်ဘာ့ဇအဝဲသှ့ုင်ဇအသးတဖုင်နှုင်လီ၊

လာမိုင်စံုင်တိအတေ့ကိုးသတြီထိုင်ဇအယိ, တီ့ဇထိကြိုဖလာ့ုတ့ုပံုင်ကှ့ုတဖုင်စးထိုင်ကရာကရိထိုင်ဇအသးလာဇကရှုတဖုင်ဒီးကိုးလီ့ဇအသးလာတရှုးဂီ့ဇသုးနှုင်လီ၊ မိုင်စံုင်တိဟ်ပနိုင်တူ့ုလိ်ာ်ဝဲကရှုသှ့ုင်တဖုင်ဇံ့ဇ, ဒီးတီ့ဇထိကြိုဖဒီးဖှ့ုင်စိမိ့ဇကြိုဖလာထံလီ့ကီ့ပူ့ုတဖုင်ကရာကရိထိုင်ဇအသးခ္ဆုသဇ်ုးဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲတရှုးဂီ့ဇသုးတဖုင်ဇာ့ဇာ့ဂီ့ဂီ့နှုင်လီ၊ ကြိုဖသှ့ုင်တဖုင်ဇံ့ဇစးထိုင်ပဲ့ဇာ့ပဲ့ဇသီဝဲကြိုသရုင်တဖုင်, ကြိုဇအပှ့ုပဲ့ဇာ့ဆှ့ုတေ့ခိုင်နှ့ုတဖုင်, ဒီးပဒိုင်ပပှ့ုတဖုင်နှုင်လီ၊ ဖလေ့ဇီကူး ၁၈သီ, ၁၉ဖဖနံ့ုင်ဖတေ့ကွ့ုကဇ်ကှ့ုဇလာဇဘုင်တေ့မဇ်ီ့ဇဖ့ုတ့ုပံုင်ကှ့ုထံယါနှ့ုမဲ့ဇစကွဲ (Beijing's Tiananmen Square) ဇခါတေ့ဟ်ဖျိုလာမိုင်စံုင်တိဒီးနှ့ုဘုင်ဝဲတရှုးဂီ့ဇသုးလာဇကကွဲ့ုတဖုင်နှုင်လီ၊ တေ့ဟှ့ုင်လီ့ဇတေ့ကလှုိ်လာကြိုတဖုင်ကဘုင်ဆိကတီ့ကွ့ုင်ဇသးဒီးကြိုဖလာထံလီ့ကီ့ပူ့ုခဲလာ်ကဟဲ့ဆူ့တ့ုပံုင်ကှ့ုလာကထံုင်ဘုင်မိုင်စံုင်တိလာပှ့ုဇာ့ဂဘါဇီ့ဇ်ပှ့ုဇူပှ့ုဃိုလာဇလီ့ဇက်ကစ်ယွ့ုတဂ၊ဇအသိုးဇဂီ့နှုင်လီ၊ ကြိုဇ်ုကိုင်ဇ်ုဒီးဖှ့ုင်စိမိ့ဇသှ့ုင်တဖုင်ဘုင်ဆိကတီ့ကွ့ုင်ဇသးစးထိုင်လာ ၁၉ဖဖ နံ့ုင်တူ့ုလာ ၁၉ဖ၉ နံ့ုင်နှုင်လီ၊ မိုင်စံုင်တိတဲနှ့ုပေ့ကြိုဖသှ့ုင်တဖုင်ဘုင်ယား ဒီး, "မ၊သဘှုံးတေ့လီ့လံ့ုလှ့ုံမ၊" လာအမ့ုတေ့ထံုင်တေ့ဆိကမိုင်လီ့လံ့ု, တေ့ဆဲးတေ့လာလီ့လံ့ု, ထူသနူလီ့လံ့ုဒီးလှုိ်လေ့လီ့လံ့ုတဖုင်နှုင်လီ၊ တေ့တာ၊ထိုင်တာ၊လီ့ဇအိုင်ထိုင်ခီဖျိတရှုးဂီ့ဇတဖုင်မ၊ဟးဂီ့ဇတေ့ဘါဇအလီ့တဖုင်, ဒ္ဓဲလာ၊တေ့ကူ့ုင်သှ့ုအတေ့ဖံ့ုတေ့မ၊တဖုင် (ဒ်ဇအမ့ုတေ့ဂီ့ဇလာ၊တေ့တ့ုဇီ့ဇတဖုင်, လံ့ာ်ဇ်ုဇလ့ုံ်ဇ်ုဇတဖုင်ဒီ့ုတေ့ကိုးမံ့ုဇဲ့ုလာ၊ဇအဘုင်ထွဲ့ုဒီ့ုလှ့ုံလေ့ထူသနူဒီ့ုထံဂု၊ကီ့ဂ၊ဇအတေ့ဆဲးတေ့လာ၊တဖုင်) နှုင်လီ၊ ခိုင်နှ့ုလာ၊ဇအရှ့ုဒိုင်ယှ့ုင်ဒီ့ုတရှုးဂီ့ဇသုးတဖုင်မ၊သကိုးတေ့လာ၊တေ့မ၊သံ့ုမ၊ဝီပှ့ုတ့ုတေ့ဂီ့ဖတဖုင်, ပှ့ုကွဲ့ုလံ့ာ်ဖဒီ့ုပှ့ုလာ၊ဆဲးကျ၊ဆဲးကျိုးဘျုးစဲလိ်ာ်သးဒီ့ုထံဂု၊ကီ့ဂ၊သှ့ုင်တဖုင်နှုင်လီ၊ ပှ့ုလာ၊ဇတူ့ုတေ့ဘုင်တေ့သှ့ုင်တဖုင်တခီတေ့ပဲ့ဇာ့ပဲ့ဇသီဇီ့ုလာပှ့ုကမျ၊ဇအမ့ုာ်ညါ, တေ့မ၊မ့ုာ်ဆှုးမ၊ဆံ့ုလီ့ဇစ့ုလီ့ဇအလ၊ကပီ့ဒီ့ုတေ့မ၊

ဆေပယ့်အနီ၏ခိုလေတော်အိုင်ဖိုင်တဖက်အပူး၊ ဒီးဆေးကတီ၏အံုးဘက်တော်သွင်ညြိအီး ဒ်အမ့်တော်တူ၏ဘက်ခိုင်ဘက်အကတီ၏နှင်လီး။ ပှားကူင်ဘက်ကူင်သွဒ်အမ့်ပှားကွဲးလံာ် ဖိလေအိုးရှင် (Laoshe) ဒီးပှားကွဲးတော်စံင်စီးတဲစီးဝူးဟင် (Wu Han) တဖင်မ့်ပှား လေအပင်ဃာ်လေပှားတူ၏ဘင်တော်လေအကထိတဖင်အကထိအကျိုလေအဘင်တော် မေသံ မ့တမ့် ဘင်သံဘင်ပှ၏ခီဖျိတရူးဂီးအသုးအတော်မေပယ့်အယိလီး။ ပှားအါဂေ ဘင်လီးဆူယာ်ပူး၊ မ့တမ့်ဘင်တခီတော်မေဆူင်အီးလေကမေတော်အကု၏အပှားအတော် မေတဖင်နှင်လီး။

ပဒိုင်လေအစူးကါတခီတေးသနူတဖင်ဟ်ပနိုင်ပဒိုင်ပပှ၏လေအတအိုင်ဒီးတခီတေး သနူအသးတဖင်လေကမေဇေါ်မေပယ့်ဝဲအဂီ၏နှင်လီး။ လံယူင်ရှိရှုင်လေအကဲထိုင် တရူးကီ၏ခိုင်လေမိုင်စံင်တိအလီ၏မ့်ခိုင်နှ၏လေအတအိုင်ဒီးတခီတေးသနူအသးတ ဂေးနှင်လီး။ လေလံယူင်ရှိရှုင်အတော်မေဘင်လိ်ာတော်ဂ့်၏ကီအကျဲသနူတဆီဘင်တဆီ အပူး၊ တော်လိ်ာကွ်ီ၏အီးလေအဝဲမ့်၏ "တရူးကီ၏ကျိုင်စ့ကစ်သနူအပှားနဲ့ဉ်ကျဲအခိုင် ထံးကတော်တဂေ၊" ဒီးမ့်စ့်၏ကီးပှားယိုးကဇါဘီဆူမိုင်စံင်တိအအိုင်နှင်လီး။ အဝဲစူး ကွ်ာ်အသးဖဲ ၁၉၆၉နံ့ဉ်လေတော်ဒုးယာ်အယိ်ာ်ပူးနှင်လီး။ ပှားလေအဘင်ထွဲ့ဒီးလံ ယူင်အကျဲသနူဒ်အမ့်ဇဲ(င်)စါဇိုင်ဖ့ (Deng Xiaoping) တဖင်ဘင်တော်ထုးထိုင် ကွ်ာ်အီးလေပဒိုင်အလီ၏အလေပူးဝံးတော်တ့်၏နှ်ာ်အဝဲသ့ဉ်ဆူယာ်ပူး မ့တမ့်၏ ဟီထိုင် ကွ်ာ်ဝဲလေထံလီ၏ကီ၏ပူးနှင်လီး။ သုးခိုင်လ့ဘါဇိုင် (Lin Biao)၊ လေအမ့်ပှားလေအ အိုင်ပှ်ားမိုင်စံင်တိအတော်ဆဲးတော်လေတော်ပ၀ါ်ဆေးအကျဲသနူနှ်ာ်ထိုင်ကှ,ားလေမိုင်စံင်တိ အလီ၏ဒ်ကီ၏ခိုင်တဂေးအသိးဖဲ ၁၉၆၉နံ့ဉ်အပူးနှင်လီး။

ဖဲ ၁၉၆၇နံ့ဉ်လေတရူးဂီးအထေပူးနှင်တော်အ့ာ်လိ်ာ်ဆိုးက့အိုင်ထိုင်လေတရူးဂီးအ သုးမ့်၊ ကိုးဝဲလေထံဖကီ၏ဖိတော်ထူ၏ဖျိုးသုးမ့်ဒိုင် (ဖံ့ဉ်ဇဲလ်အ့ာ်– People's Libe--ration Army) အပူးအယိတော်ကိုးဖ့ိုင်ကှ,ားအဝဲသ့ဉ်လေကအိုင်ကှ,ားတပူးယီဒီးက ရေကရိထိုင်ကှ,ားအသးနှင်လီး။ လေ ၁၉၆၇ နံ့ဉ်ဒီး ၁၉၆၉ နံ့ဉ်အတီ၏ပူးပှားအဂေ လေအကထိတဖင်ဘင်သံဘင်ပှ၏ခီဖျိတော်စုဆူင်ခိုင်တကးကဲထိုင်အသးလေတရူး ဂီးအဖုအကရေအဘေါ်စေး၊ ဒီးလေတရူးဂီးဒီးသုးမ့်ဒိုင်အဘေါ်စေးနှင်လီး။ လေ

အကဖိုင်ယံးထိုင်ကုားတေါ်အိုင်သးအဂြိုမြိုင်စံုင်တိဒီးအပှားမားသကိုးတေါ်တဖက်ဟ်
လိုးပဒိုင်အတေါ်ကရားကရိတဖက်လားကအိုင်လားထံဖိကြိေါ်ဖတေါ်ထူုင်ဖျိုးသုးမှေါ်ဒိုင်တေါ်
ပားအဖိလာ်ဒီးစးထိုင်ဒုးအိုင်ထိုင်ကဒီးအတေါ်ဆဲးတေါ်လားတေါ်ပေါ်ဆားအသီတခါလား
အကိုးဝဲလား "တေါ်ဟးဝှားဝိုးမားကဆှိုထိုင်လြေါ်လားအပတြေါ်တဖက်" နှုင်လိုး. စးထိုင်
လား ၁၉၆၉ နံုင်အပူးပဒိုင်ပပှေါ်ဒီးပှားကူုင်ဘုင်ကူုင်သှ့လားအအိုင်လားဝှ့ေါ်ပူးတဖက်
ဘုင်တေါ်ဆှားအဝဲသှ့ုင်ဆူခိခိုင်တေါ်လြေါ်လားကမားတေါ်မားလားအနး, ဒီးဒ်သိးကမားလိ
ဘုင်မြိုင်စံုင်တိအတေါ်ဖံးတေါ်မားအဂြိေါ်နှုင်လိုး. ပှားသးစေါ်လားဝှ့ေါ်ပူးလားအသးအိုင် ၁၆
ဒီး ၁၉ နံုင်အဘားုင်စားတဖက်တေါ်ဆှားဖျိုးအဝဲသှ့ုင်ဆူခိခိုင်တေါ်လြေါ်တဖက်ဒ်သိးကဒီး
သိုင်လိအသးလားပှားခိခိုင်ဖိတဖက်အအိုင်နှုင်လိုး. ဟံုင်ဖိယိဖိတဖက်ထိဘိတေါ်ဟ
လိုးဖးအဝဲသှ့ုင်ဒီးမားဆူုင်အဝဲသှ့ုင်လားကအိုင်လားတေါ်အိုင်သးလားအနးနးကျုားကျုား
အပူးစိုးစှားယံးလြာ်သးတဂားဒီးတဂားလားအမံးလာ်လားအကထိတဖက်နှုင်လိုး. အ
ဝဲသှ့ုင်တဖက်ဒီးနှ့ေါ်တေါ်ပျုိလားကဟဲကှ့ားကဒါကှ့ားအဂြိေါ်တသှ့ဘုင်အယိပှားသးစေါ်အါဒံ
အါဂားဘုင်အိုင်တှ့ေါ်လားခိခိုင်တေါ်လြေါ်တဖက်အပူးလားအါနံုင်အတြိေါ်ပူးနှုင်လိုး.

ဖဲနံုင် ၁၉၇၀ တဖက်စးထိုင်သီသီအဆားကတြိေါ်မြိုင်စံုင်တိဆဲးဂဲားလြာ်မားလားပှဲားအတေါ်
ပညိုင်လားအမှ့ေါ်တေါ်မားစှားလိုးမှေါ်ကျိုးဝဲးကွာ်အတေါ်တလားတပှဲားလားဝှ့ေါ်ဒီးခိခိုင်တေါ်လြေါ်
တဖက်အဘားုင်စားနှုင်လိုး. ပှားဝှ့ေါ်ဖိအဖိအလံားသှ့ုင်တဖက်ဘုင်အိုင်ဆိုးဒီးမားတေါ်လား
ပှားခိခိုင်ပှေါ်လေါ်ကျျိဖိသှ့ုင်တဖက်အကျျိလိုး. မှ့မှ့ေါ်ပှားခိခိုင်ပှေါ်လေါ်ကျျိပှားဖံးတေါ်မားတေါ်
ဖိဒီးပှားသုးဖိအဖိအလံားသှ့ုင်တဖက်ထိုင်မားလိဘုင်တေါ်လားကှ့ိလားတေါ်အိုးထိုင်ကဒါ
ကှ့ားအြားဖဲအဝဲသှ့ုင်မားလိဘုင်မြိုင်စံုင်တိအတေါ်ဖံးတေါ်မားအဂ့ေါ်တဖက်ဒီးပှားခိခိုင်ပှေါ်လေါ်
ကျျိဖိအတေါ်ဖံးတေါ်မားနှုင်လိုး. ကှ့ိဖိလားအကထိတဖက်ဒီးနှ့ေါ်ဘုင်ဂံေါ်ခိုင်ထံးကသံုင်
တေါ်မားလိဒီးကဲထိုင်ကသံုင်သရုင်ဟားဝှ့ားဝိုး, လဲားယီားဝဲဆူခိခိုင်တေါ်လြေါ်ဒီးဟှ့ုင်လိုး
ဝဲဂံေါ်ခိုင်ထံးဆူုင်ချုမားစားဆူပှားခိခိုင်ပှေါ်လေါ်ကျျိဖိလားအတဒီးနှ့ေါ်ဘုင်ဆူုင်ချုမားစားနီ
တဘျိုအအိုင်နှုင်လိုး. ဝှ့ေါ်ဒိုင်ဝှ့ေါ်ထိအတေါ်ဆဲးတေါ်လားတဖက်ဘုင်တေါ်ဆိတလဲကှ့ားအြား
ဆူတေါ်ပေါ်ဆားအတေါ်ဂဲားကလံုင်, တေါ်ဂဲားဒိုဂဲားတာ်ဒီးလံာ်လဲေါ်ပိညျိတဖက်ဒီးတေါ်သှ့ုင်
တဖက်အံားဘုင်တေါ်ဒုးအိုင်ထိုင်အြားခိဖျိုမြိုင်စံုင်တိအမါလွှံေါ်ဂားတဂားလားအမှ့ေါ်ကှံယါ
ရှံ(င်) (Jiang Qing) အကျျိုင်စှ့တေါ်ဆိုင်ထွဲအယိလိုး. တေါ်မားအသီတမံားအံားဒုးနဲုင်

ဖျိုထိုင်ဝဲပှားခိခိုင်ပှ၊်လ၊်ကျျိဖိအတ၊်ဂဲၤလိ^{5}ဒီးဟ့ဉ်လ၊ကပီၤဝဲပှ၊ပ၊၊်လီ၊်ဆ့ဉ်နီ၊ မိုင်စံ^{5}တိန့ဉ်လီၤ။

ဖဲတ၊်ဆဲးတ၊်လ၊အတ၊်ပ၊်၊်ဆ၊အတ၊်ထံ^{5}တခီတ၊ၤတ၊်တဖ^{5}ဟးဂိ၊ကွံ^{5}ဖဲ ၁၉၇၀ နံ^{5}တဖ^{5}အခၢ^{5}သးအဆ၊ကတီ၊်အဂ့၊်အကျိ၊ဒီးအကျဲသန့ၢတနီ၊ဆဲးမၤဒံးဒ^{5}တ၊် အသးနှ^{5}လီၤ။ ဖဲနှ^{5}မိ^{5}စံ^{5}တိဆိ^{5}ထွဲကဒါက့ၤပှၤလွံ^{5}၊ဂၤအကရ့ူ၊, လ၊အမ့^{5}ကှံ ယါ^{5}ရှံ(င်) (မိ^{5}စံ^{5}တိအမါ), ဝ(င်)ဟီဝ(နိ်) (Wang Hongwen), ယါ^{5}ဒိ^{5}ဝဲယူ၀၊် (Yao Wenyuan) ဒီးစ(င်)ခ္ဍ^{5}ရှံ^{5}းယိ^{5} (Zhange Chungqiao) တဖ^{5}နှ^{5}လီၤ။ ဖဲ ပ^{5}တံ^{5}အဖုတဆံ^{5}ခီကရဲးတ၊်အိ^{5}ဖြ^{5}ဖးဒိ^{5}ဖဲ ၁၉၇၃နံ^{5}ဝံ၊အလီ၊်ခံပှၤတခီတၤၤသ နှ^{5}ဖိလ့ံ၊်ဂၤအံ၊ပ၊ဘ^{5}ဝဲအလီ၊်အလၤပ့ဲၤဒီးတ၊်စိတ၊်ကမီ၊လ၊ဖိလံးဘူရိ^{5} (Politburo) နှ^{5}လီၤ။ ဖဲမိ^{5}စံ^{5}တိသံ^{5}ဖဲ ၁၉၇ဖနံ^{5}ဝံ၊အလီ၊်ခံ, အမါကှံ^{5}ယါ^{5}ရှံ(င်) ဒီးပှၤလ့ံ၊် ဂၤအကရ့ူ၊ဖိအဂၤတဖ^{5}ဘ^{5}တ၊်ဖိ^{5}နှ^{5}၊ဒီ၊လ၊အမၤကမ^{5}တ၊်အယိဒီးမၤဟးဂိ၊ အထံ^{5}အကီ၊်အယိစ့၊်ကီးနှ^{5}လီၤ။ ကှံ^{5}ယါ^{5}ရှံ(င်)တခီတ၊်ဒုဉ်သးလၤအအိ^{5}ဒီးတ၊်က မ^{5}အယိတ၊်စံ^{5}ညီ^{5}လၤတ၊်ကမၤသံ^{5}ဒီ၊, ဘ^{5}ဆ^{5}လၤခံက့ၤတ၊်ဒုးလီၤဒီ၊ဆူယိ^{5} ပူၤတစိၤသးနှ^{5}လီၤ။ တ၊်ဖိ^{5}အဝဲသ့^{5}တဘျီအံ၊တ၊်ဘိုးဘ^{5}ရၤလီၤဖိုးသဲစးလၤအ တ၊်ဟူးတ၊်ဂဲၤတကတ၊်၊်ဒံးဘ^{5}, တုၤလၤ ၁၉၈၁ နံ^{5}မးပှၤလ့ံ၊်ဂၤအကရ့ူ၊အံ၊တ၊် ဒုဉ်သးဟ^{5}တ၊်ကမ^{5}အဝဲသ့^{5}လၤအတ၊်ကမ^{5}အယိ, ဒီးခိ^{5}မ့ျနုံးပ^{5}တံ^{5}ကရၤ လၤအဘ^{5}တ၊်ပၤဆ့ၤဒီ၊လၤဒဲ(င်)စိ^{5}(ဝ်)ပ့^{5} (Deng Xiaoping) စံ^{5}ညီ^{5}ကွံ^{5}တ၊် ဆဲးတ၊်လၤအတ၊်ပၤ၊်ဆၤနှ^{5}လီၤ။

မိ^{5}စံ^{5}တိသံ^{5}လၤစ့၊်ပံ^{5}ကှ့ဖဲလါစဲးပတ့ဘၤ^{5}ထိ^{5} ၉ သိ, ၁၉၇ဖ နံ^{5}အနံ၊နှ^{5}လီၤ။

ဖဲ ၁၉၄၉–၁၉၇၅နံ^{5}အဘၤ^{5}စၤ၊ဖဲမိ^{5}စံ^{5}တိအသုးမီ၊စိရ၊ပဒိ^{5}ပ၊ တ၊်အစိ၊နှ^{5} တ၊်တယာ်လၤပှၤလၤအဘ^{5}စူးကွံ^{5}အသးသမူခီဖျိမိ^{5}စံ^{5}တိအဖိလစံ^{5}အယိနှ^{5} ကအိ^{5}လၤပှၤ ၅၄, ၇၅၀,၀၀၀ ဆူ ၅ဖ,၉၀၀, ၀၀၀ ဂၤအဘၤ^{5}စၤ၊ညါနှ^{5}လီၤ။

"တာ်လာဟှာ ဂၤ်ဝံဘၣ်ထွဲတၢ်လံၣ်နၣ်မှၣ်တၢ်ဟၣ်ဖျါထံၣ်တၢ်အီၣ်ဂၣ်အီၣ်ပီၣ်ဒီးတၢ်သးသၣ်အဂၤ်နၣ်လၢ်။"

"Humanitarianism is the expression of stupidity and cowardice."

"တၢ်လဲၣ်တၢ်လံနၣ်မၢ ဒီၣ်ထံၣ်အီၣ်, မၢ အီၣ် ယိၣ်ယိ, တၢ်ဝၢ် တၢ်ကၣ် အီၣ် ဒီးအဝဲသ့ၣ်ကနၣ်ဝတၢ်ဖျိၣ်ယိလၢ်။"

"Make the lie big, make it simple, keep saying it, and eventually they will believe it."

"တၢ်အရၣ်ဒီၣ်အဆံကတၢ်လၢတၢ်ကထံၣ်လံၣ်ထံၣ်အဂၤ်နၣ်မှၣ်တၢ်ဒုးအီၣ်ထံၣ်တၢ်မၢ တၢ်ဖျုၣ်တၢ်ဖျိၣ် တၢ်အ တၢ်မၢ ထံဘီ, လၢအအီၣ်ကၣ်ခၣ်သနၣ်ဒီးလၢအကတၢ်တအီၣ်ဘၣ်နၣ်လၢ်။"

"The very first essential for success is a perpetually constant and regular employment of violence."

အဒိုး(ဖ်)ဟ့ားတလၢ်၊ (၁၈၈၉–၁၉၄၅)

အဒိုး(ဖ်)ဟ့ားတလၢ်၊ (Adolf Hitler) မ့ၢ်ပှၤအီးစထြံ ယၣ်ဖိလၢအကလုၢ်သ့ကတိၤဘၣ်, တဲတၢ်တထံၣ် အတၢ်ကတိၤထုးနၣ့်ပှၤအသးဒီးပှၤအိၣ်ပိုၤအီၤဒီးအတၢ်အိၣ် ထိၣ်အိၣ်လီၤစ့ၢ်ကီးထုးနၣ့်ပှၤအါဂၤအသးနၣ်လီၤ. ဖဲနံၣ် ၁၉၂၀ ဒီးနံၣ် ၁၉၃၀ စးထိၣ်သိတဖၣ်အပူၤဖဲပှၤဂ့ၢ်ဝီ, ထံရ့ၢ် ကိၢ်သဲးဒီးမုၢ်ကျိၤဝဲၤကွာ်ဂုၤထိၣ်ပသိထိၣ်အခါအဝဲအတၢ်စိ တၢ်ကမီၤဟဲဒိၣ်ထိၣ်လၢကိၢ်ကၣ့ၤမနံၣ်အပူၤနၣ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၂၃နံၣ်ခီဖျိလၢအဝဲဟံးနၣ့်ဆူၣ်ထံကိၢ်တၢ်စိတၢ်ကမီၤအယိဘၣ်ယၣ်ကွာ်ဝဲ, ဒီး တကတိၢ်ယိမၤနၤၤကၣ့ၤတၢ်ခီဖျိလၢဇံၣ်မိၣ်ကရ့ၣ်စံၣ်အကျဲနၣ်လီၤ. ဖဲအဝဲအတၢ်စိ တၢ်ကမီၤဒိၣ်စိအဆၤကတိၢ်အဝဲတြၣ့ၣ်ကွာ်ဝဲကယ်ၢ်မ့ၢ်ပှၤလၢအထိဒါအီၤတဖၣ်ဒီး ဒုးအိၣ်ထိၣ်ဝဲအတၢ်တိ်ာ်ကျၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ထံၣ်တၢ်ကွၢ်စိဘၣ်ယးဒီးတၢ်လုၢ်ဘၢ ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးတၢ်မၤလီၤတူၣ်ကွာ်ပှၤယူဇၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်နၣ်လီၤ.

အဒိုး(ဖ်)ဟ့ားတလၢ်၊အိၣ်ဖျၣ်ထိၣ်ဖဲလါအ့ဖြ့ၣ်ထိၣ် ၂၀သီ, ၁၈၈၉နံၣ်လၢအီးစထြံ ယၣ်အဝ့ၢ်ဆံးဆံးဖိလၢအဘူးဒီးကၣ့ၤမနံၣ်ကိၢ်ဆၤနၣ်လီၤ. ဟ့ားတလၢ်၊အမိ်၊အပါ်ခံ ဂၤလၢ်မ့ၢ်ပှၤလၢအဟဲလၢပှၤမုၢ်ဆ့ၣ်မုၢ်ဂိၤဖိအဒူၣ်ဖိထၢဖိအပူၤနၣ်လီၤ. အပါ်ဖဲ

လွှဲး(စ်)ဟွားတလား၊ (Alois Hitler) နှဉ်အိုင်ဖျုဉ်ထိုင်ဒ်ဖိလားအပါ်တအိုင်အသီးခီဖျိ အမိ၊ (ဟွားတလား၊အဖံ) မ့်ပှၤမၤတၢ်လၢပှၤဟံဉ်ဒီးဇၢသမူထိုင်ဒီးဟံဉ်ကစၢ်ဟိ$\underline{\text{ခ}}$ အယိန္ဉ်လီၤ. ဆဲလွှဲး(စ်)ဟွားတလား၊မ့်စ့ၢ်ကီးပှၤသ့ပှၤဘဉ်လၢအအိုင်လၢပှဲၤဒီးတၢ် မ့်လ၊်ကွၢ်စိတဂၤဒီးလၢခံကှၤကဲထိုင်ဘဉ်ခိသ$\underline{\text{ခ}}$ဝဲၤကျိုၤအပဒိုင်သးပှ်တဂၤန္ဉ်လီၤ.

ဖဟွားတလား၊မၤလိတၢ်လၢတီၤဖုဉ်ကိုအဆၢကတီ၊အတၢ်ကျဲးစားအသူအသဉ်ဟဲဖျိ ထိုင်ဂ့ၤဒိုင်မးဒီးဖျိလၢခါဆူညါအတၢ်မၤလိမၤဒီးအဂီ၊တၢ်ခ$\underline{\text{ခ}}$းဂ့ၤယာ်ဘဉ်အိုင်ဟ် လီၤလံအသးလၢအမ$\underline{\text{ခ}}$ာ်ညါန္ဉ်လီၤ. လၢအတံၤသကိးကိုဖိသ့ဉ်တဖဉ်အကျါအဝဲမ့် ပှၤလၢအမံၤဟူသဉ်ဖျိဒီးပှၤအဲဉ်အီၤသးလီအီၤခီဖျိအဝဲအိုင်စ့ၢ်ကီးဒီးခိုင်နၢ်တၢ်တီ ခိုင်ရိုင်မဲအကံၢ်အစီတဖဉ်အယိန္ဉ်လီၤ. အဝဲမ့်စ့ၢ်ကီးဖိသဉ်တဂၤလၢအအိုင်ဒီး တၢ်နာ်ယာ်ဒိုင်မးလၢတၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါအပူၤန္ဉ်လီၤ. လၢယုလါအတီ၊ပူၤဟွားတလား၊ လဲၤအိုင်ဘူးဒီးဘဲနံးဒံးထ့(နိ်) (Benedictine) အဖ့ဉ်ဖးဒိုင်တဖျၢ်ဉ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ လီၤ. ဖ့ဉ်ဖး ဒိုင်တဖျၢ်ဉ်အံၤအတၢ်ပနိ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်လၢအအိုင်ဖျါဒိုင်ကတၢ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်မ့်ဝဲစ့ားစတံးခ$\underline{\text{ခ}}$(Swastika) အတၢ်ပနိ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်လီၤ. ဒ်အမ့်သးစ၊်တဂၤအသိးဟ့ားတလား၊်အတၢ်မံမိ၊်ဆိဟ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်မ့်ဝဲ လၢအကကဲထိုင်သီခါ (စီၤသီ) ဒီးမၤတၢ်ဘူဉ်တၢ်ဘါအတၢ်မၤနှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်လီၤ.

ဖဟွားတလား၊်မၤလိတၢ်လၢတီၤထိုကိုဖးဒိုင်တဖျၢ်ဉ်အပူၤအခါမ့်လၢကိုဖိလၢအဖျိုးစိ ဒီးပြၢတၢ်အါအယိအဝဲတမ့်လၢ၊ပှၤဖျိုးစိကတၢ်လၢအတီ၊ပူၤလၢ၊ဘဉ်, လၢတၢ်ဂ့ၢ် အံၤအယိအဝဲတဂ့ၢ်ကျဲးစားတၢ်လၢ၊ဘဉ်. အပါ်သး ဒိုင်ထိုင်အီၤမ့်လၢအပါ်အိုင်ဒီး တၢ်ပညိုင်ဖးဒိုင်လၢအဂီ၊လၢဖဲအဝဲဖျိုထိုင်အခါကနှာ်လီၤမၤတၢ်လၢအီးစ$\underline{\text{ခ}}$ထြံယဉ် ကမျၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤအပူၤန္ဉ်လီၤ. မ့်နာ်သကှ$\underline{\text{ခ}}$ဒ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်ဒီးဟ့ားတလား၊်မ့်ဒ်ဇ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်ဖိလၢအ နူၤကှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်နၢ်ယ္ပၤ, ဒီးအမိ၊်အပါ်သရ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်သမါအိုင်ဒီးတၢ်ပညိုင်လၢအဝဲကလဲလိ$\underline{\text{ခ}}$ာ်ကွ$\underline{\text{ခ}}$ာ် အတၢ်ဟ်သးလၢအတၢ်မၤလိအပူၤဘဉ်ဆဉ်တၢ်ကဲထိုင်ကဲထိတမၤအသးနီတမံၤ ဘဉ်. လၢအတံၤသကိးတဖဉ်အကျါစ့ၢ်ကီးဟ့ားတလား၊်အမံၤတဟူသဉ်တဖျါလၢ၊ ဘဉ်. အဝဲသ့ဉ်တအဲဉ်ဒီးဟ်အီၤဒ်အကှိုဖိခိုင်နၢ်အကျါတဂၤအသိးလၢ၊ဘဉ်. ဟ့ား တလား၊်သးစဲဘဉ်ယးတၢ်ဟ့ဉ်လီၤတၢ်ကလု၊်ဒီးမၤလၢ်အတၢ်ဆၢကတီ၊ဒီးကှိုဖိလၢ အသးစ၊်နှ၊်အီၤတဖဉ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်လီၤ. ဖ ၁၉၀၀ နံ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်တ့ၤယီၤအခါဟ့ားတလား၊်အဒ$\underline{\text{ခ}}$ လၢတၢ် ကူဉ်သ့ဒ်အမ့်ပှၤတ့တၢ်ဂီၤတဂၤအသိးနှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်ဟဲအိုင်ဖျါထိုင်ဝဲဒ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်နှ$\underline{\text{ခ}}$ဉ်လီၤ.

ဟ့ားတလာ၊်အသးအိုင်တဆံသာ၊နံ့ဝဲအပါ်သံသဇင်ကွံ့ာ်အီ၊အဆာ၊ကတီ်၊နှ့ုင်လီ၊. အပါ်အတာ်သံအံ၊တဟ့ုင်အပှ၊ဟံ့ုင်ဖိယီဖိလာတာ်ကီတာ်ခဲဘုင်ဃးကျိုင်စ့အတာ်ဟဲ နှ်ဘုင်, အဝဲသ့ုင်အဟံ့ုင်ဖိယီဖိအိုင်ဒီးအနီ်၊ကစ၊်အဟံ့ုင်ဇင်ဝဒီးအဝဲသ့ုင်ဒီးနှ့်စ့ု် ကီးကမျှ၊်တာ်ဖံးတာ်မ၊ကျိုင်စ့တာ်ဆီုင်ထွဲတာ်ဟ့ုင်သးကညီ၊တစ့၊ဘုင်နှ့ုင်လီ၊. အ ဝဲဟားထီုင်ကွံ့ာ်ကွ့ဲဖအသးအိုင် ၁ဖနံ့ုင်အဆာ၊ကတီ်မ့်လာ၊အတာ်အိုင်ဆူ့ုင်အိုင်ချ့တ ဂ့၊ဘုင်ဒီးအတာ်ဖံးတာ်မ၊လာ၊ကွ့ဲစ့ု်ကီးတဂ့၊ဘုင်အယိနှ့ုင်လီ၊.

ဖဟ့ားတလာ၊်အသးအိုင်တဆံယီးနံ့ုင်အဆာ၊ကတီ်အဝဲဒီးနှ့်ဘုင်တာ်နှ့်သါလာ၊အပါ် ဟ်လီ၊တာ်နှ့်အီ၊သ့ုင်တဖင်နှ့ုင်လီ၊. အဝဲဒီးနှ့်ဘုင်စ့ဒီးလဲ၊အိုင်လဲ၊ဆိုးက့၊ဝဲဆူ ဝ့်ဘံယဲနါ (Vienna) ဒီးရဲ့ုင်ကျ၊ဝဲလာ၊ကကဲထီုင်ဒ့ဲလာ၊တာ်ကူ့ုင်သ့အကွ့ဲဖိတဂ၊နှ့ုင် လီ၊. ဟ့ားတလာ၊်အိုင်ဒီးတာ်ဆိကမိုင်အဒိုင်အယာ်လာ၊တာ်သ့တာ်ဘုင်အပူ၊ဒီးဖဝ့်ု် ဘံယဲနါဒ့ဲလာ၊တာ်ကူ့ုင်ဘုင်ကူ့ုင်သ့အကွ့ဲ (Vienna Academy of Art) တတူ့်လာ် အတာ်ပတံထီုင်အခါအဝဲသးဟားဂ့ုင်ဟား၊ဂီ၊ဝဲဇင်နှ့ုင်လီ၊. အဝဲပတံထီုင်စ့ု်ကီးဆူ့ုဝ့ု် ဘံယဲနါတာ်သ့ူုင်ထီုင်ဘ့ဲထီုင်အကွ့ဲ (Vienna School of Architecture) ဘုင်ဆုင် တာ်တတူ့်လာ်အီ၊ဘုင်မ့်လာ၊အဝဲတအိုင်ဒီးဖ့ျိုကွ့ဲအလာ်အှုုင်သးဘုင်အယိလီ၊.

ခိဖ့ျိုဟ့ားတလာ၊်အတာ်ပတံထီုင်ခံဘ့ျိုလာ်အံ၊တဘုင်တာ်တူ့်လာ်အီ၊ဘုင်အယိအဝဲ မ်ာ်ဆှုးနုးနုးကလာ်ဒီးကဟဲက့၊ဇုးသ့ုင်ညါအမ်ိ၊လာတာ်မ၊အသးဒီးအီ၊ဇ်လဲ့ုင်အဂ်ီ၊ ဟဲက့၊ဝဲတဘူ့ုင်လာ၊ဘုင်. အခ၊ုင်စးအဝဲအိုင်ဆိုးဇ်ဇင်တာ်လာ၊ဝ့ု်ဘံယဲနါအပူ၊ဒီး ဟ်မ၊အသးလာ၊အမ့ု်ဒ့ဲလာ၊တာ်ကူ့ုင်ဘုင်ကူ့ုင်သ့ကွ့ဲဖိတဂ၊နှ့ုင်လီ၊.

ဖ ၁၉၀၉နံ့ုင်အဆာ၊ကတီ်ဟ့ားတလာ၊်ကဘုင်သ့ွ်ိလီ၊အမံ၊လာသုးဂ့ု်ဝိတာ်ဖံးတာ်မ၊ အပူ၊နှ့ုင်လီ၊. အဝဲတဖဲ့ုင်ဒီးဟံးမ့ူ၊ဒါလာ၊ကီ်အီ်းစ(ထြံ)ယဉ်, လာ၊အတဖဲ့ုင်ဒီးဝဲအဂ်ီ၊ ဘုင်. အယိပဒိုင်အလံာ်ပရာ၊ဘီ်းဘုင်သ့ုင်ညါလာ၊အတူ၊လာ၊အအိုင်တဖင်ဟ်မ၊ ကွ့ံာ်ဝဲဇင်နှ့ုင်လီ၊. ပှ၊ဘုင်မ့ူဘုင်ဒါတဖင်ဘုင်ကျ့ုးစား၊ဝဲလာ၊လ့ွ်ု်နံ့ုင်အတီ်ပူ၊ဇ်သိုး ကဒီးနှ့်ဘုင်အတာ်အာ၊ုင်လီ၊မ၊သကီ်းတာ်နှ့ုင်လီ၊. လာ၊ခံကတာ၊်ဖ ၁ဇ၁၄နံ့ုင်အဝဲ လဲ၊ဒီးကွ့ု်အသးမ၊ကွ့ု်အတာ်အိုင်ဆူ့ုင်အိုင်ချ့လာ၊ကနှ့ုင်လီ၊လာ၊အီ်းစ(ထြ)ုင်ဟာ၊ကါ

ရယ်သုံးမှု (Austro–Hungarian army) အပူးအဂြိုလီး။ အဝဲတဘက်တို့တူ လိုအီးခဲဖို့ "အဝဲတကြားဒီးတို့ဟံးထိုင်ဖိုင်ထိုင်မူဒါလားတို့ဒုးတို့ယားဒီးမးစား တို့ဘက်, အဝဲအဂုံစို့ဒိုင်မးလီး။ စိုတို့စုကဝဲသွဲ့ဘက်တနှ့်ဘက်," အယိလီး။

ဟိုင်ခိုင်တို့ဒုးတားတဘျိစးထိုင်သီအဆားကတီ့မှ့်တို့ခွဲးဂ့ားယာ်ဘက်တမံုးလားဟ့ား တလား်ကစးထိုင်သီအတို့မးနှ့်လီး။ အဝဲဒီးနှ့်ဘက်တို့ခွဲးတို့ယာ်လားကနှာ်လီး ပဉ်ယှာ်လားတို့အှုဉ်သးဘဉ်ယးကီ့ကှားမနံ့ဉ်မှ့်ထံကီ့လားအဒိုင်စိန့်ဒ်ယူရပားထံ ကီ့အဂားတဖဉ်အဂ့ှ်နှ့်လီး။ ဟ့ားတလား်ဆှားထိုင်အလံာ်ပတံထိုင်တဘ့ှ်ဉ်သိးက သ့ွိနှ်အမံုးလားဘဉ်ဘါရှယ် (Bavarian) အသုးမှ်အပူးလီး။ ဟ့ားတလား်ထိုင်သုး တို့မားလိစှားနှ့်ဒ်းခံလါအတီ့ပူးဝံုးအသုးရှ့ှ်ဘဉ်ခိုင်ဆားဒုးတို့အဆိကတား်တဘျိ ဖဲအဘူးဒီးဝ့ှ်အံ့ဖြုး(စ်) (Ypres), ထိုဒါဘြုံးထံး(ရ့ှ်) ဒီးဘဲ(လ)ကှ့ံယ် (Belgian) အသုးမှ်တဖဉ်နှ့ှ်လီး။ လားတို့ဒုးအပူးတို့ခးအီးဘူးကဘဉ်, ဒီးအသးသမ္ပပူးဖျိုး တဘျုးဘျိ, ဒီးတို့ဟ့ှ်လားကပီးအီးလားထူဉ်စုညါထး (Iron Crosses) ခံဘ့ှ်ဒီး တို့တိ်ဉ်ထိုင်အလီ်အလားဆူသုးစကီးပြ်အပတီ့နှ့ှ်လီး။ အသုးခိ်ဉ်ကွဲးတို့လားအ ဂ့ှ်ဒ်အံ့, "ဒ်ပှားလားအယ့ှ်တို့ချုတဂားအသိး, အဝဲဟ်ဖျိုထိုင်အတို့သ့ှ်ဉ်ဒူသးဒူအ သဟိ်ဉ်, ဒီးအသးလားတအိ်ဉ်ဒီးတို့သ့ှ်ဉ်ပျုံ့သးဖုးလားအလီးကွ့ှ်လိနှ့ှ်လီး။ လား တို့ဘဉ်ယိ်ဉ်ဘဉ်ဘိ်ဒီးတို့သံခ့ှသံပှားအတို့အိ်ဉ်သးဒိ်ဉ်ဒိ်ဉ်မှ်မှ်အပူး, ဖဲလီပျုံ့တို့ ဆဲးကျိုးအကျိုတာ်ကွ်ာ်ခဲလာ်အဆားကတီ့, ဟ့ားတလား်အတို့ဟူးတို့ဂဲ့ားလားအတ အိ်ဉ်ဒီးတို့လီးဘှ်ားလီးတီ့ဒီးတို့ပျုံ့တို့ဖုးဘဉ်အံ့မားညီထိုင်ကျဲလားတို့ဂ့ှ်တို့ကျိုး လားအရှုဒိ်ဉ်တဖဉ်ကတုးယီးဘျ့ှ်ဘျ့ှ်ဆှ်ိ်ဆှ်ိ်အဂ်ိ်နှ့ှ်လီး။"

တို့ဒုးအိ်ဉ်ထိုင်စ့ှ်ကီးသုးလီးဆီသဘျ့ှ်ကရာ (Free Corps) လားအမ့ှ်ဂားကီ့အ ကရာတဖုလားအဒုးထိုဒါခိ်ဉ်မ့ှုနံ့းအတို့နှ့ှ်လီးမားတပျုာ်တပျိုးတို့လားကီ့ကှ့ှားမ နံ့ဉ်အပူးနှ့ှ်လီး။ ကရာအံ့းအကရာဖိတဖဉ်ဒုးအိ်ဉ်ထိုင်နးစံ့ဉ် (Nazi) အတို့က ရာကရိ "ဆ့ှ်ကားသ့ှ်ယး" လားအဟံးမူဒါလားနးစံ့ဉ်ပဉ်တံ့ဉ်အသုးမှ်အဂ်ိ်နှ့ှ်လီး။

ဟိုင်ခိုင်တို့ဒုးတားတဘျိဝံုးအလီ်ခံဟ့ားတလား်ဘဉ်တို့ယုထားထိုင်အီးလားကနှာ်

လီးလားပ့်ဆျါသုးကရူ၊်တဖုအပူး, ဒီးအဝဲဒီးန့်ဘဉ်အမူအဒါလားကဘဉ်ကွ၊်ဟုဉ်ကွ၊်စူဉ်ကျားမနံ်ဉ်ပှားမား၊်ဖိပဉ်တံ်ဉ်ကရားန့ဉ်လီး. ပဉ်တံ်ဉ်တဖုအံ့ားအဝဲထံ်ဉ်ဝဲဒ်အမ့်၊်စးဖီကဟဉ်တဖျာဉ်လားကဆှားအီးဆူအထံ်ရူ၊်ကီ၊်သဲးအတ၊်မားတူးအကတား၊်နှ့ဉ်လီး. အတ၊်သူဉ်ကှ့ဉ်သးကါပှားယူဒးဖိလားအဒိဉ်ထိဉ်ကွ့်၊်ကွ့်၊်အံ့ားကဲ့ထိဉ်ကှ့ားလားအတ၊်ကရားကရိအထံ်ရူ၊်ကီ၊်သဲးတ၊်မားကျဲခိဉ်သ့ဉ်အကျါတမံ်ားန့ဉ်လီး. တ၊်ဘိးဘဉ်ရားလီးတ၊်ဂ့၊်တ၊်ကျိုးလားပဉ်တံ်ဉ်တ၊်အိဉ်ဖှိဉ်တဖဉ်အဂီ၊်အိဉ်ဖျါထိဉ်ဝဲလားတ၊်ထိဒါပှားယူဒးဖိ (Anti-Semitic) လံ်တ၊်ကစိဉ်တဖဉ်အပူးန့ဉ်လီး. ဟှးတလား၊်အတ၊်ဟ်သးဒီးအတ၊်ကလု၊်သ့ကတိုးဘဉ်ထုးန့်၊်ပှားသးအံ့ားအိဉ်ဖျါထိဉ်လားတ၊်အိဉ်ဖှိဉ်ဖဲတ၊်မားအီ၊ားဖဲ ၁ဇ၁ဇနံ်ဉ်လါအီးကထိဘား၊ဉ် ၁ဖသီအနံ့ားန့ဉ်လီး.

ဒ်သိးတ၊်သူဉ်ဒိဉ်သးဖျိုးကအိဉ်ထိဉ်လားပှားအသးပူးဒီးပှားကဘဉ်သးဒီးမှ၊်လ၊်တ၊်လားအီ၊ားအဂီ၊်ထီဘိဟှးတလား၊်ဟဲတူ၊စဲ့ား၊ခံ့လားတ၊်အိဉ်ဖှိဉ်အပူးန့ဉ်လီး. တချုးလားအစးထိဉ်ကတိုးလီ၊ားတ၊်ဒ်ဘဉ်အခါအဝဲလဲ့ားထိဉ်ဟံ့ားန့်၊်အလီ၊်လားပျ၊်စီ၊ားအဖီခိဉ်, ဆားထၢဉ်ဂ၊်တပ၊်ကနဉ်ထံတ၊်ယ၊်ခိယ၊်ခိဒီးအိဉ်ခိုးဝဲတူ၊လား၊တ၊်တသီဉ်တသဲနီတမံ်ား၊တ၊်အိဉ်ဘှ့ဉ်ယု၊်ကလာ်မးစးထိဉ်ကတိုး၊တ၊်နှ့ဉ်လီး. အခိဉ်ထံ်းတစ်၊်ဖိန့ဉ်ဖျါလားအသူဉ်ကနိ်းသးကနိ်းဒီးအတ၊်ကတိုး၊အိဉ်ကတီ၊်ဘဉ်အသးပူးထံ်ဉ်ပူ၊ထံ်ဉ်နှ့ဉ်လီး. ဝံ၊ဒီးအဝဲစးထိဉ်မား၊ဂ၊်ထိဉ်ကှ့ား၊အသးကယီကယီဒီးအတ၊်အိဉ်ထိဉ်အိဉ်လီ၊အက့ှ်အဂီ၊ားလားအကတိုး၊လီ၊တ၊်အပူးဆီတလဲ့ကွ်ာ်အသးန့ဉ်လီး. အဝဲစးထိဉ်ဟူးဝးယီာ်ယု၊ယီာ်ယု၊ဆူအံ့ားဆူဘားဒီးစးထိဉ်ကတိုး၊တ၊်တခိခိဒုးနဲ့ဉ်စုဒုးနဲ့ဉ်ခိဉ်တခိခိလီး. အဝဲကတိုး၊လီ၊တ၊်လား၊တ၊်ကလု၊်ဒိဉ်ကထါသ့ါအပူ၊ဒီးကတိုး၊မ့ံ်ကတိုး၊ပျိ၊်တ၊်ဘဉ်ယားတ၊်တတီတတြ၊်လားအဟဲ့ဘဉ်ကီ၊်ကှ၊်မနံ်ဉ်နှ့ဉ်လီး. ဝံ၊ဒီးအဝဲကတိုး၊ဆူဉ်ထိဉ်အပှ၊ဒ်ကနဉ်အီ၊ားတဖဉ်အသးလားကအိဉ်ဒီးတ၊်သူဉ်ဟ့ှသးဟ့ှဒီးတ၊်သူဉ်ကှ့ဉ်သးကါအဂီ၊်နှ့ဉ်လီး. ဖဲဟှးတလား၊်ကတိုး၊တ၊်ဝံ၊အခါကမျ၊်တဖဉ်ဘူးထိဉ်လားကပျ၊်ဘဉ်အသးဒီးမှ၊်ဟ့ှဉ်ကူဉ်ဝဲဒ်လဲ့ဉ်ဂ့ား၊ဘဉ်ဆဉ်အဝဲသ့ဉ်ကမား၊ထွဲ့ဝဲဒဉ်နှ့ဉ်လီး.

ဟှးတလား၊်ကတိုး၊လီ၊တ၊်ဝံ၊အဆား၊ကတီ၊်ဟားထိဉ်ကွ်ာ်လား၊ပျ၊်စီ၊ခိဉ်တဘျီ၊ယီချ့ှသဒ်ုးဒီးပှား၊တထံ်ဉ်အီ၊ားလား၊ဘဉ်. ပှား၊ကဒိန့်၊်အီ၊တ၊်ဂီ၊နှ့ဉ်သမား၊ဝဲ, ပညိ်ဉ်ဝဲလား၊ကဒုး

အိုင်ထိုင်ဒီးဒုးလီးကမ၊ကမည်ပှၤဂၤလ၊အဂ့ၢ်, ဒီးအတၢ်တိုက်အိုင်လ၊ကဟ့ဉ်သ ဆဉ်ထိုင်ပှၤအါဂၤလ၊ကဟဲဒီးန၊်ဟူဘဉ်ပှၤတဂၤလ၊ပှၤတဲဖျါထိုင်အဂ့ၢ်ဒ်အမ့၊် "မ့ၤရုံအၤပှၤအုဉ်က့ၤခိုင်က့ၤတၢ်အသိ" တဂၤအသိးအတၢ်စံဉ်တဲၤတဲလီၤနှဉ်လီၤ.

ဟ့ၢ်တလၢ်အပဉ်တံဉ်ပှၤမၤတၢ်ဖိတဖဉ်မၤစၢၤအီၤဒီးအဝဲကွဲးပတြိုဉ်ဝဲအပဉ်တံဉ်တၢ် တိုက်ကျၤလ၊အပဉ်ယှာ်တၢ်ဂ့ၢ်ခံဆံယဲၢ်ထံဉ်နှဉ်လီၤ. တၢ်ကွဲးပတြိုဉ်အံၤတၢ်ဟ်ဖျါ ထိုင်အီၤလ၊ကမျၢ်အတၢ်အိုင်ဖှိုင်အပူးဖဲ ၁၉၂၀နံ့ဉ်လါဖ့ၤဘြူးအါရံ့ဉ် ၂၄သီအ နံ့ၤဒီးပှၤသးအိုင်ဟဲထိုင်တၢ်အိုင်ဖှိုင်အါနှ့ၢ်ဒ်းအဂၤ ၂,၀၀၀ နှဉ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ် ၂၅ထံဉ် အံၤအကျါပဉ်ယှာ်ဒီးတၢ်မၤဟးဂီၤကွံာ်ဘၢ်စဲ(လ်)တၢ်အၢဉ်လီၤ (Versailles Treaty), တၢ်ဟ်းနှ့ၢ်မၤအါထိုင်တၢ်နှ့ၢ်ဘျုးလၢတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအဂီ, ပဒိုဉ်အတၢ်ဟ်း နှ့ၢ်စူးကါကမျၢ်အတၢ်လီ၊်တၢ်ကျဲလၢတအိုင်ဒီးတၢ်လိးက့ၤအပ့ၤ, တၢ်မၤဟးဂီၤပှၤ ယူဇၤဖိအထံဖိကီ၊်ဖိတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်, ဒီးတၢ်ဟီထိုင်ကွံာ်ပှၤယူဇၤဖိတဖဉ်လၢအဟဲ နှာ်လီၤအိုင်လၢကီ၊်ကၢ်မနံ့ဉ်အပူးဖဲဟိုဉ်ခိုင်တၢ်ဒုးစးထိုင်အဆၢကတီ၊်တဖဉ်နှဉ် လီၤ.

မ့မ့၊်ပဉ်တံဉ်တဖုအံၤအမံၤတခီတၢ်လဲလိုာ်က့ၤအီၤဆူဒီကလုာ်ဆိုဉ်ရ့ဉ်လ့းကၢ်မနံ့ဉ် ပှၤမၤတၢ်ဖိပဉ်တံဉ် (National Socialist German Worker's Party), ဒီးကရၢတ ဖုအံၤအတၢ်ပနိုဉ်မ့၊်ဝဲနိုဉ်တယၢ်အဂီၤလၢအအိုဉ်ဒီးစွးစတံးခဉ်အတၢ်စဲပနိုဉ်(နးစံ၊် အတၢ်ပနိုဉ်) တဘ့ဉ်နှဉ်လီၤ.

လၢလ့ၢ်နံ့ဉ်အတီ၊်ပူးပှၤမ့၊်တအဲဉ်ဒီးကနဉ်ယှာ်ဟ့ၢ်တလၢ်အထံရ့ၢ်ကီ၊်သဲးတၢ်က တိၤလီၤတၢ်ဘဉ်ဆဉ်ခဲအံၤအဝဲအိုဉ်ဒီးအပှၤဒိကနဉ်တၢ်ဖိအါအါဂီ၊်ဂီ၊်လံနှဉ်လီၤ. ထံရ့ၢ်ကီ၊်သဲးအတၢ်အိုဉ်သးစု၊်ကီးဆိတလဲကွံာ်အသးနှဉ်လီၤ. ဖဟိုဉ်ခိုဉ်တၢ်ဒုးတၢ် တဘျိုဝံၤအကတီ၊်ကီ၊်ကၢ်မနံ့ဉ်ဘဉ်ယဉ်ကွံာ်လၢတၢ်ဒုးအပူးဒီးထံဖိကီ၊်ဖိတဖဉ်အ တၢ်မု၊်လ၊်လၢခါဆူညါအဂီ၊်စ့ၤလီၤဝဲဇဉ်နှဉ်လီၤ. လၢဝ့ၢ်ဘၢ်စဲ(လ်)အပူးတၢ်မၢန့၊် ဆိုဉ်ခံကၢ်မနံ့ဉ်ပဒိုဉ်လၢကဆဲးစုပနိုဉ်လၢတၢ်မှာ်တၢ်ခ့ဉ်အတၢ်အၢဉ်လီၤအပူးလၢ အကဘဉ်ဟ့ဉ်လီၤကွံာ်အတၢ်ပၢ ၁၃မျးကယၤနှဉ်လီၤ. တၢ်အံၤအခိပညီမ့၊်ဝဲက

ဘဉ်ဟ့ဉ်လီးကွံ့ဉ်အပှၤကမျၢ် ဒေကကွဲ့ၢ်ဂၤဒီးအဟိဉ်လာ်တၢ်ထူးတၢ်တီၤစ့ၢ်ကီးက ဘဉ်ဟ့ဉ်လီးကွံ့ဉ်ဝဲအမျးကယၤတစ့ၤဘဉ် (ဒ်အ မ့ၢ် စၢ်ပူၤထးပူၤ ဒြၦမျးကယၤ, လၢ်သ့ဉ်လး ၄ၦမျးကယၤ, ပှာ်ဝါ ၇၂မျးကယၤ) ဒီးအစဲးဖိကဟဉ်တၢ်မၤလိ၊် ၁၀မျးကယၤနှ့ဉ်လီၤ. ကၢ်မနံ့ဉ်အခိလိနံ့ဉ်တၢ်ပၢလၢထံဂုၤကိ၊်ဂၤစ့ၢ်ကီးကလီၤမ၊် ကွံ့ဉ်ဝဲဒဉ်နှ့ဉ်လီၤ. လၢဘၢ်စဲ(လ်)တၢ်အၢဉ်လီၤအပူၤဟ်ဖျိထိဉ်စ့ၢ်ကီးဝဲလၢကၢ်မ နံ့ဉ်ကဘဉ်လီးကၢ့ၤတၢ်ဟးဂ့ဟးဂီၤလၢတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအယိအပ့ၤနှ့ဉ်လီၤ. တၢ်ရဲ့ဉ် တၢ်ကျၤအံၤခဲလၢ်အိဉ်ထိဉ်တဂုၤလၢကၢ်မနံ့ဉ်ထံလိ၊်ကိ၊်ပူၤတၢ်ထူးတၢ်တီၤ ၃စမျးက ယၤညါနှ့ဉ်လီၤ.

ဖဲခ့ခါဆၢကတိ၊်နှ့ဉ်အပူၤဟ့ၤတလၢ်တဘဉ်အိဉ်သယု၊်ထဲတဂၤဇီၤဘဉ်. ကၢ်မနံ့ဉ် အသုးဖိလၢအလဲၤထိဉ်မၤလိတၢ်လၢအအိဉ်တဖဉ်ဟ့ဉ်နီၤလီၤသကိးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိ ဘဉ်ယးဟ့ၤတလၢ်အတၢ်ထံဉ်လၢတၢ်ဘဉ်ယဉ်ကွံ့ဉ်လၢတၢ်ဒုးတဘျိအံၤအဖိခ်ဉ်နှ့ဉ် လီၤ. ဟ့ၤတလၢ်အတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢအဟ့ဉ်နီၤလီၤဝဲတဖဉ်အပှၤသုးဖိထံဉ်ဒီးသ့ဉ် ညါဝဲ, တူ၊်ဘဉ်ဝဲလၢအဝဲသ့ဉ်တတူ၊်ဘဉ်တၢ်မ်ာ်ဆှးလၢၤဘဉ်. ဟ့ၤတလၢ်တဲ့ဘဉ် အဝဲသ့ဉ်လၢလၢတၢ်ဒုးပျိအပူၤမတၢမးတမၤဇၢဉ်မၤဟးဂီၤဘဉ်ကၢ်မနံ့ဉ်အသုးမ့ၢ် ဘဉ်. နာ်သက့မ့ၢ်လၢပှၤယူဇၤဖိဒီးမးစံဉ် (Marxists) သနူဖိလၢအပၢ်ဆၢတၢ်ဒီး ဂဲၤလိ်ာ်မၤဟးဂီၤခူသူဉ်တၢ်လၢတၢ်ဒုးအပူၤတဖဉ်အတၢ်ယိးကဇါဘီဆူအဝဲသ့ဉ်အ အိဉ်အယိနှ့ဉ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၂၃နံ့ဉ်လါနိဉ်ဝ့ဘၢဉ် စသီအနံၤဟ့ၤတလၢ်မၤတၢ်အိဉ်ဖြိဉ်ဖဲမၢနံး(ခ့ဉ်) (Munich) ဘံယၢ်ဘျိဉ်တဖျၢဉ်အပူၤဒီးတဲ့ဖျိထိဉ်ဝဲလၢကပၢ်ဆၢကဇါက့ၤတၢ်အ ဂိ၊်နှ့ဉ်လီၤ. မၤကဒီးတနံၤအဝဲဆ့ၢသုးမ့ၢ် ၂,၀၀၀ဂၤ "ကူသိးတၢ်သူယး" ဒ်သိး ကနှာ်လီၤဒုးဘါဘၢရံယၢ်ပဒိဉ်အဂိ၊်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်ဟ့ၤတလၢ်ဘဉ်တၢ်ဖိဉ်နှ့ၢ်အိၤဒီး တၢ်တ့ၢ်နှ့ဉ်လီၤဆူယိ်ာ်ပူၤလၢဝ့ၢ်လဲစဘၢး (Landsberg) နှ့ဉ်လီၤ. တၢ်စံဉ်ညိဉ်အိၤ လၢအဝဲကဘဉ်လီၤဆူယိ်ာ်ပူၤယဲၢ်နံ့ဉ်နှ့ဉ်လီၤ. နာ်သက့အဝဲလီၤဘဉ်ဆူယိ်ာ်ပူၤထဲ ခ့ဲလါဇီၤဒီးပှၤပျ၊်ထိဉ်ကွံ့ဉ်အိၤနှ့ဉ်လီၤ. ဖဲအဝဲအိဉ်လၢယိ်ာ်ပူၤအဆၢကတိ၊်စးထိဉ် ကွဲးဝဲလံာ်အခိဉ်ထံးတကတြ၊်လၢအမ့ၢ်မ့(နှ်)ခါ(ဖ်) (Mein Kampf) နှ့ဉ်လီၤ.

လံတ်အံုးအကတြူ၊ခံဘဉ်တေ့ထုးရေးလီးအီးဖဲ ၁၉၂၇နံ့ဉ်နှ့ဉ်လီး။ ဖဟီဉ်ခိုဉ်တေ့ဒုးခံဘျီတဘျီစးထိဉ်အခါလံတ်အံုးပှုးပှုးဖးအီးအဘ့ဉ်ယါ်ကကွဲ့ါဆူအဖိခိုဉ်နှ့ဉ်လီး။

လေမ့(နှ်)ခါ(ဖ်)အလံတ်ပူးဟ့ုးတလေ့ါ်ကွဲးဖျိုထိဉ်ဝဲအထံရ့ါ်ကီ့ါသဲးတေ့ါ်ဆိကမိဉ်သ့ဉ်တဖဉ်နှ့ဉ်လီး။ အဝဲဟ်ဖျိုထိဉ်ဝဲလေပှုးက့ဉ်မနံ့ဉ်ဖိ (လေတေ့ါ်ကမူးကမဉ်အပူးကွဲးဖျိုဝဲဒ်အမ့ါ်အါရံယါ် [Aryan] ကလုဉ်ဒူဉ်) မ့ါ်ကလုဉ်တကလုဉ်လေးအပတီ့ါ်ထိန့ါ်ကလုဉ်ဂေးတက့ါ်အဂ့ါ်တဖဉ်နှ့ဉ်လီး။ "တေ့ါ်ကွဲးနိုဉ်ကွဲးယါကိုးမံးဒဲးလေးအဘဉ်ယးဒီးပှုးဟီဉ်ခိုဉ်ဖိအတေ့ါ်ဆဲးတေ့ါ်လေ, ဒ့ဲလေတေ့ါ်ကူဉ်ဘဉ်ကူဉ်သ့ဉ်အတေ့ါ်မေ, စဲအ့ှဉ်ဒီးတေ့ါ်စုသ့ဉ်အတေ့ါ်သ့ဉ်တေ့ါ်ဘဉ်လေပထံဉ်ဘဉ်လေမ့ါ်မဆါတနံ့ုးအံုးတဖဉ်ခဲလေ့ါ်ယဉ်ယဉ်မ့ါ်ဒဉ်ပှုးအါရံယါ်ဖိအတေ့ါ်မေးနှ့ဉ်လီး။"

ဖဲဟ့ုးတလေ့ါ်ထူဉ်ဖျုးထိဉ်ကွံ့ဉ်လေယိ်ပူးဝံုးအလီ့ါ်ခံအဝဲဆေတာ်လီ့ုးအသးလေကဟံးနှ့ါ်ကွံ့ဉ်ထံကီ့ါ်တေ့ါ်စိတေ့ါ်ကမီ့ုးဒ်ထံကီ့ါ်တေ့ါ်ဘျုးသဲစးခိုဉ်သ့ဉ်အသိုး, ဒီးတမ့ါ်ဘဉ်လေတေ့ါ်စုကဝဲ့ုးအကျဲဘဉ်နှ့ဉ်လီး။ ဖဲ ၁၉၃၀နံ့ဉ်တေ့ါ်မေ့ုးထံကီ့ါ်တေ့ါ်ဖိဉ်တေ့ါ်ဖးအမူးအခါဟ့ုးတလေ့ါ်အနုးစံဉ်ပဉ်တံဉ်မေ့ုးနှ့ါ်တေ့ါ်ဖးလေ့ုးအမံ့ုးဟူသဉ်ဖျိ ၁၈ မျုးကယေ့ုးနှ့ဉ်လီး။ ဖဲ ၁၉၃၂နံ့ဉ်နှ့ဉ်အဝဲကဲထိဉ်ကီ့ါ်ခိုဉ်ဒီးမေ့ုးနေ့ုးတေ့ါ်ဖး ၃၀မျုးကယေ့ုးနှ့ဉ်လီး။

တူ့ုးယိ့ုးလေ ၁၉၃၇နံ့ဉ်တဘျီဒ်ကျဲသနူလေ့ုးအကွဲးဖျိုဝဲလေမ့(နှ်)ခါ(နှ်)လံတ်အပူ့ုးအသိုး, အဝဲအိုဉ်ကတီ့ုးလံ့ုးအသးလေ့ုးကဝဲ့ုးလိ်ာ်မေ့ုးအိုဉ်ထိဉ်အတေ့ါ်ရဲဉ်တေ့ါ်ကျဲ့ုးအဒိုဉ်အမ့ါ်အံုးအသူးအသဉ်နှ့ဉ်လီး။ ဖဲတေ့ါ်မေ့ုးဖဉ်ရ၊ါ်ခီဖရဲးတေ့ါ်အိုဉ်ဖ့ှဉ်ဖးဒိုဉ် (FÅhrer Conference) ဖဲလါနိ့ဉ်ဝ့ှဘေ့ါ်ဉ် ၁၉၃၇နံ့ဉ်အပူ့ုးအဝဲကိုးအပှုးလေ့ုးအမေ့ုးစေ့ုးတေ့ါ်လေ့ုးသုးဂ့ါ်ဝီခိုဉ်နှ့ါ်ဒိုဉ်ထိကတေ့ါ်တဖဉ်တပူ့ုးယိ်ဒီ့ုးကွဲးရဲဉ်လီ့ုးဝဲအတေ့ါ်ရဲဉ်တေ့ါ်ကျဲ့ုးလေ့ုးကဒိုဉ်စိလေ့ုးဟီဉ်ခိုဉ်ချုးအဂီ့ါ်နှ့ဉ်လီး။ ပှုးလေ့ုးအထီ့ုးဒါတေ့ါ်ရဲဉ်တေ့ါ်ကျဲ့ုးတဖဉ်တေ့ါ်ပတ့ာ်ကွံ့ဉ်အဝဲသ့ဉ်နှ့ဉ်လီး။

အဒီ့ုး(ဖ်)ဟ့ုးတလေ့ါ်ပေ့ုးဘဉ်ကီ့ါ်ကှ့ုးမနံ့ဉ်လေ ၁၂နံ့ဉ်အတီ့ါ်ပူ့ုးဖဲဟီဉ်ခိုဉ်တေ့ါ်ဒုးခံဘျီတဘျီအကတီ့ါ်အံုးပှုးဘဉ်သံ့ဘဉ်ဟ့ုးမ့ါ်ကွံ့ဉ်အဂ့ုးလေ့ုးအကကွဲ့ါ်နှ့ဉ်လီး။ လေတေ့ါ်အံုးအယိအဝဲကဲထိဉ်စံဉ်စိ့ုးနှ့ဉ်အပှုးအေ့ုးသံ့ယိ်သံ့လေ့ုးပှုးသးဟ့ုအီ့ုးအဒိုဉ်ကတေ့ါ်

တဂ၊လ၊တ၊်စံ၎်စိ၊တဲစိ၊ဒီတကတိၢ်အပူ၊နၟ၎်လီ၊. ဖဲ ၁၉၃၃နံ၎်အဝဲကဲထိ၎်ထံကိၢ်အကိတိၣ်အဆ၊ကတိၢ်အဝဲဆိကတိၢ်ကွံ၎်ထံကိၢ်တၢ်ဘျၢသဲစး၎်သ့၎်, ဒီး၊လ၊တၢ်စုဆူ၎်ခိ၎်တကးအပူ၊ဆိ၎်သနံးဆိ၎်လီ၊ဘ၊ကွံ၎်ထံရူ၎်ကိၢ်သဲးပှ၊ထိဒါအီ၊တဖ၎်ဝံ၊ဟ်ထိ၎်ကှ၊နးစ်ၢ် (Nazi) လ၊ကဟံးကွံ၎်ထံကိၢ်အတၢ်စိတၢ်ကမိ၊အဂိၢ်နၟ၎်လီ၊. အဝဲဆိလီ၊ဟ်လီ၊အတၢ်သိ၎်တၢ်သီလ၊အသီတဖ၎်, ယှ၎်ဒီးပ၊၊ကိၢ်ခူသူ၎်အ၊သီ (ကိးဝဲလ၊ကဲးစထးဖိ၎်–Gestapo) တဖု, ဒီးသူ၎်ထိ၎်ဝဲထံရူ၎်ကိၢ်သဲးတၢ်ဒုးယာ်လိၢ် (concentration camps)* တဖ၎်လ၊ကမ၊သံဖှိ၎်ပှ၊ယူဒ၊ဖိတဖ၎်, ပှ၊ကှံးဖစံ၎်ဖိ (Gypsies) တဖ၎်ဒီးထံရူ၎်ကိၢ်သဲးပှ၊ထိဒါတၢ်တဖ၎်အဂိၢ်နၟ၎်လီ၊. ဟ့းတလ၊ၢ်အထံဂုၢ်ကိၢ်ဂ၊တၢ်မ၊အဖိလစံ၎်လ၊အအ၊သံနးသံအံ၊မ့ၢ်တၢ်လ၊အဒုးအိ၎်ထိ၎်ဟိ၎်ခိ၎်တၢ်ဒုးခံဘျိတဘျိဖဲ ၁၉၃၉နံ၎်နၟ၎်လီ၊. ဖဲတၢ်ဒုးစးထိ၎်သိအဆ၊ကတိၢ်အတၢ်ရဲ၎်တၢ်ကျ၊ဒအံ၊ကဲထိ၎်လိ၎်ထိ၎်နၟ်အီ၊, နၢ်သက့တှ၊ယီ၊ဖဲ ၁၉၄၂နံ၎်အဆ၊ကတိၢ်တၢ်အိ၎်သးဆိတလဲကွံ၎်အသးနၟ၎်လီ၊. ဒီးဖဲ ၁၉၄၅နံ၎်နၟ၎်သိ၎်မှ၊်အသုးမ့ၢ်တဖ၎်နၢ်လီ၊ဆူကိၢ်ကှ၊မနံ၎်အပူ၊ဒီးယ၎်ယီ၊အခိ၎်ဆူ၀့ၢ်ခိ၎်ဝ့ၢ်ဘ၊၊လ့(နၢ်) (Berlin) နၟ၎်လီ၊. လ၊တၢ်ဒုးဒီတကတိၢ်အပူ၊တၢ်ရဲ၎်တၢ်ကျ၊အိ၎်လ၊တၢ်ကူ၎်မ၊သံဟ့းတလ၊ၢ်တဘျုးဘျိဘ၎်ဆ၎်တၢ်ကဲထိ၎်လိ၎်ထိ၎်တအိ၎်နီတမံ၊ဘ၎်. သတူၢ်ကလာ်ဖဲတၢ်အိ၎်သးဖျိလ၊အဝဲသ့၎်ကယာ်ကွံ၎်လ၊တၢ်ဒုးအပူ၊တဘျိအသုးခိ၎်ဂိၢ်ဂ့ၢ်လ၊အအိ၎်လ၊အခိ၎်ထံးတဖ၎်ထံ၎်လ၊အတၢ်ရဲ၎်တၢ်ကျ၊အံ၊အဘျုးတအိ၎်လ၊၊အယိတဒိကနှ၎်အီ၊လ၊၊ဘ၎်. အယိဖဲ ၁၉၄၅နံ၎်လါအ့ဖြ၎် ၃၀သီအနံ၊အဝဲမ၊သံလီ၊ကှ၊အသးနၟ၎်လီ၊. အမါလ၊အသီတဂ၊လ၊အမ့ၢ်, အံဘ၊ဘြီ(နၢ်) (Eva Braun)စ့ၢ်ကိးမ၊သံလီ၊ကှ၊အသးတပူ၊ယီဒီးအီ၊နၟ၎်လီ၊.

---

*Concentration camp မ့ၢ်ဒဲကဝီ၊ဖဲတၢ်လဲ၊ဟ်ပှ၊လ၊အတဖိ၎်စုကဝဲ၊တဖ၎်ဒ်အမ့ၢ်ထံရူ၎်ကိၢ်သဲးပှ၊ယိ၎်ဖိ, ပှ၊လ၊အဟဲလ၊ထံဂုၢ်ကိၢ်ဂ၊, ပှ၊ယူဒ၊ဖိဒီးအဂ၊အိ၎်ဒ်အါမးလီ၊. ဒဲကဝီ၊အံ၊တၢ်သူ၎်ထိ၎်ဒီးပ၊ဆှ၊အီ၊လ၊နးစ်၎်သုးမီ၊စိရိ၊ပဒိ၎်လ၊ကိၢ်ကှ၊မနံ၎်အပူ၊တချုးလ၊ဟိ၎်ခိ၎်တၢ်ဒုးခံဘျိတဘျိဒီးဖဲဟိ၎်ခိ၎်တၢ်ဒုးခံဘျိတဘျိဖဲ ၁၉၃၉–၁၉၄၅နံ၎်အတိၢ်ပူ၊နၟ၎်လီ၊.

"ကမ္ဘာ့တိုးအိုင်ထိုင်တဲ့အုပ်ချုပ်သူတွေ၊ မုဒိုင်ထဲကတိုပဒိုင်လာအဒုံးအိုင်ထိုင်တဲ့ဒုံးနှုန်လို့ ."
"People do not make wars; governments do."

"နမာ စာ၊ အဝဲသုံ့လာကထံ့ဘာ့တဲ့ကဟ်၊ မှာ့တရှုံ့သာပျာ၊ ဒုံးတျှိအဝဲသုံ့လာတဲ့ကိုကတာ့."
"When you can't make them see the light, make them feel the heat."

"အိုင်ဝံးတုံ့ဒုံးဟ္ဗ၊ အဂု၊ ကတာ်လာနထံ့ခ်ုန့်အိ၊ သုတယ့်ဝ်၊ ဟုခ်ုလ်၊ တာ်ဓီတာ်ကမ်၊ ဒုံးမာ ဝ်ာ်တာ်တာ်တာ့၊ ."
"Surround yourself with the best people you can find, delegate authority, and don't interfere."

ရိုဏ်နဲ(လ်)ဝ့ဲလစာ(ရ)ကဲ(နိ်) (၁၉၁၁–၂၀၀၄)

ရိုဏ်နဲ(လ်)ဝ့ဲလစာ(ရ)ကဲ(နိ်) (Ronald Wilson Reagan) မ့ာ်တ့ာ်တ(ဂ)ဂီ၊မူအခ္ဆါဂဲ၊ဒိတဂ၊လ၊အဂဲ၊လိ(ဂ)ကဲထိ(ဂ)ခဲ(ဂ)လံ(ဂ)ဖိနံ့ယါအကိ(ဂ)စဲ(ဂ)ခိ(ဂ)ခံ(ဂ)ဗျိုဝံ၊အဝဲကဲထိ(ဂ)စ့ာ်ကီးအမဲရက၊ကိ(ဂ)ခိ(ဂ)လ့ုံ(ဂ)ဆံဂ၊တဂ၊နှ(ဂ)လီ၊. ဒ်ကိ(ဂ)ခိ(ဂ)အသိးပှ၊အါဂ၊သ့(ဂ)နိ(ဂ)အိ၊ဒ်အမ့ာ်ခိ(ဂ)နာ်လ၊အမ၊မူဒါလ၊ပ့ဲ၊လ၊တာ်မ၊ပတ့ာ်ကွ(ဂ)တာ်ဒုးခုဂ(ဂ)ဒီးတကတိ(ဂ)ယိအမ့ာ်ကျ၊ဝ၊ကွ(ဂ)အကျဲသနူလ၊အအိ(ဂ)ဒီးတာ်ဂ့ာ်လိ(ဂ)ဘ့ီလိ(ဂ)နှ(ဂ)လီ၊.

ရိ(ဂ)နဲ(လ်)ဝ့ဲလစာ(ရ)ကဲ(နိ်)အိ(ဂ)ဖျ(ဂ)ထိ(ဂ)ဖဲလါဖ့၊ဘြူ၊အါရံ(ဂ) ဓသီ, ၁၉၁၁နံ(ဂ)လ၊ဝ့ာ်ထဲးဖံးကိ(ဂ) (Tampico), ဇ့ုလ့ုန့ဲ(ရ) (Illinois) ကိ(ဂ)စ(ဂ)အပူ၊နှ(ဂ)လီ၊. အပ(ဂ)အမံ၊မ့ာ်ဝဲကွဲး(ခ်)ရံကဲ(နိ်) (Jack Reagan) ဒီးအမိ(ဂ)တခိနဲလံ(ဂ)ရံကဲ(နိ်) (Nelle Reagan) နှ(ဂ)လီ၊. အဝဲအိ(ဂ)ဒီးအဝဲ(ရ)ခ္ဆါတဂ၊လ၊အမံ၊မ့ာ်ဝဲနံ(လ်) (Neil) နှ(ဂ)လီ၊. အမိ(ရ)အပ(ဂ)ကိုးအီ၊လ၊ "ဇား(ခ်)" မ့ာ်လ၊အပ(ဂ)စံးဝဲလ၊အလီ၊ဂ်ဒီးပှ၊ဇား(ခ်)ဖိလ၊အဘိ(ဂ)ဒီးနိ(ရ)ဆံးတဂ၊အယိနှ(ဂ)လီ၊. အဝဲသ့(ဂ)အဟံ(ဂ)ဖိယိဖိကျ(ဂ)စ့တအိ(ဂ)လ၊အိ(ဂ)ပ့ဲ၊အါလ(ဂ)ကာ်ဆိုးဘ(ဂ)အယိအဝဲသ့(ဂ)သုးယီ၊အသးဆူမ့ုာ်နာ်တ(ဂ)လီ(ဂ)ခ၊(ဂ)သးတကပ၊လ၊ကယုဖံးယုမ၊ဘ(ဂ)အဂ်ိ(ဂ)လီ၊. ဖရိ(ဂ)နဲ(လ်)ဝ့ဲလစာ(ရ)ကဲ(နိ်)ဒိ(ဂ)ထိ(ဂ)တဆိဘ(ဂ)တဆိဒီးလ၊ခံကတ(ဂ)၊အဝဲသ့(ဂ)သူ(ဂ)လီ၊ဘ(ဂ)အတ(ဂ)အိ(ဂ)တ(ဂ)ဆိုးအလီ(ဂ)လ၊ဝ့ာ်ဒ်းစ၊(ရ) (Dixon) ဖဇ့ုလ့ုန့ဲ(ရ)ကိ(ဂ)စ(ဂ)အပူ၊နှ(ဂ)လီ၊. ဖနှ(ဂ)အဆ၊ကတိ(ဂ)ရိ(ဂ)နဲ(လ်)ဝ့ဲလ

စာဂရုံကော်(နိ)အသားအိုဂ ၁၂နံပါတ်နှုတ်လေ။ ရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)ဖြိုထိုင်တီးထိကို့ဖတ်လို်အဝဲနှုတ်ဒီးဖဲအဖြိုထိုင်အခါဒီးနှ့်တ်လေးကပီးတဖတ်လေးအဘဂ်ယးဒီးတ်လိတ်ခိုင်လိတ်ကွဲဒီးတ်ဟူးတ်ဂဲ့ေးလေတ်သိုင်လိအချေးအဂေးတဖတ်နှုတ်လေ။

ဖရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)ဖြိုထိုင်တီးထိကို့ဝံ့ေးအလို်ခံလဲ့ေးထိုင်မေးလိကဒီးတ်လေးယူဂ်ရဲ့ေးကဂ် (Eureka) ခီလ့ဂ်ကို, လေးအဘဂ်တ်ပေးဆှ့ေးရဲ့ဂ်ကျဲ့ေးကတ်ာ်ကတီ့ေးအီ့ေးလေ့ခရံဂ်အတ်မေးဖိတဖဂ်အကရှ (Disciples of Christ) နှုတ်လေ။ ဖနှုတ်ရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)ကဲထိုင်ဝဲကို့ဖိအခိုင်တဂ့ေးနှုတ်လေ။ လေးကို့အတ်ဒီးစဲးအမးတဖဂ်မ့ှ်တဂ့ေးကော်ဆိုးထဲနှုတ်ဘဂ်ဆဂ်ဖ ၁ဇ၃ ၂နံပါတ်အပူ့ေးအဝဲဖြိုထိုင်ဝဲဂ့ေးဂ့ေးဒီးနှ့်ဒ်ိ်ကရုံဂ်တ်လေးကပီ့ေးလေတ်မေးလိဘဂ်ယးပ့ေးတဝ့ေးအါဖဂ့ှ်ဝီဒီးမ့ှ်ကျ့ေးဝဲ့ေးကွာ်နှုတ်လေ။

ဖ ၁ဇ၃ ၂နံပါမ့ှ်လေကီ်အမဲရကေ့ေးအမ့ှ်ကျ့ေးဝဲ့ေးကွာ်လီ့ေးတထြုးအယိပ့ေးယုဘဂ်တ်မေးကီခဲဝဲဇဂ်နှုတ်လေ။ မ့ှ်နာ်သက့ဂ်ရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)ဟ်ဆူဂ်ဇဂ်အသးသဟိဂ်ထိဘိလီ့ေး။ ဖအဝဲတိဂ်ထိုင်တ်မေးတပူ့ေးလ်လ်ပ့ေးတတူ့ှ်လိာ်အီ့ေးနီတဖုဘဂ်။ လေးခံကတ့ှ်အဝဲဒီးနှ့်ကဲ့ေးတ်မေးလေ WOC ကွဲ့ေးလ့ဝ့ေးသနှ့ဒ်ိ်ပ့ေးရ့ေးလီ့ေးကတီ့ေးလီ့ေးတ်လေးကွဲ့ေးလ့ဝ့ေးအပူ့ေးတဂ့ေးအသိုးနှုတ်လေ။ အတ်သကော်ပဝ်ေးအိုဂ်ဖျိုထိုင်တဖဂ်လီ့ေးထုးနှ့်ပ့ေးသူဂ်ပ့ေးသးဒီ့ေးအကလု့ှ်မာ်ကထါဆေ့ေးမ့ှ်ဘဂ်လီ့ေးသးပ့ေးအယိတယ်ာ်ဘဂ်တ်သုးထိုင်အလီ်ေးလေ့ကလဲ့ေးရ့ေးလီ့ေးက့ှ်ေးတ်ကလု့ှ်လေ့ှ်ဒဲ့ေး(စ်)မ့ှ်နဲ့ေး(စ်) (Des Moines) လေ့ကွဲ့ေးလ့ဝ့ေးသနှ့ဖ့ေးဒိုဂ်အပူ့ေးလေတ်ကိ့ေးအီ့ေးလေ WHO နှုတ်လေ။ ဖဝ့ှ်ဒဲ့ေး(စ်)မ့ှ်နဲ့ေး(စ်)အပူ့ေးရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)ကဲထိုင်ပ့ေးရ့ေးလီ့ေးတ်လိာ်ခိုင်လိာ်ကွဲတ်ကစိုဂ်ဒီ့ေးအဝဲရ့ေးလီ့ေးဘဂ်ယးအဟိဂ်ကဝီ့ေးဖ့ှ်ဂ်စိမိ့ေးဖျ့ှ်ဂ်ထူတ်လိာ်ကွဲ့ေးအဂ့ှ်တဖဂ်, တကတီ်ယိအဝဲရ့ေးလီ့ေးစ့ှ်ကီ့ေးခ့ှ်ဂ်ခဂ်ကိဂ်ဘ့ေး(စ်)ဘီ(လ)တ်လိာ်ကွဲ့ေးအဂ့ှ်လေ့ှ်ရ့ှလ့ှ်ဖ(လ) (Wrigley Field) အပူ့ေးနှုတ်လေ။ အတ်မေးဘဂ်ယးတ်ရ့ေးလီ့ေးတ်ကလု့ှ်လေ့ှ်ကွဲ့ေးလ့ဝ့ေးအပူ့ေးအံ့ေးကဲထိုင်လိဂ်ထိုင်ဂ့ှ်မေးအယိ, အဝဲဒီးနှ့်ဘဂ်လါလဲဂ့ှ်ဂ့ှ်ေးဒီ့ေးအမံ့ေးဟူသဂ်ဖျ့ှ်ဝဲဇဂ်နှုတ်လေ။

ဖ ၁ဇ၃၇နံပါအပူ့ေးရိုင်နဲ(လ)ဝ့လစာဂရုံကော်(နိ)လဲ့ေးအိုဂ်လဲ့ေးဆိုးက့ှ်ေးဝဲ့ေးဆူဝ့ှ်လီ့ေး(စ်)

အုတ္တိုလံုး(စ်) (Los Angeles) အပူးဒီးအတါ်မှုါ်လါ်တါ်တိ်ာ်အိုင်လားကကဲထိုင်ဘာ်ဟီလံ့ဝူး (Hollywood) အခ္ခါဂဲးဒိတဂးနှ့ါ်လီး. အဝဲလဲးမးကွ့ါ်အသးဒုးနဲ့ာ်အတါ်သ့တါ်ဘာ်အါဘျိုဝံးအလီါ်ခံ "Warner Brothers Studios" ဟ့ာ်လီးအီးတါ်မးလးအကဘာ်ဂဲးဒိဝဲလးတါ်ဂီးမူအပတီါ (B) လးကျိုာ်စ့တိ်ာ်ဟ်စ့ၢဝဲ (low-budget B Film) အပူးနှ့ါ်လီး. အဝဲတူ့ါ်လိ်ာ်တါ်မးအံးအယိတါ်တနံ်ာ်နှ့ါ်အဝဲဒိဒီးရးလီးဘာ်အတါ်ဂီးမူတယု့ါ်လးအခိုာ်တီမ့ါ်, "Love is in the Air–တါ်အဲာ်နှ့ါ်အိုင်လးကလံးကျါ" နှ့ါ်လီး. ဖဲအဝဲစးထိုင်ဂဲးဒိလးဟီလံ့ဝူးလးခံနံ်ာ်အတီါ်ပူးဂဲးဒိဘာ်ဝဲပူတဆံယါ်ယု့ါ်လးတါ်ဂီးမူအပူးနှ့ါ်လီး. ဒ်အဝဲမးတ့ါ်လံဝဲအဂ့ၢကတၢါ်လးဝ့ါ်ဒဲး(စ်)မ့ဒ့နဲ့(စ်)အပူးအသိးခဲအံးတဘျိုအမံးဟူထိုာ်သါလီးကွ့ါ်ကွ့ါ်, အပူးအ
ဂ့ါ်အကျိုးတဖာ်ဂ့ၢထိုာ်ဒီးတါ်ဂီးမူလးအဒိဝဲစ့ါ်ကီးအယု့ါ်မှာ်ထိုာ်နှ့ါ်လီး. တါ်ဂီးမူ
အမှာ်ကတၢါ်ခံယု့ါ်လးအဒိတ့ါ်ဝဲနှ့ါ်မ့ါ်ဝဲနူးရီးခံ(နှ်) (Knute Rockne), ပ့ၢအမဲရ
ကၢဖိခဲလၢာ်လးအဂဲးဒိဝဲပ့ၢထူဖျၢာ်ထူအမံးဟူသည့်ဖျါကွ်ီးကွ်ံး(ဖ်) (George
Gipp) အဂ့ါ်, ဒီးအဂးတယု့ါ်တခီမ့ါ်ဝဲ "King's Row" လးအဝဲဘူးကဒီးနှ့ါ်အခဲဇ
မံ်တါ်မးလးကပီးအခိုာ်ဖးညါနှ့ါ်လီး. ဖဲဟိုာ် ခိုာ်တါ်ဒုးခံဘျိုတဘျိုအဆၢကတီါ်
အဝဲဂဲးလိ်ာ်မးတါ်လးတါ်ဂီးဟူးဂဲးတါ်မးအဆိကတၢါ် (First Motion Picture
Unit) တခါအပူးဒီးဒုးအိုာ်ထိုာ်ဝဲတါ်ဂီးမူဟ့ာ်တါ်သိုာ်လိလးပ့ၢနီုာ်ကဘီယူးတ့ါ်
လီးမ့ာ်ပိ်ါတဖာ်အဂီါ်နှ့ါ်လီး. ဖဲအဟံးမူဇါမးတါ်ဒ်အံးအဆၢကတီါ်, ဂဲးဒိဘာ်ဝဲ
လးတါ်ဂီးမူအါနှ့ါ်အဘ့ာ်ယါ်ဆံအပူးနှ့ါ်လီး.

ဖဲ ၁၉၄၀နံ်ာ်အပူးရိုာ်နဲ့(လ်)ဝ့လစၢာ်ရံကဲါ(နှ်)ဒီးတ့ဒီးဖျိုကၢ့ၢအသးဒီးမှာ်ဂဲးဒိလးအဒီးနှ့ါ်အခဲာ်ဇမံ်တါ်လးကပီးခိုာ်ဖးတဂးလးအမ့ါ်ဝဲကွ(နှ်)ဝ့(မ်)ဓဲ(နှ်) (Jane Wyman) နှ့ါ်လီး. ပ့ၢဒီမါ၀ၢခံဂၢအံးတယံာ်တမီ်ါမးနှ့ါ်ဝဲအဖိခံဂၢလးအမ့ါ်, မီ်ရံ(နှ်) (Maureen) ဒီးမးကၢါ်(လ်) (Michael), (မ့မ့ါ်အဖိသၢဂၢတဂၢတခီအိုာ်ဖျုာ်ဆိတလးအလါတဘာ်ဒ်ဘာ်အယိအိုာ်ဖျုာ်ဝံးဒီးသံဝဲဇာ်နှ့ါ်လီး.) အဝဲသ့ာ်အိုာ်ယှာ်ဆိုးယှာ်ဝဲကယံာ်ယိုးနံ်ာ်ဒီးဖဲ ၁၉၄ဈနံ်ာ်အပူးလီးဖးဝဲဇာ်နှ့ါ်လီး. လးခံ
ကၢ့ၢဖဲ ၁၉၅၂နံ်ာ်နှ့ါ်ရိုာ်နဲ့(လ်)ဝ့လစၢာ်ရံကဲါ(နှ်)ဟံးကဒီးအမါလးအသီတဂၢ
လးအမံးမ့ါ်နဲ(နှ်)စ်ါ်ဇးဘံး(စ်) (Nancy Davis), မ့ါ်စ့ါ်ကီးမှာ်ဂဲးဒိတဂးနှ့ါ်လီး.

အဝဲဖျိုသးဝံ၊တယံာ်မ၊နှ့်စ့်ကီးအဖိခံဂ၊လ၊အမ့်ရိ(နိ်) (Ron) ဒီးဖဲထြံးရှင် (Patricia) နှ့်လီ၊. အဝဲအိုင်ဃှာ်ဆိးယှာ်ဒီးအမါခံဂ၊တဂ၊အံၫ်တု၊လ၊အသးသမူ ဒီတစိ၊ညါနှ့်လီ၊.

ဖဲနံ်ဉ် ၁၉၄၀ တဖင်ဘူးကလၫ်ဒီးလ၊နံ်ဉ် ၁၉၅၀ တဖင်အပူ၊, ရိုင်နဲ(လ်)ဝ့်လစ၊ဉ် ရံကဲ(နိ်)စးထိုင်သိအထံရ့ုကီ်သဲးအတၫ်ဟူးတ်ဂဲ၊ခီဖျိဟးဝ့်၊ဝိ၊ကတိ၊ထိ၎ါပှ၊ ခိုင်မ့ုနုံးဖိလ၊ကီ်အမဲရက၊အပူ၊တဖင်ဒီးထိ၎ါစ့်ကီးဝဲပှ၊လ၊အဝဲနာ်ဝဲလ၊အမ့်ါ ပှ၊တဖင်လ၊အနုင်လီ၊ခူသူဉ် လ၊ဟီလံဝူးအပူ၊ဒီးယုသ့ဉ်ညါခူသူဉ်တ်တဖင်နှ့ဉ် လီ၊. ဖဲ ၁၉၄၆ နံ်ဉ်အပူ၊တ်ယုထ၊ထိုင်အီ၊ဒ်အမ့်ါခ္ဍါဂဲ၊ဒိ "Screen Actors Guild"အကရ၊ခိုင်တဂ၊နှ့ဉ်လီ၊. ဖနှ့ဉ်အဆ၊ကတီ်ရိုင်နဲ(လ်)ဝ့်လစ၊ဉ်ရံကဲ(နိ်) လဲလိ$^{\text{ာ}}$ကွံ$^{\text{ာ}}$စ့်ကီးထံရ့ုကီ်သဲးပဉ်တံဉ်အကရ၊တဖင်, လ၊အမ့်ါဒ်ဉ်မိုင်ခြ(Democrat) ဆူရံ$^{\text{ာ}}$ဖ၊ဘျုံးခ၊ဉ် (Republican) နှ့ဉ်လီ၊.

ဖဲ ၁၉ဖဖနံ်ဉ်အပူ၊ရိုင်နဲ(လ်)ဝ့်လစ၊ဉ်ရံကဲ(နိ်)ဆ၊တာ်ဝဲလ၊ကဒီးယုထ၊အသး လ၊ကကဲထိုင်ခဲ့ဉ်လံ$^{\text{ာ}}$ဖိနံ်ယါအကီ်စ့ဉ်ခိုင်, ဒီးအဝဲမ၊နၫ်ဝဲပှ၊လ၊အပြၫ်ဒီးအီ၊လ၊ အမ့်ါဖဲးဘြ(နိ်) (Pat Brown) နှ့ဉ်လီ၊. ဒ်ကီ်စ့ဉ်ခိုင်နၫ်တဂ၊အသိုးအဝဲပတ$^{\text{ာ}}$ဝဲပ ဒ်ိုင်အတ်သူကျိုင်သူစ့ုဒီးခ်ိသ့ဲတဖင်တစ့၊ဘ$^{\text{ာ}}$နှ့ဉ်လီ၊. အဝဲပတ$^{\text{ာ}}$စ့်ကီးတ်ဆိုင် ထ့ဲလံးဘရၫ်ပှ၊ဂ့ၫ်ဝိဘ$^{\text{ာ}}$ထ့ဲတ်ဘ$^{\text{ာ}}$ဘီ$^{\text{ာ}}$ဘ$^{\text{ာ}}$ညီအတ်တိ$^{\text{ာ}}$ကျ$^{\text{ာ}}$ၫ်တ်မ၊တစ့၊ဘ$^{\text{ာ}}$လ၊ အဝဲနာ်ဝဲလ၊ကီ်စ့ဉ် ပဒ်ိုင်တကြၫ်မ၊စ၊ၫ်တ်တိ$^{\text{ာ}}$ကျ$^{\text{ာ}}$ၫ်ဒ်သိုးအံၫ်တဖင်ဘ$^{\text{ာ}}$နှ့ဉ်လီ၊. ဖဲ ၁၉ဖ၉နံ်ဉ်, ကွ$^{\text{ီ}}$ဖိသ့ဉ်တဖင်ဆ၊ထ၊ဉ်ဟ$^{\text{ာ}}$ဖျိုထိုင်အသးလ၊ကမျ$^{\text{ာ}}$ၫ်ဖိကရၫ်အပူ၊ အိုင်ယှာ်ဒီးတ်စုဆူဉ်ခိုင်တကးအခါအဝဲဆ့၊လီ၊ဝဲထံလီ$^{\text{ာ}}$ကီ$^{\text{ာ}}$ပူ၊ဂၫ်ကီ$^{\text{ာ}}$တဖင်ဆူ ဘၫ်ကဲလ့ (Berkeley) ကွ$^{\text{ီ}}$ဖိကရၫ်လ၊အဘ$^{\text{ာ}}$ဃးဒီးခဲ့ဉ်လံ$^{\text{ာ}}$ဖိနံ်ယါဖ့ုဉ်စိမိ၊ကွ$^{\text{ီ}}$ ဒ် သိုးကပတ$^{\text{ာ}}$ကွံ$^{\text{ာ}}$ကွ$^{\text{ီ}}$ဖိဟ$^{\text{ာ}}$ဖျိုထိုင်အသးမ၊တပျ$^{\text{ါ}}$တပျ$^{\text{ီ}}$ၫ်တ်အဂ$^{\text{ီ}}$ၫ်နှ့ဉ်လီ၊. ထံလီ$^{\text{ာ}}$ ကီ$^{\text{ာ}}$ပူ၊ဂၫ်ကီ$^{\text{ာ}}$တဖင်ဘ$^{\text{ာ}}$စူးကါတ်စိကမိၫ်ဒီးတ်စုကဝဲ၊လ၊ကပတ$^{\text{ာ}}$ပှ၊ဟ$^{\text{ာ}}$ဖျိုထိုင် သးတဘ$^{\text{ီ}}$ျိုအံၫ်အဂ$^{\text{ီ}}$ၫ်နှ့ဉ်လီ၊. ဖနှ့ဉ်အဆ၊ကတီ်ကွ$^{\text{ီ}}$ဖိမုဉ်ကွ$^{\text{ီ}}$ဖိခ့ါတဖင်ဘ$^{\text{ာ}}$ဒ$^{\text{ီ}}$ဘ$^{\text{ာ}}$ထံး အါမးဒီးလ၊အကျါသံထဲတဂၫ်ဒ$^{\text{ီ}}$၊နှ့ဉ်လီ၊. တ်ကဲထိုင်အသးအံၫ်မ့်တ်လ၊အဒုး လီ၊သူဉ်ကတု၊လီ၊သးကတု၊ပှ၊, ဒုးလီ၊ကမ၊ကမဉ်ပှ၊အဒ$^{\text{ီ}}$ဉ်ကတၫ်ဖဲရိုင်နဲ(လ်)

ဝ့ လစာ၏ရံကဲ၊(နှ)ပ၊တ၊ဒ်ကြီ၊စဉ်ခိုင်တဂ၊အစို၊လ၊ခံကတီ၊လ၊ဂ်အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊။

ဖ ၁၉၇ဖနှံ့ဉ်အပူ၊ရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နှ)ဟ်လီ၊သးလ၊ကနှ့ဉ်လီ၊ဟူးဂဲ၊လ၊ကကဲ ထိုဉ်ကီ၊ခိုဉ်အဂီ၊နှ့ဉ်လီ၊။ အဝဲပြ၊လိ်ာ်အသးဒီးကီ၊ခိုဉ်ကရ၊(လ်)ဖီး(ဒ်) (Gerald Ford) ဖဲတ၊မ၊ရံဉ်ဖ၊ဘျုံးခ၊ဉ်ဂံ၊ခိုဉ်ထံးတ၊ဖိုဉ်တ၊ဖးအမူးတဖဉ်အပူ၊, ဘဉ်ဆဉ် တမ၊န၊၊တ၊ဘဉ်. လ၊ခံက့၊ဖဲ ၁၉၈၀နံ့ဉ်အပူ၊အဝဲဟူးဂဲ၊ကဒါက့၊ဒီးမ၊န၊၊ဝဲလံး ဘရ၊်ရံဉ်ဖ၊ဘျုံးခ၊ဉ်ကွီး(ကွ်)ဘူး(ရ)) (George Bush) ဖဲတ၊မ၊ဂံ၊ခိုဉ်ထံးတ၊ဖိုဉ် တ၊ဖးအမူးအပူ၊လီ၊။ အဝဲမ၊န၊၊ကွ်ာ်ဘူး(ရ)ဒီးဟ့ဉ်လီ၊က့၊ဒီ၊တ၊ခ္ဆဲးတ၊ယာ်လ၊ ကကဲထိုဉ်ခ၊ဉ်စးလ၊ကဒီးဃုထ၊အသးလ၊ကကဲထိုဉ်ကီ၊ခိုဉ်ခံဂ၊တဂ၊လ၊ရံဉ်ဖ၊ ဘျုံးခ၊ဉ်အပူ၊နှ့ဉ်လီ၊။ အဝဲသ့ဉ်ခံဂ၊ဂဲ၊လိ်ာ်ဒီးမ၊န၊၊ကွ်ာ်ကီ၊ခိုဉ်ကွ့မ်ံ၊ခးထ၊ဉ် (Jimmy Carter) လ၊အမ၊န၊၊တ့ၫ်ကီ၊ခိုဉ်ဖီး(ဒ်)ဖဲ ၁၉၇ဖနံ့ဉ်တဂ၊နှ့ဉ်လီ၊။ ဖ ၁၉၈၁နံ့ဉ်, ရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နှ)အသးအိုဉ် ဓဇနံ့ဉ်အခါအဝဲဘဉ်တ၊ယုထ၊ထိုဉ် အီ၊လ၊ကကဲထိုဉ်အမဲရက၊ကီ၊ခိုဉ်ကျ၊၊, လ၊အမ့်ပ့၊လ၊အသးပ့ၫ်ကတ၊၊်လ၊ပ့၊ ဒီးယုထ၊သးကိုးဘျီဇဲးအကျါတဂ၊လီ၊။

ရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နှ)အတ၊ကဲထိုဉ်ကီ၊ခိုဉ်ကျ၊၊်တဘျီအံ၊ဘဉ်အိုဉ်ပတ္ဉ်က့ၫ်ခီဖျိုလ၊ ပ့၊တဖုအခ၊ဉ်စးလ၊အမ့်ကွ(နှ)ဟ့(နှ)ချ (John Hinckley) ခးအီ၊လ၊ကျိုဖ ၁၉၈၁နံ့ဉ်လါမာ်ရှး ၃၀ သီအနံ၊အယိန့ဉ်လီ၊။ လ၊တ၊တဆိကမိဉ်အပူ၊, ဟ့(နှ) ချ အတ၊ခးကီ၊ခိုဉ်တဘျီအံ၊တဘဉ်ထွဲဒီးထံရ၊ကီ၊သဲးနီတမံ၊ဘဉ်. မ့်ဒ်သိုးကဒုး သ္ဉာ်မံသးမ့ာ်မ့ဉ်ဂဲ၊ဒိသးစ၊်တဂ၊လ၊အမ့်ကွ်းဇံ၊ဖီးစထ၊ဉ် (Jodie Foster) အဂီ၊ နှ့ဉ်လီ၊။ တ၊ဟ့ဉ်ရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နှ)ဂ့ၫ်ဂီ၊အူတ၊ကူစါဝံ၊အလီ၊ခံအဝဲဘျါက့ၫ်ဂ့ၫ် ဂ့ၫ်နှ့ဉ်လီ၊။ ထဲနှ့ဉ်တဘျီတနံ့ဉ်ယိဖဲလါအီကူးအပူ၊အဝဲဟီထိုဉ်ကွ်ာ်ကဘီယူ၊တ၊ လဲ၊တ၊က့ၫ်သနှ့ခိုဉ်စီ၊အပ့ၫ်မ၊တ၊ဖိ ၁၃,၀၀၀ဂ၊လ၊အတဒိကနဉ်လူ၊ဟ်မ၊ထွဲအ တ၊ကလ့ၫ်ဒီးဟ်ဖျါထိုဉ်အတ၊ဘဉ်သးထိုဒါအီ၊အယိလီ၊။

ရိုဉ်နဲ(လ်)ရံကဲ၊(နှ)အထံလီ၊ကီ၊ပူ၊ဖိလစံဉ်အံ၊ဒီးသနှ့ၫ်ထိုဉ်အသးလ၊တ၊သိုဉ် တ၊သီတဖဉ်လ၊အဘဉ်ယးဒီးတ၊မ၊စ့၊လီ၊မ၊အံ့ဉ်လီ၊ဖဲးဇရၫ်ကီ၊စဉ်စ၊ဖ့ဉ်အမူ

အဒါဒီးအမူဒါတက္ကိုတဖက်ဒီးအဂ၊တမံ၊တၢ်ကိုးလၢ "ရံကဲၢ်(နိ်)နီမ့ဲးသနူ* (Reaganomics)" လၢအဒိုးသနှၤထိုင်အသးထဲလၢတၢ်ထုးထိုင်ရၤလီ၊အကျဲသနူတ ကပ၊ဧီ၊လၢမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်ပှၤဟူးဂဲ၊အါသၢ်၊လးဖၢ် (Arthur Laffer) ဒုးအိုင်ထိုင် ဝဲနှုင်လီ၊. တၢ်ကတိၤ "ရံကဲၢ်(နိ်) နီမ့ဲးသနူ" အံၤမ့ၢ်လံာ်မဲာ်ဖျၢဉ်အမံ၊ဟူသည်ဖျိ အကျါတဖျၢဉ်လၢအဘဉ်ထွဲဒီးရိုင်နဲ(လ်)ရံကဲၢ်(နိ်)အမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်သနူနှုင်လီ၊. ဖဲနံ်ဉ် ၁၉၈၀ ရံဉ်ဖၢဘျုံးခၢဉ်ဂံၢ်ခိုင်ထံးကရ)ၢ်ဟူးဂဲ၊အခါ, ဘူး(ရ)ာ်ဟ်ဖျါထိုင်ကျဲသ နူအဝဲအံၤဒ်အမ့ၢ်ဘူဒူအမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ် (Voodoo economics) သနူဒ်ပစ်းတၢ်အ သိးမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်သနူလၢအလီ၊သးစဲဘဉ်ဆဉ်မၢတၢ်တတုၤထိုင်ထိုင်ဘားဘဉ်နှုင် လီ၊. ဘူး(ရ)ာ်ပှၤအါဂ၊အသိးနာ်ဝဲလၢရံကဲၢ်(နိ်)အဖိလစ်ဉ်တဖဉ်အံၤတကဲထိုင် ကဲထိနီတဘျိုလၢကိုးနံၤအတၢ်အိုင်မူအပူၤဘဉ်နှုင်လီ၊. မှၢ်မဆါတနံၤအံၤဖဲပကွၢ် ကဒါက့ၤတၢ်မၤအသးလၢအပူၤကွံာ်နှုင်ပှၤမၤမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်အါဒံအါဂ၊သးလီ၊ပ လိာ်ဒီးဘူး(ရ)နှုင်လီ၊.

ကိၢ်ခိုင်ရိုင်နဲ(လ်)ရံကဲၢ်(နိ်)ဟးဝ့ၤဝီ၊ထိုဒါဖဲးဒရၢ်ၢ်ပဒိုင်အတၢ်သူကျိုင်သူစ့အါအါ ဂိၢ်ဂိၢ်, ဘဉ်ဆဉ်အဝဲမၤအါထိုင်တၢ်သူကျိုင်စ့လၢတၢ်ဒီသဒၢတကပ၊နှုင်လီ၊. အဝဲ စူးကါဝဲဒီလၢ်အကဘီလၢအကယ၊တဖဉ်အကယ၊လၢသုးဂ့ၢ်ဝီအဂိၢ်, တၢ်စုကဝဲ၊ အဂိၢ် (လၢဒ်အအိုင်ဟ်စၢ၊ညီနှ်အသိးဒီးနှျ)ချုံယ၊ဉ်တၢ်စုကဝဲ၊), စဲးဖီကဟဉ်တၢ် မၤဒီးတၢ်ယုထံဉ်သ့ဉ်ညါတၢ်မၤကွၢ်အတၢ်မၤတဖဉ်အဂိၢ်နှုင်လီ၊. အတၢ်တိၤကျဲၤ ဆံးကိာ်ဖိတမံၤလၢအမ့ၢ် SDI မ့တမ့ၢ် Star Wars အတၢ်တိာ်ကျဲၤအံၤလီ၊လၢဝဲစ့ဒီ လၢ်အါနှ့ၢ်ဒ်အကကွၢ်တကကွၢ်နှုင်လီ၊. အတၢ်တိာ်ကျဲၤအံၤလၢခံက့ၤဘဉ်တၢ်ထုး

---

*Reaganomics မ့ၢ်မှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်အကျဲသနူလၢအမဲရက၊ကိၢ်ခိုင်ရိုင်နဲ(လ်)ရံကဲၢ်(နိ်)ဒုးအိုင်ထိုင်ဝဲ နှုင်လီ၊. တၢ်ဂ့ၢ်လွၢ်ထံဉ်လၢအဘဉ်ဃးဒီးရံကဲၢ်(နိ်)အမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်ကျဲသနူနှုင်မ့ၢ်ဝဲ–

–တၢ်မၤစ့ၤလီ၊ထံကိၢ်ပဒိုင်တၢ်စူးကါကျိုင်စ့

–တၢ်မၤစ့ၤလီ၊ခိသ့ဲလၢတၢ်ထ၊အီ၊လၢတၢ်ဟဲနှာ်အဖိခ်ုဉ်

–တၢ်မၤစ့ၤလီ၊ထံကိၢ်ပဒိုင်အတၢ်ဘျၢဘဉ်ထွဲဒီးမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်အဖိခ်ုဉ်

–ပ၊ဆ့ၢ်ရဲဉ်ကျဲၤတၢ်ထုးထိုင်ကျိုင်စ့ဒ်သိးဒီးကမၤစ့ၤလီ၊စ့သိုဉ်သ့ဉ်အဂိၢ်တဖဉ်နှုင်လီ၊. ပှၤလၢအထိုဒါမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်သနူအဝဲအံၤကိုးဝဲလၢဘူဒူမှၢ်ကျိၤဝဲ၊ကွာ်သနူ (Voodoo Economic) နှုင်လီ၊.

ကွင်အီ၊နှ၏်လီ၊ အဝဲမ၊တေ၊အံ၊မှ၏်ဒ်သိုးအမဲရက၊ကအိုင်ကတော်ကတီ၊အသးလာ စိုင်ဘံင်ယဲးကီ၊စ၊ဖြိုင်အတ၊ဟဲနှ်လီ၊ဒုးအဝဲသ့ုင်နှ၏်လီ၊ စိုင်ဘံင်ယဲးကီ၊စ၊ဖြိုင်မှ၊ ထံကီ၊တဘ့ုင်လ၊အမဲရက၊ဆ၊ဉ်မဲာ်တ့ု၊လံလ၊တ၊ဒုးခုင်အပူ၊စးထိုင်လ၊နံ့ ၁၉၄၀ အခ၊ဉ်သးလံ၊လံ၊လံနှ၏်လီ၊ အဝဲအတ၊အိုင်ကတော်ကတီ၊အသးတဖင် အိုင်ဟ်လံဘင်ဆင်ဖဲအဝဲဟးထိုင်ကွင်လ၊ကီ၊ခိုင်အလီ၊ဝံ၊အလီ၊ခံတ၊ရှလိုာ်လ၊ ကီ၊အမဲရက၊ဒီးကီ၊ရ၊ရှါအဘ၊ဉ်စ၊ဂ့ု၊ထိုင်ဝဲသပှ်ကတ၊၊်ခီဖြိုလ၊ရ၊ရှါစိုင်ဘံင် ယဲးအခိုင်နှ်မှ့ုင်ခ့(လ်)ကိုင်ဘင်ခ့ီးအတ၊ဂဲ၊လိုာ်ထဲး၊ံ၊ထဲးဘါအယိလီ၊ ကိုင်ဘင် ခ့ီးဒီး၊ရိုင်နဲ့(လ်)ရံကဲ၊(နှ်)ဘင်ဆဲးစုပနီုင်လ၊လံာ်ဃံးယာ်တဘျုးဘ့ုင်အပူ၊လ၊အဝဲ သ့ုင်အ၊ဉ်လီ၊လ၊ကမ၊စှ၊လီ၊တ၊ထုးထိုင်နှ့ုချုံယ၊၊်တ၊စုကဝဲ၊လ၊ထံကီ၊ခံဘ့ုင် လ၊ာ်အပူ၊ဖဲရိုင်နဲ့(လ်)ရံကဲ၊(နှ်)ကဲကီ၊ခိုင်ခံဘျီတဘျီအကတီ၊နှ၏်လီ၊ ။

တ၊ရှလိုာ်သးဒီးစိုင်ဘံင်ယဲးကီ၊စ၊ဖြိုင်ဂ့ု၊ထိုင်ဝဲဘင်ဆင်ရိုးနဲ့(လ်)ရံကဲ၊(နှ်)နှ်လီ၊ ဒုးထိ၊ဒ်ဒ်ဉ်တ၊ပှ၊ခိုင်မ့ှုနုံးဖိတဖင်လ၊ဟိုင်ခိုင်ဒီဘ့ုင်အပူ၊နှ၏်လီ၊ ဖဲ ၁၉၈၂နံ့ အမဲရက၊အသုးမှ၊အတ၊နှ်လီ၊ဒုးကီ၊ကြဲနဒ၊ (Grenada) အဆ၊ကတီ၊အဝဲမှ၊ ပှ၊လ၊အဖိုင်ပျုံ၊နှ၏်လီ၊ တကးဒ်ဘင်ဘျီုင်ဒိုင်ဟ်ပနီုင်ဝဲလ၊တ၊နှ်လီ၊မ၊ပင်ယှာ် သးလ၊ကီ၊နံ့၊ခရးကွ၊ (Nicaragua) တ၊ဂ့ု၊မှ၊တ၊လ၊တဖိုးသဲစးနှ်သက့ုရိုင် နဲ့(လ်)ရံကဲ၊(နှ်)နှ်လီ၊ဆိုင်ထွဲဒ်ဉ်တ၊တ၊ပ၊၊်ဆ၊အကရ၊လ၊အမှ၊ "Contras" လ၊အပ၊၊်ဆ၊ထိ၊ဒါနံ့၊ခရးကွ၊အပဒိုင်နှ၏်လီ၊ ။ ဖဲအဝဲမှ၊ဒ်ကီ၊ခိုင်အဆ၊ကတီ၊, ကီ၊အမဲရက၊ဆှ၊လီ၊စှ၊ကီးတ၊ယူတ၊ဖိုးအသုးမှ၊တဖင်ဆူကီ၊လဲ့ဘနိုင် (Lebanon) အပူ၊ဒီးလဲ၊တ့ု၊လီ၊မှ့ုင်ပါ်မ၊ဟးဂိ၊ကွင်ကီ၊လံ့ဘံင်ယါ (Libya) ပှ၊မ၊တ ပျုုင်တပျီ၊တ၊ကရ၊တဖင်နှ၏်လီ၊ ။

ဖ ၁၉၈၄နံ့တ၊မ၊ထံကီ၊တ၊ယုထ၊အသီတဘျီအဆ၊ကတီ၊ကမျု၊ယုထ၊ထိုင်က ဒီးကီ၊ခိုင်ရိုင်နဲ့(လ်)ရံကဲ၊(နှ်)လ၊ကဟ်းမူဒါခံကတီ၊တကတီ၊လ၊ဟ်ဉ်ဝါအပူ၊နှ၏် လီ၊ အဝဲမ၊နှ၊၊ကွင်ဝဲပှ၊ပြ၊တ၊ဒီးအီ၊လ၊အမှ၊ဒ်ဉ်မိုင်ခြုံးတ့ုးဝီ(လ်)ထ၊ဉ်မီ့(လ်) (Walter Mondale) နှ၏်လီ၊ ။ အတ၊ဟ်းမူဒါ၏ကီ၊ခိုင်တဂ၊အသိုးတကတီ၊အံ၊ ဘင်တ၊ခဲင်သူခဲင်ဂိ၊အီ၊လ၊အမ၊ပင်ယှာ်အသးဒီးအံ့ုင်ရုုင်(နှ်) (Iran) ဒီးနံ့၊ခရး

ကွေ်ပါ်ဆာတေ်ကရာအယိန္ဒလီး။ တေ်ပဲးအာပဲးသီအီးလာအဆါတေ်စုကပဲးဆူကီ်ဆံ်ရဉ်(နိ)ဒ်သိးကမားနှ့်ကျိုဉ်စ့လာကမားစားပှားထီဒါခိုဉ်မ္ဘုနံးသန္ဒလာကီ်နံ်ခရးကွေ်အဂီ်နှ့ဉ်လီး။

ဖဲ ၁၉၈၉နံ်ဉ်ကီ:(ကွ)ဘူး(ရ)ထိုဉ်ကီ်ခိုဉ်အဆားကတီ်ရိုဉ်နဲ(လ)ရံကဲ(နိ)ဟးထိုဉ်ဒီးအိုဉ်ဘှံးက့ားပဲ့ဇဉ်နှ့ဉ်လီး။ အပဲလဲ့သုးက့ားအလီ်ဒီးအိုဉ်ဘှံးလာအဟံ်ဉ်အသီတဖျာဉ်လာ၀့ါဖိ၀့ါဘဲ(လ)ဏဲ(ရ) (BelAir) လာလီး(စ်)အ့ကွ၊်လဲးအပူားနှ့ဉ်လီး။ ဖဲ ၁၉၉၂နံ်ဉ်အပူားအပဲ့သးလီ်ပလိ်ာ်လာကဆှဉ်အသးလာတေ်ယိထံသမံသမိးအပဲ့အတေ်မားယှာ်အသးဒီးဆံ်ရဉ်(နိ)–နံ်ခရးကွေ်ပါ်ဆာတေ်ကရ့ါ်အကျါတခါဘဉ်ဆဉ်တေ်ပတှာ်ကွံ်ာ်အတေ်ဆာတဲာ်ဆံ်ားချ့ုသဒ်းမ့ှ်လာပှားယိထံသမံသမိးတေ်တဖဉ်သ့ဉ်ညါလာရိုဉ်နဲ(လ)ရံကဲ(နိ)အတေ်တီ်နိုဉ်တေ်လာအကဲထိုဉ်အသးဖဲအပဲ့ပါတေ်အဆားကတီ်တဂ့ားလာားဘဉ်အယိန္ဒလီး။ တယံ်တမီ်ကသံ်သရဉ်မားကွေ်ဆီ:ဒီးဟ်ဖျါ၀ဲလာအ၀ဲဒီးနှ့်ဏဲ(လ)စ်မာ်တေ်ဆါ (Alzheimer’s disease) လာအမားဘဉ်ဒီအခိုဉ်နှ့ာ်ဒီးအတေ်မားနိုဉ်တဖဉ်နှ့ဉ်လီး။ အယိဖဲ ၁၉၉၄နံ်ဉ်အပူားအ၀ဲအိုဉ်ဘှံးက့ား၀ဲ့လာတေ်မားတေ်လာကမျှ်ါ်အဂီ်ဝံ:အိုဉ်ဆိုးက့ား၀ဲ့ဒီ:အမါနဲ(နိ)စ်ါ်လာအမှ်ါနံ:မှ်ါသီလာအအိုဉ်တီ်ဒ်:တဖဉ်ဒီတကတီ်ညါအပူားနှ့ဉ်လီး။ အ၀ဲစူးကွံ်ာ်အသးဖဲ ၂၀၀၄နံ်ဉ်လါယူားထိုဉ် ၅ သီအနံ:ဖဲ့ါ်ဘဲ(လ)ဏဲ(ရ)၊ ခဲ့ဉ်လံ်ဉ်ဖိနံ်ယါကီ်စ်ဉ်အပူားနှ့ဉ်လီး။

"သင့်ဟာမှာ မနေ့ ဖဲအံ့ လဲ့ခ်ိ. လာသင့်ယီ်တၫ်တာထီ်ခ်ိတာလၫ် လာယတ့ၫ်ဟူ လၫ်လဲ့."

"Why are you here? My city is in chaos because of you."

ပှၤကညီသိလ့ၢ်ထး (မ့) ပှၤပူထိၣ်တၫ်ဖိလၢပှၤတသ့ၢ်ညါတဂၤ

ပှၤကညီသိလ့ၢ်ထး (မ့) ပှၤပူထိၣ်တၫ်ဖိလၢပှၤတသ့ၢ်ညါတဂၤ (The Tank Man or Unknown Rebel), မ့ၢ်မံၤလိာ်ကွဲတဖျၢ်လၢတၫ်ယုၢ်နၢ့်ပှၤဟိၣ်ခ့ါလၢမတၤမးတသ့ၢ်ညါအီၤတဂၤလၢတၫ်ဒိနၢ့် အဂီၤလၢတၫ်ဂီၤမူမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၫ်ဂီၤတဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤဖဲလါယူၤ ၅သီ, ၁၉၈၉နံၣ်တၫ်ဆၢထၢၣ်ဟ်ဖျါထိၣ်သးလၢထံယါနါမဲစကွဲယါ (Tiananmen Square) အဆၢကတီၢ်လီၤ. ဝံၤအလီၢ်ခံတၫ်ရၢလီၤတၫ်ကစိၣ်ဒီးတၫ်ဂီၤတဖၣ်အံၤအယိအဝဲအမံၤဟူထိၣ်သါလီၤ သကူၤဟီၣ်ခ်ိၣ်ဘီမ့ၢ်အပူၤနၢ့်လီၤ.

တၫ်အံၤကဲထိၣ်အသးဖဲတၫ်လီၢ်လၢအဘူးဒီးထံယါနါမဲစကွဲ, ကျဲမ့ၢ်ခ်ိၣ်လၢကလဲၤနၣ်ဆူဝ့ၢ်တၫ်တြီ (Forbidden City) လၢအအိၣ်လၢဝ့ၢ်ပံၣ်ကှဲဖဲလါယူၤ ၅သီ ၁၉၈၉ နံၣ်အနံၤနၢ့်လီၤ. မ့ၢ်စ့ၢ်ကီးဖဲကီၢ်တရူးအပဒိၣ်မၤတပျၢ်တပျိၤမၤသံမၤဝီပှၤဆၢထၢၣ်ဟ်ဖျါထိၣ်သးလၢထံယါနါမဲစကွဲယါတဖၣ်ပူၤကွံၣ်တသီအလီၢ်ခံနၢ့်လီၤ. ဖဲနံၤအဝဲနၢ့်ပှၤဟိၣ်ခ့ါတဂၤလဲၤဆၢထၢၣ်လၢကျဲမ့ၢ်အခၢၣ်သးထဲတဂၤဒိၤဖဲသုးသိလ့ၢ်ထးဟဲဘူးထိၣ်အခါနၢ့်လီၤ. အဝဲစိၣ်ဒီးထၢၣ်ခံဖျၢ်လၢအစုတကပၤဒီးတကပၤစုၣ်စုၣ်အလိၤနၢ့်လီၤ. ဖဲသုးသိလ့ၢ် ထးဖးဒိၣ်တဖၣ်အိၣ်ကတီၢ်အ သးအဆၢကတီၢ်ပှၤထံၣ်လၢအဝဲစးထိၣ်ဝံၢ်ဝၢ်အစု, ဝံၢ်ဝၢ်ကှၤကွံၣ်ဝဲသိလ့ၢ်ထးတဖၣ်နၢ့်လီၤ. မ့မ့ၢ်လၢအဝဲတကပၤတခီသုးသိလ့ၢ်ထးအမၣ်ညါကတၫ်ၢ်တဆိဟ်လီၤအသးလၢကလဲၤတရုံးလဲၤတလၢကွံၣ်ဟိၣ်ခ့ါအဝဲနၢ့်, ဘၣ်ဆၣ်ဟိၣ်ခ့ါအဝဲနၢ့်တခီလဲၤတြီယာ်ဝဲအဝဲသ့ၢ်အခိၣ်လၢကဟ်ဖျါထိၣ်အတၫ်ဟူး ဂဲၤလၢတအိၣ်ဒီးတၫ်စုဆူၣ်ခ်ိၣ်တကးဘၣ်နၢ့်လီၤ. ဟိၣ်ခ့ါအဝဲနၢ့်တြီယာ်သုးသိလ့ၢ်ထးတဖၣ်ဝံၤ, လဲၤထိၣ်ဝဲဆူသိလ့ၢ်

အခိုင်ထံးကတา၊်တဆိအလိ၊ဒီးကတိ၊သကိးတา၊်ဒီးပှ၊နိုင်သိလ့ှင်ထးအကစ၊်နှ့ှ်လိ၊. တ၊်မနှ၊လာအဝဲစံးတ့ှ၊်ဝဲတဖင်တ၊်ပရာ၊ပစ၊်တဖင်ဒီးပှ၊အါဂ၊ဟ်ဖျါဝဲလိ၊ဆိ လိ^{ဂ}အသးနှ့ှ်လိ၊. တ၊်လာအတဲဝဲတဖင်အကျါပင်ယှ^{ဂ}ဒီး, "သုဟဲမ၊မနှ၊ဖဲအံ၊ လဲင်. လာသုယိတ၊်တာ၊ထိုင်တာ၊လိ၊လာ၊ယတ့ှ၊်ပှ၊လာ^{ဂ}လံ, ယင်ယိ၊သုခိုင်ဒီးက့ှ၊က ဒါက့ှ၊, ဆိကတိ^{ဂ}ကွံ^{ဂ}သုတ၊်မ၊သံမ၊ဝိယပှ၊ကမျှ၊်တဖင်တက့ှ၊်." ဒီးအဝဲတဲဝဲလာ တ၊်ကတိ၊ပတိ^{ဂ}မှ၊်, "က့ှ၊ကွံ^{ဂ}တက့ှ၊်." တ၊်ဂိ၊မူဟ်ဖျါဝဲလာ၊ပှ၊လာ၊အတကိ၊သတြီ တ၊်လာ၊အဆာ၊ထာ၊ဉ်ကွ^{ဂ}တ၊်လာ၊အသူ^{ဂ}ပိ^{ဂ}သးဝးတဖင်ထုးကွံ^{ဂ}ဟ်ခွါအဝဲနှ့ှ်ဝံ၊ဆိ^{ဂ} ကွံ^{ဂ}ဝဲဆူပှ၊ကမျှ၊်ကတ^{ဂ}ကနိ^{ဂ}ခ်ုင်အကျါဒီးမ့မ့^{ဂ}သိလ့ှ^{ဂ}ထးတဖင်တခီဆဲးလဲ၊ဒ်ဒ^{ဂ} ဆူညါနှ့ှ်လိ၊.

တ၊်ကဲထိ^{ဂ}ခ်ုင်အသးဒီးဟ်ခွါအံ၊မ့^{ဂ}နှ^{ဂ}သက့ှ^{ဂ}လာတ၊်ဆာ၊ကတိ^{ဂ}ဖုဉ်ကိ^{ဂ}ခ်ုင်ကူ၊ဘဉ်ဆဉ် လာ၊ပှ၊လာ၊အကတိ၊ကျိ^{ဂ}ဉ်တကလှ^{ဂ}ဉ်ဂ့ှ၊တကလှ^{ဂ}ဉ်ဂ့ှ၊, ပှ၊အသးနံ^{ဂ}ဉ်ထဲလဲ^{ဂ}ဉ်ဂ့ှ၊, တ့ှ၊ ဒ^{ဂ}ဉ်လဲ^{ဂ}ဉ်လာ၊ပှ၊အကလိ^{ဂ}ဉ်လာ၊အဖးလံ^{ဂ}ဉ်တဘ^{ဂ}ဉ်ဒီးတန^{ဂ}ဉ်ဟူဘ^{ဂ}ဉ်မိ^{ဂ}ဉ်စံ^{ဂ}ဉ်တိအ^{ဂ}ဉ်ဂ့ှ^{ဂ}ဉ်နိ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ဉ်ကျိ^{ဂ} တဖင်ဒ^{ဂ}ဉ်လဲ^{ဂ}ဉ်နှ^{ဂ}ဉ်ပ၊်ဝဲဒ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ဉ်ကျိ^{ဂ}ယိ^{ဂ}လိ၊. ပှ၊ကညီသိလ့ှ^{ဂ}ထးအတ^{ဂ}ဉ်ဂိ၊မူဒီးတ^{ဂ}ဉ်ဂိ၊တ ဖင်^{ဂ}, လာအမ့^{ဂ}အတ^{ဂ}ဉ်ဆာ၊ထာ၊ဉ်ထဲတဂ၊ဇီ၊လာ၊သိလ့ှ^{ဂ}ထးတဖင်အမ^{ဂ}ဉ်ညါအံ၊အက စိ^{ဂ}ဉ်ဟူထိ^{ဂ}ဉ်သါလိ၊လာ၊ဟိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်ဘီမှ^{ဂ}ပှ၊ကမျှ၊်လာ၊အကွ^{ဂ}တ၊်ကစိ^{ဂ}ဉ်တဖင်အကျါ လာ၊တန၊ယိအတိ^{ဂ}ပူ၊နှ^{ဂ}ဉ်လိ၊. လာလံ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ်ဒီးမဲးကစံအမံ၊ဒိ^{ဂ}ဉ်လာ၊အကယ၊ တဖင်အပူ၊တ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ်အံ၊ဘ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ရ၊လိ၊အီ၊ဒီးမ့^{ဂ}တ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်သ့ှ^{ဂ}ဉ်လာတ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ် သနှ့လာတ^{ဂ}ဂ်^{ဂ}အီ၊တဘ^{ဂ}ဉ်လ၊၊တဖင်ရ၊လိ၊ဝဲလာ၊ဟိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်ဒီဘ့ှ^{ဂ}ဉ်နှ^{ဂ}ဉ်လိ၊. ပှ၊ကညီ သိလ့ှ^{ဂ}ထးအဂ၊အကျါတဘ့ှ^{ဂ}ဉ်အိ^{ဂ}ဉ်ဖျါထိ^{ဂ}ဉ်လာတ^{ဂ} အိ^{ဂ}ဉ်မူအမဲးကစံ (LIFE Magazine) အပူ၊လာတ^{ဂ}ဂ်^{ဂ}၊တ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်တိ, "တ^{ဂ}ဂ်^{ဂ}၊အဘ့ှ^{ဂ}ဉ် ၁၀၀ လာ၊အဆိတလဲ ဟိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်"အဖီလာ^{ဂ}နှ^{ဂ}ဉ်လိ၊. ဖဲလါအ့ှ^{ဂ}ဖ့ှ^{ဂ}ဉ် ၁၉၉၈နံ^{ဂ}ဉ်လာ၊အမဲရက၊ကီ^{ဂ}၊စ၊ဖှ^{ဂ}ဉ်အ "တ^{ဂ}ဆာ၊ကတိ^{ဂ}မဲးကစံ (TIME Magazine)" အပူ၊တ^{ဂ}ကွဲ^{ဂ}ဖျါထိ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ဂ့ှ^{ဂ}ဉ်အံ၊လာ အမ့^{ဂ} "ပှ၊ပူထိ^{ဂ}ဉ်တ^{ဂ}ဖိလာ၊ပှ၊တသ့ှ^{ဂ}ဉ်ညါတဂ၊" လာ၊အတ^{ဂ}ကစိ^{ဂ}ဉ်ခ်ုင်တိ "ပှ၊လှ^{ဂ} ဒ^{ဂ}ဉ်ပ့ှ၊ဒ^{ဂ}ဉ်ကတ^{ဂ}ဂ်^{ဂ}၊အဂ၊ ၁၀၀ လာနံ^{ဂ}ဉ်ကယ၊ ၂၀အတိ^{ဂ}ပူ၊" အဖီလာ^{ဂ}နှ^{ဂ}ဉ်လိ၊.